

Załącznik do uchwały nr
Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego
z dnia.....

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI GORZÓW 2025 +

Preambuła

Zaktualizowany Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+ jest strategicznym programem rozwojowym miasta, wdrażanym komplementarnie z innymi ważnymi dokumentami, w szczególności ze Strategią Rozwoju Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2030. W czerwcu 2016 r. Rada Miasta Gorzowa Wielkopolskiego wyznaczyła uchwałą obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Była to podstawa do dalszych prac nad gorzowską rewitalizacją. Ta z powodzeniem jest realizowana od grudnia 2016 r.

Gminny Program Rewitalizacji, zgodnie z regułami wyznaczonymi przez ustawę o rewitalizacji podlega ocenie aktualności i stopnia realizacji, która w Gorzowie Wielkopolskim jest prowadzona w cyklach rocznych i trzyletnich. W procedurze tej uczestniczą Komitety Rewitalizacji. Ich członkowie, w podejmowanych w tej sprawie uchwałach, wskazują newralgiczne problemy oraz wnioskuje o podjęcie działań usprawniających proces.

W ramach przeprowadzanych co trzy lata monitoringów (w 2019 r. oraz 2023 r.) wykonano szereg analiz jakościowych i ilościowych, które pozwoliły na ocenę zasadności prowadzenia procesu w sposób określony w programie oraz ocenę zmian jakie zaszły w obszarach problemowych. W efekcie pierwszej dużej ewaluacji w 2020 r. GPR został zaktualizowany po raz pierwszy – skorygowano strukturę celów rewitalizacji, kierunki działań, wprowadzono zmiany w zakresie przedsięwzięć rewitalizacyjnych, uzupełniono diagnozę o nowe dane. Z kolei następną analizą wykonaną w 2023 r. pokazała przede wszystkim zmiany zachodzące w obszarach rewitalizacji, co pozwoliło na zaprojektowanie nowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych i wskazanie tych, które należy kontynuować.

Zadaniem miasta Gorzowa Wielkopolskiego – jego mieszkańców i władz – nadal będzie budowanie poczucia sprawczości i odbudowanie spójności społecznej w tych częściach miasta, gdzie została ona naruszona, dostarczanie bodźców rozwojowych lokalnej gospodarce, poprawa ładu funkcjonalno – przestrzennego i poprawa technicznych warunków życia. Gminny Program Rewitalizacji jest niezbędny do wprowadzenia pożądaných zmian i sprostania tym wyzwaniom. Wszystkie wymienione powyżej zadania zostały ujęte w nim w sposób spójny i komplementarny. GPR to plan działania na lata, służący nadaniu podobszarom rewitalizacji nowej dynamiki rozwojowej i sprawieniu, że gorzowianie będą coraz bardziej dumni ze swego zmieniającego się miasta.

1. WPROWADZENIE

1.1 Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+

Niniejszy Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+ (zwany dalej GPR) został sporządzony w zgodzie z przepisami ustawy o rewitalizacji¹, zwanej dalej Ustawą, i obejmuje swym zakresem zamierzenia rewitalizacyjne w Gorzowie Wielkopolskim na lata 2017-2025 z perspektywą oddziaływań do 2030 roku. Ustawa w art. 15 ust. 1 wskazuje wymagany zakres zawartości gminnego programu rewitalizacji.

Niniejszy dokument zachowuje w pełni strukturę wskazaną w Ustawie, jako zalecaną i składa się z:

- Część I – wprowadzenie – obejmuje:
 - wskazanie obszaru rewitalizacji, którego dotyczy program,
 - opis sposobu realizacji przez GPR dokumentów strategicznych miasta.
- Część II – szczegółowa diagnoza – obejmuje:
 - pogłębioną diagnozę problemów obszaru rewitalizacji wraz z próbą odkrycia powiązań i współoddziaływań pomiędzy nimi,
 - pogłębioną diagnozę potencjałów obszaru rewitalizacji mogących przyczynić się do rozwiązania problemów,
 - wskazanie skali i charakteru zdiagnozowanych potrzeb rewitalizacyjnych.
- Część III - część planistyczna. Obejmuje ona:
 - wizję obszaru rewitalizacji w Gorzowie Wielkopolskim wykraczającą poza rok 2030,
 - strukturę celów rewitalizacji Gorzowa Wielkopolskiego,
 - przyjęte kierunki działań odpowiadających celom rewitalizacji,
 - wytyczne w zakresie kształtowania przestrzeni obszaru rewitalizacji,
 - charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
 - opis sposobu realizacji gminnego programu rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego,
 - wskazania dla utworzenia specjalnej strefy rewitalizacji.
- Część IV - część zarządcza. Obejmuje ona:
 - opis struktury zarządzania rewitalizacją w Gorzowie Wielkopolskim,
 - harmonogram realizacji procesu rewitalizacyjnego,
 - opis mechanizmu integrowania przedsięwzięć,

¹ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji

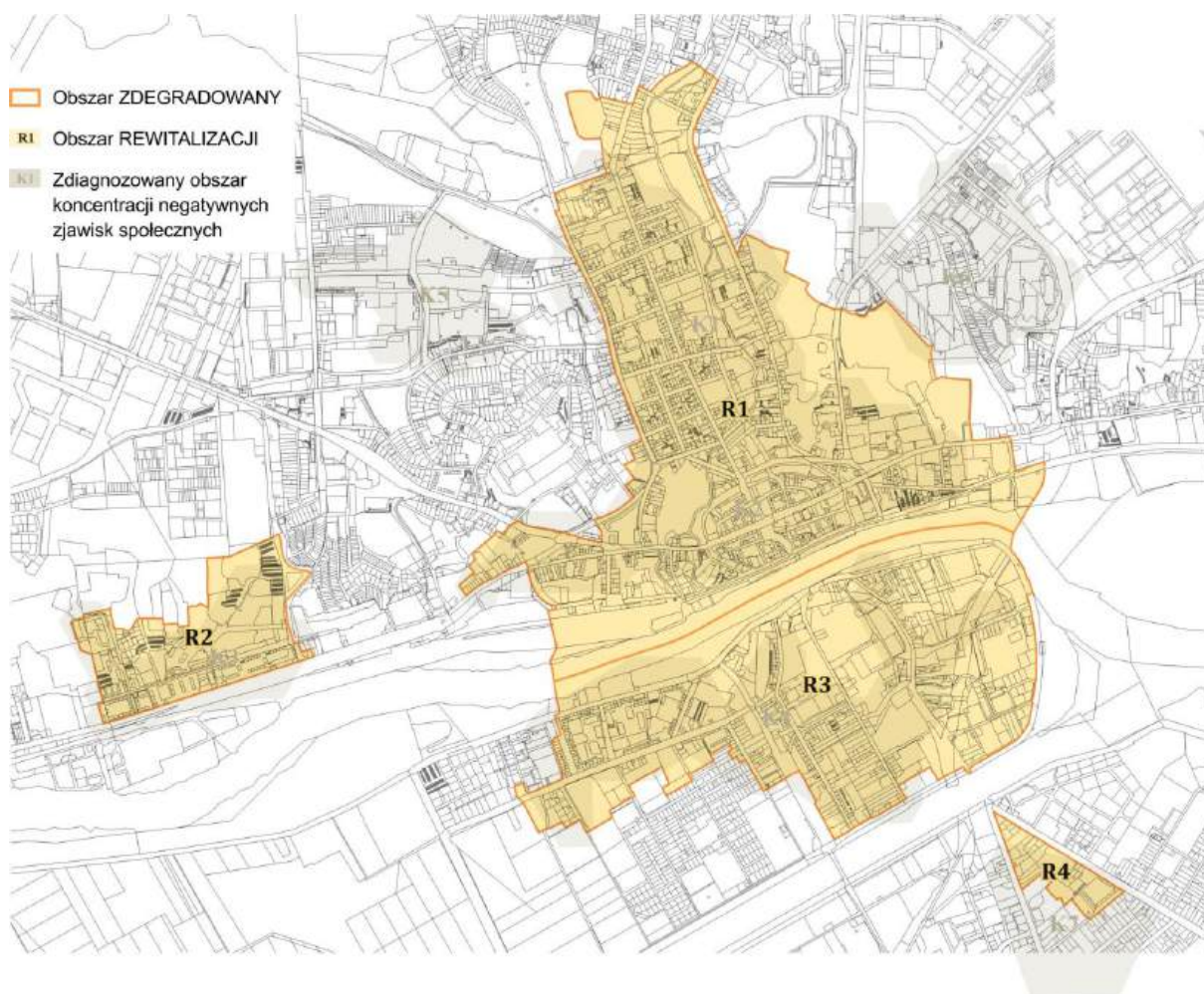
- szacunkowe ramy finansowe programu,
- opis monitorowania realizacji programu i oceny postępów osiągnięcia jego celów,
- system wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia.

1.2 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji

Obszar zdegradowany charakteryzuje się występowaniem negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, wysokiej liczby mieszkańców będących osobami ze szczególnymi potrzebami, niskim poziomem edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającym poziomem uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Jednocześnie musi występować na nim jedno z negatywnych zjawisk: gospodarczych (np. niski poziom przedsiębiorczości), środowiskowych (np. wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza), przestrzenno – funkcjonalnych (np. niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną), technicznych (np. degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych). Szersza charakterystyka powyższych zjawisk znajduje się w części II niniejszego dokumentu, w której jest przedstawiona szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji.

Z kolei obszar rewitalizacji to fragment terenu miasta wyodrębniony z obszaru zdegradowanego, w którym występuje szczególna koncentracja zdiagnozowanych negatywnych zjawisk. To właśnie dla obszaru rewitalizacji opracowywany jest plan naprawczy – gminny program rewitalizacji. Granice obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji mogą się pokrywać, a ostateczną decyzję w sprawie ich przebiegu podejmuje rada miasta w drodze uchwały. W odniesieniu do Gorzowa Wielkopolskiego aktem, w którym obszary te zostały ustanowione jest Uchwała Rady Miasta Gorzowa Wlkp. nr XXVIII/367/2016 z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Gorzowa Wielkopolskiego. Uchwała ta ustanowiła oba obszary w tych samych granicach.

Rysunek 1 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji dla miasta Gorzowa Wielkopolskiego

Źródło: Uchwała Rady Miasta Gorzowa Wlkp. nr XXVIII/367/2016.

Całkowita powierzchnia wyznaczonego w 2016 r. obszaru rewitalizacji wynosiła 434,55 ha (co stanowiło 5,06% całkowitej powierzchni Gorzowa Wielkopolskiego²) a zamieszkiwało go 27 341 osób (co stanowiło 23,32% całej populacji mieszkańców miasta³). Obszar rewitalizacji podzielono na cztery podobszary: R1 – Centrum, R2 – Osiedle Słoneczne, R3 – Zamoście i R4 – Zakanale. Wyznaczone w 2016 roku granice obszarów zdegradowanego i rewitalizacji nie były zmieniane w kolejnych latach.

² Całkowita powierzchnia Gorzowa Wielkopolskiego wynosi **8572,28 ha**

³ Całkowita liczba ludności w mieście to **117 262 osób** (dane Wydziału Spraw Obywatelskich z marca 2016 r.: osoby zameldowane na pobyt stały).

1.3 Opis sposobu realizacji przez GPR dokumentów strategicznych Gorzowa Wielkopolskiego

Ze względu na swój interdyscyplinarny charakter, GPR nie jest jedną z polityk branżowych Gorzowa Wielkopolskiego, ale stanowi płaszczyznę integracji działań należących merytorycznie do różnych polityk branżowych Miasta: społecznej, przestrzennej, inwestycyjnej, mieszkaniowej itd. W sensie realizacyjnym GPR jest wspólną ramą operacyjną służącą spójnemu zarządzaniu działaniami należącymi do różnych branż a prowadzonymi równolegle na obszarze rewitalizacji.

1.3.1 Powiązania z dokumentami o charakterze lokalnym

Strategia rozwoju miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2030

Strategia Rozwoju Miasta przyjęta uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 25 sierpnia 2021 r., to długookresowy plan działania, określający strategiczne cele rozwoju i przyjmujący takie priorytety działania, które są niezbędne dla realizacji przyjętych zamierzeń rozwojowych. Ustalenia zawarte w Strategii rozwoju miasta stanowią podstawę do prowadzenia przez władze Miasta długookresowej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego.

Zgodnie z wizją zawartą w Strategii Rozwoju Miasta Gorzów Wielkopolski jest "(...) miastem dla pokoleń, dbającym o swoją tożsamość. Miastem aktywnych mieszkańców, zadowolonych z jakości życia oraz oferty usług publicznych. Miastem z ukształtowanym i atrakcyjnym centrum oraz wysokim poziomem ładu przestrzennego. Miastem korzystającym w sposób zrównoważony z posiadanych zasobów oraz walorów przyrodniczych. Gorzów Wielkopolski miastem innowacyjnego przemysłu. Opierającym rozwój gospodarczy na potencjale położenia, rozwijających się branżach oraz nowoczesnych technologiach. Miastem o rozwiniętej infrastrukturze oraz usługach komunikacji kołowej i kolejowej, dobrze skomunikowanym z resztą kraju, a także w układzie transgranicznym. Gorzów Wielkopolski miastem dbającym o wysoką jakość kształcenia, w tym zawodowego, korespondującego z ofertą kształcenia na poziomie wyższym".

Strategia Rozwoju Miasta przewiduje koncentrację działań w obszarach strategicznej interwencji. Jako jeden z nich wskazano obszar zdegradowany, wymagający prowadzenia kompleksowej rewitalizacji. GPR jest szczegółowym planem realizującym zamierzenia zapisane w Strategii Rozwoju Miasta. Zaplanowano w nim wiele przedsięwzięć, dzięki którym zmierzamy do realizacji wizji rozwoju miasta. Zakłada on zbieżne ze Strategią Rozwoju Miasta kierunki działania takie jak poprawa jakości życia mieszkańców i rozwój oferty czasu wolnego oraz miejsc rekreacji, która realizować się będzie w przestrzeniach, zmieniających się pod wpływem procesów rewitalizacyjnych. Wspólnym celem jest również atrakcyjna przestrzeń do życia realizująca się poprzez działania takie jak tworzenie i rozwijanie przestrzeni publicznych, rozwijanie przestrzeni

mieszkaniowych, kształtowanie estetyki i poprawa ładu przestrzennego. Przykładowymi przedsięwzięciami w tym zakresie są m.in. Rekreacyjna trasa pieszo – rowerowa wzdłuż Kłodawki, Rewaloryzacja Parku Siemiradzkiego, czy Mieszkać lepiej – dotacje do projektów obejmujących prace remontowo – budowlane dotyczące kamienic i podwórek.

Wspólnym mianownikiem dla obu dokumentów są także działania, które odpowiadają na szczególne wyzwania, jakimi są zmiany klimatyczne i konieczność adaptacji do nich. Zgodnie z założeniami strategii rozwoju miasto inwestować będzie w ochronę środowiska, dążąc do osiągnięcia zerowej emisyjności. Ważne będzie eliminowanie hałasu i dalsza poprawa jakości powietrza w centrum miasta. W Gminnym Programie Rewitalizacji zaplanowano konkretne przedsięwzięcia realizujące te założenia. Można tu wymienić dla przykładu przedsięwzięcia: Głęboka modernizacja systemu tramwajowego w obszarze rewitalizacji, czy Parki kieszonkowe w obszarach rewitalizacji.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych Miasta Gorzowa Wielkopolskiego na lata 2023 - 2030

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Gorzowa Wielkopolskiego na lata 2023-2030, przyjęta uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z 22 lutego 2023r., jest dokumentem wyznaczającym najważniejsze kierunki działań mające na celu doprowadzenie do zmniejszenia skali zdiagnozowanych niekorzystnych zjawisk społecznych na terenie Miasta. Zastąpiła ona Politykę Społeczną Gorzowa Wielkopolskiego 2023+ uchwaloną w 2016 r., czyli w okresie sporządzania Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych wskazuje działania w zakresie wsparcia rodzin, dzieci, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym, dzięki którym zostaną zapewnione im godne oraz bezpieczne warunki do rozwoju społecznego.

Gminny Program Rewitalizacji jest ściśle z nią związany. W ramach GPR sformułowano działania uwzględniające rozwój lokalnych zasobów pomocy społecznej i wsparcie umożliwiające podniesienie jakości życia lokalnej społeczności. Natomiast Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych uzupełnia działania miasta zmierzające do poprawy sytuacji społecznej w obszarze rewitalizacji.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gorzowa Wielkopolskiego (*Studium*)

Studium, przyjęte uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wlkp. 24 lutego 2021 r., jest dokumentem określającym politykę przestrzenną miasta i powstałym przy udziale mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego. Jego podstawowym założeniem jest działanie w zgodzie z ideą rozwoju zrównoważonego, ochrona ładu przestrzennego oraz

wykorzystanie potencjału mieszkańców miasta. Studium przedstawia kierunki zagospodarowania przestrzennego Gorzowa Wielkopolskiego czyli sposób zagospodarowania każdego miejsca w jego granicach.

Cel strategiczny miasta wskazany w Studium jest następujący: „Gorzów Wielkopolski jest nowoczesnym miastem kompaktowym, które poprzez sposób swojego funkcjonowania wzbogaca pola szans indywidualnej samorealizacji każdej osoby w nim mieszkającej”. Jest on realizowany przez cele operacyjne, które są zbieżne z kierunkami działania zapisanymi w GPR.

Wspólnym mianownikiem są m.in.:

- poszerzona partycypacja na etapie planowania oraz prototypowanie;
- uchwała krajobrazowa, standardy urbanistyczne i katalogi dobrych praktyk w zakresie kształtowania przestrzeni publicznych;
- miejscowe plany rewitalizacji (plan umożliwiający szczegółowe profilowanie funkcji);
- tworzenie przestrzeni publicznych odpowiedniej jakości, sprzyjających integracji społecznej, budujących relacje społeczne, niewykluczających.

Strategia Kultury Gorzowa Wielkopolskiego 2022-2030

Strategia Kultury Gorzowa Wielkopolskiego 2022-2030, przyjęta uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 5 kwietnia 2023 r., to dokument diagnozujący potencjały gorzowskiego środowiska kultury i wyznaczający kierunki na przyszłość. Działania kulturalne wpisują się w cele związane ze zrównoważonym rozwojem miasta, przyczyniają się do nabywania przez jego mieszkańców nowych kompetencji, pomagają zrozumieć szybko zmieniającą się rzeczywistość i nadażyć za nią. Są również motorem osiągnięcia celów rewitalizacji. Odzwierciedleniem tego założenia jest Strategia Kultury, w której jako cele wskazuje się wspieranie rozwoju miasta i mieszkańców, m.in. poprzez aktywne uczestnictwo w kulturze, otwartość instytucji kultury na odbiorców i budowanie zaangażowania społeczności, budowanie i utrwalanie tożsamości mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego opartej na wspólnym uczestniczeniu w kulturze, wzmacnianie integracji mieszkańców i rozwój społeczny. Kierunki tych działań są zbieżne z Gminnym Programem Rewitalizacji. Ten z kolei w swoich zapisach zakłada zaangażowanie instytucji kultury w realizację celów rewitalizacji. Znajdują się w nim przedsięwzięcia tj. „Instytucje kultury bogactwo do odkrycia”, czy „Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze”. Jednym z elementów GPR, który w istotny sposób realizuje założenia Strategii Kultury jest przedsięwzięcie pn. „Kampania tożsamościowa Gorzów#Stąd Jestem!” W jego ramach m.in. organizowany jest cykl wydarzeń kulturalnych Dobry Wieczór Gorzów, wykorzystujący również potencjał lokalnych artystów.

Plan adaptacji do zmian klimatu miasta Gorzowa Wielkopolskiego do roku 2030

Plan adaptacji do zmian klimatu Miasta Gorzowa Wielkopolskiego do roku 2030, przyjęty uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 27 marca 2019 r., został opracowany na podstawie Porozumienia NR DZR/16/U/2015 zawartego pomiędzy Ministerstwem Środowiska a Miastem Gorzowem Wielkopolskim, stanowiącego deklarację udziału Miasta w projekcie „Opracowanie planów adaptacji do zmian klimatu w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców”. Dostosowanie do zmieniających się warunków klimatycznych jest obecnie jednym z najważniejszych wyzwań. Adaptacja do zmian klimatu jest działaniem głównie lokalnym i jego skuteczność zależy od lokalnych instytucji, w tym przede wszystkim administracji samorządowej.

Na podstawie przeprowadzonej dla potrzeb tego dokumentu diagnozy przyjęto cele i działania adaptacyjne, które służyć będą zapewnieniu wysokiej jakości życia mieszkańców i efektywnego funkcjonowania miasta w warunkach zmian klimatu oraz rozwijaniu zdolności adaptacyjnej do tych zmian. Cele i działania zawarte w Planie Adaptacji realizują politykę adaptacyjną Unii Europejskiej i Polski.

Wybrane działania prowadzone w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji wpisują się w realizację działań zaprogramowanych w Planie Adaptacji do Zmian Klimatu. Jako przykład można tu wskazać działania związane ze wzbogacaniem przestrzeni publicznych miasta o rozwiązania błękitno zielonej infrastruktury oraz promowaniem dobrych praktyk w tym zakresie. Na szczególną uwagę zasługują przedsięwzięcia związane z zagospodarowywaniem terenów miejskich zielenią, w tym również zadania realizowane w formule „zielonych mikrograntów” przy współudziale mieszkańców.

1.3.2 Powiązania z dokumentami o charakterze ponadlokalnym

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) służą przede wszystkim zwiększeniu zaangażowania miast i ich obszarów funkcjonalnych w zarządzanie środkami strukturalnymi Unii Europejskiej. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego, której aktualizacja została przyjęta Zarządzeniem Nr 24/2022 Prezydenta Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z dnia 3 lutego 2022 r., to dokument, który częściowo pełni rolę planu działań, ponieważ określa cele, zadania i środki służące do realizacji tych zamierzeń.

Przedsięwzięcia wynikające z GPR realizują priorytet strategii ZIT MOF GW jakim jest rozwój obszarów zmarginalizowanych.

Działania określone w ramach strategii ZIT MOF GW tj. Rozwój infrastruktury edukacji zawodowej w MOF GW, w ramach którego wspierane będą inwestycje mające na celu wzrost dostępności wysokiej jakości usług edukacyjnych, przyczynią się do poprawy spójności społecznej i terytorialnej w zakresie wyrównywania dostępu do usług edukacyjnych oraz wyrównywania szans rozwojowych uczniów z różnych środowisk.

Przykładowym przedsięwzięciem zapisanym w GPR zgodnym z kierunkami działań określonymi w tej strategii jest „CEZiB – lider nowoczesnej edukacji zawodowej”, którego realizacja daje uczniom szkół średnich możliwość nauki opartej na synergii szkoły z pracodawcami, nastawionej na przygotowanie do zawodów poszukiwanych przez obecny rynek pracy.

Kolejną aktualizację Strategii ZIT MOF GW, przyjęto Zarządzeniem nr 201/2024 Prezydenta Miasta Gorzowa Wielkopolskiego w dniu 21 maja 2024 r. W ramach nowej perspektywy UE 2021-2027 z działań w ramach ZIT Miasto Gorzów Wielkopolski będzie realizowało na podobozarach rewitalizacji takie projekty, jak: parki kieszonkowe czy ścieżki rowerowe.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego MOF GW 2030

Miejski Obszar Funkcjonalny Gorzowa Wielkopolskiego (MOF GW) jest jednym z obszarów strategicznej interwencji Województwa Lubuskiego. Jednocześnie z perspektywy samorządów je tworzących oraz mieszkańców tego obszaru, jest przede wszystkim kształtującą się wspólnotą samorządową jednostek terytorialnych północnej części województwa lubuskiego. Obejmuje swoim zasięgiem 10 gmin, które wykazują się wspólnymi uwarunkowaniami rozwoju i mają wspólne cele rozwoju. Partnerstwo tworzą miasta: Gorzów Wielkopolski, Kostrzyn nad Odrą, gminy miejsko - wiejskie: Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie, Witnica, gminy wiejskie: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok.

Mając na celu optymalne wykorzystanie wzajemnych potencjałów gminy partnerskie MOF GW opracowały wspólną ponadlokalną strategię rozwoju. W prace nad dokumentem zaangażowany był również Powiat Gorzowski. Strategia ta ma umożliwić wspólne planowanie działań rozwojowych na obszarze powiązanych ze sobą funkcjonalnie gmin i powiatu.

Wizja zawarta w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego MOF GW 2030, przyjętej uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 24 kwietnia 2022 r., zakłada m.in., że:

- „MOF GW (to) obszar spójny społecznie, zapewniający pełny i równy dostęp do usług publicznych dla wszystkich mieszkańców. (To obszar) charakteryzujący się rozwiniętą infrastrukturą społeczną oraz szerokim wachlarzem wysokiej jakości usług publicznych i usług czasu wolnego;
- MOF GW to obszar atrakcyjny osiedleńczo oraz turystycznie, wykorzystujący potencjał infrastruktury instytucjonalnej oraz uwarunkowania przyrodnicze. Tworzący możliwości rozwoju osobistego i aktywności zawodowej mieszkańców. Charakteryzuje się wyróżniającymi na tle regionu i kraju produktami

turystycznymi, bazującymi na potencjale przyrodniczym, kulturowym oraz dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej;

- to miejsce konkurencyjnej, inteligentnej i zielonej gospodarki, wpływającej pozytywnie na sytuację ekonomiczną mieszkańców oraz samorządów. Gospodarki wykorzystującej potencjał nowoczesnej edukacji wszystkich poziomów nauczania, opartej na synergii między oświatą a lokalnym rynkiem pracy. Gospodarki bazującej na potencjałach wewnętrznych poszczególnych gmin, dającej szansę rozwoju także na obszarach wiejskich, m. in. w oparciu o potencjał rolnictwa, produkty lokalne, regionalne i ekologiczne. To obszar spójny przestrzennie i cechujący się wysoką jakością środowiska. Umiejętnie dbający i wykorzystujący posiadane walory przyrodnicze oraz potencjał dziedzictwa kulturowego, a także aktywnie adaptujący się do zmian klimatycznych;
- MOF GW wykorzystuje dobrze rozwinięty i sprawnie funkcjonujący niskoemisyjny system komunikacji zbiorowej na rzecz podnoszenia poziomu spójności społecznej, poprawy dostępu do usług publicznych oraz rynku pracy. Jest również obszarem atrakcyjnym inwestycyjnie i turystycznie za sprawą dobrej zewnętrznej dostępności komunikacyjnej."

Działania zapisane w GPR choć skoncentrowane terytorialnie na obszarze rewitalizacji, mają wpływ na realizację tej wizji i są zbieżne z określonymi wyzwaniami rozwojowymi dla MOF GW. Jednym z wyzwań zdefiniowanych w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego MOF GW jest w odniesieniu strefy śródmiejskiej Gorzowa Wielkopolskiego potrzeba zdefiniowania na nowo jego Centrum. Odpowiedzią na te wyzwanie jest przedsięwzięcie Centrum Gorzowa Od-Nowa, na które składa się przebudowa odcinka ul. Sikorskiego oraz ulic Hawelańskiej i Wełnianego Rynku na deptak. Co szczególnie warto podkreślić, projekt przekształcenia dwóch ostatnich ulic powstał w wyniku eksperymentu urbanistycznego, w ramach którego badane były potrzeby i zachowania użytkowników tej przestrzeni miasta.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (SRWL 2030), przyjęta przez Sejmik Województwa Lubuskiego w dniu 15 lutego 2021 r., jest dokumentem wyznaczającym strategiczne cele i kluczowe kierunki działań oraz przewidywane instrumenty ich realizacji w rozwoju województwa lubuskiego w kolejnej dekadzie.

Zgodnie z wizją zawartą w tym dokumencie Województwo Lubuskie w 2030 roku to „zielona kraina inteligentnych technologii”, cechująca się wysoką jakością życia mieszkańców, co oznacza m.in. region otwartego i wielokulturowego społeczeństwa, zapewniający wszystkim mieszkańcom dostępność i wysoką jakość usług publicznych, w tym ochrony zdrowia, edukacji, kultury i sportu z licznymi programami dla dzieci, młodzieży, seniorów i innych środowisk. Głównym celem tej strategii jest inteligentne

gospodarowanie potencjałami regionu dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, spójności społecznej i przestrzennej oraz wysokiej jakości życia mieszkańców. W tym zakresie cele te są zbieżne z założeniami GPR, zdefiniowanymi w celach strategicznych takich jak np.: *Odbudować w Gorzowie Wielkopolskim Spójność Społeczną czy Ożywić gospodarczo obszar rewitalizacji*. Na szczególną uwagę zasługuje tu przedsięwzięcie pn. Lubuskie Centrum Kompetencji Cyfrowych i Usług Wspólnych, które ma być impulsem do rozwoju firm z branż nowoczesnych technologii a także przedsięwzięcie "MCK w sercu miasta", zwiększające dostępność oferty kulturalnej „CEZiB – Lider nowoczesnej edukacji zawodowej”. Przedsięwzięcia te cechuje duży potencjał oddziaływania na poziomie regionalnym.

Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego

Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (tzw. SUMP1/PZMM) Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego, przyjęty Uchwałą Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 21 czerwca 2023 r., jest dokumentem wyznaczającym kierunki zmian w systemie mobilności oraz zagospodarowaniu przestrzennym w celu zaspokojenia potrzeb transportowych ludzi i przedsiębiorstw.

Zgodnie z wizją zawartą w tym dokumencie Miejski Obszar Funkcjonalny Gorzowa Wielkopolskiego jest nowoczesny, zielony i kompaktowy. Staje się taki dzięki funkcjonowaniu w jego obrębie spójnego, bezpiecznego, zintegrowanego i multimodalnego systemu transportowego. Wyraźnie wspierany jest rozwój transportu publicznego, który ma stać się niezawodną alternatywą dla wszystkich mieszkańców, bez względu na ich wiek i status materialny.

Zasadniczym celem polityki zrównoważonej mobilności jest ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko, bezpieczeństwo i maksymalizacja korzyści dla mieszkańców. Jej realizacja ma miejsce poprzez budowę warunków dla rozwoju efektywnych i przyjaznych dla środowiska sposobów przemieszczania się. Przedsięwzięcia realizowane na obszarach rewitalizacji w ramach GPR również mają wpływ na zmiany w zakresie korzystania przez mieszkańców ze środków aktywnej mobilności. Przykładem może być rekreacyjna trasa pieszo – rowerowa wzdłuż Kłodawki. Realizuje ona jeszcze inne założenia PZMM jakim jest tworzenie przestrzeni wysokiej jakości, będących nieodłącznym elementem obszarów miejskich jako podstawowy element integrujący lokalne społeczności. Działania te choć skoncentrowane na obszarze rewitalizacji, stanowią ważną cegiełkę w budowaniu systemu zrównoważonej mobilności.

PZMM zakłada również podjęcie działań na rzecz budowy zielonej i bezpiecznej przestrzeni, z której wyprowadzony zostanie nadmierny ruch drogowy. Wskazuje potrzebę dostosowania ulic do potrzeb dzieci i osób starszych oraz wspierania rozwoju zielonego transportu publicznego, ruchu pieszego i rowerowego. Działania te mają poprawić między innymi sytuację obszarów, które dziś są zdegradowane. Stąd wśród działań prowadzonych w obszarze rewitalizacji, spójnych z tymi założeniami

i je wspierającymi są przedsięwzięcia, których celem jest wzbogacenie przestrzeni miejskiej o tereny zielone, czy też podnoszące standard usług związanych z komunikacją publiczną.

Jako przykłady można wymienić przedsięwzięcia pn. Rewaloryzacja zielonych bulwarów nadwarciańskich, parki kieszonkowe w obszarach rewitalizacji oraz przede wszystkim Węzeł intermodalny przy dworcu PKP.

1.3.3. Powiązania z dokumentami o charakterze krajowym

Krajowa Polityka Miejska 2030

Krajowa Polityka Miejska 2030 (KPM 2030), przyjęta uchwałą Rady Ministrów 14 czerwca 2022 r., jest dokumentem ukierunkowanym na zrównoważony rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych. Koncentruje się na działaniach i instrumentach zorientowanych terytorialnie, które odpowiadają aktualnym wyzwaniom stojącym przed miastami oraz miejskimi obszarami funkcjonalnymi. Polityki publiczne realizowane przez liczne instytucje, szczególnie rządowe, powinny umożliwić jak najlepsze wykorzystanie potencjałów oraz przewag konkurencyjnych polskich miast dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju przestrzennego oraz społeczno - gospodarczego.

Krajowa Polityka Miejska diagnozuje najważniejsze wyzwania rozwojowe miast i ich obszarów funkcjonalnych. Zakres tematyczny wyzwań wpisuje się jednocześnie w debatę europejską i megatrendy rozwoju obszarów zurbanizowanych, których bieżąca analiza pozwala lepiej planować przyszłe działania.

GPR odpowiada na wyzwania postawione w KPM 2030 jakimi są:

- dbałość o ład przestrzenny i estetyczny;
- niwelowanie negatywnych skutków zmian klimatu w miastach;
- poprawa jakości środowiska przyrodniczego w miastach;
- poprawa dostępności mieszkaniowej;
- zwiększenie wykorzystania potencjału społecznego.

Przykładami przedsięwzięć odpowiadających na powyższe wyzwania są: „Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa”, „Parki kieszonkowe w obszarach rewitalizacji”, „Społeczne budownictwo czynszowe”, „Centra Aktywności Mieszkańców”, czy „Tereny Zielone na Zawarcu i na Osiedlu Słonecznym”.

2. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA

2.1 Wprowadzenie metodyczne do szczegółowej diagnozy

Niniejsza diagnoza nie jest tożsama ze sporządzoną wcześniej diagnozą służącą wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (choć korzysta między innymi z jej wyników). Stąd też, dla uniknięcia pomyłek i zgodnie z ustawą o rewitalizacji jest nazywana w tekście niniejszego opracowania diagnozą szczegółową. Diagnoza ta jest analizą stanu obszaru wykonaną w 2016 r. na potrzeby opracowania niniejszego dokumentu.

2.1.1. Przyjęty cel szczegółowej diagnozy

Ustawa w artykule 15 ust. 1 p. 1) wskazuje jako obowiązkowy element GPR-u szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji obejmującą analizę negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych, funkcjonalno - przestrzennych i technicznych. Wskazuje również na lokalne potencjały występujące na terenie tego obszaru. Diagnoza niniejsza nie jest więc tożsama z diagnozą dokonaną dla celów wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji różni się od niej trzema istotnymi elementami:

1. Szczegółowa diagnoza z 2016 r. dotyczy obszaru rewitalizacji (a nie całego miasta, jak w przypadku sporządzonej wcześniej diagnozy służącej wytyczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji).
2. Szczegółowa diagnoza obejmuje analizę zjawisk, przez co rozumiemy, że jest ona ukierunkowana nie tylko na odkrycie samego faktu występowania zjawisk i ich przestrzennego rozmieszczenia (taki cel miała diagnoza służąca wytyczeniu obszaru), ale – na odkrycie mechanizmów przyczynowo - skutkowych powstania obecnego stanu kryzysowego i negatywnych synergii między zdiagnozowanymi problemami.
3. Szczegółowa diagnoza dotyczy tym razem nie tylko zjawisk negatywnych (tworzących kryzys), ale i potencjałów, na których można się oprzeć przezwyciężając kryzys.

Konkluzja 1. Celem niniejszej diagnozy jest odkrycie mechanizmów przyczynowo - skutkowych powstania obecnego kryzysu w obszarze rewitalizacji oraz wskazania potencjałów obszaru, które mogą posłużyć do rozwiązania kryzysu

2.1.2 Przyjęta struktura diagnozy

Szczegółowa diagnoza sporządzona w 2016 r. dzieli się na następujące części:

- analiza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na obszarze rewitalizacji;
- analiza lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji;
- zdiagnozowana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych.

W związku z opracowaniem aktualizacji do niniejszego dokumentu dodano badania społeczne i analizy wykonane w okresie wdrażania GPR Gorzów 2025 + w latach 2019 – 2023.

2.2 Analiza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na obszarze rewitalizacji

2.2.1 Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych – analiza współoddziaływania

Diagnoza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych – zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy – obejmuje w szczególności kwestie bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Jednak dla trafnej analizy tych zjawisk niezbędne jest opisanie ich tła demograficznego.

Problemy społeczne w obszarze rewitalizacji – tło demograficzne

Należy zakładać, że poszczególne zjawiska społeczne – zarówno problemy, jak i potencjały – zależą od profilu demograficznego ludności w danym obszarze ze względu na jej wiek⁴. W obszarach, gdzie w populacji mieszkańców dominują osoby starsze, mogą się ujawniać problemy zdrowotne, problemy osamotnienia i deprywacji potrzeby włączenia społecznego, zaś w obszarach, gdzie większy jest udział w populacji dzieci i młodzieży – problemy związane z poziomem oświaty, dostępem do usług opiekuńczych adresowanych do dzieci oraz ubóstwa skorelowanego statystycznie z wielodzietnością i samotnym rodzicielstwem. Z kolei zdecydowana dominacja osób w wieku produkcyjnym w danej części miasta może podnosić znaczenie wskaźników bezrobocia.

⁴ Zastosowaliśmy podział zbliżony do ekonomicznych grup wieku (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny): grupę do 25 lat „dzieci i młodzież”, grupę w przedziale 25 – 60 „wiek średni” i powyżej 60 lat „seniorzy”.

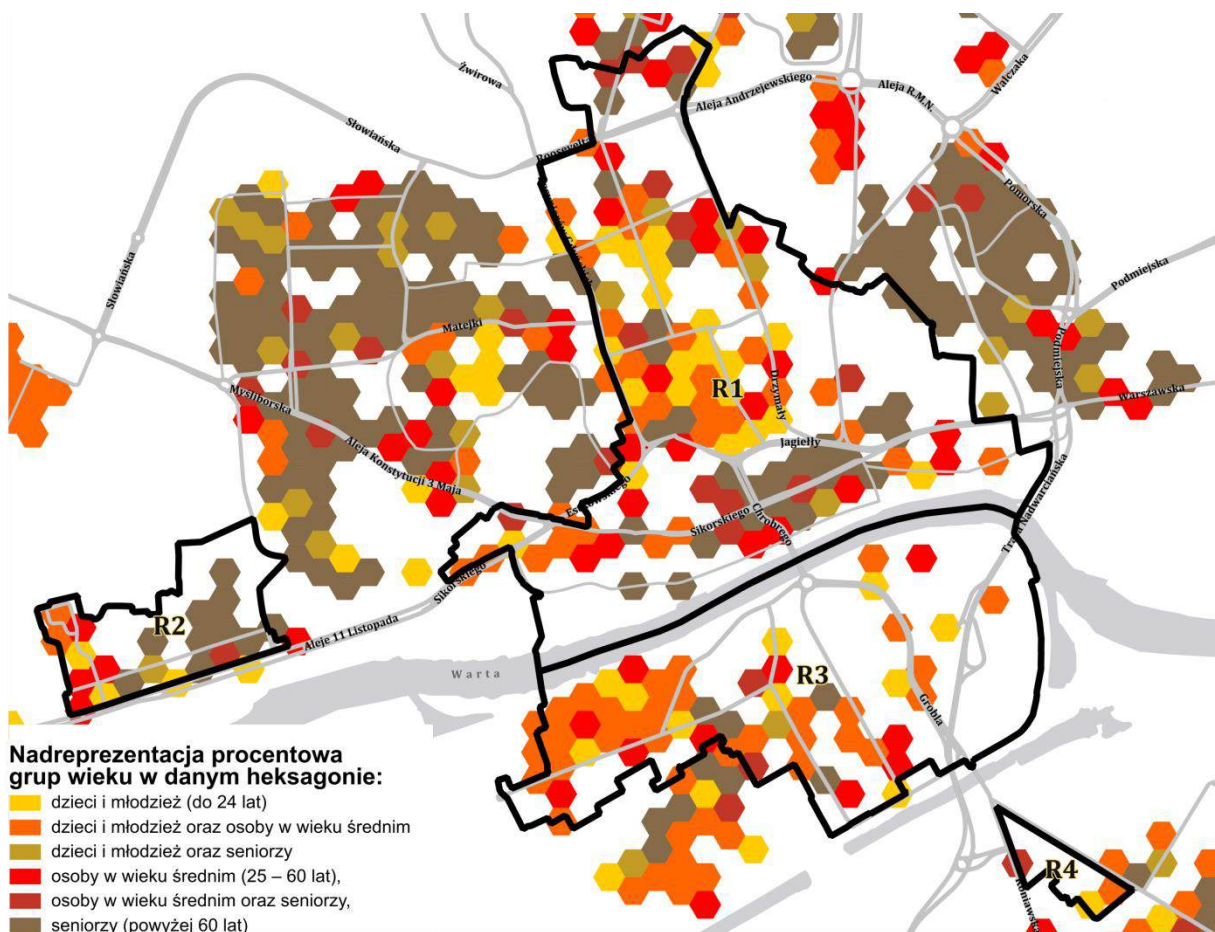
Rysunek 2 Proporcje udziału w populacji Gorzowa Wielkopolskiego poszczególnych grup wiekowych

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych z ewidencji ludności

Ponieważ poszczególne części Gorzowa Wielkopolskiego były zasiedlane w konkretnych latach, ich profile demograficzne ukształtowały się bynajmniej nie losowo, ale właśnie według tych fal zasiedlenia. Także inne czynniki (np. emigracja osób w wieku produkcyjnym) współkształtowały tę sytuację. Poniższa mapa pokazuje, która grupa (lub które grupy) w danym heksagonie jest nadreprezentowana w stosunku do jej procentowego udziału w całej populacji mieszkańców miasta.

Rysunek 3 Nadreprezentacja poszczególnych grup wiekowych w obszarze rewitalizacji: rozkład przestrzenny

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych z ewidencji ludności UM w Gorzowie Wielkopolskim.

Opinie mieszkańców zaczerpnięte z wywiadów pokazywały centrum Gorzowa Wielkopolskiego i Zawarcie jako dzielnice z opinią „dzielnic ludzi starszych”. Nadreprezentację seniorów wskazywano często jako podstawową cechę wyróżniającą tych dzielnic. Jak widać na mapie – wbrew opinii formułowanej intuicyjnie – analiza przestrzennego rozkładu grup wiekowych wykazuje, że Nowe Miasto i Zamoście w rejonie ulic Śląskiej i Fabrycznej – stereotypowo postrzegane jako dzielnice „stare” – okazują się dzielnicami demograficznie młodymi, przy czym Nowe Miasto jest wręcz dzielnicą o największej w mieście koncentracji przestrzennej nadreprezentacji dzieci i młodzieży. Młode demograficznie jest też Zakanale.

Konkluzja 2. Podobszar rewitalizacji R1 w rejonie Nowego Miasta, jak i R3 Zawarcie (a w szczególności rejon ulic Śląskiej i Fabrycznej) okazują się dzielnicami demograficznie młodymi, przy czym Nowe Miasto jest rejonem o największym udziale dzieci i młodzieży w populacji.

Centrum miasta w obrębie owalnego zarysu historycznych murów miejskich jest demograficznie starsze, ale już jego części poza tym obrysem – zarówno rejon zachodni pomiędzy ulicami: Dworcową, Sikorskiego, Młyńską, Spichrzową i Składową, jak i rejon wschodni pomiędzy Warszawską, Szpitalną, Teatralną i Cichońskiego – to już obszary demograficznie średnio młode.

Osiedle Słoneczne jest wyraźnie zróżnicowane na dwa podobszary: rejon ul. Gwiazdzistej jest demograficznie starszy, natomiast rejon ul. Plac Słoneczny jest demograficznie młody.⁵

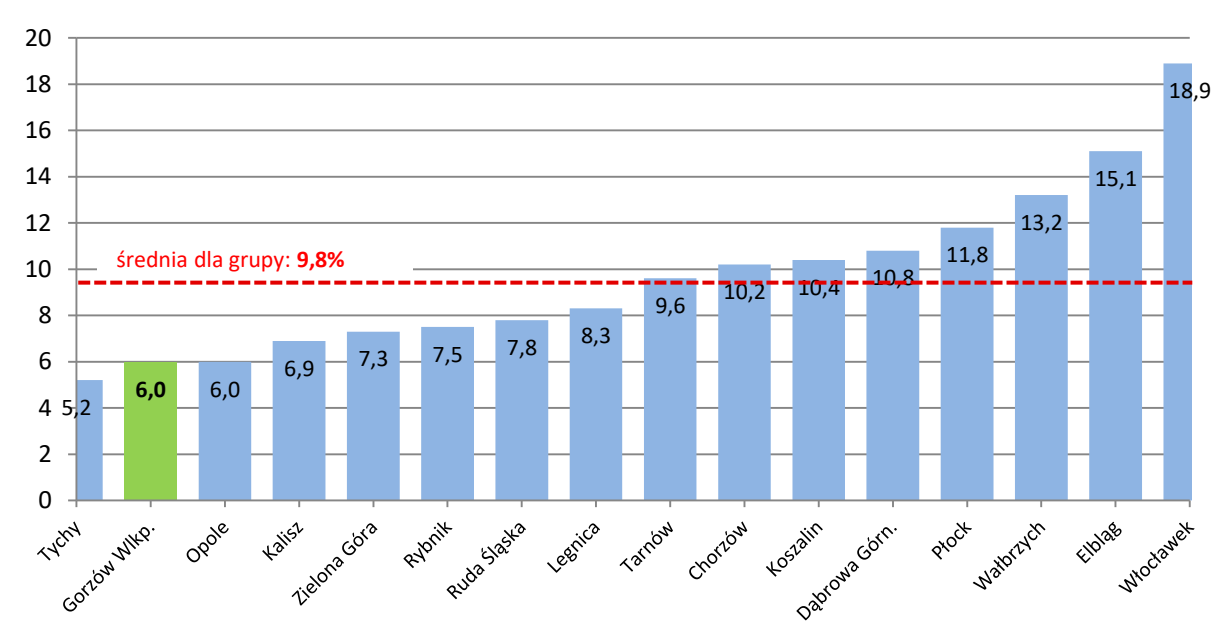
Konkluzja 3. Podczas dalszej analizy zjawisk społecznych należy je odnosić do opisanego powyżej tła demograficznego. Kwestia perspektywiczności populacji i zastępowalności pokoleń oraz zapotrzebowania w poszczególnych częściach miasta na poszczególne kategorie usług społecznych i rodzaje infrastruktury musi być tu brana pod uwagę.

⁵Z kolei jak wykazała podobna analiza zrobiona dla całego miasta przy wytyczeniu obszarów, demograficznie najstarsze w Gorzowie Wielkopolskim są: Osiedle Staszica (w którym pojawia się też zjawisko „populacji dziadków z wnukami”) oraz osiedle Dolinki – dość jednolicie zdominowane przez seniorów. Górczyn jest obszarem generalnie średnio-młodym, jednak z bardzo wyrazistym zróżnicowaniem według okresu budowy i zasiedlania poszczególnych jego części. Osiedle Piaski jest obszarem zróżnicowanym, o bardzo zrównoważonym udziale poszczególnych grup wiekowych, bez wyraźnej dominacji którejkolwiek.

Analiza problemów rynku pracy

Gorzów Wielkopolski ma niemal najniższą stopę bezrobocia wśród miast podobnej wielkości w kraju. Relatywnie dobra sytuacja na gorzowskim rynku pracy jest przesłanką do stwierdzenia, że bezrobocie w przypadku Gorzowa Wielkopolskiego ma mniejszy niż przeciętnie wpływ na generowanie kryzysu w mieście.

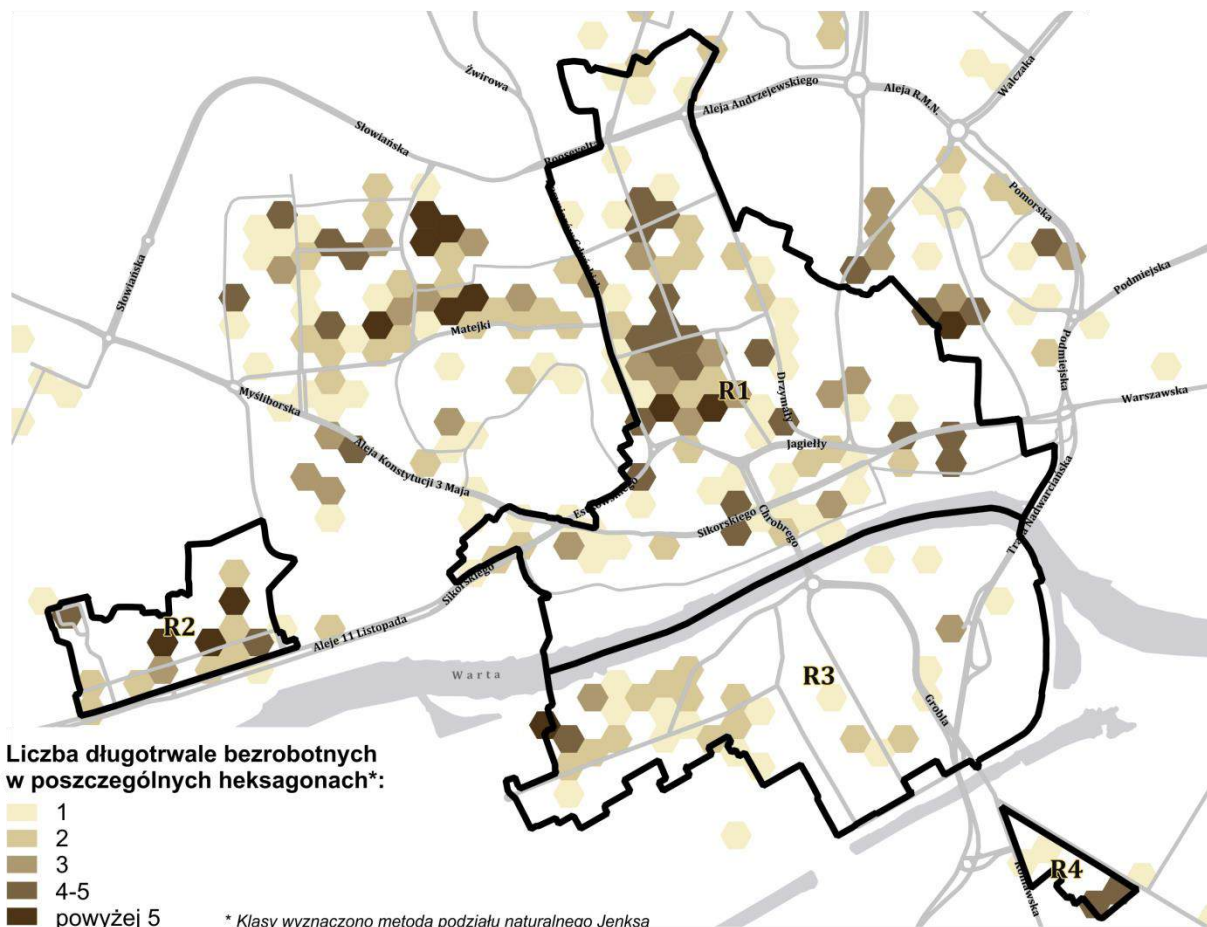
Tabela 1 Stopa bezrobocia rejestrowanego; Gorzów Wielkopolski na tle grupy porównawczej (2014)

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Oprac.: W. Kłowski

W sytuacji niskiego bezrobocia wielkością krytyczną jest nie tyle bezrobocie ogółem, co bezrobocie długotrwałe, które trafniej oddaje przestrzenne rozmieszczenie faktycznych problemów deprivacji zatrudnienia. Rozmieszczenie bezrobotnych długotrwałe w obszarze rewitalizacji obrazuje kolejna mapa.

Rysunek 4 Bezrobocie długotrwałe w obszarze rewitalizacji – rozkład terytorialny

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych PUP w Gorzowie Wielkopolskim; mapę wygenerowano na podstawie danych dotyczących 88,5% bezrobotnych.

Rozkład przestrzenny bezrobocia długotrwałego w Gorzowie Wielkopolskim nie wykazuje szczególnych koncentracji przestrzennych. Ewentualną koncentrację można wskazać na terenie Nowego Miasta, jednak nie jest ona wyrazista. Ponadto zarówno na podstawie danych statystycznych, jak i z badań jakościowych⁶ z lat 2015-2016 wyłania się obraz niskiej jakości zatrudnienia w Gorzowie Wielkopolskim.

Konkluzja 4. W Gorzowie Wielkopolskim stosunkowo duża liczba zatrudnionych otrzymuje wynagrodzenie minimalne lub bliskie minimalnemu, w skutek czego mamy do czynienia ze zjawiskiem tzw. „ubogich pracujących” – osób zatrudnionych na pełny etat, jednak z tak niską płacą, że np. wynajmując mieszkanie po cenach rynkowych faktycznie znajdują się oni w sferze ubóstwa wydatkowego.

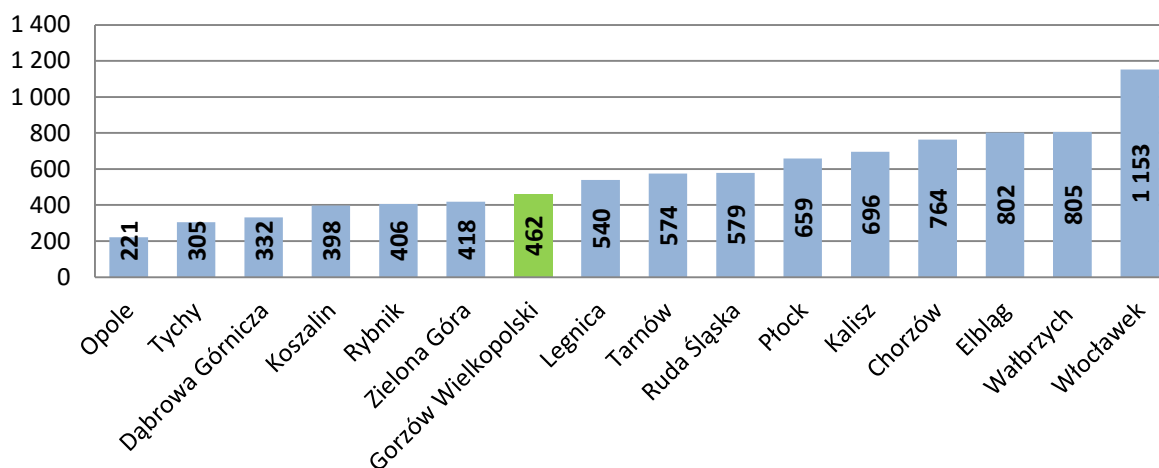
⁶ Wywiady pogłębione prowadzone przez W. Kłosowskiego ze specjalistami d.s. rynku pracy na terenie Gorzowa w 2015 i 2016 roku; 8 wywiadów indywidualnych + czteroosobowy wywiad grupowy.

Zjawisko ubóstwa

Zjawisko ubóstwa zostało zdiagnozowane w oparciu o badanie natężenia korzystania z zasiłków pomocy społecznej. Świadczenia te przyznawane są w oparciu o kryterium dochodowe, które w październiku 2015 r. wynosiło dla osoby samotnie gospodarującej – 634 zł, a w przypadku rodziny 514 zł w przeliczeniu na jedną osobę. Warto zaznaczyć, że kryteria dochodowe obowiązujące w chwili sporządzania tej diagnozy są bliskie poziomowi minimum egzystencji, które dla 2015 r. zostało wyliczone przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych na poziomie – 545,76 zł dla osoby samotnej i 457,79 zł na osobę w gospodarstwie dwuosobowym (dwóch osób dorosłych). Wg tego samego opracowania dla niemal wszystkich innych typów rodzin minimum egzystencji jest wyższe, niż oficjalne kryterium dochodowe.

Dla oceny zjawiska ubóstwa w Gorzowie Wielkopolskim sprawdzono jak kształtuje się skala korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej na tle miast z grupy porównawczej. Warto jednak pamiętać, że pomoc środowiskowa to nie tylko wybrane zasiłki. Przy sporządzaniu zestawień statystycznych uwzględnia się szeroką grupę świadczeń udzielonych za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej.

Tabela 2 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców; Gorzów Wielkopolski na tle miast z grupy porównawczej (2015)

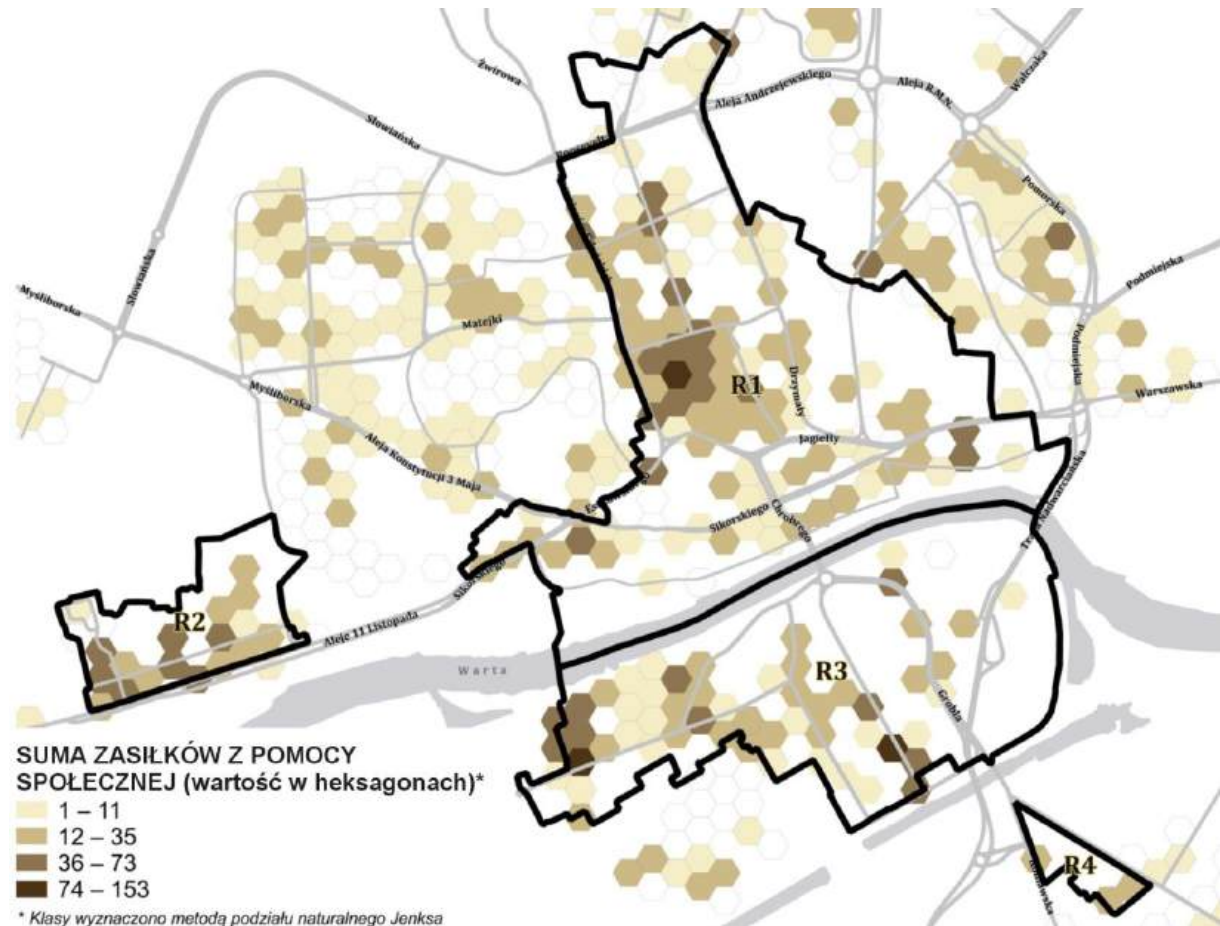
Opracowanie: WRK na podstawie danych GUS.

W tej statystyce Gorzów Wielkopolski wypada na tle grupy porównawczej poniżej średniej dla grupy, która wynosi 569.

Na potrzeby szczegółowej diagnozy, by zobrazować sytuację zjawiska ubóstwa występującego na obszarze rewitalizacji zestawiono występowanie wszystkich analizowanych typów zasiłków: stałego, okresowego, celowego i dożywiania dzieci w szkole. Posłużyło to wychwyceniu sytuacji, gdy w przyjętym do analiz obszarze –

heksagonie, koncentruje się więcej problemów, uzasadniających przyznanie kilku świadczeń.

Rysunek 5 Rozkład przestrzenny sumy zasiłków z pomocy społecznej na podobszarach rewitalizacji.

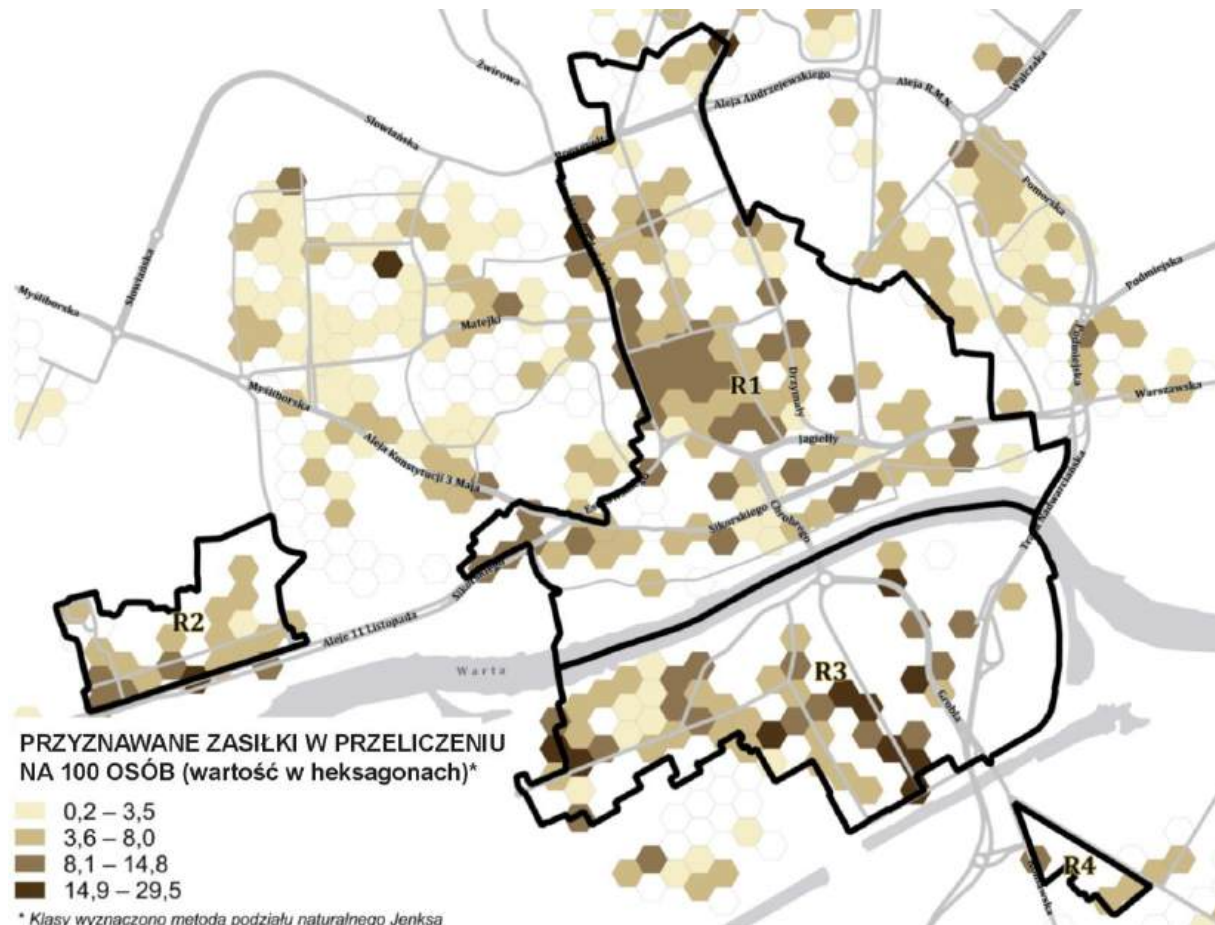

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych GCPR.

Wykonana analiza pozwoliła wyróżnić w obszarze rewitalizacji trzy kluczowe obszary koncentracji ubóstwa: Nowe Miasto, Zawarcie i Osiedle Słoneczne.

W kolejnym ujęciu dokonano analizy liczby przyznawanych zasiłków w przeliczeniu na 100 osób. Rozkład przestrzenny tego wskaźnika w badanym rejonie wygląda następująco:

Rysunek 6 Przyznawane zasiłki w przeliczeniu na 100 osób - rozkład terytorialny w obszarze rewitalizacji.

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorniku Wielkopolskim- na podstawie danych GCPR.

Wykonana analiza potwierdza następujące obszary problemowe:

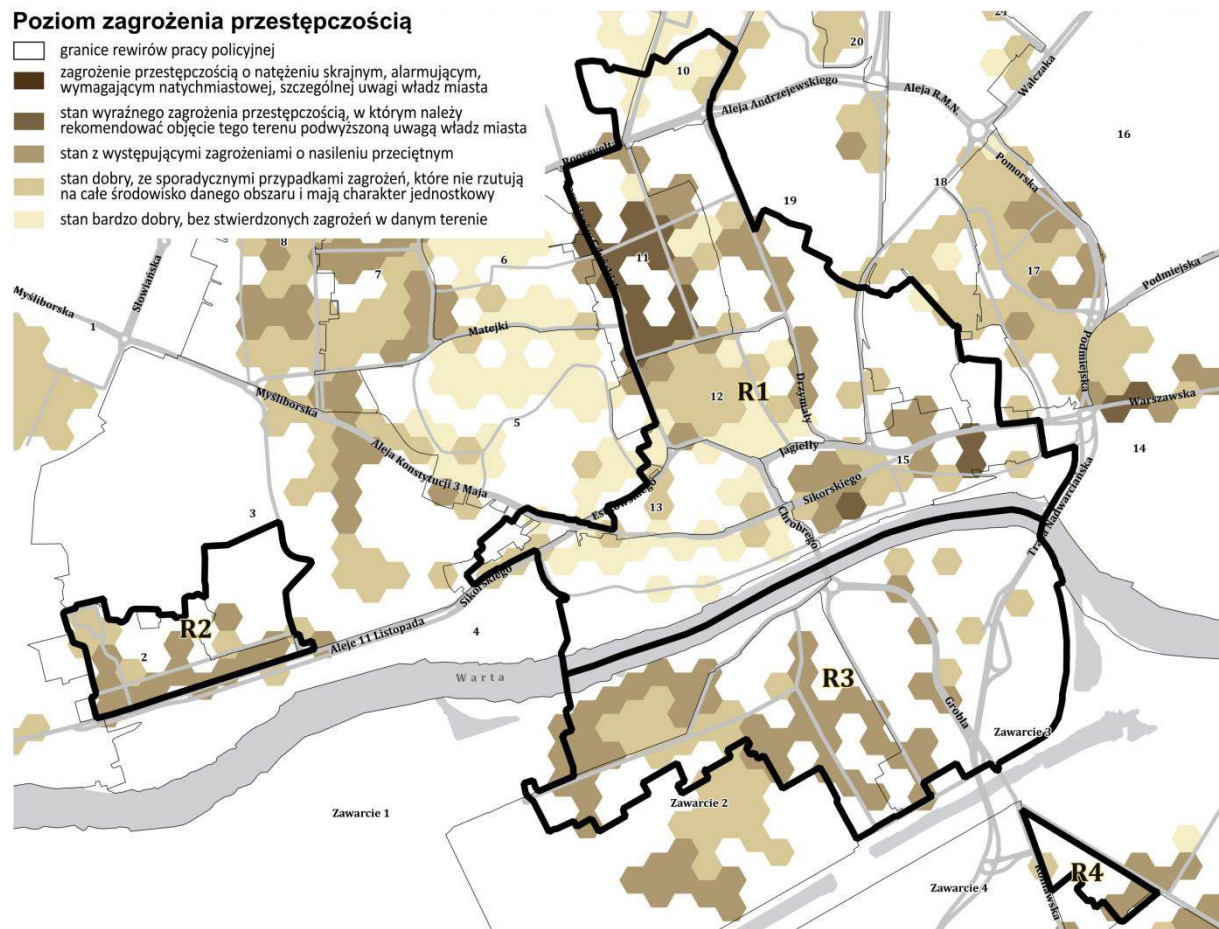
1. W obszarze R1 - bardzo wyraźna koncentracja (rozległa „bura plama”) w ścisłym centrum miasta, w kwartałach pomiędzy ulicami 30-go Stycznia, Chrobrego, Borowskiego i Kosynierów Gdyńskich, oraz wzdłuż Kosynierów Gdyńskich w kierunku Roosevelta, a także mniejsze koncentracje na całym obszarze;
2. Zawarcie - koncentracje o największym natężeniu wzdłuż ul. Przemysłowej, Kolejowej, Sielskiej, Towarowej i Waryńskiego, oraz mniejsze koncentracje wzdłuż ul. Śląskiej i Fabrycznej, a także mniejsze koncentracje problemów (szczególnie przy ul. Grobla);
3. Osiedle Słoneczne - całość ze szczególnym nasileniem wzdłuż ul. Aleje 11-go Listopada;
4. Znacząca enklawa problemów na Zakanalu przy ul. Krótkiej i Koniawskiej.

Problem ubóstwa wydaje się na tym etapie problemem węzłowym dla pozostałych zdiagnozowanych problemów. Z wywiadów pogłębionych wynika, że wiąże się on nie tylko z bezrobociem, ale także z zatrudnieniem na bardzo złych warunkach, ubóstwem energetycznym (wysokim kosztem ogrzania mieszkań zimą), problemem odizolowania całych środowisk i obszarów miasta od szerszej sieci kontaktów społecznych. Szczególnie na Zawarcu i Osiedlu Słonecznym wyraziście wyłoniło się zjawisko tworzenia zamkniętej społeczności o wysokim wewnętrznym (wiążącym) kapitale społecznym, ale o bardzo niskim społecznym kapitale pomostowym.

Problemy przestępczości

Problemy przestępczości, jako istotna składowa degradacji obszaru i obniżania jakości życia, zostały zdiagnozowane metodą jakościową poprzez wywiady z dzielnicowymi policji, z których każdy oceniał w skali ocen szkolnych od „1” (stan alarmujący – na mapie oznaczony najciemniej) do „5” (brak zagrożeń – na mapie oznaczone najjaśniej) poziom bezpieczeństwa w poszczególnych heksagonach swojego rewiru pracy policyjnej.

Rysunek 7 Zagrożenie przestępczością w obszarze rewitalizacji

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych jakościowych z wywiadów z dzielnicowymi Policji.

Jak już wykazała wcześniejsza diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, ocena zagrożeń przestępczością w całym Gorzowie Wielkopolskim nie wypadła źle. Nigdzie w mieście nie występuje stan zagrożenia skrajnego, alarmującego. Jednak w obszarze rewitalizacji mamy wyraźnie wskazany jeden obszar, gdzie należy skoncentrować działania naprawcze⁷ to rewir znajdujący się w centralnej części podobszaru rewitalizacji R1. Ponadto jeszcze w rejonie ulic Spichrzowej i Ogrodowej występują zagrożenia przeciętne. Przeciętne zagrożenia występują także w obszarach Zawarcia. Nie potwierdzają się zatem negatywne stereotypy o zagrożeniach na Zawarcu, czy Osiedlu Słonecznym - to obszary o przeciętnym poziomie bezpieczeństwa.

W pozostałych częściach obszaru rewitalizacji stan bezpieczeństwa jest dobry lub bardzo dobry. Pozytywnym zaskoczeniem w stosunku do obrazu stereotypowego jest „czwórkowe” bezpieczeństwo w rejonie ul. Chrobrego oraz „piątkowe” w rejonie pomiędzy ulicami Sikorskiego, Nadbrzeżną i ul. Estkowskiego.

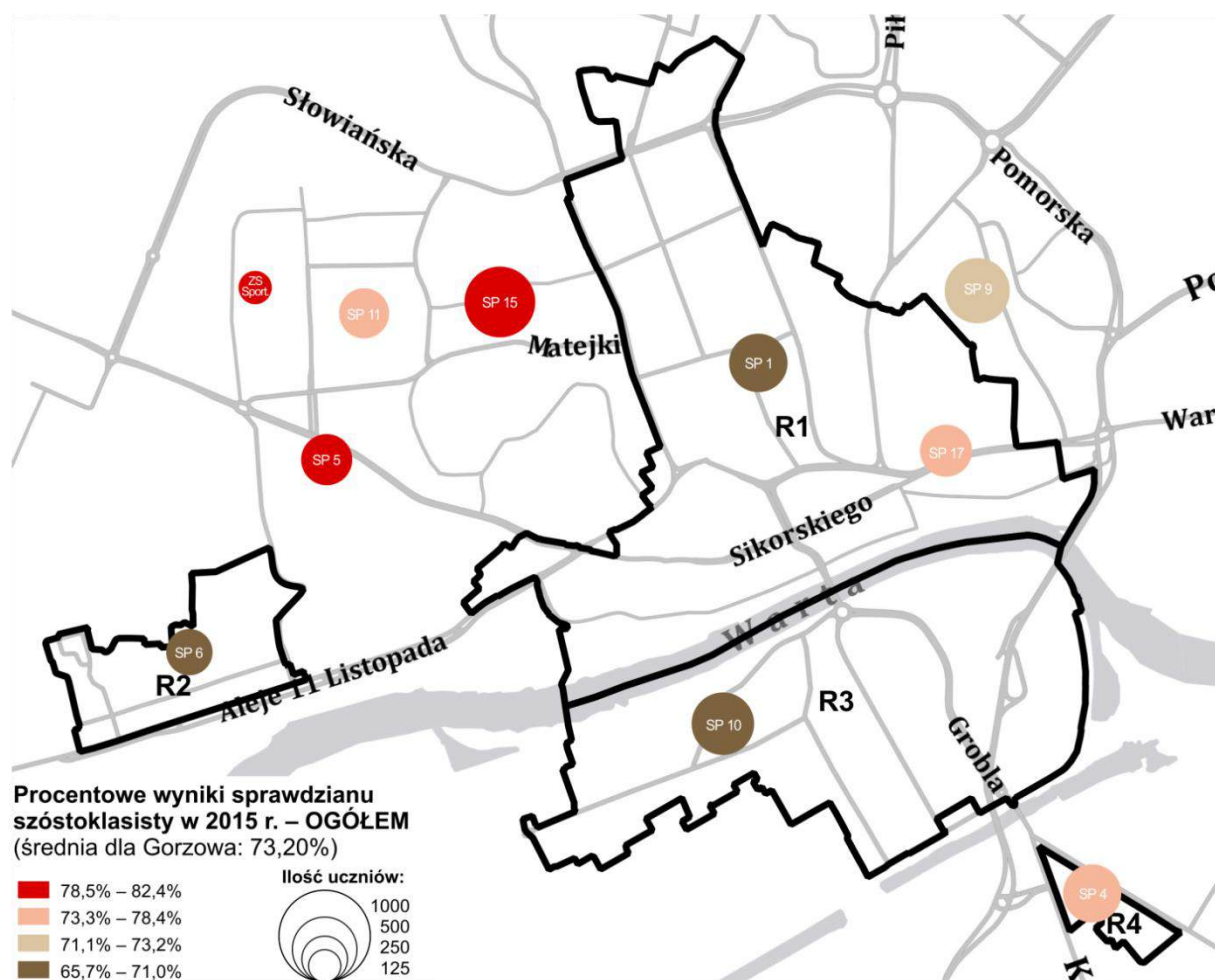
Konkluzja 5. Wydaje się, że poza wyraźną koncentracją w centralnej części podobszaru R1, przestępczość nie rzutuje znacząco na poziom degradacji obszaru rewitalizacji. Działania naprawcze trzeba skoncentrować we wspomnianym rejonie, a profilaktyczne – w całym obszarze rewitalizacji.

Niskie wyniki edukacyjne

W sytuacji reformy ustroju szkolnego z 2017 r. i likwidacji gimnazjów analizie poddano tylko szkoły podstawowe. Dotyczy ich rejonizacja, a więc da się dla nich wyciągnąć wnioski przestrzenne. Wyniki edukacyjne dla szkół podstawowych przeanalizowano na poziomie całych placówek (nie zaś miejsc zamieszkania uczniów, więc wynik – pomimo rejonizacji – tylko pośrednio można odnosić do konkretnych terenów w mieście).

⁷ Ocena „na dwóję” oznacza stan wyraźnego zagrożenia przestępczością, w którym należy rekomendować objęcie tego terenu podwyższoną uwagą władz miasta

Rysunek 8 Średni wynik procentowy sprawdzianu szóstoklasisty w 2015 r. Obszar rewitalizacji na tle miasta.

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie Wydziału Edukacji UM.

W 2016 roku wśród szkół podstawowych w Gorzowie Wielkopolskim wyniki poniżej średniej⁸ uzyskało siedem szkół, w tym wszystkie szkoły z obszaru rewitalizacji: SP 1, SP 4, SP 6, SP 10, SP 17.

Zestawiając wyniki sprawdzianu szóstoklasisty z ostatnich dwóch lat nie ma wątpliwości, iż trzy szkoły wymagają szczególnego wsparcia ze względu na najniższe wyniki sprawdzianu (a więc de facto – najniższe wyniki edukacyjne):

- Szkoła Podstawowa nr 1 (Nowe Miasto);
- Szkoła Podstawowa nr 6 (Osiedle Słoneczne);
- Szkoła Podstawowa nr 10 (Zawarcie).

Wszystkie trzy szkoły mieszczą się w obszarze rewitalizacji.

⁸ Chodzi o średnią obliczoną na podstawie wyników osiągniętych na sprawdzianie szóstoklasisty w roku 2016

Konkluzja 6. Zdiagnozowane tu zróżnicowanie nie może być podstawą oceny pracy poszczególnych szkół. Traktujemy je wyłącznie jako pośrednie wskazanie, że poszczególne szkoły pracują w środowiskach o zróżnicowanym poziomie wyzwań edukacyjnych.

Konkluzja 7. Oprócz technicznych warunków nauki, wywiady z pedagogami i dydaktykami potwierdzają przypuszczenie, że czynnikiem najsilniej różnicującym wyniki uczniów poszczególnych szkół może okazać się zróżnicowany poziom wsparcia edukacyjnego otrzymywanego przez uczniów w domu rodzinnym. Chodzi tu zarówno o współpracę ze szkołą i pomoc bezpośrednią w nauce, jak i bardziej pośrednie wsparcie w postaci dostarczania przez dorosłych wzorców osobowych i wspierania aspiracji młodzieży. Wobec tego zachodzi przesłanka do skoncentrowania wzmożonego wsparcia pedagogicznego i dydaktycznego właśnie w trzech szkołach podstawowych: SP 1, SP 6 i SP 10, zaś dodatkowego wsparcia – także w SP 4 i SP 17.

Poziom kapitału społecznego

W analizie brano pod uwagę pośrednie miary kapitału społecznego, jakimi są niewątpliwie: aktywność w procedurach demokratycznych, zarówno w zakresie demokracji przedstawicielskiej (której miarą może być frekwencja w wyborach), jak i demokracji bezpośredniej, której miarą może być uczestnictwo w lokalnych procedurach partycypacyjnych, np. w budżecie obywatelskim, zarówno w roli wnioskodawcy, jak i głosującego. Oba te obszary są jednak równocześnie miarami poziomu uczestnictwa w życiu publicznym, toteż zostały przeanalizowane w kolejnym rozdziale.

Problem niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym

W diagnozie służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, za miary deficytu uczestnictwa w życiu publicznym przyjęto: poziom korzystania z czynnego prawa wyborczego wyrażony frekwencją wyborczą oraz poziom zaangażowania w procedurę budżetu obywatelskiego. Ze względu na ukształtowanie obwodów głosowania dość trudno jest wnioskować o faktycznym terytorialnym zróżnicowaniu zaangażowania obywatelskiego. W bardzo rozległych terytorialnie obwodach peryferyjnych dotarcie do komisji wyborczej jest po prostu fizycznie znacznie trudniejsze. Niższa frekwencja w nich nie musi oznaczać braku zaangażowania w życie publiczne.

Faktem jest natomiast, że obszar Nowego Miasta jest na mapie bladą plamą niższej frekwencji pomimo dobrej dostępności komisji wyborczej. Podobnie blade plamy mamy także w Centrum w rejonie ul. Dworcowej oraz na Zawarcu w rejonie ul. Przemysłowej.

Dane dotyczące budżetu obywatelskiego odnoszą się do rejonów głosowania, ale na ich podstawie można wyciągać tylko wnioski bardzo uogólnione, bez powiązania ze szczegółowymi lokalizacjami na terenie miasta. Mieszkańcy Gorzowa Wielkopolskiego (13 lat i powyżej), w 2015 roku (od 21 września do 5 października), oddali łącznie 23 676 głosów (w tym drogą tradycyjną 17794 a elektroniczną 5882). Głosów ważnych było 21837 a nieważnych 1839. Jednakże liczba bezwzględna głosujących nie daje pełnej informacji o poziomie uczestnictwa w życiu publicznym w poszczególnych rejonach głosowania, ponieważ rejony te mają bardzo zróżnicowane liczby ludności. Ponadto na zadania z określonego rejonu nie głosują wyłącznie jego mieszkańcy. Więcej mówi więc inne ujęcie - liczba głosujących jako odsetek uprawnionych do głosowania w danym rejonie. Jak widzimy, choć największa ilość głosów jest oddawana w rejonie Staszica, a zaraz potem – na Górczynie i w Centrum, to z kolei najwyższy odsetek faktycznie głosujących spośród uprawnionych do głosowania jest na Zakanalu i Piaskach. Obszary, w których odnotowano wysokie natężenie problemów społecznych, wcale nie są nieaktywne społecznie: Centrum i Osiedle Słoneczne wykazują aktywność średnią, zaś Zawarcie (Zamoście) nawet wysoką, podobną jak Staszica.

Konkluzja 8. Zjawisko niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym w Gorzowie Wielkopolskim nie ma problemowego natężenia. Uczestnictwo w życiu publicznym jest raczej obszarem potencjału, niż problemów, co szczególnie dobitnie widać na Zawarcu. O ile można wnosić z danych uśrednionych dla całych rejonów, problem bierności społecznej nie jest w Gorzowie Wielkopolskim problemem obszarowym.

Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych – mechanizmy współdziałania

Szczegółowa diagnoza potwierdza, że kluczowym czynnikiem kryzysu społecznego jest ubóstwo. Nie można go jednak traktować jako czynnika wyodrębnionego z sieci współzależności. Wręcz przeciwnie wyłaniający się z wywiadów przeprowadzonych w 2015 roku przez W. Kłosowskiego obraz sytuacji osób doświadczających ubóstwa jest bardzo złożony, a samo ubóstwo zawsze jest uwikłane w skomplikowaną sieć współzależności z innymi problemami społecznymi i ekonomicznymi, technicznymi, prawnymi, edukacyjnymi itd.

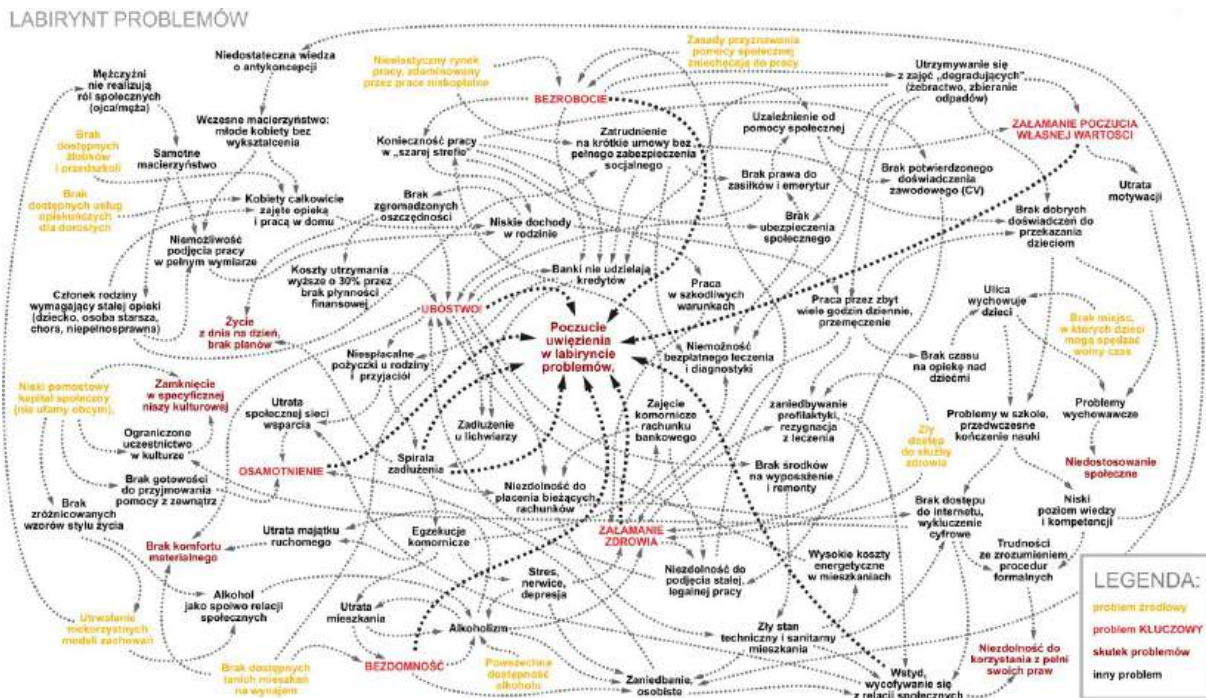
Modelem trafnie obrazującym złożoność sieci powiązań przyczynowo - skutkowych pomiędzy problemami, jakie są udziałem osób ubogich, jest „labirynt problemów”. Na tym modelu widać nieoczywiste problemy źródłowe, które wtórnie wywołują kolejne problemy wchodzące we współzależności. W tej grupie ujawniają się problemy kluczowe (węzłowe). W modelu tym ubóstwo jest tylko jednym z sześciu problemów kluczowych (obok bezdomności, osamotnienia, bezrobocia, załamania zdrowia oraz załamania poczucia własnej wartości). Labirynt problemów ma tę właściwość, że wpaść weń można z bardzo wielu stron, poprzez znalezienie się w sytuacji tylko nieznacznie odbiegającej od pełnego dobrostanu społecznego. Jednak rozwiązując jeden problem można łatwo popaść w kolejne i dość szybko z osoby dobrze funkcjonującej i włączonej społecznie stać się „więźniem labiryntu” – osobą bezradną, nie umiejącą wyjść z nawarstwionych problemów o własnych siłach. Niniejszy model powinien być podstawą planowania wszelkich działań rozwiązujących problemy społeczne w ramach procesu rewitalizacji w Gorzowie Wielkopolskim.

Konkluzja 9. Wobec złożoności modelu labiryntu problemów preferowane powinny być kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne, gdzie praca naprawcza dotyczy wielu zdiagnozowanych elementów przyczyniających się do występowania problemu.

W związku z problemem ubóstwa diagnoza ujawniła istnienie zjawiska transmisji pokoleniowej ubóstwa (dziedziczenia ubóstwa) nawet przez więcej niż trzy pokolenia. Nie ma ono charakteru powszechnego, znaczna część respondentów w wywiadach deklarowała znacznie lepszą sytuację materialną od własnych rodziców w podobnym wieku. Jednak nie wydaje się, aby przypadki dziedziczenia ubóstwa były też całkiem jednostkowe. Problem dziedziczenia ubóstwa musi być w działaniach rewitalizacyjnych potraktowany jako kluczowe zagrożenie strategiczne. Wiąże się on przynajmniej częściowo z mechanizmem wyuczonej bezradności. Liczne badania wykazały⁹, że w sytuacjach, gdy osoba doznaje stresujących doświadczeń i nie ma nad nimi kontroli ani możliwości uniknięcia stresu, szybko uczy się trwałej rezygnacji z prób poprawy swej sytuacji (reakcji apatycznej) i nie podejmuje także prób poprawy, kiedy już może przejąć kontrolę nad sytuacją. Zjawisko „uczenia się bezradności” psychologowie wiążą z rezygnacją i apatią w sytuacji braku nadziei.

⁹ Porównaj np. Floyd L. Ruch, Philip G. Zimbardo, *Psychologia i życie*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997 s. 375

Rysunek 9 Labirynt problemów – model powiązań przyczynowo - skutkowych pomiędzy problemami związanymi z doświadczeniem ubóstwa

Opracowanie: W. Kłowski

Ludzie szybko uczą się bezradności, czyli poczucia, że ich osobista kontrola wzmocnień i wpływ na sytuację jest nieefektywna. W związku z tym uczą się oczekiwać obniżonej kontroli w przyszłości. To oczekiwanie prowadzi do deficytów poznawczych (człowiek przestaje rozumieć, co się w danej sytuacji dzieje, i nie potrafi przewidywać dalszego jej biegu; bardzo wydłuża się czas uczenia,¹⁰ motywacyjnych (brak motywacji do działania i umiejętności angażowania się), emocjonalnych (depresja, apatia, utrata nadziei) i społecznych (wycofanie z kontaktów społecznych)¹¹.

Konkluzja 10. Z uwagi na zjawisko wyuczonej bezradności absolutnie kluczowym wskazaniem dla przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest nakierowanie wszelkich działań na zbudowanie w mieszkańcach przekonania, że mają wpływ na swoją sytuację i sprawują kontrolę nad swoim życiem.

Konkluzja 11. Konceptcje przedsięwzięć rewitalizacyjnych umacniające w mieszkańcach poczucie, że nic od nich nie zależy, powinny być bezwzględnie odrzucane z programu. W szczególności nie ma miejsca w GPR na interwencje w przestrzenie półpubliczne (podwórka, wnętrza kwaterałów) podejmowane arbitralnie, bez udziału mieszkańców.

¹⁰ Por. P. Gindrich. *Psychospołeczne korelaty wyuczonej bezradności młodzieży gimnazjalnej z trudnościami w uczeniu się i zaburzeniami towarzyszącymi*. UMCS Lublin 2011.

¹¹ Por. K. Przełowiecka, *Zjawisko wyuczonej bezradności u klientów instytucji pomocy społecznej - przyczyny, konsekwencje, możliwości przeciwdziałania* [w:] *Pomoc - Wsparcie społeczne - poradnictwo. Od teorii do praktyki*, pod red. M. Piorunek, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010

2.2.2 Koncentracja pozostałych negatywnych zjawisk

Ustawa w art. 9 ust. 1 wskazuje iż obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych (które omówiono w kolejnej części tego rozdziału), można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim dodatkowo co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- gospodarczych (w szczególności: niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw) lub
- środowiskowych (w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska) lub
- przestrzenno - funkcjonalnych (w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych) lub
- technicznych (w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Negatywne zjawiska gospodarcze

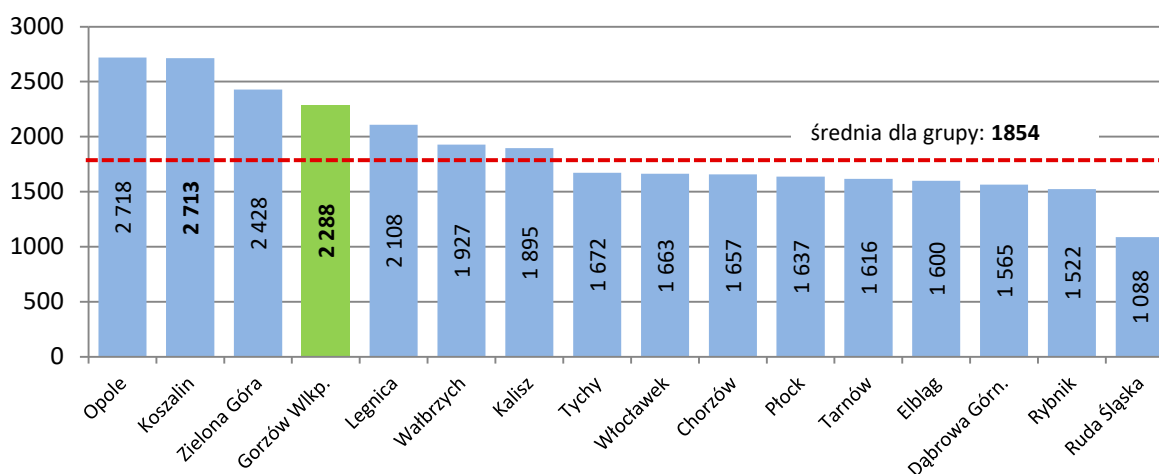
Zapis ustawy zwraca uwagę w szczególności na dwa rodzaje negatywnych zjawisk gospodarczych: niski stopień przedsiębiorczości oraz słabą kondycję lokalnych przedsiębiorstw. W odniesieniu do obu zjawisk należy brać pod uwagę, że sama statystyka nie daje pełnej informacji o faktycznym stanie lokalnej gospodarki. Toteż w obu aspektach statystyka będzie uzupełniona danymi zebranymi w innym trybie, przede wszystkim materiałem z obserwacji w terenie. Jednak po pierwsze warto zestawić Gorzów Wielkopolski z grupą porównawczą miast podobnych, aby przekonać się, jak w ogóle wygląda przedsiębiorczość w Gorzowie Wielkopolskim na tle innych miast.

Potencjał przedsiębiorczości to nie tylko potencjał istniejących podmiotów gospodarczych, ale też potencjał postawy przedsiębiorczej wśród mieszkańców, a więc gotowość do podejmowania aktywności z własnej inicjatywy. Ilość przedsiębiorstw jest pośrednim wskaźnikiem stanu przedsiębiorczości. Natomiast potencjał postawy przedsiębiorczej można pośrednio wywnioskować z dynamiki rejestrowania nowych firm.

Potencjał istniejących firm

Jeśli chodzi o pierwszy ze wskaźników, Gorzów Wielkopolski wypada na tle grupy porównawczej dobrze. Ma czwarty najlepszy wynik, jeśli chodzi o ilość podmiotów gospodarczych ogółem. Warto jednak odnotować, że do 2011 roku zajmował trzecią pozycję w grupie, by w roku 2012 stracić ją na rzecz Zielonej Góry. Stopniowo zmniejsza się też dystans do Legnicy goniącej Gorzów Wielkopolski.

Tabela 3 Podmioty gospodarcze na 10 tys. ludności ogółem (2014)

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

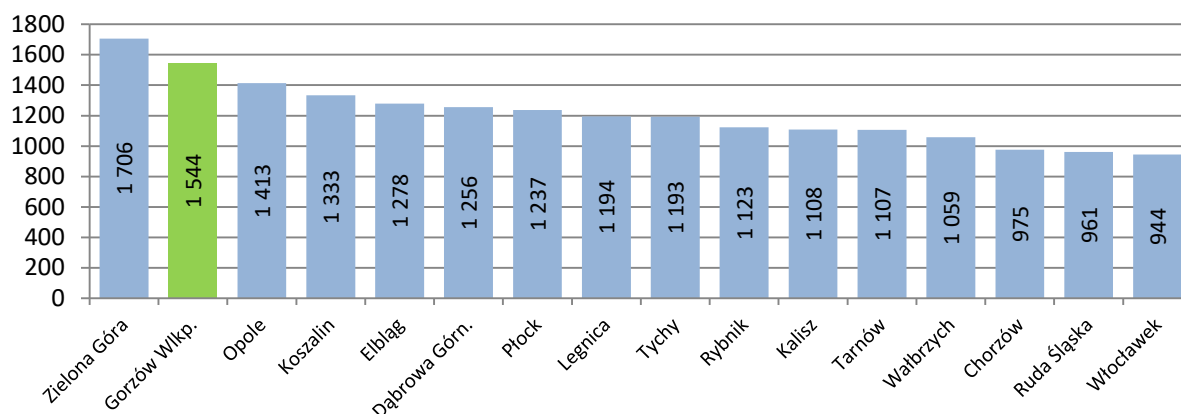
Dla poprawy sytuacji w terenach rewitalizowanych ważne znaczenie ma zatrudnienie ściśle lokalne, powstające najczęściej w mikroprzedsiębiorstwach i małych przedsiębiorstwach. Jak wygląda sytuacja w rozbiciu na kategorie wielkości podmiotów gospodarczych?

Gorzów Wielkopolski wyraźnie wyróżnia się na tle grupy porównawczej jeśli chodzi o ilość mikro i małych przedsiębiorstw (w obu przypadkach zajmuje czwarte miejsce w grupie na 16 miast). Natomiast liczba dużych przedsiębiorstw jest przeciętna, a średnich przedsiębiorstw – nieco poniżej przeciętnej. Można więc scharakteryzować gospodarkę Gorzowa Wielkopolskiego jako dynamicznie rozwijającą sektor drobnej przedsiębiorczości, co rokuje dobrze, jeśli chodzi o rozwój terenów rewitalizowanych.

Postawa przedsiębiorcza – gotowość podejmowania ryzyka

Pośrednim wskaźnikiem postawy przedsiębiorczej jest dynamika rejestrowania nowych podmiotów w bazie REGON ogółem. Poniższy wykres przedstawia ten wskaźnik.

Tabela 4 Podmioty nowo rejestrowane w bazie REGON ogółem (średnia roczna z lat 2009-2013)

Źródło: *Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji*

Warto zwrócić uwagę, że jeśli chodzi o liczbę nowo rejestrowanych podmiotów w sekcji „przemysł i budownictwo”, Gorzów Wielkopolski zajmuje wyraźne pierwsze miejsce w grupie. Natomiast w sekcji „pozostałe” (bez przemysłu, budownictwa i rolnictwa), obejmującej przede wszystkim handel i usługi, Gorzów Wielkopolski utrzymuje się na mocnym drugim miejscu na 16 miast. To bardzo dobry wynik.

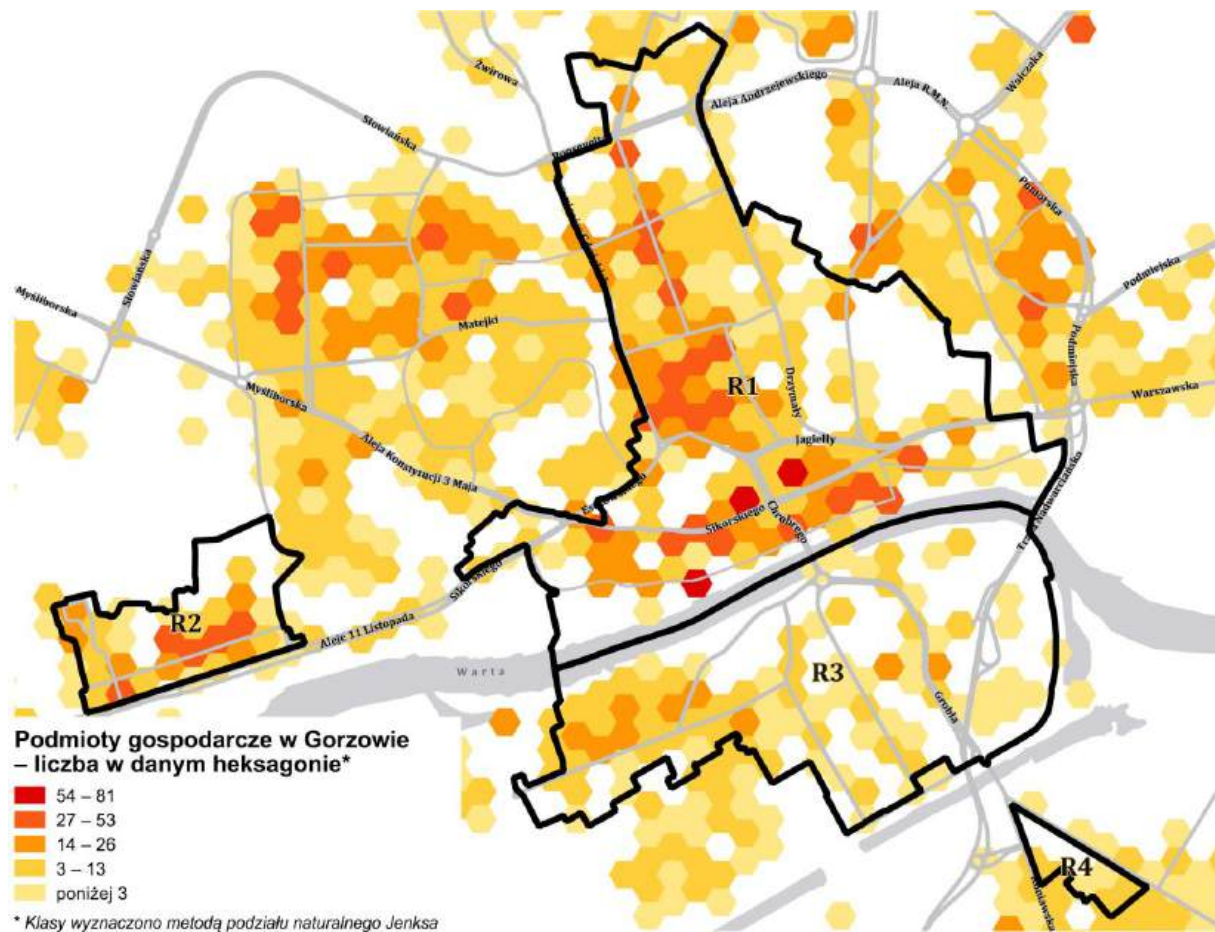
Konkluzja 12. Dynamika rejestrowania nowych podmiotów w bazie REGON – druga w całej grupie (a w sekcji „przemysł i budownictwo” nawet pierwsza) wskazuje na wysoki poziom postawy przedsiębiorczej wśród mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego. To bardzo optymistyczny wskaźnik z punktu widzenia rewitalizacji.

Stopień przedsiębiorczości – rozkład terytorialny

Jeśli chodzi o niski stopień przedsiębiorczości, podstawową informacją statystyczną o problemach gospodarczych będzie informacja o rozmieszczeniu przestrzennym podejmowanej działalności gospodarczej. Brak przedsiębiorstw na danym terenie lub ich zdecydowanie mniejsza liczba może być pośrednią przesłanką dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości.

Informacji statystycznej o prowadzonej działalności gospodarczej dostarcza CEIDG (Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej). Wg danych CEIDG działalność gospodarcza na terenie Gorzowa Wielkopolskiego rozkłada się następująco.

Rysunek 10 Przedsiębiorcy na terenie Gorzowa Wielkopolskiego w ewidencji CEIDG – 2016

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych CEIDG.

Konkluzja 13. Można stwierdzić wstępnie, że w podobszarach R1 i R2 mamy do czynienia z zadowalającym stopniem przedsiębiorczości (w ujęciu czysto ilościowym). Jest to poniekąd zrozumiałe, ponieważ wszystkie te obszary leżą w centralnej części miasta, gdzie bodźców rynkowych do prowadzenia działalności gospodarczej jest najwięcej. Gorzej jest w podobszarach R3 i R4, gdzie przedsiębiorczość jest niska.

Konkluzja 14. Należy jednak brać pod uwagę bardzo prawdopodobne powiązanie niższego poziomu przedsiębiorczości w tych obszarach z niższym kapitałem finansowym (ubóstwo) oraz mechanizmem wyuczzonej bezradności.

Informację statystyczną zestawimy teraz z danymi obserwacyjnymi. Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia niskiego poziomu przedsiębiorczości na danym obszarze mogą być w szczególności liczne oferty najmu lokali na działalność gospodarczą nie znajdujące przez długi czas najemców lub po prostu lokale-pustostany pozostające przez dłuższy czas bez użytkownika. Jedno i drugie zjawisko – szczególnie jeśli współwystępują oba na raz w znacznym nasileniu – to pośrednia przesłanka dla stwierdzenia niskiego

poziomu przedsiębiorczości. Obserwacja w terenie ujawnia, że w szczególności obszar Nowego Miasta i Centrum, ale także obszar Zawarcia i częściowo Osiedla Słonecznego, jest pełen ofert najmu lub sprzedaży lokali użytkowych oczekujących na kontrahenta. Popyt jest jednak znacznie mniejszy od podaży.

Rysunek 11 Przykłady ofert najmu i sprzedaży lokali użytkowych z terenu stwierdzonej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konkluzja 15. Z zaobserwowanego stanu można wnioskować pośrednio, że obecnie rynek nie reaguje zainteresowaniem na istniejącą podaż lokali użytkowych, a więc stopień przedsiębiorczości w analizowanym obszarze jest zdecydowanie niski (zapewne w reakcji na obiektywnie trudne warunki działalności gospodarczej i słaby popyt).

Podobnie przedstawia się sytuacja z nieruchomościami i lokalami, które na omawianym obszarze są pustostanami i pozostają nieużytkowane, jednak nie są wystawione do wynajmu, prawdopodobnie ze względu na bardzo zły stan techniczny. Dużą ilość takich obiektów na danym terenie można odczytywać jako brak gotowości rynku do poniesienia nakładów na ich remonty w celu uruchomienia w nich działalności gospodarczej. Jest to więc przesłanka do stwierdzenia ograniczonej atrakcyjności obszaru dla działalności gospodarczej.

Przykłady całych niezagospodarowanych kamienic lub nawet zespołów kamienic, bądź inwestycji budowlanych lub remontowych rozpoczętych i nie kontynuowanych, znajdujemy w szczególności na terenie Nowego Miasta i Zawarcia, ale także w Centrum.

Rysunek 12 Pustostany w obszarze rewitalizacji – świadectwo ograniczonej atrakcyjności obszaru

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

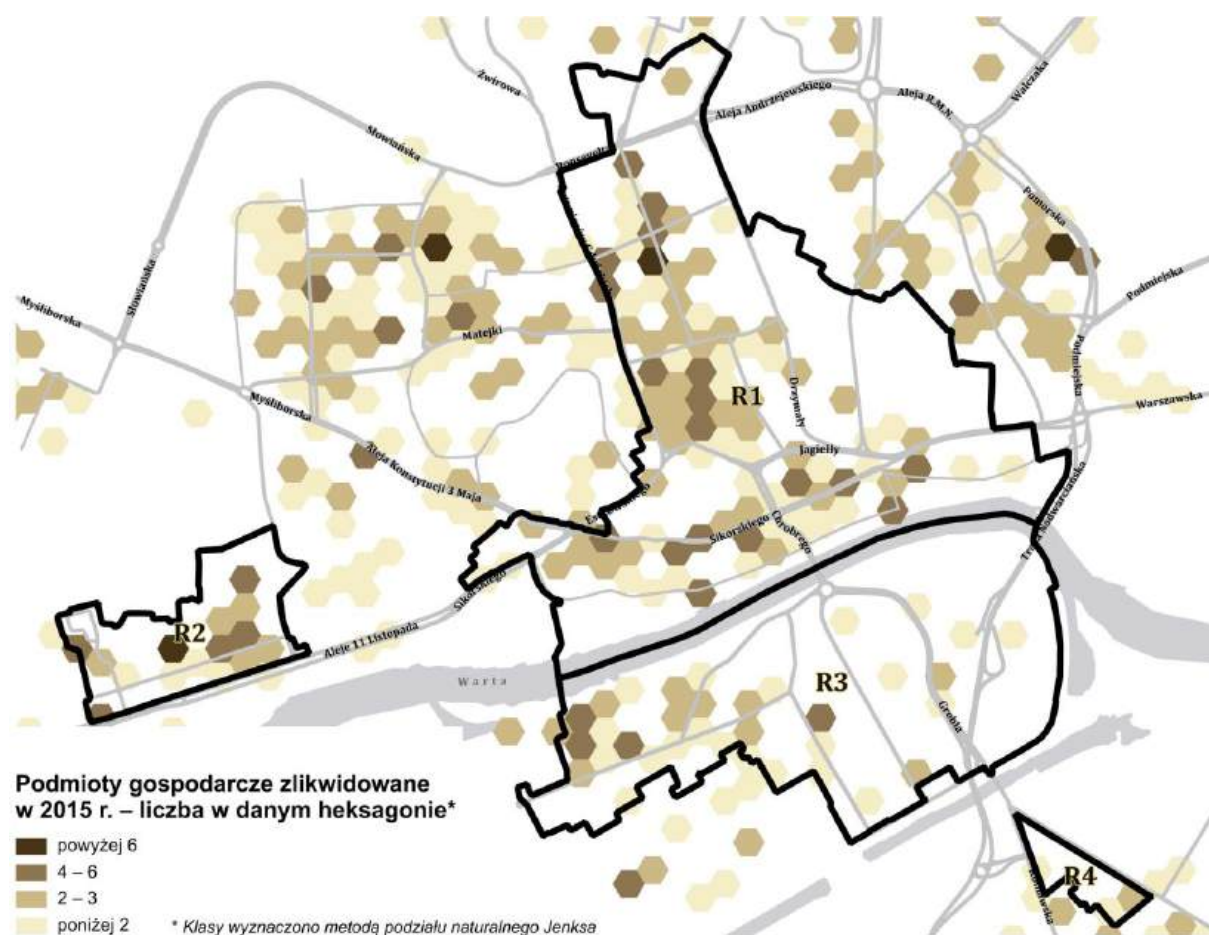
Słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw

Z kolei problemy słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw może pośrednio potwierdzić informacja statystyczna o wyrejestrowaniach działalności gospodarczej na danym terenie.

Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia słabej kondycji lokalnych firm mogą być także dane obserwacyjne, takie jak widoczne przesłanki złej kondycji finansowej firm (wyposażenie i reklama o bardzo niskim standardzie, rzucający się w oczy brak inwestowania w rozwój biznesu).

Według danych CEIDG wyrejestrowania działalności gospodarczej na terenie Gorzowa Wielkopolskiego w 2015 roku w obszarze rewitalizacji rozkładają się następująco.

Rysunek 13 Przedsiębiorcy wyrejestrowani w ewidencji CEIDG – 2015

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych CEIDG.

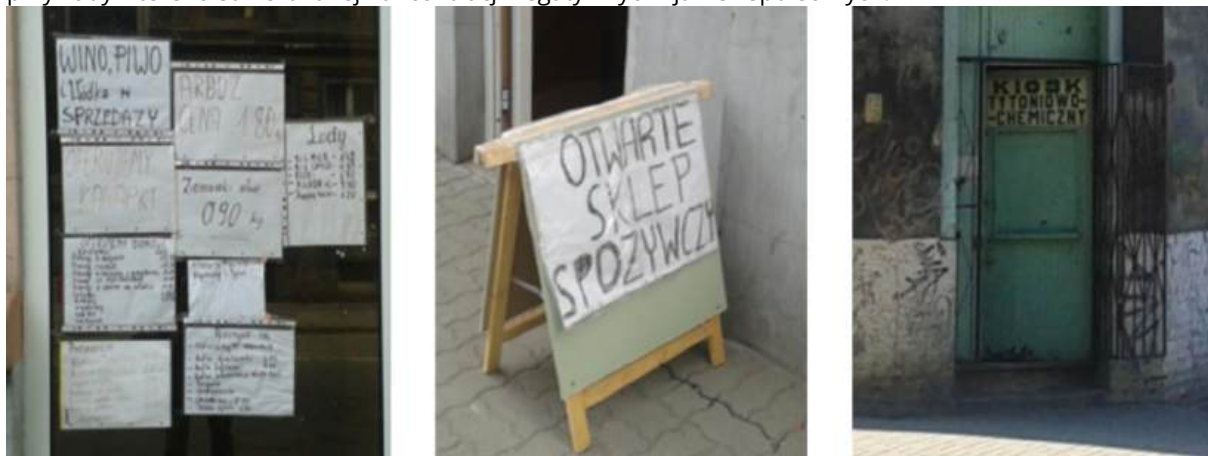
Konkluzja 16. Bardzo niepokoją wyraźne koncentracje wyrejestrowań firm wzdłuż ulic: Chrobrego (szczególnie część objęta deptakiem), Sikorskiego (odcinek w ścisłym centrum) oraz na Osiedlu Słonecznym i przy ul. Waryńskiego na Zamościu.

Pośrednią przesłanką dla stwierdzenia słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw na danym obszarze mogą być w szczególności takie dane obserwacyjne jak: bardzo skromne wyposażenie lokali, reklama o bardzo niskim standardzie, zdewastowane i nie odnawiane szyldy czy rzucający się w oczy brak inwestowania w rozwój biznesu (a więc – widoczne przesłanki złej kondycji finansowej firm).

Obserwacja prowadzona od czerwca 2015 do marca 2016 na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk społecznych ujawnia, że w szczególności obszar Zawarcia, ale także Nowego Miasta i Centrum jest pełen przykładów działalności gospodarczej prowadzonej na minimalnym poziomie rentowności.

Problemem jest też brak większych lokali na działalność o skali przekraczającej mały sklep czy punkt usługowy. Niemal nie występuje zjawisko łączenia lokali w parterach sąsiednich kamienic, czy organizowania biznesu w lokalu dwupiętrowym (parter – przyziemie lub parter – I piętro).

Rysunek 14 Biznes prowadzony w bardzo trudnych warunkach przy niskim poziomie inwestowania – przykłady z terenu stwierdzonej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych.

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Konkluzja 17. Prawdopodobnie brakuje mechanizmu porozumiewania się przedsiębiorców i właścicieli nieruchomości dla organizowania działalności gospodarczej w szerszej skali, ze świadomą refleksją nad planowym budowaniem koniunktury gospodarczej w całym obszarze poprzez odpowiedni miks usług i oferty handlowej.

Tezę o bardzo słabym popycie wynikającym z ubóstwa nabywców na analizowanym obszarze potwierdza także obserwowane nagromadzenie szczególnego typu usług charakterystycznych dla obszarów ubóstwa. Są to: lombardy, pożyczki-chwilówki,

zakłady bukmacherskie, salony gier losowych oraz handel towarami najtańszymi (tania odzież, „wszystko po 5 zł” itp.).

Rysunek 15 Charakterystyczny dla obszarów skoncentrowanego ubóstwa miks branż handlu i usług

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Konkluzja 18. W zestawieniu z danymi obserwacyjnymi i danymi z wywiadów z miejscowymi przedsiębiorcami, występowanie zarówno niskiego stopnia przedsiębiorczości jak i słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw jest bezsporne.

Współwystępuje z tym stanem nieuporządkowany handel uliczny typu targowiskowego, który wymaga pilnie ujęcia w jakiś system zasad.

W wywiadach pojawia się też motyw braku wiary w potencjał gorzowian jako pracowników. Jeden z respondentów, który zadeklarował zamiar uruchomienia biznesu w Londynie, zapytany o ewentualne perspektywy dla jego biznesu w Gorzowie Wielkopolskim, mówi o swoich rówieśnikach gorzko:

„Kogo miałbym tu zatrudniać? Ci którzy cokolwiek umieją, wyjechali, a ci którzy zostali, to lenie i nie chce im się pracować.”. Nie jest to w badaniu opinia odosobniona. Dominuje pesymizm, brak wiary w możliwość sukcesu, brak gotowości do podjęcia ryzyka, a nawet niechęć do wyznaczania sobie własnych celów.

Negatywne zjawiska środowiskowe

Ustawa wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk środowiskowych należy w szczególności rozpatrzyć przekroczenie standardów jakości środowiska oraz obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

Kluczowym problemem środowiskowym w obszarze Nowego Miasta i innych obszarach starej zabudowy jest niewątpliwie problem niskiej emisji¹². Wdrożony już program „Kawka”, który jest realizowany równolegle z przygotowaniem projektu GPR oddziałuje bardzo istotnie na poprawę jakości powietrza w obszarze rewitalizacji (choć z kolei należałoby poddać bardziej szczegółowej analizie jego skutki socjalne związane z możliwym podniesieniem kosztów ogrzewania mieszkań, co w obszarze ubóstwa może być czynnikiem nasilającym kryzys).

Problemy środowiskowe powinny być jednak analizowane w zbiegu z zadaniami przeciwdziałania zmianom klimatycznym (których częścią jest realizowany w analizowanym obszarze program „Kawka”) i działaniami dostosowawczymi do zmian klimatycznych. W tym aspekcie znaczące są zarówno działania w zakresie ograniczenia niskiej emisji, jak i zwiększenia dostępności terenów zielonych, w tym przestrzeni publicznych z zielenią wysoką w centrum miasta. O ile problem niskiej emisji był dotychczas najbardziej dotkliwym problemem ekologicznym centrum miasta, o tyle dostęp do zieleni jest raczej potencjałem Gorzowa Wielkopolskiego.

Konkluzja 19. Emisja pochodząca z palenisk indywidualnych na paliwa stałe okazała się głównym skoncentrowanym problemem obszaru rewitalizacji. Należy kontynuować

¹² **Niska emisja** polega na wprowadzeniu do środowiska szkodliwych pyłów i gazów na małej wysokości (zwykle do 10 m nad ziemią). Niebezpieczne dla zdrowia zanieczyszczenia, powstałe w wyniku spalania paliw (węgle, drewna i innych) w piecach domowych i małych kotłowniach, a także benzyny i oleju w silnikach samochodów, gromadzą się na wysokości, na której oddychamy. Źródło: um.gorzow.pl/czym-jest-niska-emisja.html

programy mające na celu likwidację niskiej emisji i poprawę jakości życia w centrum miasta.¹³

Konkluzja 20. Należy także dbać o powiększenie (a co najmniej – pełne zachowanie) obecnego potencjału powierzchni biologicznie czynnej. Warto inwestować w urządzenia rekreacyjne w parkach i trasy rekreacyjne na terenach zielonych, które zintensyfikują korzystanie przez mieszkańców z tych terenów.

Negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Ustawa wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych należy przeanalizować w szczególności niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niską jakość, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej oraz niedobór lub niską jakość terenów publicznych.

Niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną lub jej zły stan

Analizie została poddana techniczna infrastruktura drogowa (w tym infrastruktura teletechniczna w pasie drogowym) oraz infrastruktura systemu gromadzenia i odbioru odpadów.

Jeśli chodzi o infrastrukturę pasa drogowego:

- na większości obszaru objętego analizą występuje bardzo zły stan infrastruktury drogowej, przy czym szczególnie krytyczny jest stan chodników;
- brakuje całkowicie dróg rowerowych;
- liczne jezdnie są wykonane przez pokrycie warstwami bitumicznymi dawnych jezdni brukowanych i wymagają de facto całkowitej przebudowy począwszy od wykorytowania i wykonania prawidłowych podbudów;
- odrębnym rażącym problemem jest niedbała infrastruktura teletechniczna. Bardzo nieestetyczne i niezabezpieczone technicznie skrzynki instalacyjne są w całym centrum lokalizowane kolizyjnie - w ciągach pieszych lub na środku okien wystawowych.

¹³ Od kilku lat na obszarze Gorzowa Wielkopolskiego nie występują przekroczenia standardów jakości powietrza. Realizacja programu Kawka na terenie Gorzowa Wielkopolskiego została zakończona w 2017 r. W późniejszym terminie realizowane były inne programy dotyczące wymiany źródeł ciepła, np. realizowany przez ZGM w latach 2020 -2022 Program RPO „Wymiana źródeł ciepła na obszarze miasta Gorzowa Wielkopolskiego. Obecnie funkcjonują Programy NFOŚiGW: „Czyste powietrze” oraz program, w którym pośredniczy Miasta Gorzów: „Ciepłe mieszkanie”.

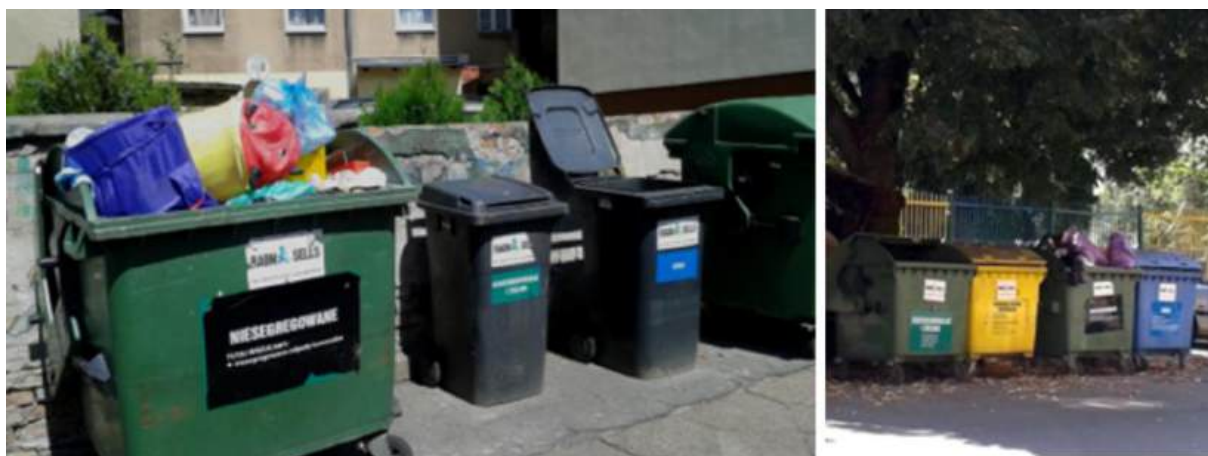
Rysunek 16 Zły stan technicznej infrastruktury drogowej

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Z kolei infrastrukturę systemu odbioru odpadów stanowią niemal w całym analizowanym obszarze pojemniki mobilne wystawiane wprost na ulicę (ponieważ samochody odbierające odpady nie mogą wjechać na część podwórek przez wąskie bramy, szczególnie w przypadkach zabudowy zabytkowej). Nawet w prestiżowych lokalizacjach w centrum Nowego Miasta pojemniki na odpady stoją na ulicy stwarzając zagrożenie sanitarne i czasami dodatkowo blokując wąski chodnik.

Rysunek 17 Stan infrastruktury systemu odbioru odpadów – Nowe Miasto

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość

Na analizowanym terenie daje się zaobserwować brak wielu podstawowych usług, jednak najbardziej wyrazistym przykładem jest deficyt miejsc rekreacji i wypoczynku, w tym placów zabaw. Dotkliwy jest nie tylko brak placów zabaw dla dzieci, ale i odpowiednio urządzonych terenów rekreacyjnych dla dorosłych. Te, które istnieją, mają starą, często zniszczoną infrastrukturę. Brakuje także miejsc spotkań w przestrzeniach publicznych o standardzie zgodnym z uzasadnionymi oczekiwaniami.

Rysunek 18 Przykłady bardzo słabej infrastruktury placów zabaw

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Rysunek 19 Przykłady bardzo słabej infrastruktury terenów rekreacyjnych

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Wprowadzie w centrum miasta są także przykłady dobrze zagospodarowanych terenów rekreacyjnych (np. park Wiosny Ludów), jednak trzy główne potencjały w tym zakresie: Plac Nieznanego Żołnierza (tzw. „Kwadrat”), teren nadrzeczny wzdłuż Kłodawki oraz park Siemiradzkiego, należy określić jako wymagające całkowicie nowego zagospodarowania.

- „Kwadrat” – jako miejsce centralne Nowego Miasta – ma obecnie całkowicie zdegradowaną strukturę techniczną: alejki, ławki i plac zabaw. Brak na nim wielu innych funkcji pożądaných przez mieszkańców a z drugiej strony pomnik przy ul. Chrobrego koliduje bardzo wyraźnie z innymi aktualnymi i planowanymi funkcjami placu.
- Z kolei wzdłuż rzeki Kłodawki jest drożny tylko jeden krótki odcinek (pomiędzy ulicami 30 Stycznia a Łokietka), lecz nawet ten odcinek nie ma właściwej infrastruktury, a ponadto jest praktycznie niedostępny.
- Wreszcie park Siemiradzkiego – oprócz nowego Amfiteatru – ma całkowicie zdewastowaną infrastrukturę.

Konkluzja 21. Respondenci wywiadów uskarżali się na usługi publiczne w centrum miasta, w tym także na standard usług administracyjnych. Wydziały Urzędu Miasta są rozproszone w wielu lokalizacjach, a główny budynek Urzędu nie jest dostępny dla osób z niepełnosprawnościami.

Niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji

W samym centrum zdiagnozowanego obszaru koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, a zarazem w samym centrum miasta Gorzowa Wielkopolskiego, planowana jest istotna zmiana funkcji. Ulica Sikorskiego na odcinku od Chrobrego do Pionierów będzie wyłączona z ruchu samochodowego i na odcinku graniczącym ze Starym Rynkiem stanie się częścią placu miejskiego (który w związku z takim powiększeniem będzie wymagał nowej koncepcji funkcjonalno-przestrzennej). Obecne rozwiązanie urbanistyczne jest niedostosowane do zmieniającej się funkcji i wymaga gruntownej przebudowy.

Konkluzja 22. Ponieważ przestrzeń, o której mowa, jest dla miasta przestrzenią kluczową i zarazem symbolicznym sercem miasta, jej niedostosowanie do nowych funkcji jest szczególnie dotkliwe dla Gorzowa Wielkopolskiego. Nowe, spójne zagospodarowanie powiększonego Starego Rynku jest zadaniem bardzo pilnym. W koncepcję przestrzenną placu musi być trafnie wkomponowany budynek katedry – najważniejszy zabytek Gorzowa Wielkopolskiego i obiekt, którego sylwetka wyznacza symboliczne serce miasta.

Z kolei po stronie Zawarcia, na osi mostu Staromiejskiego, panoramę zakłóca tzw. „Infoglob” – obiekt niemający obecnie żadnej faktycznie realizowanej funkcji ani uzasadnienia pozafunkcjonalnego, natomiast tworzący bolesną kolizję ze wszystkimi otaczającymi funkcjami.

Wobec konieczności lepszego przestrzennego, funkcjonalnego i symbolicznego zintegrowania Zawarcia z prawobrzeżną częścią Gorzowa Wielkopolskiego, należy rozpocząć debatę publiczną o dalszych losach tego obiektu.

Konkluzja 23. Konkurowanie przez „Infoglob” z katedrą o rolę dominanty w krajobrazie Gorzowa Wielkopolskiego jest poważnym kłopotem miasta i psuje jego wizerunek. Z tego względu oraz z uwagi na całkowitą afunkcjonalność obiektu należy w publicznej debacie mieszkańców zdecydować o jego przyszłych losach.

Rysunek 20 Obecne rozwiązania urbanistyczne w Centrum, niedostosowane do nowych funkcji

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Niski poziom obsługi komunikacyjnej

W kontekście obsługi komunikacyjnej analizowanego obszaru kluczowe zagadnienia to:

- konieczność poprawy jakości całej infrastruktury tramwajowej wraz z gruntowną przebudową torowisk (dotychczasowe są w większości w stanie katastrofy technicznej);
- sygnalizowana już konieczność wytworzenia optymalnej infrastruktury dla transportu pieszego oraz rowerowego.

Rysunek 21 Niski poziom obsługi komunikacyjnej – infrastruktura tramwajowa

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Infrastruktura tramwajowa jest w skrajnie złym stanie technicznym. Torowiska i przystanki w całości wymagają przebudowy, a przy okazji znalezienia korzystniejszych lokalizacji przystanków. Z kolei system dróg rowerowych oraz pieszo-rowerowych powinien być zaprojektowany od podstaw.

Konkluzja 24. Kluczowe deficyty komunikacji to: zła jakości infrastruktury, zbyt rzadkie rozmieszczenie przystanków tramwajowych w ścisłym centrum i ich fatalny standard, brak węzła przesiadkowego tramwaj – autobus – pociąg.

Niedobór lub niska jakość terenów publicznych

Niska jakość terenów publicznych jest jednym z głównych problemów analizowanego obszaru.

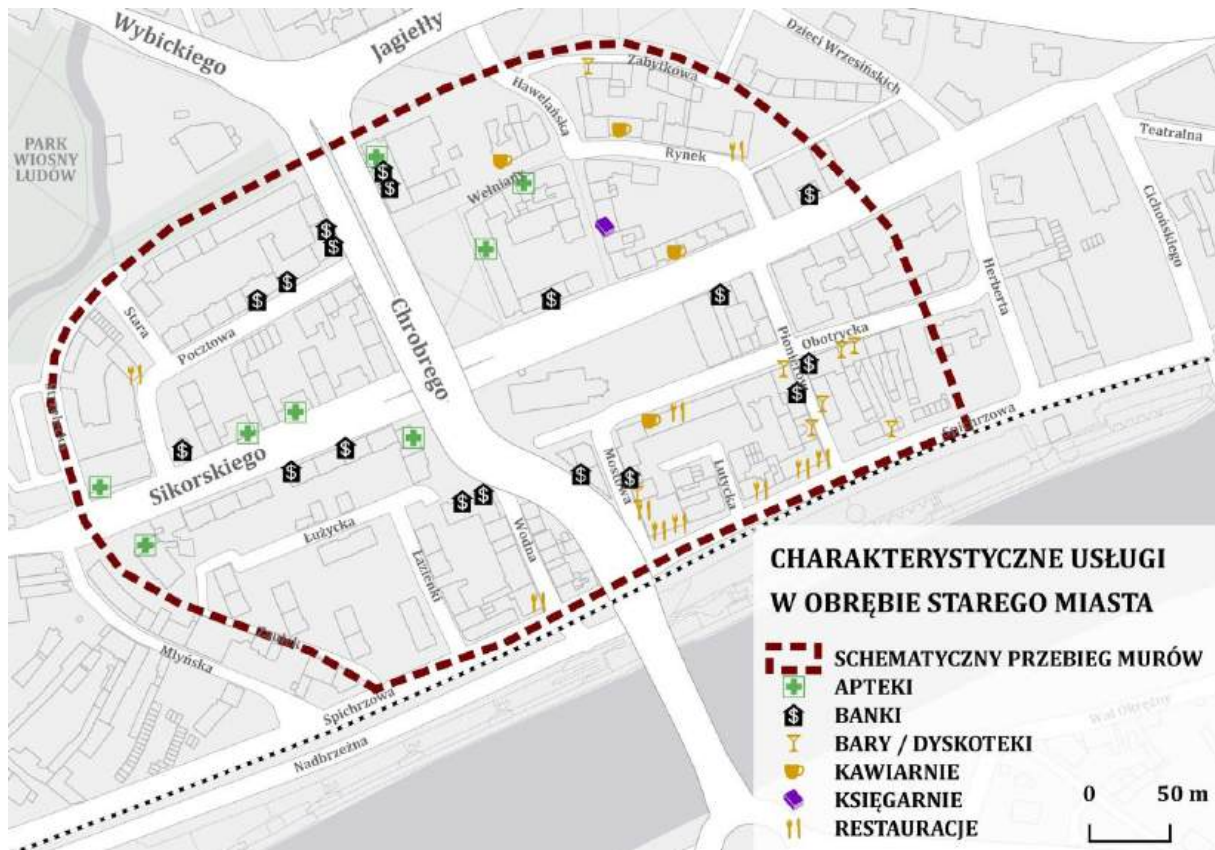
- Stary Rynek obecnie jest przestrzenią zagospodarowaną w sposób, z którego miasto nie może być dumne. Z kolei jako przestrzeń, która jeszcze powiększy się o obecny pas drogowy ul. Sikorskiego, jest on olbrzymim potencjałem i powinien stać się przestrzenią żywą, zapraszającą, otwartą na różnorodność – symboliczną dla Gorzowa Wielkopolskiego.
- Kwadrat (Plac Nieznanego Żołnierza) jest przestrzenią bardzo ważną dla gorzowian. Jednocześnie obecnie jest on obszarem zdegradowanym technicznie i o zubożonych funkcjach, nieodpowiadających aspiracjom mieszkańców.
- Deptak na ul. Chrobrego obecnie także jest przestrzenią zdegradowaną technicznie, z zamierającymi funkcjami gospodarczymi, niespełniającą swojej głównej roli – traktu spacerowego o znacznej kumulacji funkcji handlowo-usługowych adresowanych do osób spacerujących.
- Brak obecnie dostępu do rzeki Kłodawki, która przecina Nowe Miasto i Centrum. Rekreacyjny trakt spacerowy wzdłuż rzeki wpłynie na sposób w jaki mieszkańcy korzystają z obszaru.
- Zawarcie ma generalny deficyt przestrzeni publicznych, z których mogliby korzystać bezpłatnie mieszkańcy obszaru w celu budowania wspólnoty.
- Na Osiedlu Słonecznym brak w ogóle przestrzeni do spotkań i rekreacji mieszkańców.

Konkluzja 25. Niedobór oraz niska jakość przestrzeni publicznych na analizowanym obszarze są bezsporne. Potrzebne są zarówno bardziej kameralne przestrzenie publiczne zaaranżowane na potrzeby samych mieszkańców obszaru, jak i przestrzenie publiczne adresowane do wszystkich mieszkańców i użytkowników miasta, w tym „serce miasta” – centralna przestrzeń doświadczania wspólnej tożsamości.

Niekorzystne koncentracje niektórych funkcji gospodarczych

Jak wykazała inwentaryzacja z natury, w centralnym obszarze miasta występują niekorzystne koncentracje funkcji gospodarczych, które nie służą ożywianiu przestrzeni Centrum. Mechanizm rynku okazał się w tym zakresie głęboko zawodny i nie tworzy korzystnego miksu funkcji charakterystycznego dla dobrze zorganizowanych centrów miejskich. Zamiast tego pojawia się niepokojąca dominacja funkcji bankowych i podobna koncentracja aptek. Obie te branże (choć w różnym stopniu) dzięki swej szczególnie wysokiej rentowności są w stanie utrzymać się w centrum nawet przy stosunkowo niskiej ogólnej koniunkturze. Przez to – jak trafnie zauważa A. Billert¹⁴ – wypierają one handel i usługi materialne (np. gastronomię) z powierzchni stanowiących typowe lokale użytkowe o najlepszej dostępności dla klientów. Najważniejsze jest to, że w skutek takiej koncentracji usług bankowych, ta część miasta pustoszeje i zamiera po godzinie 17:00.

Rysunek 22 Koncentracje wybranych funkcji handlowych i usługowych w ścisłym centrum Gorzowa Wielkopolskiego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie inwentaryzacji z natury

O ile koncentrację funkcji gastronomicznych można uznać w tym przypadku za przykład korzystnej tematykacji przestrzeni, o tyle skupisko 18 lokali banków i 8 aptek w tak

¹⁴ A. Billert, W. Kłosowski i in.: *Projekt RESTART. Raport końcowy*, PZR, Toruń 2012, s. 59

małym obszarze musi niepokoić, tym bardziej, że np. na Zakanalu mieszkańcy zgłosili jako problem „brak apteki i banku”.

Konkluzja 26. Diagnoza wykazała, że sam mechanizm rynkowy nie reguluje wystarczająco trafnie rozmieszczenia funkcji gospodarczych w przestrzeni miejskiej. Gorzów Wielkopolski musi mieć w tym przedmiocie świadomie przyjętą i kreowaną politykę miejską, w tym także musi być animatorem porozumień właścicieli lokali prywatnych.

Negatywne zjawiska techniczne

Ustawa wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk technicznych należy przeanalizować w szczególności stan degradacji technicznej obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz ewentualne niedofunkcjonowanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska. W przypadku Gorzowa Wielkopolskiego kluczowa okazuje się kategoria degradacji technicznej obiektów.

Przedmiotem diagnozy w tym zakresie był stan budynków, w szczególności mieszkalnych. W tym kontekście uwzględniono zabytkowy charakter założeń urbanistycznych i obiektów. Dane techniczne budynków mieszkalnych administrowanych przez Zakład Gospodarki Mieszkaniowej znajdujących się w mieszkaniowym zasobie Miasta oraz zarządzanych przez ZGM wspólnot mieszkaniowych opierają się na obowiązkowych kontrolach - sprawdzeniu stanu technicznego budynku. Wyniki przeprowadzonej kontroli z okresowego przeglądu budynku są wpisywane do książki obiektu budowlanego. Rzeczowy przegląd dokonywany jest przez osoby posiadające uprawnienia budowlane, elektryczne i sanitarne w odpowiedniej specjalności.

Na tej podstawie ZGM przyjął klasyfikację stanu technicznego budynku w oparciu o podział w trzech grupach:

- grupa I „zły stan techniczny i zbyt wysoki koszt remontu” – budynki mieszkalne przeznaczone do rozbiórki w okresie do 5 lat;
- grupa II „dostateczny stan techniczny” – budynki mieszkalne co do których w przypadku braku inwestycji istnieje zagrożenie, że w okresie 5-10 lat mogą zostać wyłączone z eksploatacji i być przeznaczone do rozbiórki;
- grupa III „dobry stan techniczny” – budynki mieszkalne, które poddane zostały całościowemu remontowi, przeprowadzono częściowe prace naprawcze oraz budynki które wymagają bieżących napraw zabezpieczających i konserwacji elementów obiektu.

Tak przyjęta kwalifikacja budynków administrowanych przez ZGM pozwala na obiektywną i rzetelną ocenę stanu technicznego obiektu. Zarządca, na podstawie wykonywanych przeglądów, posiada wiedzę o zaleceniach wraz z określeniem trybu pilności ich realizacji, mających na celu podtrzymanie budynku we właściwym stanie technicznym.

W przypadku zasobów mieszkaniowych będących we władaniu ZGM, zarówno tkanki miejskiej jak i właścicielskiej tworzącej wspólnoty mieszkaniowe, istotną kwestią jest struktura techniczna i wiekowa. Blisko 80% budynków stanowią nieruchomości 100 letnie i starsze, które ze względu na swój wiek są bardziej wyeksploatowane a część użytych materiałów budowlanych obecnie jest już przestarzałych i uległo naturalnemu zniszczeniu. W związku z czym obiekty te wymagają większego zaangażowania finansowego oraz wyspecjalizowanych podmiotów branży budowlanej, mających doświadczenie przy obiektach objętych nadzorem konserwatorskim.

Należy również zwrócić uwagę, że budynki mieszkalne stanowiące wspólnoty mieszkaniowe są odrębnymi podmiotami, które w zakresie ewentualnych prac remontowo - budowlanych podejmują decyzje indywidualnie, niezależnie i w oparciu o własne możliwości finansowe. Więc w tym przypadku, proces remontowy i jego zakres uzależniony jest wyłącznie od wyborów współwłaścicieli. Zakres działania Miasta jest ograniczony przepisami do wysokości jego udziałów w danej nieruchomości.

Odrębną materię stanowi przestrzeń wewnątrz kwartałów – teren bezpośrednio przyległy do budynków wspólnot mieszkaniowych. Od kilku lat ZGM wraz z Miastem prowadzi działania mające na celu uporządkowanie przestrzeni podwórek poprzez wyburzanie obiektów niemieszkalnych o niskich walorach technicznych. Realizacja prac wyburzeniowych umożliwi przyporządkowanie terenów niezbędnych do obsługi poszczególnych budynków wspólnotowych, natomiast wspólnoty zobowiązane będą do uregulowania stanu prawnego poprzez przejęcie terenu na zasadzie dzierżawy na poprawę warunków zagospodarowania nieruchomości przyległej, a docelowo odtworzenia działki budowlanej. Ponadto rozbiórki pozwolą na wykonanie nowych układów komunikacyjnych zapewniających dostęp do nieruchomości wspólnotowych, garaży i altan śmietnikowych.

Konkluzja 27. Z wywiadów wynika, że zdaniem mieszkańców to właśnie stan techniczny budynków i ich otoczenia – przestrzeni publicznych przed budynkami i półpublicznych przestrzeni we wnętrzach kwartałów – jest czynnikiem najbardziej obniżającym jakość obszaru zamieszkania. Kluczowe i aktualne dla przełamania kryzysu są więc remonty budynków i przestrzeni wewnątrz kwartałów.

Stan techniczny budynków nie ma obecnie pełnej inwentaryzacji, jednak na podstawie posiadanych danych można stworzyć przybliżony obraz tego stanu. Mamy obecnie wiedzę o stanie technicznym budynków będących własnością Miasta lub zarządzanych przez ZGM. Wiedza ta ma postać zapisanych wyników kontroli rocznych i pięcioletnich, w których oceniany jest m.in. stopień zużycia poszczególnych elementów konstrukcyjnych nieruchomości czy stan techniczny instalacji, zgodnie z art. 62 ust. 1 p.

1) i 2) ustawy Prawo Budowlane. Miasto jednak nie dysponuje pełną wiedzą o budynkach innych właścicieli, dla których zarządcą nie jest ZGM. Wiedzę taką należy dopiero zgromadzić. Dla uzyskania uproszczonego obrazu stanu technicznego, oszacowanego po stopniu amortyzacji, można zgromadzić pełną wiedzę o wieku poszczególnych budynków na obszarze rewitalizacji, odnotowanym w książce budynku.

Rysunek 23 Stan techniczny przykładowych budynków w obszarze rewitalizacji.

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konkluzja 28. Stan techniczny budynków mieszkalnych w obszarze rewitalizacji jest jednym z istotniejszych wyzwań dla Gorzowa Wielkopolskiego i wymaga bieżących nakładów remontowych. Z oceny technicznego stanu budynków i rodzaju ich zużycia wynika, że kluczowe są renowacja fasad frontowych wraz z naprawą spękanych ścian czy balkonów, a także prawidłowe odwodnienie terenu, a następnie osuszenie i zaizolowanie przeciwwilgociowe budynków.

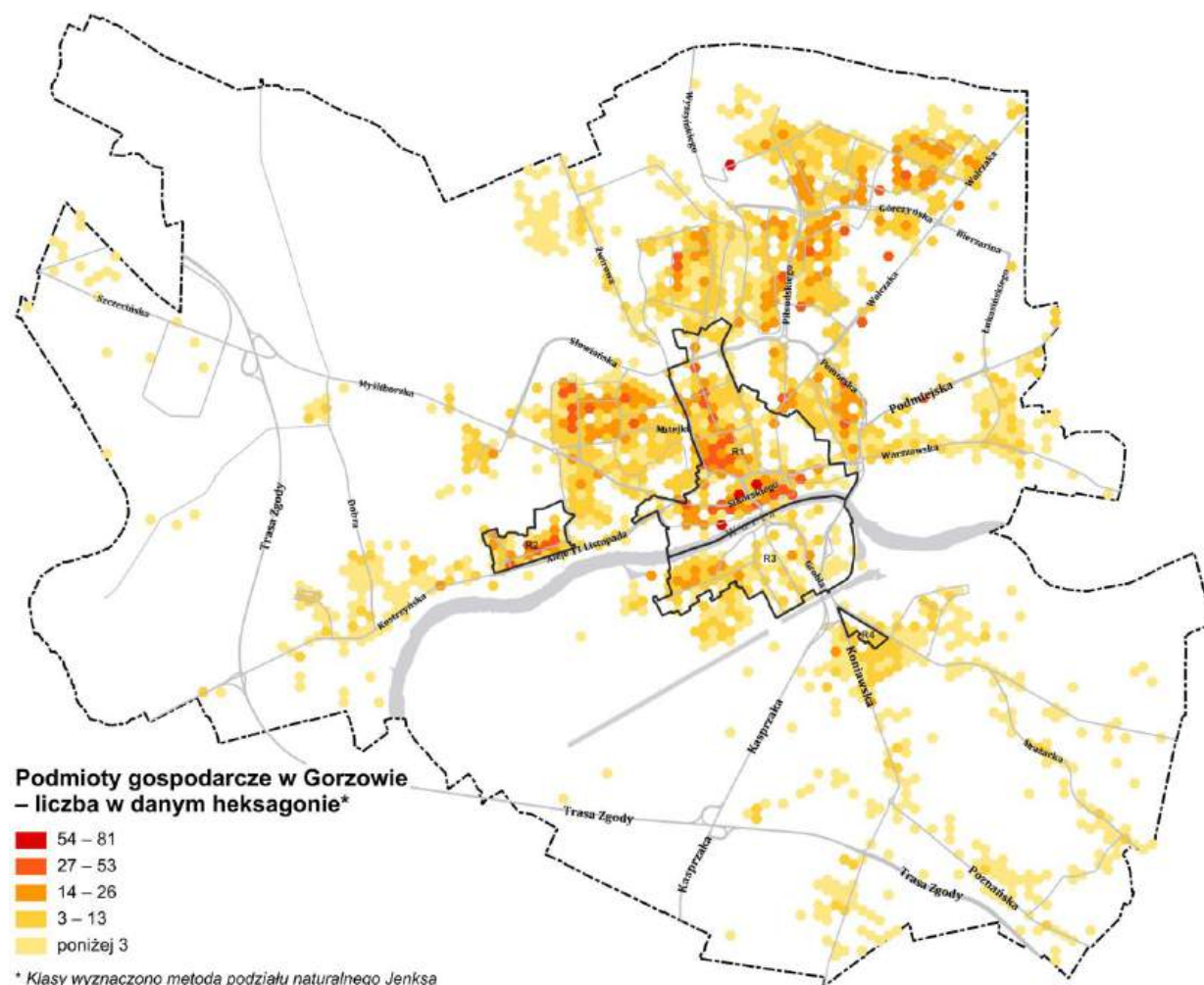
2.3 Analiza lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji

Dotychczasowa analiza negatywnych zjawisk w obszarze rewitalizacji została zestawiona z analizą lokalnych potencjałów. Za potencjały obszaru uznano w szczególności potencjał aktywności gospodarczej, potencjał demograficzny obszaru, potencjał aktywności obywatelskiej, kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego.

2.3.1 Potencjał aktywności gospodarczej

Aktualny potencjał aktywności gospodarczej w odniesieniu do obszaru rewitalizacji będzie rozumiany jako potencjał optymizmu rynku co do szans prowadzenia z sukcesem biznesu w obszarze rewitalizacji. Według danych CEIDG działalność gospodarcza na terenie Gorzowa Wielkopolskiego rozkłada się następująco.

Rysunek 24 Przedsiębiorcy w ewidencji CEIDG – 2016: obszar rewitalizacji na tle całego Gorzowa Wielkopolskiego

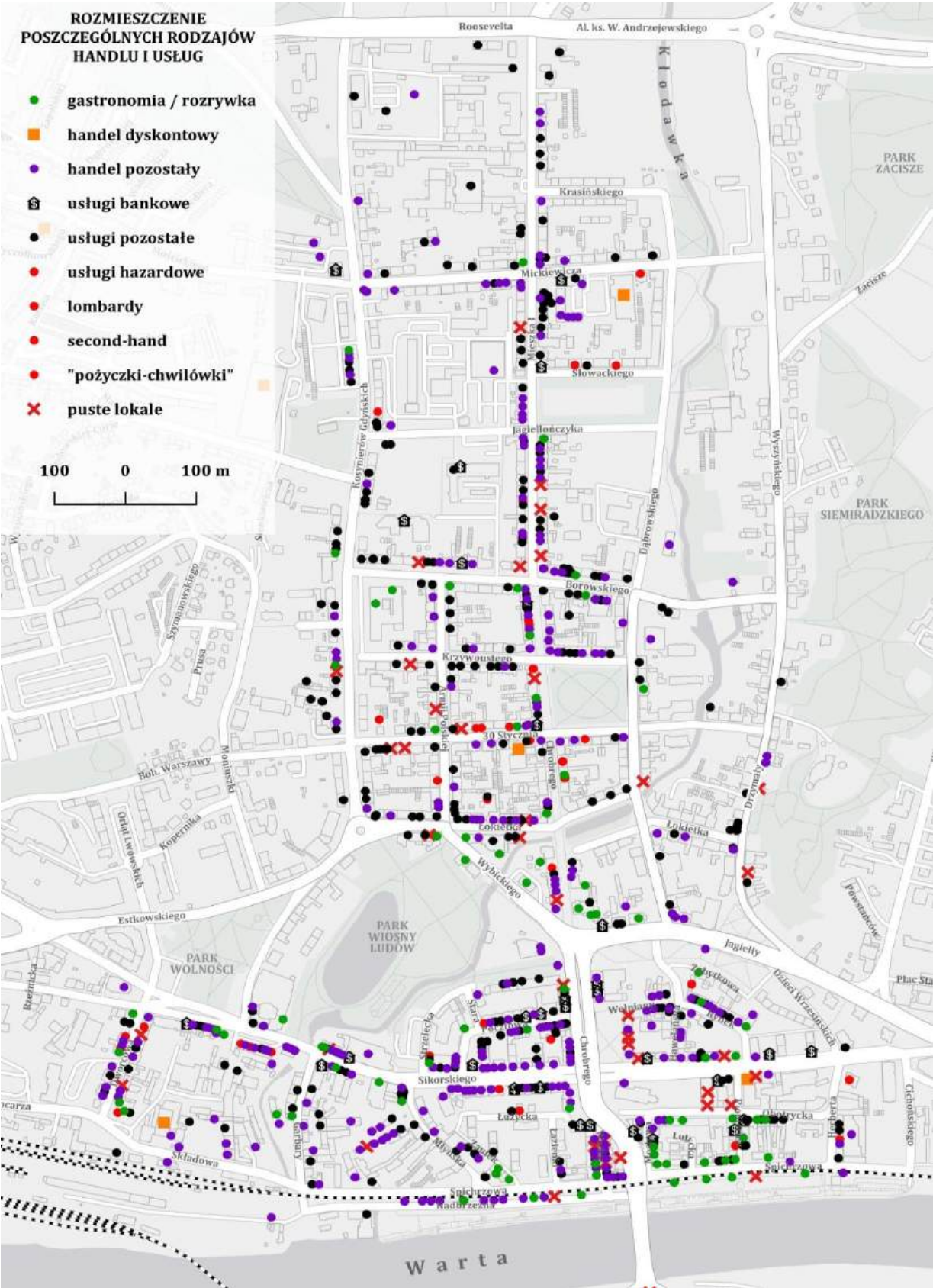

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych CEIDG.

Konkluzja 29. Obszar rewitalizacji nie jest bynajmniej pozbawiony aktywności gospodarczej. Optymizm gospodarczy na tym obszarze nie wygasł i można w tym upatrywać element potencjału przyszłego rozwoju.

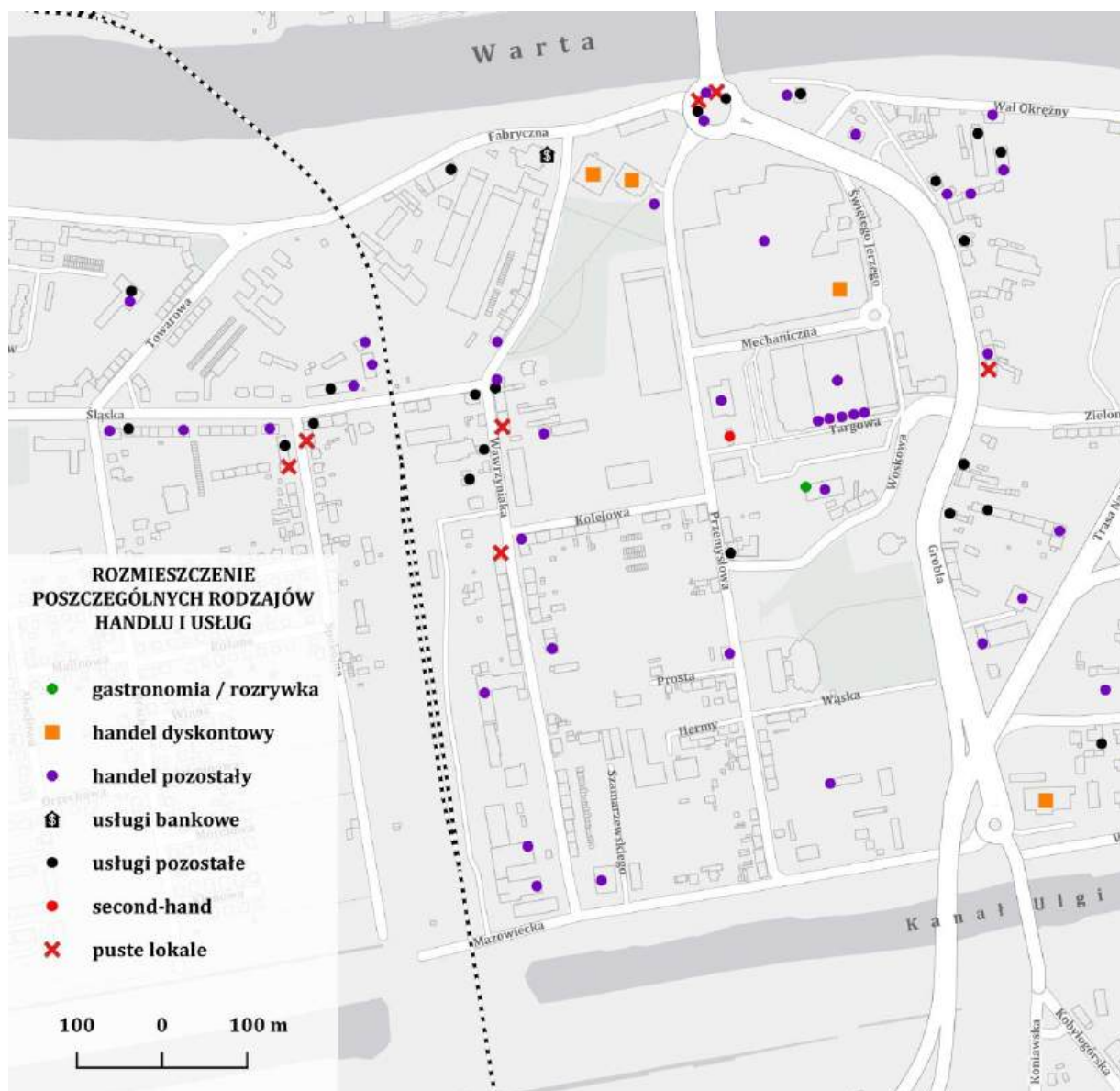
W ścisłym centrum miasta mamy do czynienia ze zróżnicowaną aktywnością gospodarczą.

Rysunek 25 Rozmieszczenie handlu i usług rodzajami – Nowe Miasto i Centrum

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie inwentaryzacji własnej z natury

Rysunek 26 Rozmieszczenie handlu i usług rodzajami – Zamoście (część centralna)

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie inwentaryzacji własnej z natury

Jakkolwiek przedsiębiorczość w obszarze rewitalizacji przeżywa znaczące trudności (zdiagnozowane wcześniej), które miejscami mają charakter wyraźnie kryzysowy, to jednak powyższe mapy pokazują dobitnie, że aktywność gospodarcza w obszarze rewitalizacji nie zamarła i utrzymuje się nadal, zachowując korzystne zróżnicowanie co do branż i rodzajów działalności. W ścisłym centrum nie obserwuje się też dużego natężenia handlu dyskontowego (obiektów ponad 400 m² powierzchni sprzedaży), który mógłby stanowić zbyt trudną konkurencję dla niewielkich sklepów prowadzonych przez mikroprzedsiębiorców, w tym dla firm rodzinnych. Skala niekorzystnych koncentracji funkcji bankowych nie jest przytłaczająca i dotyczy przede wszystkim obszarów ścisłego centrum. Bardziej niepokojąca jest faktyczna koncentracja funkcji „kryzysowych”:

lombardów, zakładów bukmacherskich, pożyczek-chwilówek i handlu najtańszymi towarami.

Konkluzja 30. Przedsiębiorczość w centrum miasta – w szczególności przedsiębiorczość drobna i właściciele nieruchomości – stanowi znaczący potencjał rewitalizacji Gorzowa Wielkopolskiego.

2.3.2 Potencjał aktywności obywatelskiej

Potencjał aktywności obywatelskiej będzie tu rozumiany przede wszystkim jako miara gotowości partycypacji mieszkańców w procesach rewitalizacyjnych. Wynikająca z danych statystycznych koncentracja siedzib organizacji pozarządowych w Centrum może być myląca, bowiem statystyka nie pokazuje, czy faktyczna działalność organizacji jest wykonywana akurat w rejestrowych siedzibach (a wielu przypadkach tak nie jest). Jednak z wywiadów z organizacjami pozarządowymi przeprowadzanych w toku prac nad Polityką Społeczną miasta wynika, że większość organizacji prowadzi działalność w którymś z obszarów rewitalizacji, a niemal wszystkie deklarują gotowość zaangażowania się w tych obszarach, gdyby samorząd miasta zlecił lub powierzył im tu zadania publiczne.

Konkluzja 31. Aktywność organizacji pozarządowych: stowarzyszeń, fundacji oraz zorganizowanych, choć niesformalizowanych grup i środowisk obywatelskich, jest dla procesu rewitalizacji bardzo istotną częścią potencjału obszaru. W niektórych dziedzinach działalności, jak na przykład przeciwdziałanie dziedziczeniu ubóstwa, czy aktywność na rzecz trwałego włączenia społecznego – aktywność organizacji pozarządowych należy uznać za zasób krytyczny, bez którego rewitalizacja nie ma szans powodzenia.

2.3.3 Kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego

Kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego, będące ważną częścią współczesnej tożsamości Gorzowa Wielkopolskiego, są potencjałami pomimo związanych z nimi problemów. Jest faktem, że Gorzów Wielkopolski ma bardzo poważnie zaburzoną strukturę urbanistyczną, w porównaniu z innymi miastami niewiele spektakularnych obiektów zabytkowych, będących powodem dumy mieszkańców, a prawie w ogóle – pięknie zachowanych przestrzeni miejskich, stanowiących gotowy potencjał. Dziedzictwo kulturowe Gorzowa Wielkopolskiego to także dziedzictwo zniszczeń i zaniedbań. Jednak z drugiej strony właśnie to uwarunkowanie historyczne powinno skłaniać gorzowian i władze miasta do traktowania każdego elementu dziedzictwa kulturowego jako potencjału, o który należy dbać i wokół którego trzeba budować pozytywną identyfikację z miastem i jego historią. Nie mniej ważna –

a z pewnego punktu widzenia nawet ważniejsza – jest współczesna tożsamość kulturalna Gorzowa Wielkopolskiego. Jeżeli jako podstawowe zagrożenie strategiczne miasta identyfikujemy trwały odpływ najaktywniejszej grupy młodzieży i osób w wieku szczytowej aktywności życiowej, to należy pamiętać, że właśnie kultura jest czynnikiem silnie związanym z miejscem i najskuteczniej przeciwdziałającym trwałej emigracji. Partnerami rewitalizacji muszą być nie tylko instytucje kultury, ale także ludzie kultury: artyści, animatorzy, edukatorzy, zorganizowane środowiska pasjonatów i miłośników poszczególnych obszarów kultury.

Konkluzja 32. Należy bardzo poważnie potraktować inwestycję w działalność kulturalną jako motor osiągania celów rewitalizacji. Kluczowa rola może w tym procesie przypaść animatorom kultury, ale jest w tym procesie także miejsce dla instytucji kultury. Proces rewitalizacji powinien otworzyć się na kulturę i zaprosić istniejące instytucje do pełnienia w mieście nowej roli. Kluczowe pojęcia tej nowej roli to: żywe uczestnictwo w kulturze, rozwój widowni (audience development), animacja kultury i edukacja kulturalna. Chodzi nie o kulturę ekskluzywną, ale o kulturę inkluzywną. Wysoki poziom musi iść w parze z szerokim odbiorem - to zadanie dla kultury w procesie rewitalizacji. Trzeba też korzystać z ogromnego potencjału wielokulturowości Gorzowa Wielkopolskiego.

Konkluzja 33. Podczas spaceru badawczego jego uczestnicy i ekspert byli zgodni co do kluczowego znaczenia Szkoły Podstawowej nr 1 dla podobszaru rewitalizacji R1. Szkoła Podstawowa nr 1 powinna zacząć pełnić dodatkową rolę lokalnego centrum animacji społecznej – miejsca wydarzeń ważnych dla mieszkańców, kuźni pomysłów i inkubatora inicjatyw lokalnych wychodzących zarówno z grona uczniów, jak i rodziców. W tym celu należy dokonać radykalnego przearanżowania przestrzeni wokół szkoły, która musi uzyskać otwarty, zapraszający charakter i przestać być szarą betonową pustynią. Drogę ewakuacyjną należy poprowadzić najkrótszą możliwą trasą, uwalniając przestrzeń wokół budynku. Należy radykalnie wesprzeć szkołę w aspekcie podwyższenia standardu pomieszczeń i wyposażenia, aby mogła ona udźwignąć nowe funkcje na rzecz lokalnej społeczności.

2.4 Zdiagnozowana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

2.4.1 Zdiagnozowane potrzeby w zakresie przywracania spójności społecznej

Skala i charakter potrzeb w zakresie przewyższania negatywnych zjawisk społecznych i przywracania utraconej spójności społecznej zostały ocenione następująco:

- Trzeba zdecydowanie zmniejszyć skalę narażenia na ubóstwo, a w szczególności – zahamować proces dziedziczenia ubóstwa - odbudowywać i wzmacniać sieć wzajemnego wsparcia w środowiskach dotkniętych ubóstwem. Potrzeba bardzo dużo różnorodnych form pracy z dziećmi i młodzieżą nakierowanych na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa. Niezbędne jest wspieranie wszelkich form animacji społecznej, w tym animacji kultury i sportu, oraz pobudzania do żywego uczestnictwa w życiu społecznym (w tym – aktywności kulturowych, ekologicznych, sportowych, edukacyjnych, prozdrowotnych i profilaktycznych) poprzez pracę animatorów w terenie. Potrzebne jest traktowanie problemu ubóstwa jako jednego z problemów węzłowych, splecionych jednak siecią współzależności z całą masą innych problemów. W tej sieci współzależności konieczne jest szerokie uwzględnianie profilaktyki społecznej. Kluczowe jest budowanie w mieszkańcach poczucia wpływu na swój los i swoje otoczenie.
- Trzeba w Centrum tworzyć lepsze zatrudnienie. Na całym obszarze rewitalizacji potrzebne są bodźce dla tworzenia zatrudnienia, lecz nie „jakiegokolwiek”, ale zatrudnienia wyższej jakości, w szczególności kobiet.
- Potrzebne jest bardzo zdecydowane wspieranie spółdzielczości socjalnej poprzez klauzule społeczne i instrumenty ustawy o rewitalizacji. Praca to nie tylko pieniądze na utrzymanie, ale także godność, źródło poczucia własnej wartości i motor poprawy swojej sytuacji.
- Zdiagnozowano bardzo pilną potrzebę zwiększenia szans edukacyjnych młodych mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności na poziomie szkoły podstawowej i ponadpodstawowej. Istnieje też potrzeba edukacji powszechnej i ustawicznej.
- Należy kłaść nacisk na edukację nastawioną na zwiększenie szans życiowych uczniów.
- Bezwzględnie należy zapobiegać eksportowaniu problemów społecznych poza obszar rewitalizacji. Tworzenie nowego miksu społecznego nie może się odbywać inaczej, niż tylko w oparciu o dotychczasowych mieszkańców, jako główny składnik tego miksu.

2.4.2. Potrzeby w zakresie pobudzania przedsiębiorczości i ożywienia gospodarczego

Skala i charakter potrzeb w zakresie pobudzania przedsiębiorczości zostały ocenione następująco:

- Potrzebne są nowe zróżnicowane przestrzenie dla działalności gospodarczej. Trzeba też tworzyć warunki dla ożywienia gospodarczego wewnątrz kwartałów, otwierać przejścia przez wnętrza kwartałów, wspierać ożywianie parterów w oficynach, innych powierzchni i obiektów. Na Zawarcu należy wspierać zagospodarowywanie obiektów pofabrycznych na działalność gospodarczą nie tylko wytwórczą, ale też powierzchnie biurowe, usługowe lub handlowe.
- Należy wspierać inkubatory, klastry i sieci współpracy przedsiębiorców. Trzeba planować i wspierać tematyzację przestrzeni miejskiej - terytorialne zagęszczenia i skupiska działalności o podobnym lub uzupełniającym się charakterze, np. skupiska działalności gastronomicznej, tradycyjnych rzemiosł, usług kreatywnych, usług rekreacyjno - lifestylowych i prozdrowotnych, kwartały tematyczne itd.
- Bardzo ważne jest, aby kreować postawy przedsiębiorcze wśród dzieci i młodzieży. „Przedsiębiorczość” to nie tylko prowadzenie przedsiębiorstwa, ale także postawa bycia przedsiębiorczym, samostereowność, gotowość do wyznaczania sobie celów i podejmowania ryzyka.
- Trzeba budować spójne systemy identyfikacji wizualnej i reklamy, inicjować wzbogacanie przestrzeni miejskiej o dobrze zaprojektowany system szyldów i reklam, trafnie wkomponowany w krajobraz kulturowy miasta.
- Jest także konieczne oddziaływanie na rzecz nowoczesnych branż gospodarki i synergii z nauką.

2.4.3. Potrzeby w zakresie poprawy jakości obszaru zamieszkania

Skala i charakter potrzeb w zakresie poprawy jakości obszaru zamieszkania są następujące:

- Bardzo pilną potrzebą jest poprawa standardu technicznego miejsc zamieszkania (remonty). Trzeba wspierać właścicieli w ich staraniach o podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków. Jednak musi się to odbywać ze szczególnym ukierunkowaniem na działania wspólnototwórcze poprzez aranżowanie części przestrzeni, np. poddaszy, podwórek, kondygnacji podziemnych itd. na funkcje współużytkowane, służące zawiązaniu i umocnieniu autentycznej, a nie tylko formalnej wspólnoty sąsiedzkiej. Trzeba też sprzyjać termomodernizacji budynków i podniesieniu ich ogólnej efektywności energetycznej. Trzeba poprawić wyposażenie w sieciovą infrastrukturę ciepłowniczą. W obiektach zabytkowych oprócz typowych prac budowlanych niezbędne są prace konserwatorskie, restauratorskie.
- Bardzo ważne jest, aby powstawały przestrzenie publiczne i półpubliczne aranżowane z udziałem mieszkańców. Chodzi tu o przestrzenie w podwórzach i wnętrzach kwartałów, jednak z zapewnionym otwartym dostępem

i funkcjonujące jak przestrzeń publiczną; przestrzenie takie są szczególnie pożądane we wnętrzach kwartałów z uliczkami bądź ciągami pieszymi łączącymi przeciwległe ulice.

- Trzeba włączać mieszkańców w kształtowanie takich przestrzeni wspólnych jak: place, skwery, woonerfy (podwórce miejskie), trakty piesze, parki, zielone enklawy, kameralne miejsca wypoczynku i spotkań, wkomponowane pomiędzy funkcje techniczne przestrzeni miejskiej. Trzeba wytwarzać przestrzenie publiczne wokół instytucji samorządowych świadczących usługi publiczne: przedszkoli, szkół, bibliotek i ich filii, jednostek administracyjnych itd.
- Koniecznie trzeba włączyć mieszkańców w różnym wieku, różnej sytuacji życiowej i zdrowotnej do wypracowania gorzowskiego standardu przestrzeni rekreacyjnej dostosowanej do potrzeb gorzowian, zgodnej ze standardami projektowania uniwersalnego i zasadami „przestrzeni przyjaznej seniorom”.
- Trzeba poprawić wyposażenie obszarów zamieszkania w infrastrukturę drogową z uwzględnieniem preferencji dla ruchu pieszego, rowerowego oraz transportu publicznego oraz z uwzględnieniem traktowania ulicy, jako przestrzeni kulturowej, a nie tylko technicznej. Trzeba dostosowywać przestrzeń pieszą do zmian klimatycznych. Należy stworzyć dostęp do zieleni, miejsc zacienionych i przewietrzanych. W możliwie największym stopniu lokalizować źródła wody na przykład w formie płaskich fontann czy źródeł ulicznych. Zadbać o inne elementy dostosowania obszaru rewitalizacji do zmian klimatycznych.
- Trzeba wyznaczyć na poziomie planów miejscowych lokalizację przedsięwzięć społecznego budownictwa czynszowego (celu publicznego). Budownictwo to powinno być realizowane w różnych konstrukcjach formalnych m.in. poprzez wykorzystanie spółek miejskich.

2.4.4. Potrzeby w zakresie dostępu mieszkańców do inkluzywnych przestrzeni publicznych wysokiej jakości

Skala i charakter potrzeb w zakresie poprawy wizerunku centrum i odbudowania tożsamości lokalnej zostały ocenione jak poniżej.

- Bardzo ważne jest, aby w Centrum wprowadzać konsekwentnie przestrzeń projektowaną i urządzaną dla mieszkańców i z ich podmiotowym udziałem. Centrum miasta musi być nie tyle przestrzenią ekskluzywną - adresowaną do wybranych grup i ich szczególnych potrzeb, co inkluzywną - zapraszającą, włączającą, przyjazną dla wszystkich, integrującą, ciekawą i żywą.
- Ważne jest zachowywanie konsekwentnego standardu projektowego uwzględniającego w projektach ulic i placów funkcję ruchu pieszego. Ważne są odpowiednie przekroje ulic, przyjazne meble miejskie, oświetlenie, obecność w przestrzeniach publicznych miasta dobrze zaprojektowanej zieleni.
- Kluczowy jest podmiotowy udział mieszkańców w tworzeniu koncepcji przestrzennych w mieście. Poczucie faktycznej sprawczości jest dla rozwoju miasta ważniejsze niż oszczędność czasu w procesie inwestycyjnym,

czy „profesjonalizm” i eksperckość projektów. To nie architekt będzie żył w zaprojektowanej przestrzeni, lecz mieszkańcy miasta.

- Ważne jest też – równoległe z kształtowaniem inkluzywnych przestrzeni – animowanie nowej kultury korzystania z tej przestrzeni: spędzania w niej czasu, organizowania spotkań, wzbogacania jej własną aktywnością. Potrzebne jest wytwarzanie społecznego zwyczaju bycia „aktorem”¹⁵ przestrzeni miejskiej, a nie tylko jej biernym użytkownikiem.

2.5 Badania społeczne i analizy wykonane w okresie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025 +

W ramach monitorowania przebiegu procesu rewitalizacji, przeprowadzono szereg badań i analiz, na podstawie których dokonywano zmian w gminnym programie rewitalizacji - przede wszystkim w zakresie zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wykonane badania i analizy to:

- badania z 2018 r. dotyczące określenia problemów i potencjałów gospodarczych podobszaru rewitalizacji R1, w oparciu o które dokonano oceny możliwości i zasadności realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych o charakterze gospodarczym. Mowa tu o zadaniach zapisanych w podstawowej wersji programu rewitalizacji z 2016 r. Raport z przeprowadzonych badań jest dostępny na stronach miasta poświęconych rewitalizacji¹⁶;
- aktualizacja szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji sporządzona w 2019 r., w której sprawdzono, jak funkcjonuje obszar rewitalizacji po trzech latach wdrażania Programu. Całość wyników została ujęta w uchwale nr XXIV/432/2020 Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z dnia 24 czerwca 2020 r. zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025 +. Część z przeprowadzonych badań – wyniki badań ankietowych została włączona również do aktualnej wersji GPR z uwagi na zawartą w nich ocenę procesu rewitalizacji dokonaną przez samych mieszkańców podobszarów rewitalizacji;
- analiza optymalnego wykorzystania w Gorzowie Wielkopolskim narzędzi ustawy o rewitalizacji – specjalnej strefy rewitalizacji i miejscowego planu rewitalizacji sporządzona w 2020 r., którą wykorzystano do aktualizacji programu z 2020 r. (Uchwała nr XXIV/432/2020 Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z dnia 24

¹⁵ Odnosimy się tu do dwóch typów obecności w przestrzeniach publicznych, jakie rozróżnia w swych pismach Hannah Arendt: *actor* to ten, kto jest w przestrzeni obecny czynnie (*this one who act*), natomiast użytkownik przestrzeni (*user*) nie działa w niej, a jedynie *zachowuje się* (*behave*).

¹⁶ um.gorzow.pl/rewitalizacja.html

czerwca 2020 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025 +)¹⁷;

- analiza dotycząca czynników kryzysowych i potencjałów występujących na podobszarach rewitalizacji sporządzona w 2023 r. W analizie tej dokonano porównania aktualnego stanu obszarów rewitalizacji z sytuacją jaka była odnotwana na etapie dokonywania pierwszej szczegółowej diagnozy i jej weryfikacji z 2019 r. Analiza ta została włączona do niniejszego opracowania w rozdziale 2.6.

2.5.1 Wyniki badań społecznych

Badania zawarte w niniejszym rozdziale zostały zrealizowane w 2019 r., zawierają ocenę procesu dokonaną przez mieszkańców.

Badaniami objęto łącznie 376 osób, około 47% (176 osób) stanowili mieszkańcy podobszaru R1 – Centrum/Nowe Miasto, 21% mieszkańcy podobszaru R2 - Osiedle Słoneczne (79 osób), 22,9% mieszkańcy podobszaru R3 - Zawarcie (86 osób) oraz 9,3% mieszkańcy podobszaru R4 - Zakanale (35 osób). Udział mieszkańców poszczególnych podobszarów rewitalizacji w badanej próbie, związany był z liczbą mieszkańców każdego z podobszarów oraz przyjętych założeń badawczych.

Tabela 5 Płeć respondentów

Płeć respondentów	R1 Centrum/Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
kobieta	103	41	46	20	210
mężczyzna	73	38	40	15	166
razem	176	79	86	35	376
% respondentów	46,8%	21,0%	22,9%	9,3%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

¹⁷ Uchwała dostępna jest w Biuletynie Informacji Publicznej w zakładce akty prawne lub pod skróconym adresem: <https://shorturl.at/hjsAU>

Łączna liczba kobiet w badanej próbie wyniosła 210 (tj. 56% ogółu badanej próby). Odsetek mężczyzn wynosił 44% respondentów. Niemal połowę wszystkich uczestników i uczestniczek badania stanowiły osoby z najstarszych grup wiekowych tj. 55-64 oraz 65 i więcej lat. Udział respondentów pod względem wieku był zbliżony w każdym z badanych podobszarów rewitalizacji. Niemniej jednak zauważalne jest nieznaczne zróżnicowanie przedziału wieku badanych osób w zależności od badanego obszaru. Przykładem tego zróżnicowania może być wyższy odsetek osób powyżej 65 roku życia na terenie podobszaru R2 - Osiedle Słoneczne, gdzie stanowili oni ponad 1/3 ogółu badanych osób.

Tabela 6 Wiek respondentów

Wiek	R1 Centrum/Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
18-24 lat	6,3%	7,6%	7,0%	8,6%	6,9%
25-34 lat	15,9%	20,3%	14,0%	8,6%	15,7%
35-44 lat	16,5%	10,1%	12,8%	20,0%	14,6%
45-54 lat	12,5%	15,2%	20,9%	17,1%	15,4%
55-64 lat	19,9%	12,7%	16,3%	22,9%	17,8%
65 i więcej lat	29,0%	34,2%	29,1%	22,9%	29,5%
Suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

W badanej grupie najliczniej reprezentowane były osoby z wykształceniem średnim, policealnym lub technicznym. Ich udział wśród ogółu respondentów wynosił łącznie 44,7%, przy czym na terenie podobszaru R1-Centrum/Nowe Miasto wyniósł ponad połowę badanych. Osoby legitymujące się wykształceniem wyższym stanowiły około 18% badanych. Najwięcej osób z wykształceniem wyższym ankietowanych było na terenie R2 - Osiedle Słoneczne, najmniej na terenie podobszaru R4 - Zakanala.

Tabela 7 Wykształcenie respondentów

Wykształcenie	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
Wyższe	19,3%	27,8%	11,6%	8,6%	18,4 %

średnie, policealne, techniczne	50,6%	49,4%	31,4%	37,1%	44,7%
zasadnicze zawodowe	23,3%	16,5%	45,3%	48,6%	29,3%
gimnazjalne, podstawowe	4,0%	3,8%	11,6%	5,7%	5,9%
brak odpowiedzi	2,8%	2,5%	0,0%	0,0%	1,9%
Suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Pod względem aktywności zawodowej, ponad połowę badanych osób (55,6%) stanowiły osoby pracujące na terenie kraju. Co trzecia badana osoba deklarowała, że jest emerytem lub rencistą. Odsetek studentów, osób bezrobotnych oraz pracujących na czarno wahał się w granicach od niespełna 1 do 3,5%. Grupa ta stanowiła zatem niewielką część badanej próby, zbliżoną do odsetka bezrobotnych w mieście. Szczegółowy udział poszczególnych osób ze względu na status na rynku pracy zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 8 Status na rynku pracy

Status na rynku pracy	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
pracujący w Polsce	55,7%	54,4%	52,3%	65,7%	55,6%
emeryt/rencista	33,0%	36,7%	32,6%	25,7%	33,0%
uczeń/student	5,7%	1,3%	2,3%	0,0%	3,5%
bezrobotny zarejestrowany	2,3%	1,3%	3,5%	0,0%	2,1%
niepracujący, zajmujący się domem	0,6%	5,1%	1,2%	5,7%	2,1%
bezrobotny pracujący „na czarno”	0,0%	0,0%	4,7%	0,0%	1,1%
pracujący za granicą	0,0%	0,0%	2,3%	2,9%	0,8%
Inne	1,1%	0,0%	1,2%	0,0%	0,8%

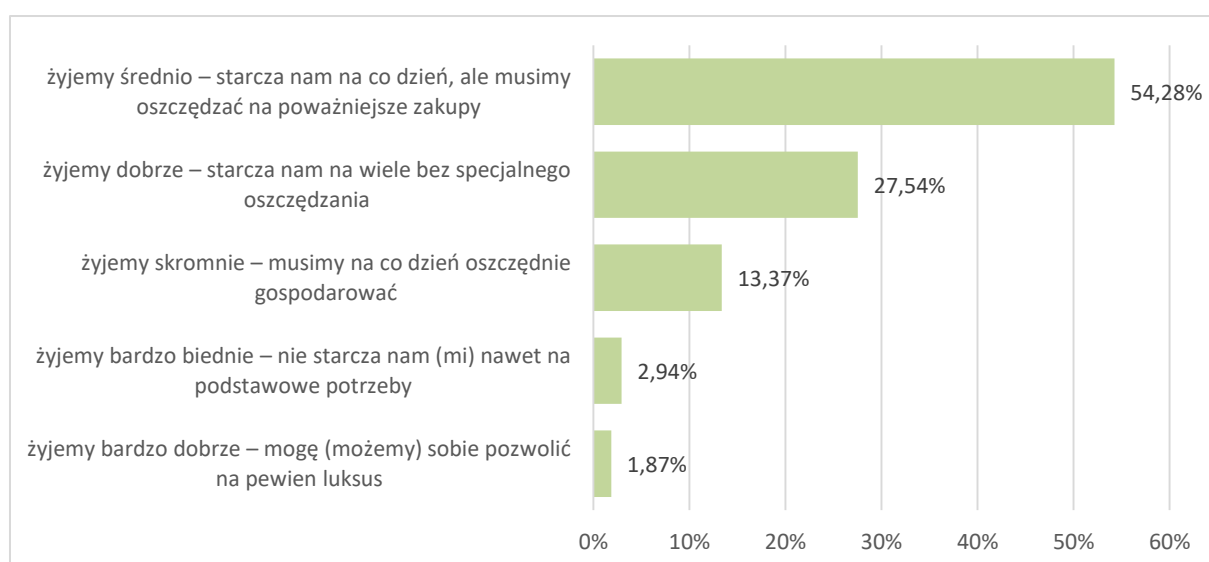
brak odpowiedzi	1,7%	1,3%	0,0%	0,0%	1,1%
Suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0 %

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Osoby pracujące na umowę o pracę stanowiły ponad 90% ogółu pracujących. Wśród nielicznych osób bezrobotnych co trzecia pozostaje bez pracy poniżej pół roku, również co trzecia – w okresie od 6 do 12 miesięcy, a pozostali są bez pracy ponad rok. Grupa ta jednak jest tak nieliczna, że na podstawie zgromadzonych wypowiedzi trudno wnioskować na temat głównych przyczyn utraty pracy wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Przeprowadzone badania miały na celu zebranie jak największej ilości danych o mieszkańcach podobszarów rewitalizacji. W tym kontekście ważna jest odpowiedź na pytanie o to, jak respondenci oceniają swój poziom życia – czy „starcza im do pierwszego”, czy mają oszczędności, lub czy ich dochód gwarantuje wyłącznie zaspokojenie podstawowych potrzeb. Wśród zebranych opinii dominuje ocena średnia, a następnie dobra. Ocena „bardzo dobrze” charakteryzuje jedynie 1,87 % badanych, natomiast 2,94 % stwierdziło, że żyje bardzo biednie.

Rysunek 27 Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Tendencje osiedleńcze

Pierwszą z analizowanych kwestii była ocena zamieszkiwanego obszaru pod względem zadowolenia mieszkańców z faktu jego zamieszkiwania oraz porównania z innymi rejonami miasta.

Co istotne przeciętny mieszkaniec obszaru rewitalizacji, na ogół jest raczej zadowolony lub bardzo zadowolony z faktu zamieszkiwania akurat tego obszaru (suma odpowiedzi raczej tak oraz zdecydowanie tak wynosi 75%). Nieznacznie rzadziej zadowoleni ze swego miejsca zamieszkania są wyłącznie mieszkańcy Zawarcia (suma odpowiedzi raczej tak i zdecydowanie tak to 52%). Przeciwnie sytuacja kształtuje się w przypadku mieszkańców podobszaru Centrum i Zakanala, gdzie suma odpowiedzi raczej tak i zdecydowanie tak oscyluje w okolicach 83% ogółu odpowiedzi.

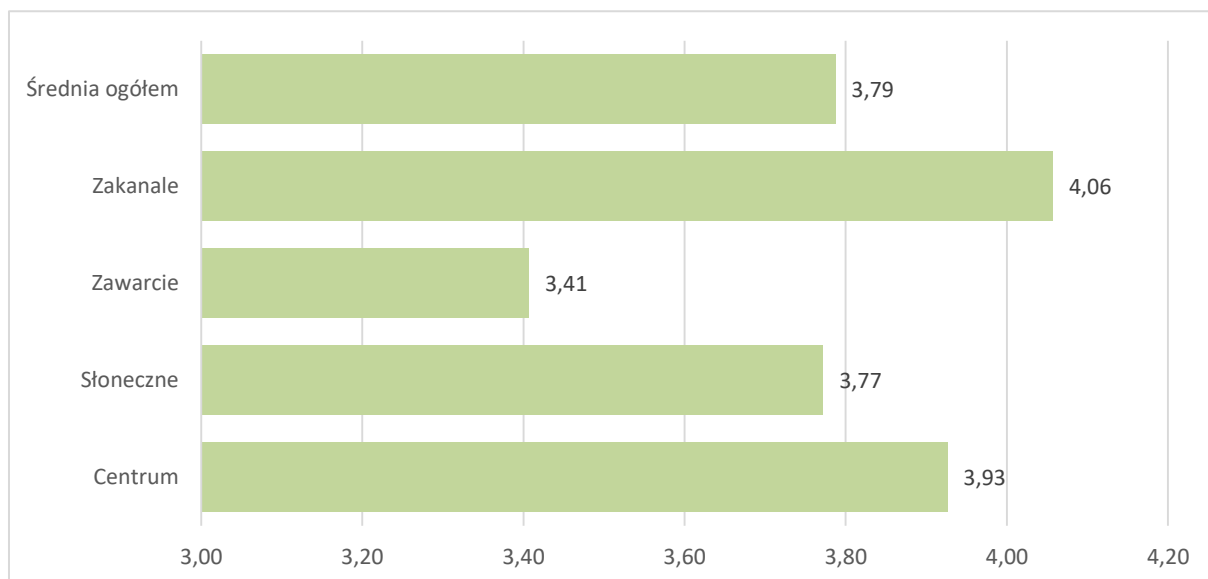
Tabela 9 Ocena stopnia zadowolenia z miejsca zamieszkania

Czy jest Pani/Pan zadowolona(y) z tego, że mieszka na terenie dzielnicy/obszaru?	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
zdecydowanie nie	1,7%	3,8%	4,7%	0,0%	2,7%
raczej nie	8,0%	7,6%	19,8%	0,0%	9,8%
ani tak, ani nie	6,8%	11,4%	23,3%	17,1%	12,5%
raczej tak	60,2%	62,0%	34,9%	60,0%	54,8%
zdecydowanie tak	22,7%	15,2%	17,4%	22,9%	19,9%
nie wiem, nie mam zdania	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%
Suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0 %

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

NA kolejnym wykresie zaprezentowano uśrednione wyniki stopnia zadowolenia z zamieszkiwanego miejsca. Prezentowane wartości to średnia ważona liczby poszczególnych odpowiedzi i wartości ocen od 1 do 5, gdzie 1 to ocena zdecydowanie nie, a 5 zdecydowanie tak. Im wyższa wartość uzyskanej średniej, tym wyższy poziom zadowolenia respondentów z zamieszkiwanego miejsca. Najkorzystniej na tym tle wypadają zatem oceny mieszkańców podobszaru Zakanala (4,06), a najslabiej mieszkańców Zawarcia (3,41).

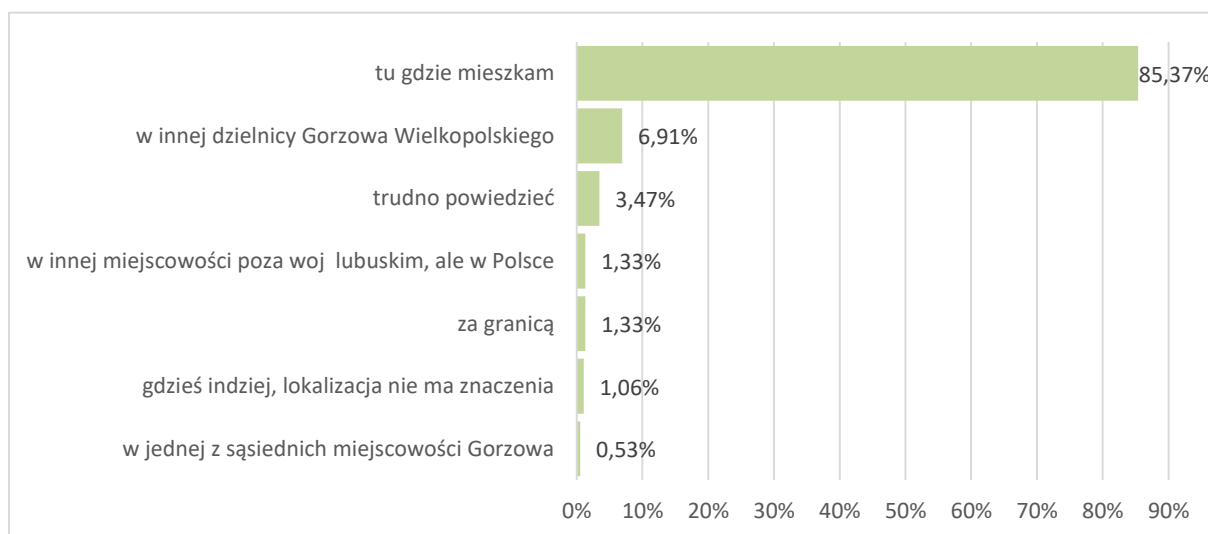
Rysunek 28 Czy jest Pani/Pan zadowolona(y) z tego, że mieszka na terenie dzielnicy/obszaru?

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Zdecydowana większość, bo aż 85% ogółu ankietowanych deklaruowała, że na przestrzeni kolejnych 5 lat nie zamierza zmieniać miejsca zamieszkania. Zaledwie 7% respondentów rozważa przeprowadzkę do innej dzielnicy Gorzowa Wielkopolskiego. Niewielki odsetek respondentów bierze pod uwagę wyprowadzkę do innej miejscowości w Polsce lub za granicą. Może to wskazywać na silne przywiązanie badanych do zamieszkiwanego miejsca.

Rysunek 29 Gdzie w perspektywie najbliższych 5 lat chciałaby/chciałby Pani/Pan mieszkać?

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Znaczący odsetek osób, niezamierzający zmieniać miejsca zamieszkania, może wynikać z faktu, że około 2/3 respondentów to osoby, które zamieszkują Gorzów Wielkopolski od co najmniej 10 lat, zatem wybór tego miasta jako docelowego miejsca zamieszkania, wynika z ich prywatnych decyzji życiowych. Odsetek ten nie ulegał znaczącym wahaniom w poszczególnych podobszarach rewitalizacji objętych analizą.

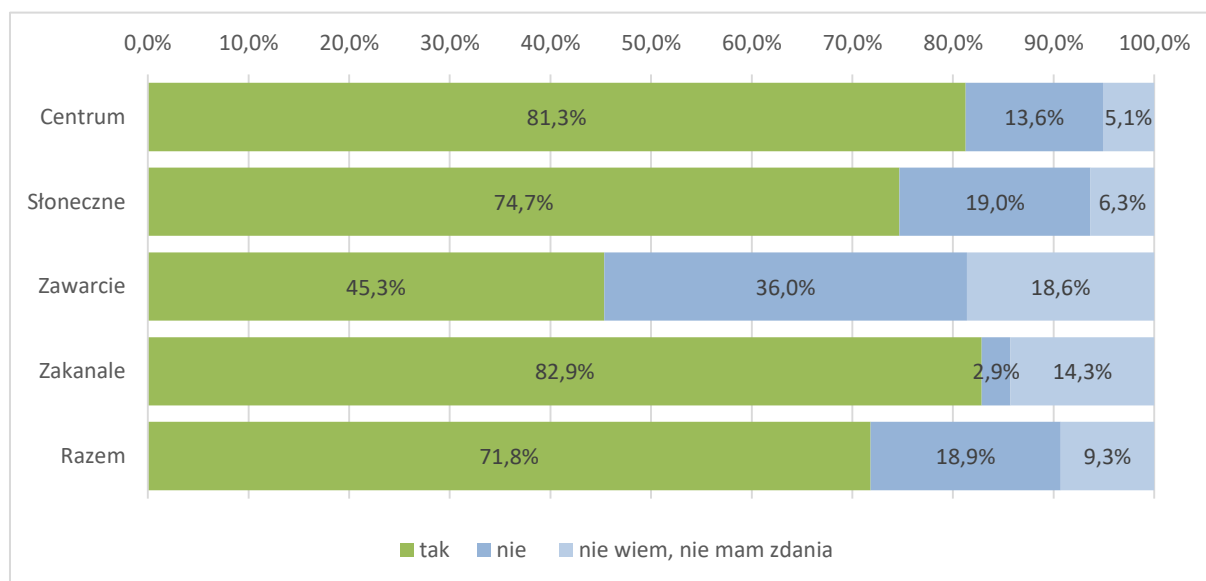
Tabela 10 Okres zamieszkiwania obszaru.

Od jak dawna zamieszkuje Pan(i) dzielnicę/obszar	R1 Centrum /Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
urodziłem(am) się tu a moja rodzina mieszka tu od kilku pokoleń	1,1%	2,5%	0,0%	0,0%	1,1%
mieszkam tu od urodzenia	5,7%	7,6%	17,4%	14,3%	9,6%
mieszkam tu powyżej 20 lat	44,9%	44,3%	43,0%	48,6%	44,7 %
mieszkam tu 10-20 lat	20,5%	25,3%	18,6%	14,3%	20,5 %
mieszkam tu 5-10 lat	18,2%	10,1%	14,0%	11,4%	14,9 %
mieszkam tu krócej niż 5 lat	9,7%	10,1%	7,0%	11,4%	9,3%
Suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0 %

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

W kolejnym z pytań ankiety, związanym z tendencjami osiedleńczymi, było pytanie o ocenę tego, czy zdaniem respondentów zamieszkiwany obszar/dzielnica jest miejscem atrakcyjnym do zamieszkiwania. Odpowiedzi twierdzące w tym zakresie najczęściej padały wśród mieszkańców i mieszanek Centrum (81,3%) oraz Zakanala (82,9%). Jako atrakcyjny do zamieszkiwania obszar oceniony został także obszar Osiedla Słonecznego (75% ogółu mieszkańców). Najsłabiej na tym tle wypadły oceny wskazywane przez mieszkańców podobszaru rewitalizacji Zawarcie (43,3%).

Rysunek 30 Czy Pana/Pani zdaniem dzielnica/obszar jest miejscem atrakcyjnym do zamieszkiwania?

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Ocena stanu przestrzenno-funkcjonalnego i technicznego

Następnie mieszkańcy każdego z podobszarów rewitalizacji zostali zapytani o określenie elementów infrastruktury, punktów usługowych, których ich zdaniem brakuje na zamieszkiwanym terenie. Z katalogu wymienionych w ankiecie propozycji najczęściej wskazywano na braki związane z dostępnością miejsc parkingowych – w 3 z 4 podobszarów rewitalizacji na brak tego typu infrastruktury wskazywało aż 80% respondentów. Brak ten rzadziej wskazywany był jedynie na terenie podobszaru Zawarcie (45,3%). Na kolejnym miejscu znalazły się braki w elementach małej architektury (ławki, kosze na śmieci itp.), których najbardziej brakuje na Osiedlu Słonecznym (70,9%) oraz Centrum (60,8%). Problem ten jest w minimalnym stopniu dostrzegany przez mieszkańców Zakanala (ok. 25% ogółu wskazań).

W przypadku podobszaru R1 Centrum/Nowe Miasto największe braki dotyczą także: miejsc rekreacji i spędzania wolnego czasu (42%), kawiarni i restauracji (33,5%), infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (27,3%), ścieżek rowerowych (26,7%) oraz poczucia wspólnoty lokalnej/sąsiedzkiej (26,1%). Najkorzystniej natomiast oceniana jest dostępność do organizacji animujących życie społeczności lokalnej (ich brak wskazało 13,1% badanych z obszaru Centrum) oraz wydarzeń integrujących społeczność (ich brak wskazało 13,6% badanych z obszaru centrum).

Mieszkańcy R2 Osiedle Słoneczne wskazywali na braki w zakresie: kawiarni i restauracji (91,1%), ścieżek rowerowych (50,6%), a także elementów związanych z integracją i poczuciem wspólnoty tj. wydarzeń integrujących społeczność (30,4%), organizacji animujących życie społeczne (31,6%) czy poczucia wspólnoty lokalnej (31,6%).

Na terenie podobszaru R3 Zawarcie kluczowe braki dotyczyły elementów sportowo-rekreacyjnych (66,3%) i oferty spędzania czasu wolnego w tym: miejsc spędzania czasu wolnego (55,8%), ścieżek rowerowych (54,7%), kawiarni i restauracji (39,5%) oraz działań

z zakresu integracji społecznej – organizacji integrującej społeczność (57%), wydarzeń o charakterze integrującym (64%).

Na terenie R4 Zakanale w przeciwieństwie do pozostałych podobszarów, uwagi mieszkańców w pierwszej kolejności skupiały się na braku miejsca opieki nad dziećmi (88,6%), poczucia wspólnoty lokalnej (82,9%), miejsc rekreacji (80%) oraz co istotne brak sklepów, małego handlu (71,4%). Należy także zauważyć, że mieszkańcy Zakanala zdecydowanie częściej niż mieszkańcy pozostałych podobszarów rewitalizacji wskazywali na istotne braki niemal w każdej badanej dziedzinie, co może sugerować, że obszar ten jest najslabiej wyposażony w omawiane elementy.

Tabela 11 Ocena deficytów na podobszarach rewitalizacji. Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Czego brakuje Pani/Pana zdaniem na terenie podobszaru?	R1 Centrum /Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Ogółem
miejsc parkingowych	81,3%	79,7%	45,3%	80,0%	67,0%
elementów małej architektury (np. ławek, koszy na śmieci itp.)	60,8%	70,9%	57,0%	25,7%	63,3%
kawiarni, restauracji	33,5%	91,1%	39,5%	5,7%	51,9%
miejsc rekreacji i spędzania wolnego czasu – place zabaw, skwery, miejsca zielone itp.	42,0%	31,6%	55,8%	80,0%	41,0%
ścieżek rowerowych	26,7%	50,6%	54,7%	42,9%	40,4%
infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	27,3%	26,6%	66,3%	74,3%	35,4%
wydarzeń integrujących społeczność	13,6%	30,4%	64,0%	54,3%	29,5%
organizacji animującej życie lokalnej społeczności	13,1%	31,6%	57,0%	57,1%	28,5%
poczucia wspólnoty lokalnej/sąsiedzkiej	26,1%	31,6%	26,7%	82,9%	25,5%
miejsc wsparcia osób z problemami społecznymi	14,2%	15,2%	34,9%	62,9%	18,9%
sklepów, małego handlu	21,0%	2,5%	5,8%	71,4%	14,4%
miejsc opieki nad dziećmi (świetlica, przedszkole)	14,8%	16,5%	10,5%	88,6%	12,8%

Na kolejnym z zestawień zaprezentowano wyniki oceny dostępności poszczególnych aspektów związanych z jakością życia i funkcjonowania każdego z podobszarów rewitalizacji. Badane osoby oceniały każdy z wymienionych elementów w skali od 1 do 5, gdzie 1 to ocena bardzo słaba, 2 słaba, 3 średnia, 4 dobra, a 5 bardzo dobra. Uzyskane oceny zostały znormalizowane i uśrednione, wobec czego im wyższy uzyskany wynik, tym wyżej wyceniany był dany element. Uzyskane oceny w znacznym stopniu pokrywają się z prezentowanymi powyżej wskazaniem braków w infrastrukturze każdego z podobszarów.

W przypadku podobszaru R1 Centrum/Nowe Miasto najslabiej ocenianymi elementami są: dostępność miejsc parkingowych (1,85) oraz stan techniczny chodników i oświetlenia (2,84 w 5 stopniowej skali ocen). Kolejnych 10 elementów związanych jest z ofertą społeczną oraz aktywnością społeczną, jakością środowiska czy dostępnością terenów zielonych i instytucji kultury, a także poczuciem bezpieczeństwa i estetyką otoczenia. Ich oceny kształtują się na poziomie „przeciętnym” tj. pomiędzy oceną 3 a 4. Stosunkowo wysoko znajdują się natomiast wszystkie elementy dotyczące dostępu do transportu publicznego, lokali gastronomicznych, punktów handlowych i instytucji publicznych, czyli wszystkich elementów typowych dla centrów miast. Biorąc pod uwagę ogólną ocenę wszystkich 20 analizowanych elementów składających się na jakość życia mieszkańców na terenie dzielnicy, mieszkańcy podobszaru Centrum określili jakość życia na swoim terenie wyżej niż pozostali uczestnicy badań – średnia łączna to 3,63 w stosunku do przeciętnej na poziomie 3,39.

Elementami najslabiej ocenianymi na terenie podobszaru rewitalizacji R2 Osiedle Słoneczne są dostępność miejsc parkingowych (1,60) oraz stan techniczny chodników i oświetlenia (2,89). Przeciętnie (przedział pomiędzy 3 a 4) oceniano przede wszystkim czystość, estetykę i poziom bezpieczeństwa dzielnicy (dolna wartość przedziału). Nieznacznie wyżej oceniono aktywność organizacji pozarządowych i społeczną mieszkańców, czy jakość oferty kierowanej do dzieci i młodzieży. W górnej granicy przedziału znalazły się natomiast elementy związane ze spędzaniem czasu wolnego, jakością środowiska naturalnego oraz dostępnością instytucji kultury.

Najlepiej oceniono natomiast (oceny powyżej 4) dostępność szkół i przedszkoli, małych sklepów i punktów usługowych, czy dostępność transportu publicznego i terenów zielonych. Średnia łączna dla ogółu badanych elementów w przypadku Osiedla Słonecznego wyniosła 3,45 i była wyższa niż średnia łączna dla wszystkich badanych podobszarów. Kluczowymi deficytami podobszaru są zatem elementy dotyczące czystości, bezpieczeństwa i jakości przestrzeni publicznych.

Średnia łączna ocen dla 20 analizowanych elementów w przypadku podobszaru R3 Zawarcie wyniosła 3,10 i była niższa niż średnia dla wszystkich podobszarów ogółem (3,39). Na fakt ten składa się średnia ocen aż 10 z 20 elementów, plasująca się poniżej poziomu 3,00. Wśród elementów tych znalazły się w szczególności aspekty stricte społeczne, związane z aktywnością mieszkańców i organizacji pozarządowych, jakością oferty i programów kierowanych do dzieci, młodzieży i seniorów, a także samą dostępnością instytucji kultury. Wskazania te mogą sugerować, że są to jedne z najważniejszych deficytów tej części miasta, mocno obniżające jakość życia

mieszkańców. Nisko oceniono także estetykę, poziom bezpieczeństwa i stan techniczny chodników. Informacje wskazują, że w percepcji mieszkańców obszar ten został zaniedbany pod względem społeczno-kulturowym oraz infrastrukturalnym. Najkorzystniej natomiast (powyżej oceny 4) oceniono dostępność szkół i przedszkoli, sklepów oraz transport publiczny.

Obszar R4 Zakanale w opiniach jego mieszkańców cechuje się szeregiem deficytów, o czym świadczy najniższa średnia łączna ocen 20 wybranych elementów wpływających na jakość życia (zaledwie 2,75). Wśród ogółu ocenianych elementów zaledwie jeden - tj. dostępność szkół i przedszkoli oceniony został powyżej średniej 4,00. Natomiast aż 13 elementów plasuje się poniżej wartości średniej 3,00. Bardzo słabo (poniżej 2,00) oceniono 4 elementy w tym aktywność organizacji pozarządowych, dostępność lokali gastronomicznych, ofertę dla seniorów oraz dostępność instytucji kultury. Negatywnie odnoszono się także do warunków prowadzenia działalności gospodarczej, co wprost koresponduje z bardzo niską oceną dostępności do podstawowych punktów usług w tym fryzjera, poczty itp. Przeciętnie tj. pomiędzy średnią ocen 3 a 4, uplasowało się zaledwie 6 badanych elementów, w tym poziom bezpieczeństwa, dostępność transportu publicznego, czy terenów zielonych. Ze zgromadzonych informacji wynika zatem, że teren Zakanala pod względem jakości życia mieszkańców, w opinii jego mieszkańców, jest terenem najbardziej ubogim w dostęp do usług.

Tabela 12 Ocena wybranych aspektów jakości życia i funkcjonowania na terenie dzielnicy

Za pomocą szkolnej skali od 1 do 5 proszę o ocenę wybranych aspektów jakości życia i funkcjonowania na terenie.	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Średnia ogółem
dostępność miejsc parkingowych	1,85	1,60	3,01	2,88	2,16
aktywność organizacji pozarządowych	3,18	3,10	2,03	1,13	2,74
jakość oferty i programów kierowanych do seniorów	3,18	2,88	2,45	1,42	2,77
stan techniczny chodników i oświetlenia	2,84	2,89	2,87	2,66	2,84
aktywność mieszkańców w podejmowaniu wspólnych działań	3,30	3,22	2,84	2,09	3,06
estetyka otoczenia	3,37	3,09	2,83	2,54	3,11
poziom bezpieczeństwa	3,24	3,17	2,80	3,39	3,14
czystość na terenie dzielnicy	3,28	3,03	3,16	2,86	3,16
dostępność instytucji kultury	3,92	3,46	2,39	1,54	3,25

jakość oferty i programów kierowanych do dzieci i młodzieży	3,55	3,35	2,78	2,71	3,26
dostępność lokali gastronomicznych	4,02	3,05	3,08	1,40	3,35
warunki do prowadzenia działalności gospodarczej	4,11	3,42	2,44	2,07	3,42
dostępność miejsc w których można spędzić czas wolny	4,00	3,46	2,88	2,49	3,48
jakość środowiska naturalnego (np. stan jakości powietrza/poziom zanieczyszczeń)	3,72	3,60	3,40	3,69	3,61
dostępność terenów zielonych (parków, skwerów itp.)	3,81	4,14	3,02	3,94	3,71
dostępność oferty firm usługowych (np. fryzjer, poczta)	4,30	4,11	3,69	2,14	3,92
dostępność punktów opieki nad dziećmi	4,29	4,27	3,62	3,89	4,09
dostępność transportu publicznego	4,24	4,22	4,41	3,46	4,20
dostępność małych sklepów	4,18	4,57	4,20	3,83	4,24
dostępność szkół, przedszkoli	4,20	4,45	4,06	4,77	4,28
Średnia łączna	3,63	3,45	3,10	2,75	3,39

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Natężenie problemów społecznych

W kolejnej części ankiety respondenci pytani byli o to, które z wybranych problemów społecznych są najbardziej dotkliwe dla podobszaru i jego mieszkańców. W tym celu posłużono się 3-stopniową skalą ocen gdzie 1 oznaczało brak problemu, 2 - mały problem (dotyczący niewielkiej części mieszkańców), a 3 duży problem (zjawisko powszechne). Im wyższa wartość średnia wskazań, tym natężenie problemu zdaniem mieszkańców jest wyższe. Tym, co łączy każdy z badanych podobszarów, jest duże natężenie problemu uzależnień. W każdym z nich średnia wskazań była zbliżona do wartości 3,00. Można zatem stwierdzić, że jest to problem całego obszaru rewitalizacji.

W przypadku podobszaru R1 Centrum/Nowe Miasto oprócz wymienionego problemu uzależnień, za najbardziej dotkliwy wskazano problem wandalizmu (2,03), bezrobocia (2,00) i zaśmiecenia okolicy (1,99). Mniej dotkliwe są natomiast problemy związane z przestępczością (1,40), ubóstwem (1,91) i starzeniem się społeczności (1,96).

Centrum w oczach mieszkańców to miejsce stykające się z częstym wandalizmem, bezrobociem i zaśmieceniem.

Podobszar R2 Osiedla Słonecznego cechuje się problemami wandalizmu (2,22), zaśmiecenia (2,08), bezrobocia (2,04) i ubóstwa (2,00), rzadziej wskazywane są problemy przestępczości i starzenia się społeczności.

Typowe problemy społeczne obserwowane na terenie R3 Zawarcie zdaniem badanych osób to: ubóstwo (2,38), zaśmiecenie dzielnicy (2,34) oraz bezrobocie (2,20). Rzadziej wskazywano na wandalizm (2,02), starzenie się społeczności (1,90) czy przestępczość (1,81). Z danych wynika, że obszar ten jest terenem osób ubogich i bezrobotnych, jest także zaśmiecony, choć w miarę bezpieczny.

Najpowszechniej obserwowanymi problemami R4 Zakanale są natomiast starzenie się społeczności (2,37), zaśmiecenie okolicy (2,17) oraz ubóstwo (2,06). Rzadziej niż w innych dzielnicach wskazywano na problem przestępczości, wandalizmu, i bezrobocia. Jest to zatem obszar starzejących się ludzi, zaśmiecony i dość ubogi, ale raczej bezpieczny.

Tabela 13 Ocena problemów, które są najbardziej dotkliwe dla dzielnicy/obszaru

Za pomocą trzystopniowej skali proszę ocenić, które z problemów są najbardziej dotkliwe dla dzielnicy/obszaru Centrum?	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Średnia ogółem
Uzależnienia	2,71	2,66	2,67	2,76	2,69
Zaśmiecenie okolicy	1,99	2,08	2,34	2,17	2,10
Ubóstwo	1,91	2,00	2,38	2,06	2,05
Wandalizm/niszczenie mienia publicznego	2,03	2,22	2,02	1,74	2,04
Bezrobocie	2,00	2,04	2,20	1,79	2,04
Starzenie się społeczności	1,96	1,88	1,90	2,37	1,97
Przestępczość	1,40	1,53	1,81	1,53	1,54

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Czas wolny, zaspokajanie potrzeb społecznych, udział w wydarzeniach społecznych

Jednym z przedmiotów analizy tematycznej zawartej w badaniu ankietowym była kwestia spędzania czasu wolnego przez mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz ich udziału w wydarzeniach publicznych. Celem badania było sprawdzenie, w jaki sposób mieszkańcy spędzają czas wolny oraz wskazanie barier utrudniających im udział w szerszym spektrum aktywności.

Spośród badanych 2/3 osób najczęściej spędza czas wolny w domu/mieszkaniu, siedząc przed telewizorem lub komputerem. Odsetek ten jest wyższy w podobszarach Zawarcie i Zakanale, co może wskazywać, że oferta spędzania czasu wolnego jest tam bardziej ograniczona niż w pozostałych dwóch podobszarach. 1/3 ogółu respondentów deklaruje, że czas wolny spędza aktywnie na świeżym powietrzu lub spaceruje w pobliżu domu (27,7%). Co piąta badana osoba (21,3%) czas wolny spędza na zakupach, choć w tym zakresie mocno zauważalne jest zróżnicowanie w zależności od podobszaru, na którym prowadzono badanie. Najrzadziej zakupy w czasie wolnym robią osoby mieszkające w obszarze Zakanala (zaledwie 2,9% ogółu). Pozostali respondenci znacznie częściej oddają się tego typu aktywnościom, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców podobszaru Centrum. Co istotne, badane osoby niemal w ogóle w czasie wolnym nie podejmują aktywności związanych z udziałem w działaniach artystycznych, kołach zainteresowań czy korzystania z oferty instytucji kultury.

Tabela 14 Sposób spędzania czasu wolnego.

W jaki sposób najczęściej spędza Pan(i) czas wolny?	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
w mieszkaniu/domu np. przed telewizorem, komputerem	61,9%	58,2%	74,4%	82,9%	66,0%
aktywnie na świeżym powietrzu	31,3%	31,6%	36,0%	14,3%	30,9%
spaceruję w pobliżu domu	34,7%	27,8%	16,3%	20,0%	27,7%
czytam lub słucham muzyki	29,0%	24,1%	14,0%	8,6%	22,6%
robię zakupy	32,4%	13,9%	12,8%	2,9%	21,3%
spotykam się ze znajomymi w domu (moim lub ich)	23,3%	30,4%	11,6%	14,3%	21,3%
spotkam się ze znajomymi poza domem (pub, kawiarnia, dyskoteka)	16,5%	13,9%	20,9%	8,6%	16,2%

W jaki sposób najczęściej spędza Pan(i) czas wolny?	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
wyjeżdżam za miasto np. odwiedzam dalszą rodzinę	18,2%	15,2%	14,0%	0,0%	14,9%
chodzę na siłownię/uprawiam sport	6,8%	12,7%	1,2%	0,0%	6,1%
uczęszczam na koła zainteresowań, rozwijam swoje hobby	0,6%	2,5%	1,2%	5,7%	1,6%
angażuję się w działania artystyczne/w działalność w stowarzyszeniu/fundacji/klubie	0,0%	1,3%	3,5%	2,9%	1,3%
korzystam z instytucji kultury (centrum kultury, kino, biblioteka i inne)	0,0%	0,0%	1,2%	0,0%	0,3%
robię coś innego	2,8%	2,5%	4,7%	5,7%	3,5%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Potwierdzeniem informacji o ograniczonym zaangażowaniu badanych osób w działalność społeczno-kulturalną w czasie wolnym jest niska aktywność w działalności organizacji społecznych. Jedynie 10% badanych deklaruje przynależność/działalność w tego typu organizacjach. W szczególności aktywność ta dotyczy mieszkańców podobszaru Osiedle Słoneczne. Najrzadziej mieszkańców Zakanala.

Tabela 15 Działalność w organizacjach

Działalność w formalnych/lub nieformalnych organizacjach (np. kulturalnych, sportowych, ekologicznych, parafialnych, politycznych, itp.)	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
tak	7,4%	20,3%	9,3%	5,7%	10,4%
nie	92,6%	79,7%	90,7%	94,3%	89,6%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Aż 42% badanych osób w ciągu ostatnich 6 miesięcy nie uczestniczyło w żadnym wydarzeniu społeczno-kulturalnym organizowanym na terenie miasta. Te osoby, które brały w nich udział, najczęściej uczestniczyły w koncertach lub wydarzeniach o charakterze sportowym.

Tabela 16 Uczestnictwo w wydarzeniach w Gorzowie Wielkopolskim

W ciągu ostatnich 6 miesięcy uczestniczyła Pani/Pan którymś ze wskazanych niżej wydarzeń w Gorzowie Wielkopolskim?	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
koncert	60,3%	66,0%	82,9%	50,0%	65,0%
wydarzenie sportowe	27,0%	28,0%	14,3%	33,3%	25,3%
spotkanie z radnym	9,5%	2,0%	0,0%	0,0%	6,0%
spotkanie z prezydentem	1,6%	4,0%	2,9%	0,0%	2,3%
konsultacje społeczne	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
prace zw. z Budżetem Obywatelskim	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
inne wydarzenie	0,8%	0,0%	0,0%	16,7%	0,9%
w żadnym z wydarzeń	28,4%	36,7%	59,3%	82,9%	42,3%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Około 30% badanych twierdzi, że nic nie utrudnia im udziału w wydarzeniach społeczno-kulturalnych na terenie miasta (wyjątek stanowią osoby zamieszkujące Zawarcie i Zakanale, gdzie odsetek tego typu wskazań jest marginalny). Natomiast wśród kluczowych przeszkód znajdują się elementy związane z brakiem czasu wynikającym z obowiązków rodzinnych lub zawodowych. Osoby zamieszkujące podobszar Zakanala i Zawarcia częściej niż pozostałe wskazują także na brak odpowiedniej oferty rozrywkowej, dostosowanej do ich potrzeb i wieku. Rzadko wskazywano natomiast na problem związany ze zbyt wysokimi kosztami uczestnictwa w wydarzeniach.

Tabela 17 Najważniejsze bariery uczestnictwa w wydarzeniach lub innych aktywnościach

Proszę wskazać najważniejsze bariery uczestnictwa w wydarzeniach lub innych aktywnościach?	R1 Centrum/ Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
nie mam z tym problemu, korzystam z form, które mi odpowiadają	40,3%	41,6%	10,8%	5,2%	30,3%
brak czasu ze względu na obowiązki zawodowe	4,7%	5,1%	10,1%	12,1%	6,8%
brak czasu ze względu na obowiązki rodzinne	11,4%	5,1%	9,5%	24,1%	10,8%
brak odpowiedniej oferty dla osób w moim wieku	7,0%	10,2%	15,8%	20,7%	11,1%
problemy komunikacyjne – czas dojazdu	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	0,2%
nie mam z kim chodzić na spotkania/wydarzenia	5,4%	5,1%	0,0%	0,0%	3,5%
nie pozwala mi zdrowie	3,0%	4,4%	8,9%	8,6%	5,2%
udział w wydarzeniach jest zbyt drogi	4,4%	1,5%	4,4%	6,9%	4,0%
inny powód	1,0%	0,0%	3,2%	3,4%	1,5%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Miejsce zamieszkania oraz jego otoczenie, stan budynków mieszkalnych

Wśród osób uczestniczących w badaniu przeważały osoby, które deklarowały, że zajmują mieszkania wynajmowane od ZGM/ADM. W przypadku Zawarcia osoby wynajmujące lokale od ZGM/ADM stanowią niemal 80% ogółu lokali. Podobnie jest na terenie podobszaru Zakanale (71,4%). Odsetek osób wynajmujących mieszkanie na terenie podobszaru Centrum wynosi niemal równo połowę badanych. Najmniej, bo około 1/4 lokali ZGM/ADM odnotowano na terenie Osiedla Słonecznego, na którym w przeciwieństwie do pozostałych podobszarów, dominują mieszkania prywatne (blisko 2/3 ogółu).

Tabela 18 Status mieszkania

Jaki jest status mieszkania, w którym Pan(i) obecnie mieszka?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum/ Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanale	
mieszkanie prywatne	36,4%	63,3%	18,6%	28,6%	37,2%
wynajmowane od osoby prywatnej	14,2%	10,1%	2,3%	0,0%	9,3%
wynajmowane od spółdzielni /TBS	0,6%	0,0%	1,2%	0,0%	0,5%
wynajmowane od ZGM/ADM	48,9%	26,6%	77,9%	71,4%	52,9%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Mieszkańcy poszczególnych podobszarów zapytani zostali także o ocenę stanu technicznego zamieszkiwanych lokali. W sposób zauważalny ocena ich stanu skorelowana jest zarówno z formą wynajmu, jak i zamieszkiwanym podobszarem. W podobszarach Centrum i Osiedle Słoneczne, gdzie wyższy jest odsetek mieszkań prywatnych, oceny stanu lokali są korzystniejsze niż w przypadku podobszarów Zakanala i Zawarcia, gdzie mieszkańcy częściej wskazywali na konieczność przeprowadzenia remontu. W tych dzielnicach wyższy był także odsetek osób najmujących lokale z ZGM/ADM.

Tabela 19 Ocena stanu technicznego mieszkania.

Jak ocenia Pan(i) ogólny stan techniczny mieszkania?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum/ Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanale	
zły do generalnego remontu	2,9%	0,0%	20,9%	5,7%	6,7%
średni wymaga odświeżenia i drobnych napraw	15,4%	3,8%	23,3%	25,7%	15,7%
dobry do odświeżenia	64,0%	63,3%	44,2%	45,7%	57,6%
bardzo dobry, nie wymaga ingerencji	17,7%	32,9%	11,6%	22,9%	20,0%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Odpowiedzi respondentów na to pytanie wymagają ostrożnej interpretacji, z uwagi na to, że stan faktyczny własności lokali jest inny, niż wskazywany w badaniach. Zgodnie z danymi z Ewidencji Gruntów i Budynków miasto jest właścicielem tylko 32% lokali mieszkalnych. Pozostałe 68% to własność prywatna (56%) i własność spółdzielni mieszkaniowych (12%). Stan techniczny budynków i możliwości prowadzenia ich remontów należy zatem oceniać biorąc pod uwagę opisany kontekst.

W kolejnym z pytań ankiety badane osoby poproszone zostały o ocenę zamieszkiwanych budynków.

Podobnie jak w poprzednim przypadku, korzystniej oceniono stan budynków w podobszarach Centrum i Osiedle Słoneczne, natomiast odnośnie Zawarcia i Zakanale wskazywano na konieczność remontowania budynków.

Tabela 20 Ocena ogólnego stanu technicznego budynku.

Jak ocenia Pan(i) ogólny stan techniczny zamieszkiwanego budynku?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum/ Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanale	
zły do generalnego remontu	5,7%	2,5%	29,1%	5,7%	10,4%
średni wymaga odświeżenia i drobnych napraw	39,2%	24,1%	43,0%	54,3%	38,3%
dobry do odświeżenia	44,9%	59,5%	23,3%	34,3%	42,0%
bardzo dobry nie wymaga ingerencji	10,2%	13,9%	4,7%	5,7%	9,3%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Pod względem tego, kto powinien być odpowiedzialny za utrzymanie i stan techniczny zamieszkiwanych budynków, respondenci byli względnie jednomyślni. Najczęściej wskazywano na zarządcę nieruchomości lub miasto.

Tabela 21 Odpowiedzialność za stan techniczny budynków.

Kto w głównej mierze powinien być odpowiedzialny za utrzymanie i stan techniczny budynku w którym Pan(i) mieszka?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum /Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanale	
mieszkańcy	5,0%	5,6%	10,3%	18,9%	7,7%

zarządca nieruchomości	88,3%	65,6%	59,8%	54,1%	73,2%
właściciel	2,2%	10,0%	3,1%	0,0%	4,0%
miasto	3,4%	18,9%	26,8%	27,0%	14,6%
nie wiem, nie mam zdania	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Kapitał społeczny, relacje sąsiedzkie

Następny z tematów objętych badaniem dotyczył kwestii społecznych, w szczególności związanych z poczuciem wpływu na to, co dzieje się w mieście i okolicy, kontaktów z sąsiadami, działań i inicjatyw zmierzających do ich poprawy oraz podejścia do kontaktów z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych. Ponad połowa (56%) badanych deklaruje brak poczucia wpływu na otaczające ich otoczenie. Odsetek takich deklaracji jest zdecydowanie wyższy na podobszarze Zawarcia i Zakanala, gdzie sięga około 80% ogółu wskazań. Jedynie 1/4 ogółu badanych wskazało, że ich głos i działania mają jakiegokolwiek znaczenie i mogą mieć wpływ na otaczający ich świat.

Wyniki te obrazują, jak bardzo mieszkańcy podobszarów rewitalizacji, nie czują się ich gospodarzami.

To może przekładać się wprost, na ich mocno ograniczone zaangażowanie społeczne, omawiane we wcześniejszych rozdziałach.

Tabela 22 Ocena własnego wpływu na otoczenie.

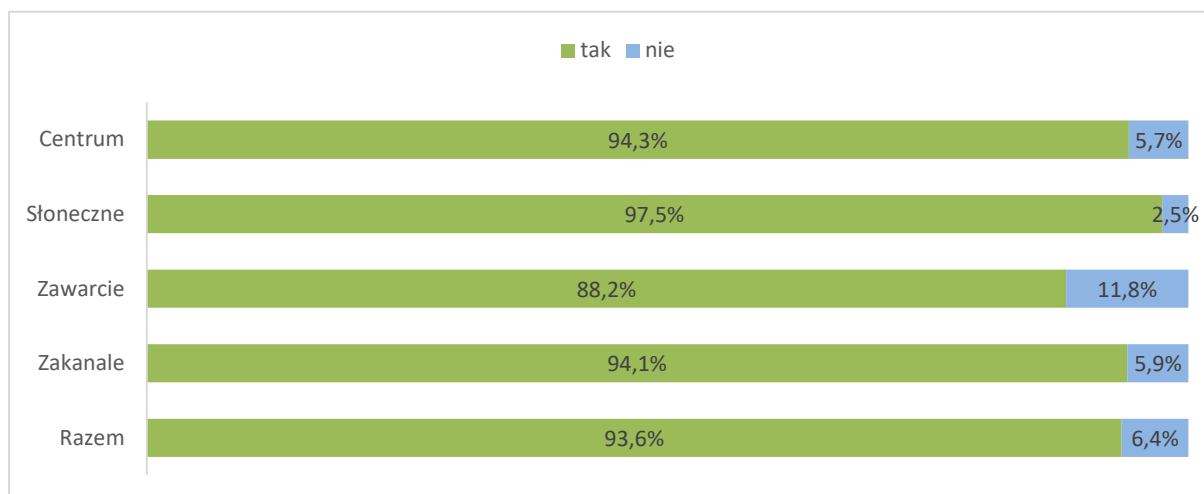
Czy uważa Pan(i), że ma Pan(i) realny wpływ na to, co dzieje się w Pani/Pana najbliższym otoczeniu (mieście, dzielnicy)?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum/ Nowe Miasto	Osiedle Słoneczn e	Zawarci e	Zakanal e	
zdecydowanie tak, czuję, że mój głos i działania są istotne i mogą zmieniać moje otoczenie	2,3%	5,1%	0,0%	0,0%	2,1%
tak, czuję, że mój głos i działania są ważne, ale nie zawsze są w stanie zmienić moje otoczenie	26,1%	25,3%	14,0%	20,0%	22,6%
tak, czuję, że mój głos i działania są ważne, ale nie podejmuję działań zmierzających do wprowadzania zmian w otoczeniu	25,0%	29,1%	1,2%	0,0%	18,1%

nie, mój głos i działania nie mają znaczenia i nie wpływają na otoczenie	45,5%	40,5%	83,7%	77,1%	56,1%
nie wiem, nie mam zdania	1,1%	0,0%	1,2%	2,9%	1,1%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

W kolejnym z pytań uczestnicy badania pytani byli o to, czy w razie sytuacji kryzysowej, zdarzenia losowego mogą zwrócić się do kogoś o pomoc? Zdecydowana większość respondentów odpowiedziała twierdząco. Najczęściej po pomoc zwracano się do rodziny (około 70% wskazań), sąsiadów (około 20%) oraz znajomych/przyjaciół (około 10%).

Rysunek 31 W razie sytuacji kryzysowej, zdarzenia losowego, czy może Pan(i) zwrócić się do kogoś o pomoc?

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Mieszkańcy podobszarów rewitalizacji pytani o to, czy dostrzegają konieczność podejmowania inicjatyw mających na celu poprawę relacji sąsiedzkich, najczęściej odnosili się sceptycznie do tego typu pomysłów, lub nie mieli jasno sprecyzowanego zdania. Jednocześnie 1/4 badanych twierdziła, że tego typu inicjatywy mogłyby być przydatne (suma odpowiedzi raczej tak i zdecydowanie tak wynosi 26%).

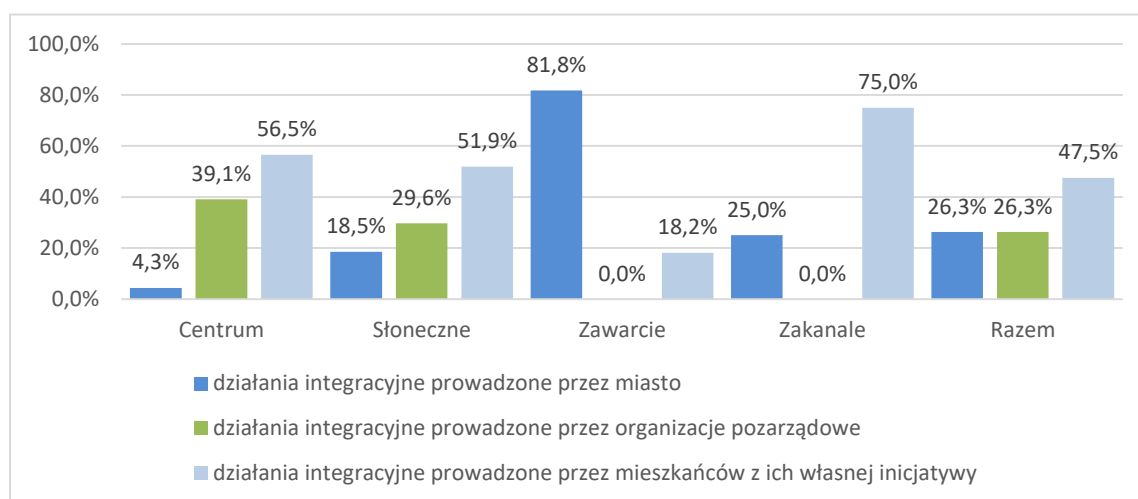
Tabela 23 Ocena potrzeby prowadzenia działań integracyjnych.

Czy Pani/Pana zdaniem w zamieszkiwanej przez Panią/Pana dzielnicy wymagane jest prowadzenie działań zmierzających do poprawy relacji sąsiedzkich?	R1 Centrum /Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Razem
zdecydowanie nie	5,1%	3,8%	22,1%	5,7%	8,8%
raczej nie	30,1%	39,2%	48,8%	65,7%	39,6%
raczej tak	22,7%	27,8%	12,8%	8,6%	20,2%
zdecydowanie tak	2,8%	6,3%	11,6%	5,7%	5,9%
trudno powiedzieć	39,2%	22,8%	4,7%	14,3%	25,5%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Osoby, które na pytanie o działania integracyjne odpowiedziały twierdząco, poproszone zostały o to, aby doprecyzowały, kto takie działania powinien prowadzić. Najczęściej wskazywano, że powinny być to inicjatywy oddolne, realizowane przez samych mieszkańców, co jest zgodne z duchem działań rewitalizacyjnych.

Rysunek 32 Jakiego typu to powinny być Pani/Pana zdaniem działania?

Źródło: badania własne, N = 99, SWiG Delta Partner

Zakupy i oszczędzanie - sytuacja materialna rodzin na podobszarach rewitalizacji

W jednym z pytań służących do opisu badanej populacji, mieszkańcy podobszarów rewitalizacji byli proszeni o ocenę aktualnej sytuacji materialnej swojej rodziny. Mniej więcej 81% ogółu respondentów deklaruowało, że żyje na co najmniej średnim poziomie, co oznacza, że starcza im na wydatki codzienne, lecz muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy (27,54%). Podobny odsetek (ponad 27%) stanowiły osoby deklaruujące, że żyją na poziomie co najmniej dobrym, który nie zmusza ich do specjalnego oszczędzania. Około 13-15% badanych osób żyje skromnie lub bardzo skromnie.

Powyższe informacje należy brać pod uwagę analizując zagadnienia związane z deklaracjami odnoszącymi się do takich obszarów aktywności mieszkańców, jak przyzwyczajenia zakupowe, sposób spędzania wakacji oraz gospodarowanie oszczędnościami. Ponad połowa respondentów wskazała, że produkty podstawowe kupuje w sklepach dyskontowych. Niemal 1/3 badanych realizuje zakupy w małych, okolicznych sklepach, a pozostali w hipermarketach lub sklepach sieciowych.

Tabela 24 Miejsce robienia zakupów.

Gdzie najczęściej robi Pan(i) zakupy podstawowych produktów np. żywność, środki czystości?	R1 Centrum /Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanał	Razem
w sklepie dyskontowym (np. Biedronka, Lidl)	53,6%	51,2%	68,1%	57,9%	56,5%
w małym okolicznym sklepie (prywatnym)	31,0%	41,1%	25,2%	35,1%	32,5%
w hipermarkecie	5,8%	3,9%	0,8%	1,8%	4,0%
w sklepie sieciowym	4,0%	1,6%	5,0%	5,3%	3,8%
w centrum handlowym	3,6%	2,3%	0,8%	0,0%	2,4%
na targu	1,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Badane osoby najczęściej spędzają urlop na miejscu, w Gorzowie Wielkopolskim. Blisko co trzecia osoba wyjeżdża na wczasy w Polsce, 22% - na wyjeździe u rodziny w Polsce. Na miejscu nieco częściej zostają mieszkańcy Zawarcia. Za granicę natomiast częściej wyjeżdżają osoby zamieszkujące Centrum lub Osiedle Słoneczne.

Tabela 25 Wypoczynek.

W jaki sposób najczęściej spędza Pan(i) urlop/wakacje?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum /Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanał	
w domu/w Gorzowie	38,1%	36,0%	57,6%	30,4%	40,6%
na wczasach/ wyjeździe w Polsce	31,9%	36,0%	16,2%	34,8%	30,1%
u rodziny w Polsce	21,2%	20,2%	21,2%	32,6%	22,0%
na wczasach/ wyjeździe za granicą	7,7%	7,0%	2,0%	0,0%	5,8%
u rodziny za granicą	0,7%	0,9%	3,0%	2,2%	1,3%
w innym sposób	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Mniej więcej 1/5 respondentów twierdzi, że nie posiada wolnych środków finansowych, w tym ponad 1/3 tej grupy stanowią mieszkańcy Zawarcia. Jednak ewentualne wolne środki, przeznaczane są albo na podróże (14,2%), stanowią podstawę inwestycji/oszczędności na starość (13,7%), lub wydatkowane są na uprawiane hobby (11%). Nadwyżki gotówki względnie często przeznaczane są na zakup konkretnych rzeczy np. samochodu, mieszkania itp. lub na remont domu. Szczegółowy rozkład wydatków zaprezentowany został poniżej w tabeli.

Tabela 26 Budżet domowy.

Na co najczęściej przeznacza Pan(i) wolne środki finansowe?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum /Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanał	
nie posiadam wolnych środków	16,7%	18,1%	35,9%	18,0%	20,9%
na podróże	14,7%	18,1%	11,1%	8,0%	14,2%
oszczędzam na starość, inwestuję	11,7%	11,0%	20,5%	16,0%	13,7%
hobby	13,7%	9,4%	6,0%	10,0%	11,0%

oszczędzam na konkretny cel (np. samochód, mieszkanie)	10,7%	9,4%	8,5%	14,0%	10,3%
remonty, wyposażenie domu	10,4%	9,4%	6,0%	18,0%	9,9%
wyjścia do teatru, kina itp.	4,7%	6,3%	2,6%	0,0%	4,2%
zakup książek, płyt z muzyką	5,4%	5,5%	0,0%	2,0%	4,0%
ubrania, kosmetyki	3,0%	3,1%	5,1%	8,0%	3,9%
rozrywka z przyjaciółmi	4,0%	3,9%	1,7%	2,0%	3,4%
korepetycje dla dzieci	2,3%	1,6%	0,0%	0,0%	1,5%
fryzjer, kosmetyczka	0,3%	0,8%	1,7%	4,0%	1,0%
sport	1,3%	0,8%	0,9%	0,0%	1,0%
dokształcam się – kursy, szkolenia itp.	1,0%	1,6%	0,0%	0,0%	0,8%
coś innego, co?	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,2%
nauka języka	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

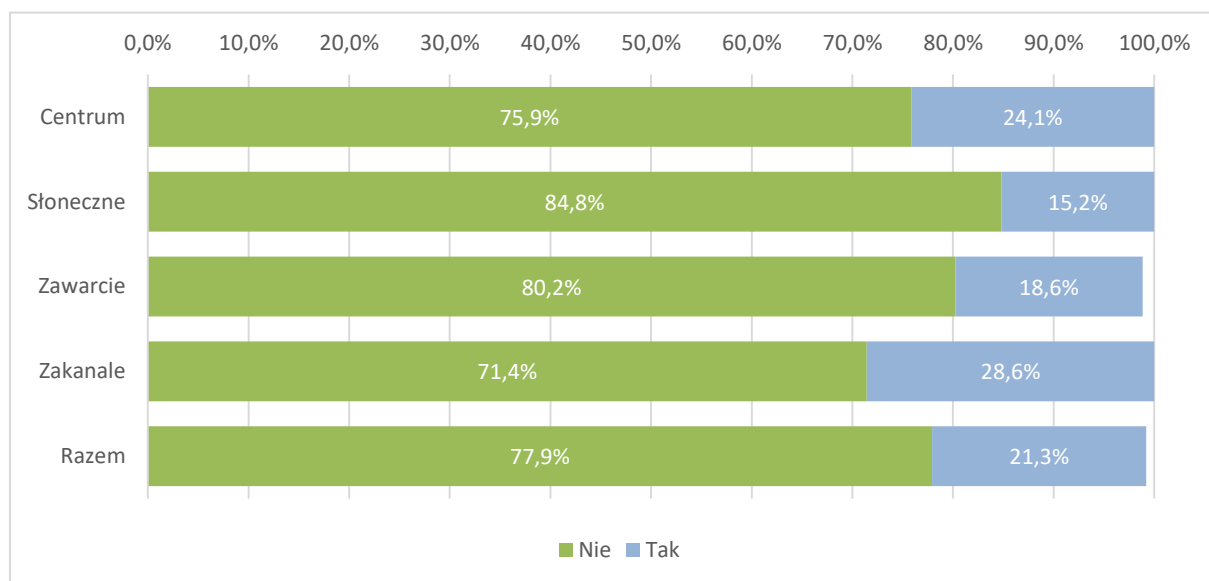
Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Rewitalizacja i zwiększanie dostępu do terenów zielonych

Na pytanie o znajomość działań rewitalizacyjnych prowadzonych w mieście w ostatnich latach, zaledwie 21% ogółu badanych osób twierdziła, że wie o takich działaniach.

Wśród najczęściej wskazywanych przykładów rewitalizacji wymieniano: trakt pieszo-rowerowy nad Kłodawką, Kwadrat, filharmonię, place zabaw, ścieżki rowerowe oraz remonty dróg. Biorąc pod uwagę prezentowane wyniki badania można stwierdzić, że rozpoznawalność działań rewitalizacyjnych w mieście jest mocno ograniczona. Spośród zrealizowanych projektów, rozpoznawalnością cieszą się wyłącznie elementy o charakterze inwestycyjnym.

Rysunek 33 Znajomość działań rewitalizacyjnych.

Źródło: badania własne, N=366, SWiG Delta Partner

Ostatnie pytanie dotyczyło zwiększania dostępu do terenów zielonych (skwerów, parków, zazieleniania podwojek itp.) w każdym z podobszarów rewitalizacji. Biorąc pod uwagę ogólną tendencję przejawiającą się wśród badanych osób, z przekonaniem można stwierdzić, iż taka potrzeba jest. Przeciętnie około 70% mieszkańców wskazywało, że dostrzega także potrzebę w sposób zdecydowany lub co najmniej umiarkowany. Odsetek osób negatywnie odnoszących się do tego typu inwestycji był niewielki, jednak różnicował się w zależności od zamieszkiwanego podobszaru. Wyniki te zobrazowano na poniższym wykresie.

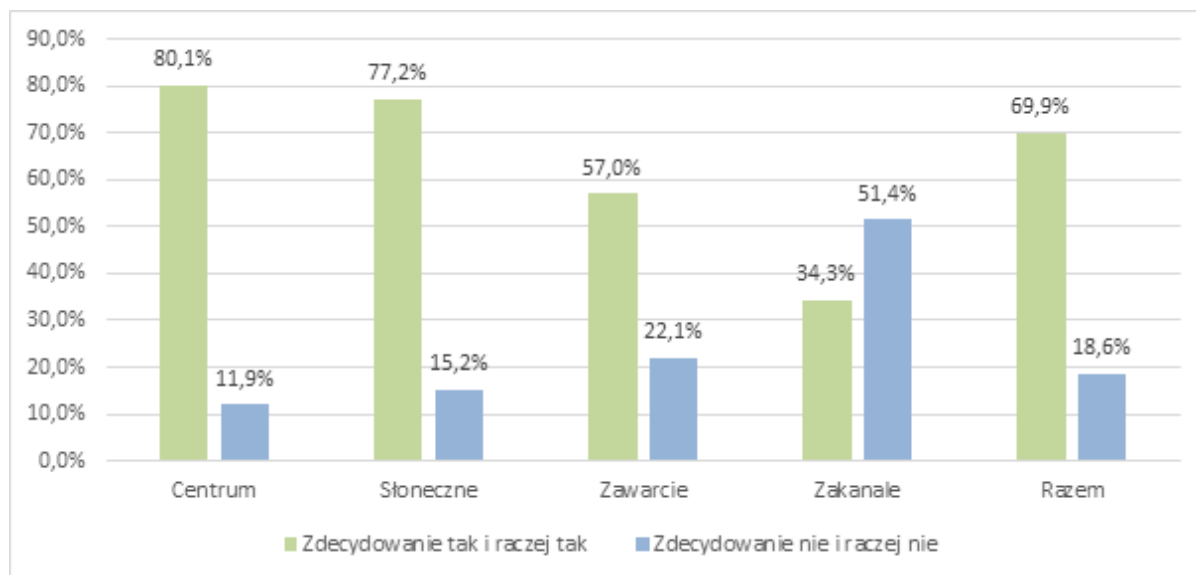
Tabela 27 Opinia w sprawie dostępu do terenów zielonych.

Czy dostrzega Pan(i) konieczność zwiększania dostępu do terenów zielonych w najbliższym otoczeniu tj. ulicy, dzielnicy?	R1	R2	R3	R4	Razem
	Centrum/ Nowe Miasto	Osiedle Słoneczne	Zawarcie	Zakanale	
zdecydowanie nie	5,7%	7,6%	3,5%	22,9%	7,2%
raczej nie	6,3%	7,6%	18,6%	28,6%	11,4%
ani tak, ani nie	8,0%	7,6%	20,9%	14,3%	11,4%
raczej tak	22,7%	24,1%	26,7%	28,6%	24,5%
zdecydowanie tak	57,4%	53,2%	30,2%	5,7%	45,5%
suma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: badania własne, N = 366, SWiG Delta Partner

Najwięcej osób, które nie dostrzegają konieczności zazielenienia swojej okolicy, odnotowano na Zakanalu. Tej potrzeby nie dostrzega ponad połowa respondentów z tego obszaru, co może wynikać ze zlokalizowania dużego zielonego dziedzińca między budynkami wchodzącymi w skład najmniejszego z podobszarów rewitalizacji.

Rysunek 34 Biorąc pod uwagę Pani/Pana miejsce zamieszkania, czy dostrzega Pan(i) konieczność zwiększania dostępu do terenów zielonych (tworzenia skwerów, parków, zazieleniania podwórek) w najbliższym otoczeniu tj. ulicy, dzielnicy?

Źródło: badania własne, N = 333, SWiG Delta Partner

Najważniejsze wnioski płynące z przeprowadzonych badań ankietowych są następujące:

- Znacząca część badanych (około 3/4), to osoby, które zamieszkują Gorzów Wielkopolski co najmniej 10 lat lub dłużej. Zdecydowana większość respondentów nie zamierza zmieniać miejsca zamieszkania, co wskazuje na wysoki poziom przywiązania do zamieszkiwanego miejsca.
- Ponadto mniej więcej 3/4 badanych jest zadowolonych z faktu zamieszkiwania w danym miejscu. Wyjątek stanowią mieszkańcy podobszaru Zawarcie, gdzie ten odsetek wskazań oscyluje w okolicach 50%.
- Wśród najczęściej wymienianych mankamentów związanych z zamieszkiwanym miejscem, badane osoby wymieniały niedogodności typowe dla mieszkańców innych polskich miast: problemy z parkowaniem, braki w dostępności małej architektury, a także dostępności miejsc rekreacyjnych, punktów usługowych, kawiarni, restauracji oraz wydarzeń integrujących społeczność lokalną.
- Do kluczowych problemów natury społecznej zaliczono natomiast problemy z powszechnie występującymi uzależnieniami i zaśmieceniem okolicy. Często jednak badane podobszary rewitalizacji postrzegane były jako bezpieczne i w ograniczonym stopniu narażone na wandalizm.
- Prawdopodobnie ze względu na bardzo niską dostępność miejsc rozrywki, terenów rekreacyjnych zdecydowana większość badanych osób spędza wolny

czas w domu. Bardzo rzadko angażują się także w działalność społeczną, nie uczestniczą w wydarzeniach społeczno-kulturalnych, sporadycznie korzystają z ogólnodostępnych koncertów czy wydarzeń sportowych, całkowicie pomijając wydarzenia o charakterze obywatelskim (spotkania z radnymi, prezydentem, budżetem obywatelskim itp.).

- Znacząca część osób biorących udział w badaniu, deklaruje, że zamieszkuje w lokalach należących do ADM/ZGM. Najgorzej oceniane są warunki mieszkalne na Zawarciu oraz Zakanalu. Podobna sytuacja dotyczy stanu budynków mieszkalnych.
- Poczucie wpływu mieszkańców na losy ich najbliższego otoczenia jest znikome. Ponad połowa badanych nie czuje, że ich głos ma na cokolwiek wpływ. Jednocześnie należy pamiętać o niemal zerowym zaangażowaniu społecznym większości mieszkańców. Mimo to, z zebranych deklaracji wynika, że dość silne są więzi sąsiedzkie – badane osoby w większości są przychylnie sąsiadom i starają się, aby te relacje nie były dla nikogo uciążliwe (choć niezbyt bliskie).
- W kwestii zakupów i oszczędności, niemal nie zauważa się zróżnicowania terytorialnego. Badane osoby najczęściej robią zakupy w sklepach dyskontowych lub małych okolicznych sklepikach. Znaczna część nie posiada w zasadzie żadnych oszczędności i spędza wakacje na miejscu, w Gorzowie Wielkopolskim.

2.6 Analizy porównawcze wykonane w okresie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+

Analizy porównawcze dotyczące zdiagnozowanych na podobszarach rewitalizacji zjawisk są wykonywane w cyklach trzyletnich. Weryfikacja taka, jest jednym z elementów umożliwiających ocenę aktualności programu rewitalizacji i wpływu prowadzonych działań na zmiany zachodzące w podobszarach rewitalizacji. Przeprowadzenie analizy porównawczej pozwala również na wskazanie niezidentyfikowanych wcześniej deficytów czy potencjałów, które mogą stanowić podstawę do zaprojektowania np. nowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Rozdział zawiera zestawienia porównawcze danych dotyczących: demografii, ubóstwa, przedsiębiorczości, poczucia bezpieczeństwa. Materiał źródłowy pochodzi z informacji gromadzonych w Urzędzie Miasta Gorzowa Wielkopolskiego, Gorzowskim Centrum Pomocy Rodzinie, Miejskiej Komendzie Policji oraz Bazie Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. W analizach porównywano dane obrazujące sytuację na obszarach rewitalizacji na tle całego miasta. Punktem odniesienia są też analizy prowadzone na potrzeby opracowania GPR i jego monitorowania w poprzednich okresach – dane z lat 2015 -2016 oraz 2019 i 2020. Materiał zawarty w niniejszym opracowaniu to dane gromadzone na przestrzeni 2022 i 2023 roku.

2.6.1 Demografia

Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji od momentu uchwalenia programu w 2016 r., podobnie jak liczba mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego zmniejsza się. W czerwcu 2023 r. obszar rewitalizacji zamieszkiwało 23 907 osób, co stanowiło 21,5% mieszkańców miasta. W 2016 r. była to populacja licząca 27 341 osób, które stanowiły 23,32% gorzowian.

Źródłem danych wykorzystywanych przy wszystkich analizach demograficznych wykonywanych na potrzeby Gminnego Programu Rewitalizacji jest ewidencja ludności, która zawiera wyłącznie informacje o osobach zameldowanych na pobyt stały oraz czasowy. Analizy nie obejmują osób, które mieszkają w Gorzowie Wielkopolskim, ale nie dopełniły obowiązku meldunkowego. Można zatem założyć, że faktyczna liczba ludności jest nieco wyższa.

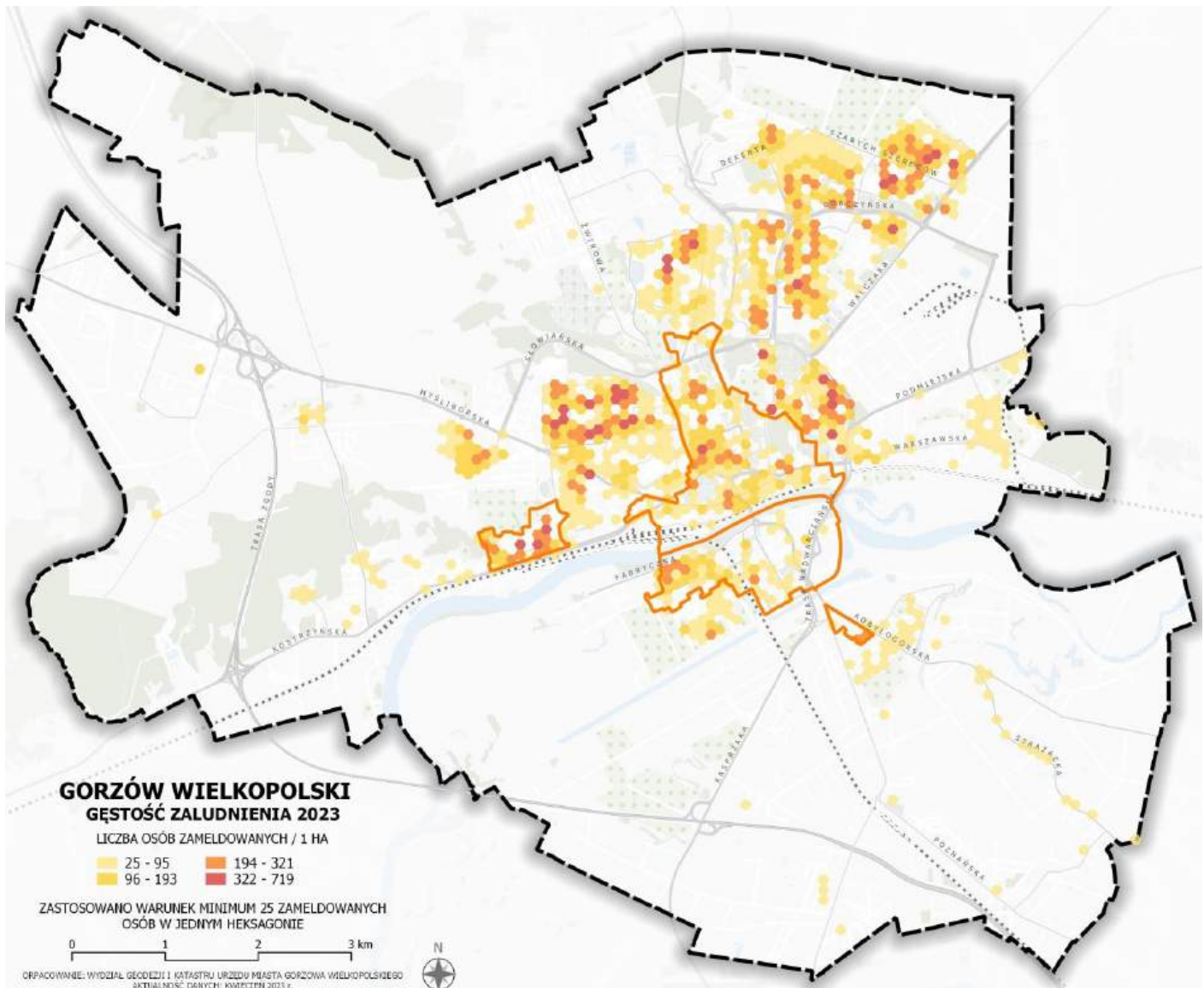
W kolejnej tabeli zestawiono dane dotyczące liczby mieszkańców podobszarów rewitalizacji w momencie uchwalania programu tj. w 2016 r., opracowania pierwszej aktualizacji w 2019 r. oraz w 2023 r.

Tabela 28 Liczba mieszkańców podobszarów rewitalizacji w latach 2016 - 2023

	R1 Centrum/Nowe Miasto	R2 Osiedle Słoneczne	R3 Zawarcie	R4 Zakanale	Mieszkańcy obszarów rewitalizacji
2016	14 603	5 717	6 376	645	27 341
2019	13 649	5 338	5 975	626	25 588
2023	12 735	4 987	5 604	581	23 907

Aktualny rozkład przestrzenny wielkości populacji obszarów rewitalizacji na tle całego miast obrazuje mapa znajdująca się poniżej.

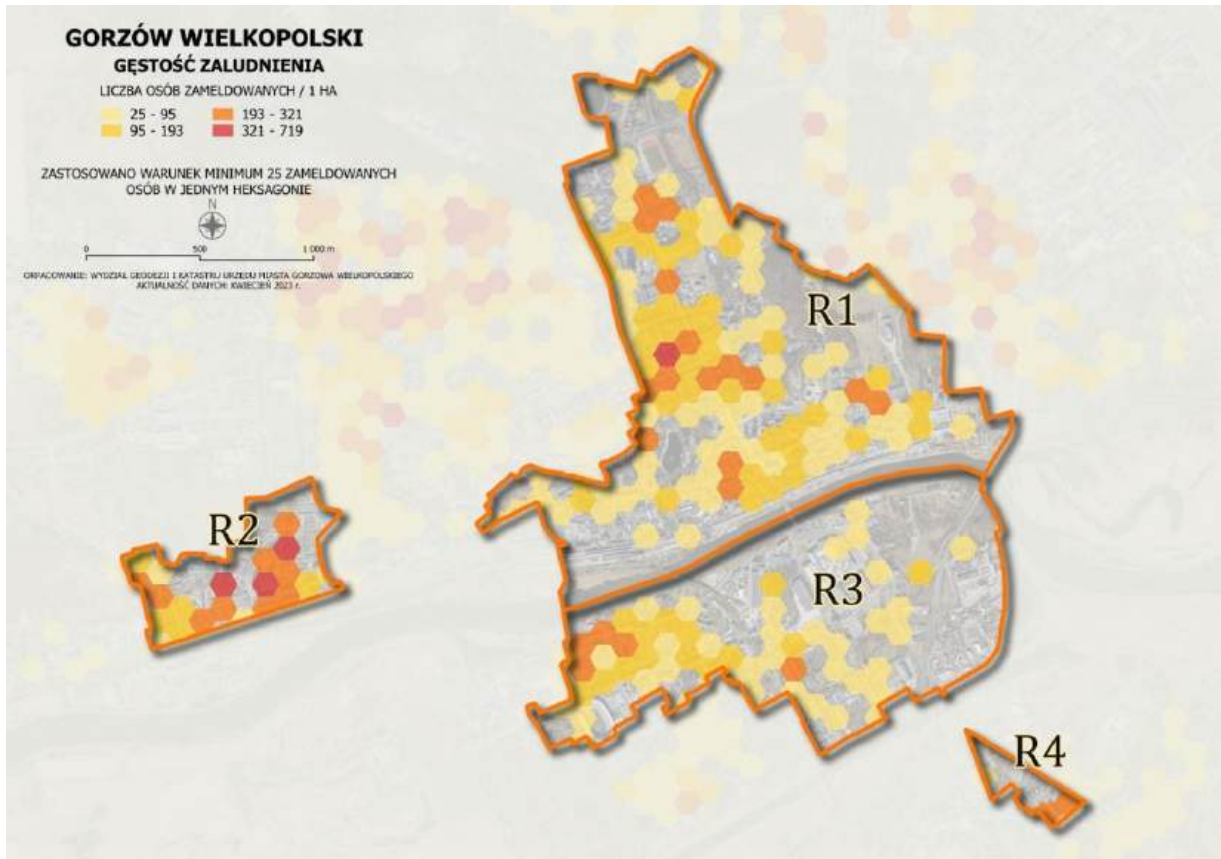
Rysunek 35 Gęstość zaludnienia - podobszary rewitalizacji na tle miasta.

Spośród podobszarów rewitalizacji najmniej zaludniony w stosunku do powierzchni jest podobszar R3 Zawarcie, następnie R1 Centrum/Nowe Miasto. Największa gęstość zaludnienia jest cechą podobszaru R2 Osiedle Słoneczne, co wynika między innymi z dominującego w tym rejonie typu zabudowy.

W 2023 r. populacja obszaru rewitalizacji zmniejszyła się o 3 434 osoby w stosunku do roku 2016 r., co stanowi 12% jego mieszkańców z tamtego okresu. Natomiast liczba ludności Gorzowa Wielkopolskiego, w tym samym okresie spadła o 7%.

Rysunek 36 Gęstość zaludnienia obszarów rewitalizacji.

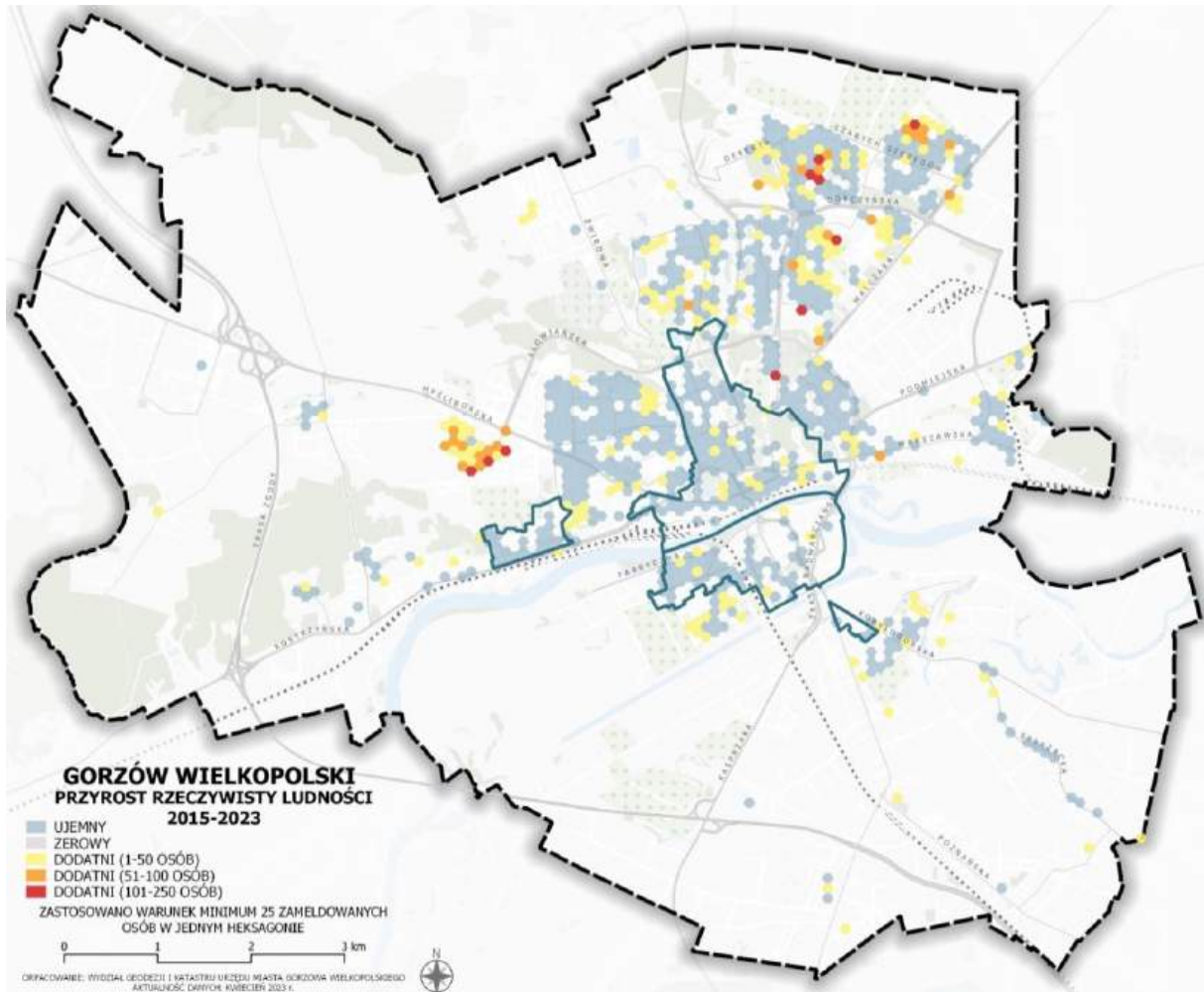

Analizie poddano przyrost rzeczywisty ludności definiowany przez Główny Urząd Statystyczny jako „suma przyrostu naturalnego ludności oraz salda migracji wewnętrznych i zagranicznych (stałych i czasowych)” dla Gorzowa Wielkopolskiego oraz poszczególnych podobszarów rewitalizacji w latach 2015 r. - 2023 r.

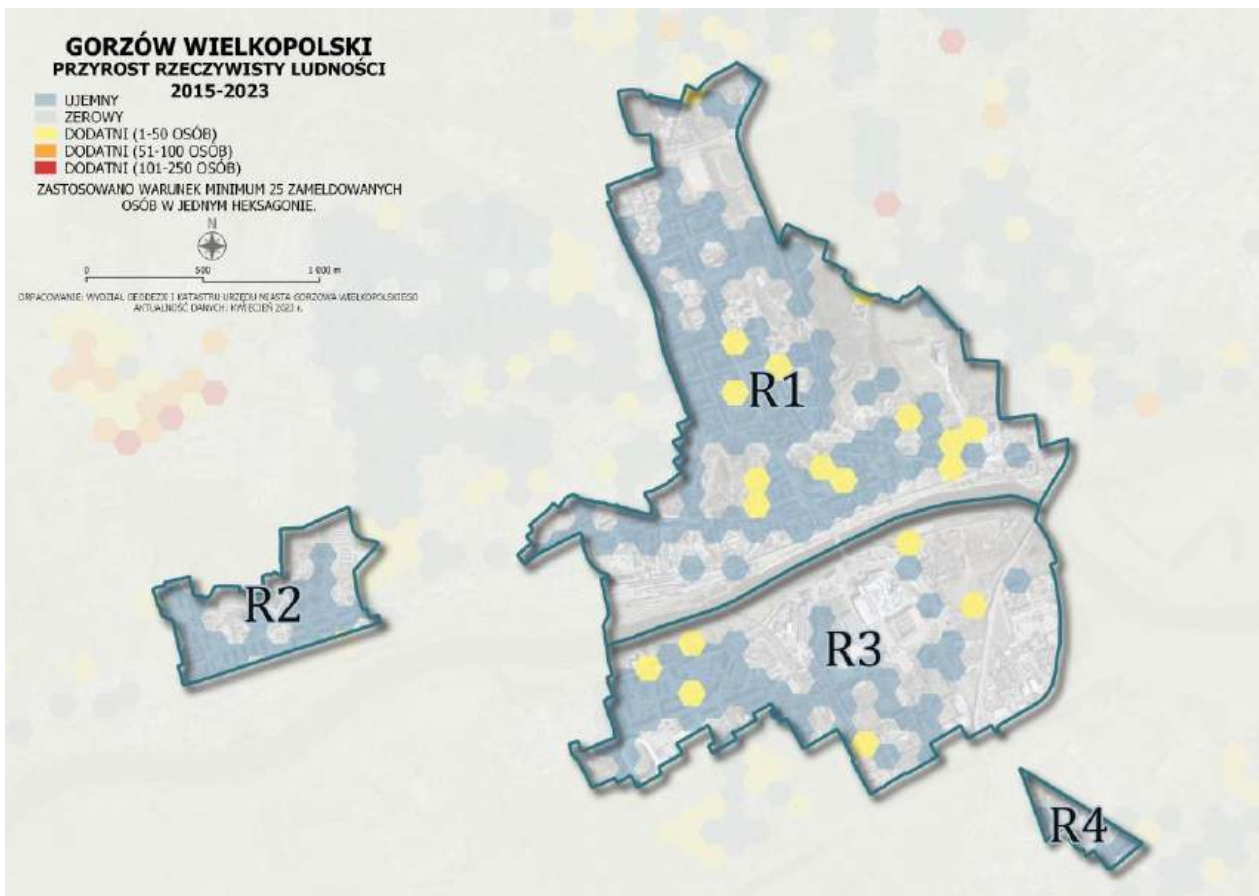
Dominującą cechą podobszarów rewitalizacji jest ujemny przyrost rzeczywisty ludności. Punktowo dodatni przyrost ludności został odnotowany na podobszarze rewitalizacji R1 i na podobszarze R3, natomiast na podobszarach rewitalizacji R2 oraz R4 jest on wyłącznie ujemny.

Dodatni przyrost rzeczywisty w przedziale 101-250 osób odnotowano na terenach gdzie powstała nowa zabudowa wielorodzinna i punktowo w miejscach zbiorowego zakwaterowania np. w akademikach.

Rysunek 37 Przyrost rzeczywisty ludności Gorzowa Wielkopolskiego.

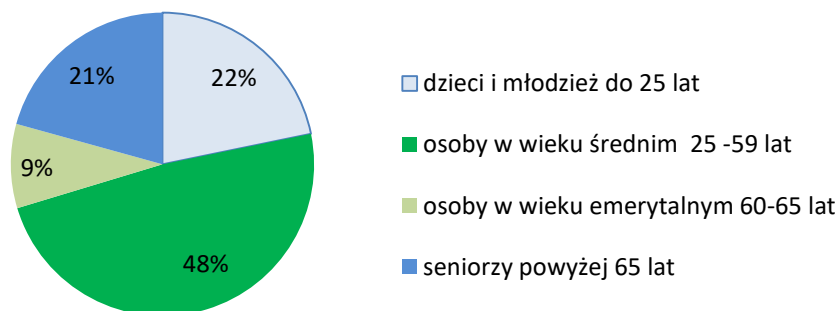
Rysunek 38 Przyrost rzeczywisty ludności dla podobszarów rewitalizacji.

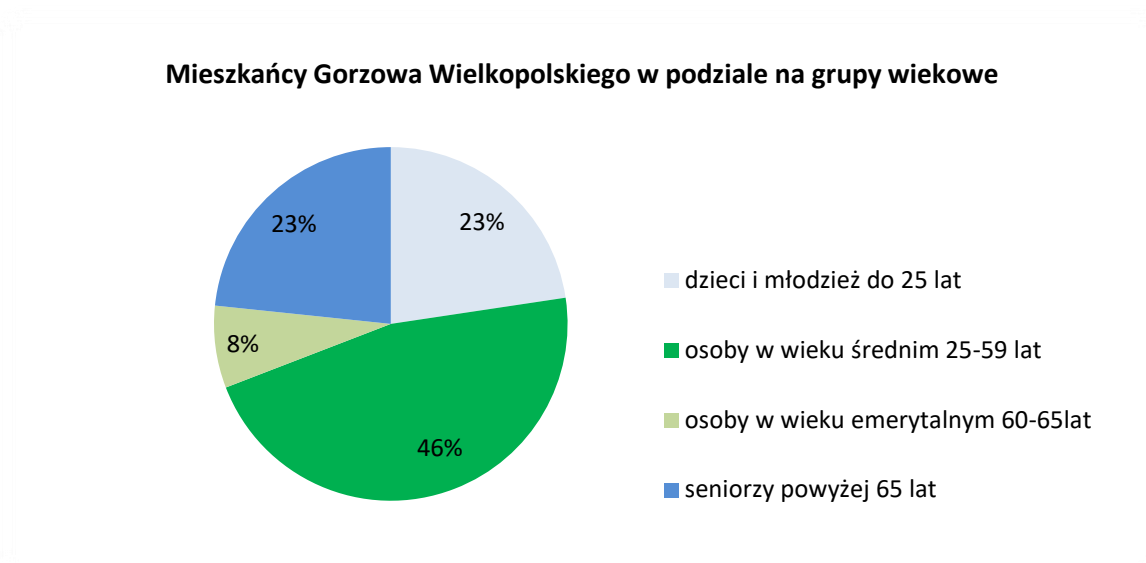
Profil demograficzny mieszkańców podobszarów rewitalizacji ogółem jest reprezentatywny dla całego miasta. Osoby w wieku średnim w przedziale 25 – 29 lat stanowią najliczniejszą grupę zarówno dla całego Gorzowa Wielkopolskiego jak i dla osób zamieszkujących podobszary rewitalizacji łącznie.

Rysunek 39 Mieszkańcy obszaru rewitalizacji w podziale na grupy wiekowe

Mieszkańcy obszarów rewitalizacji w podziale na grupy wiekowe

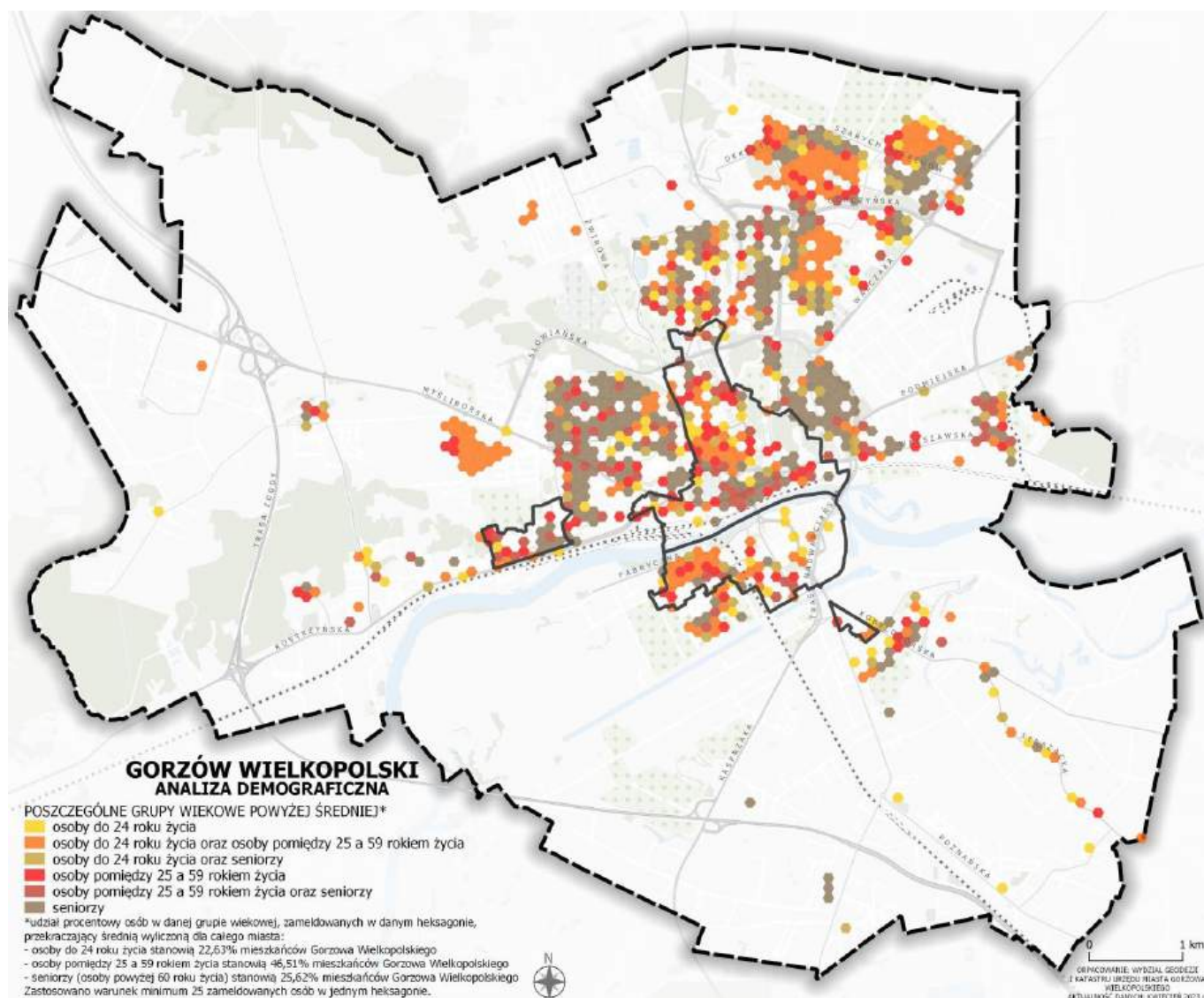
Rysunek 40 Mieszkańcy Gorzowa Wielkopolskiego w podziale na grupy wiekowe

W porównaniu z danymi wykorzystanymi na etapie wyznaczania obszarów rewitalizacji profil demograficzny Gorzowa Wielkopolskiego nie uległ znacznym zmianom – dotyczy to również podobszarów rewitalizacji.

Rozkład przestrzenny nadreprezentacji poszczególnych grup wiekowych obrazuje kolejna mapa.

Rysunek 41 Struktura demograficzna. Podobszary rewitalizacji na tle miasta

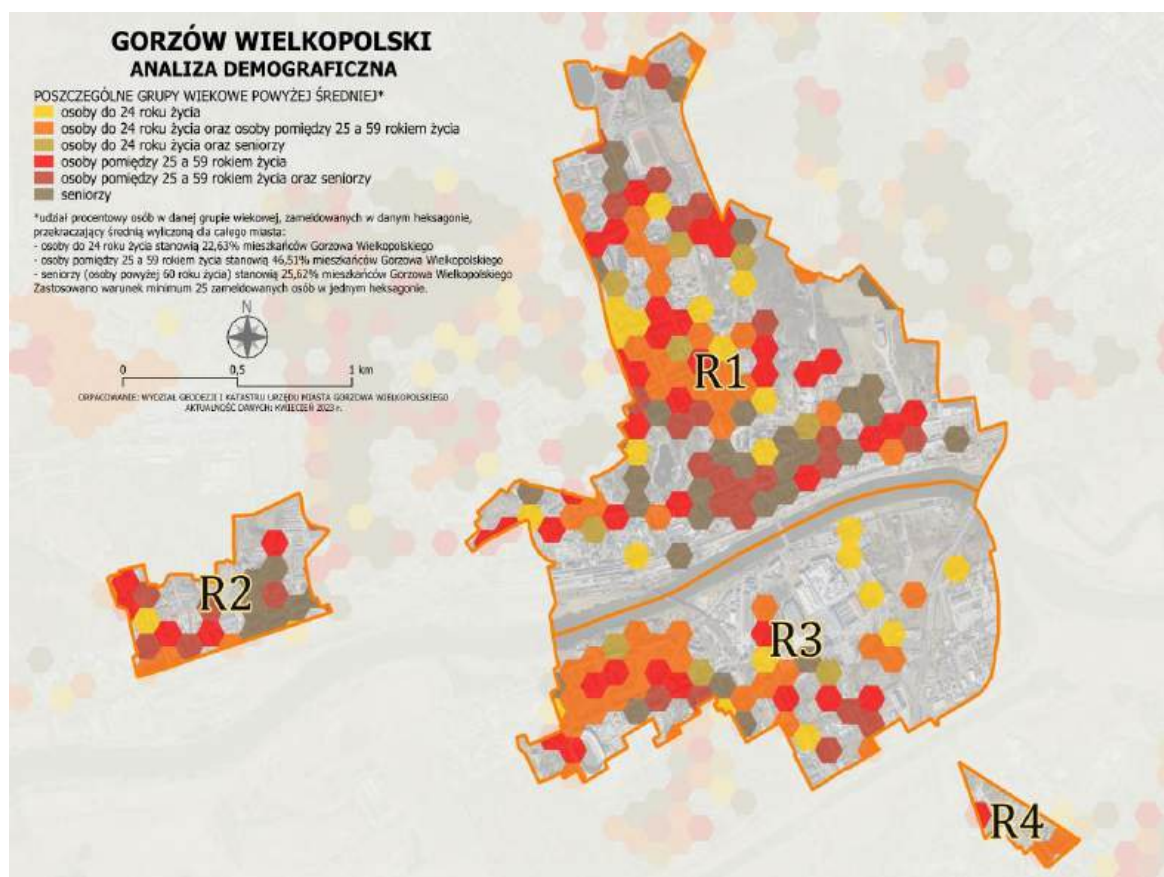

Na tle miasta podobszary rewitalizacji są stosunkowo „młode” z wyraźną reprezentacją grup wiekowych z przedziału 25 – 59 lat. Największą koncentrację osób młodych można wskazać w zakresie podobszaru R1 w rejonie Nowego Miasta (od ul. Jagiełły wzdłuż osi ul. Chrobrego do ul. Krasińskiego) oraz w podobszarach R3 i R4.

Wyraźnie senioralny charakter mają – w podobszarze R1: okolice ulic: Plac Staromiejski, Hejmanowskiej, część ul. Zabytowej, Wełniany Rynek, Sikorskiego (od ul. Hejmanowskiej do katedry), Pionierów, Lutycka, Mostowa, Wodna, Młyńska, Strzelecka.

Podobszar R2 Osiedle Słoneczne – ulice: Gwiazdzysta, Al. 11 Listopada i ul. Słoneczna od ul. Olimpijskiej do „pawilonu” – dominującą grupą wiekową są seniorzy. Pozostała część osiedla jest zamieszkiwana przez młodsze osoby.

Rysunek 42 Struktura demograficzna podobszarów rewitalizacji.

Konkluzja 34. Na tle miasta podobszary rewitalizacji są stosunkowo „młode” co stanowi ich potencjał. Natomiast zauważalnym problemem jest stały odpływ mieszkańców z podobszarów rewitalizacji, który jest wyższy niż dla całego miasta.

2.6.2 Zjawisko ubóstwa.

Zjawisko ubóstwa jest monitorowane z wykorzystaniem narzędzi zastosowanych przy pierwszej diagnozie wykonanej w 2015 r. Dane prezentowane w niniejszym rozdziale dotyczą roku 2022. Analizie poddano następujące formy pomocy społecznej: zasiłku stałego, zasiłku okresowego, zasiłku celowego oraz aktualny program związany z wsparciem dożywiania dzieci – „Posiłek w szkole i w domu” – moduł dla dzieci i młodzieży.

W 2022 r. w Gorzowie Wielkopolskim łączna liczba osób w rodzinach otrzymujących zasiłek stały to – 641 osób, zasiłek okresowy – 896 osób, zasiłek celowy – 1609 osób, dożywianie dzieci w szkole - 378 osób. Rozkład przestrzenny poszczególnych świadczeń dla całego miasta oraz dla podobszarów rewitalizacji pokazano na kolejnych mapach.

Wyniki zobrazowano w heksagonach, gdzie jest zameldowanych minimum 25 osób. Dla każdego heksagonu obliczono jaki procent stanowi liczba mieszkańców pobierających dane świadczenie w stosunku do liczby ludności w danym heksagonie.

O ile skala zjawiska na poziomie całego miasta jest dużo niższa niż w roku 2015 r., kiedy to sporządzono pierwszą diagnozę, o tyle nadal podobszary rewitalizacji są rejonami, w których poziom pobierania świadczeń jest wyraźnie wyższy. Bardzo ciemne punkty na mapach to najczęściej miejsca, w których mają swoją siedzibę instytucje pomocowe np. - domy pomocy społecznej.

Zbiorcze dane dotyczące zasiłków zostały przeanalizowane przez Gorzowskie Centrum Pomocy Rodzinie, które wskazało następujące przyczyny spadku liczby świadczeniobiorców:

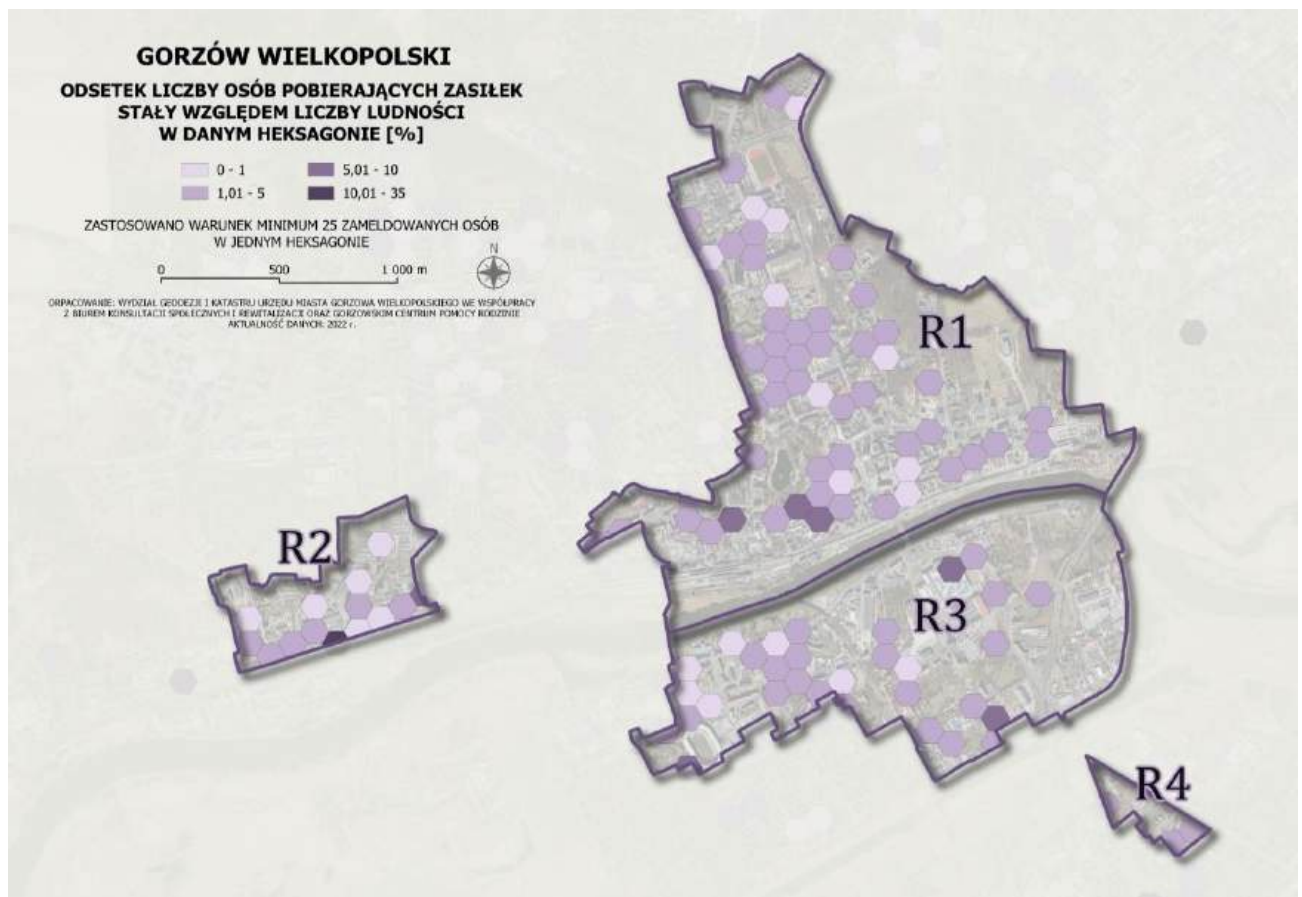
- intensywna praca socjalna pracowników GCPR ukierunkowana na usamodzielnienie się rodzin;
- objęcie rodzin i osób indywidualnych programem zatrudnienia socjalnego np. w centrach integracji społecznej. W ramach pracy z rodziną, więcej osób, w tym osoby długotrwale bezrobotne, zostało skierowanych do Centrum Integracji Społecznej. Uczestnicy, którzy ukończyli programy realizowane w ramach CIS powrócili na rynek pracy lub znaleźli zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych;
- wyjazd młodych osób po ukończeniu szkół średnich i zawodowych, z rodzin objętych wsparciem, za granicę w celach zarobkowych. Poprawiło to sytuację rodzin korzystających z pomocy GCPR;
- realizacja programu rządowego „Rodzina 500+” (świadczenie wychowawcze), który jest dużym wsparciem dla rodzin z dziećmi objętymi pomocą. Dzięki programowi rodzice zaczęli samodzielnie opłacać posiłki dla dzieci w szkołach, przedszkolach. W ten sposób znacząca grupa rodzin całkowicie opuściła system pomocy społecznej.

Konkluzja 35. Centrum Miasta, Osiedle Słoneczne i Zawarcie to rejony miasta, w których głównym kryterium ilustrującym wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej jest udział najemców mieszkań komunalnych. Osoby te częściej są bierne zawodowo z powodu wieku, długotrwałej lub ciężkiej choroby, niepełnosprawności. Ponadto w Centrum i na Zawarcu występuje największa liczba mieszkań socjalnych, których lokatorzy stanowią znaczną grupę świadczeniobiorców.

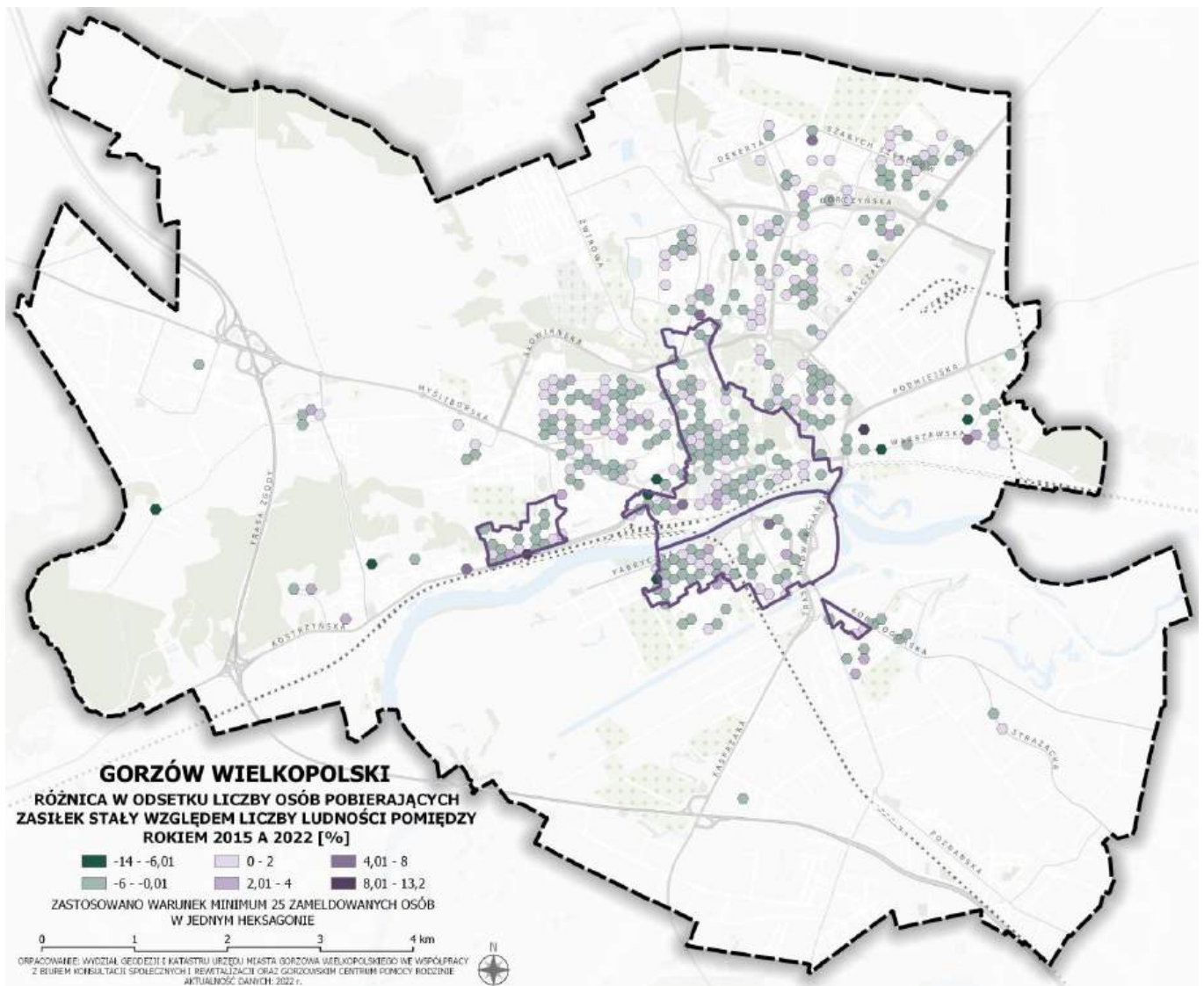
Zasiłek stały

W przypadku podobszarów rewitalizacji nadal wyraźna jest koncentracja przestrzenna osób pobierających zasiłek stały na podobszarze R1 w zachodniej części ul. Sikorskiego, w rejonie ulic Hawelańskiej i Wełniany Rynek, w obszarze pomiędzy ulicami: Kosynierów Gdyńskich, Borowskiego, Chrobrego, Dąbrowskiego, 30 Stycznia. W przypadku podobszaru R3 koncentracja występuje w jego zachodniej części tj. w rejonie ulicy Śląskiej, Fabrycznej i okolicy ul. Waryńskiego. Natomiast na podobszarze R2 jest to oś ulic - Słonecznej i Alei 11 Listopada. Rozkład przestrzenny pobierania zasiłku stałego na podobszarach rewitalizacji oraz porównanie występowania tego zjawiska na tle miasta w 2015 i 2022 r. ilustrują kolejne dwie mapy.

Rysunek 43 Zasiłek stały na podobszarach rewitalizacji – rozkład przestrzenny.

Rysunek 44 Zasiłek stały w 2015 r. i 2022 r. - rozkład przestrzenny. Porównanie podobszarów rewitalizacji na tle miasta.

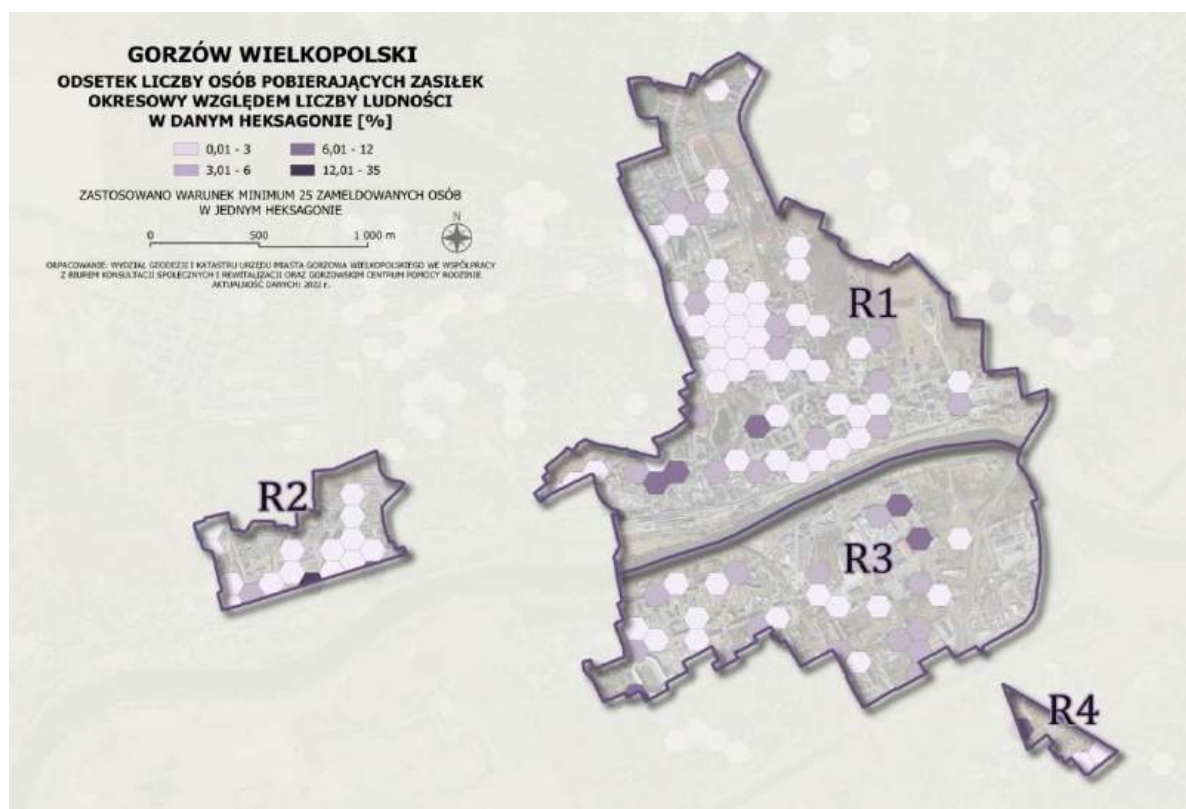

Konkluzja 36. Można zaobserwować wyraźne zmniejszenie ilości pobieranych zasiłków stałych w całym mieście. Jednakże nadal podobszary rewitalizacji charakteryzują się większym udziałem pobieranych świadczeń. Rejonem spoza obszarów rewitalizacji, w którym obserwuje się wzrost jest Osiedle Staszica, co może być skorelowane z wysokim udziałem osób w wieku senioralnym w tym rejonie miasta. Wzrost świadczeń jest widoczny również w rejonie pomiędzy ul. Walczaka, Górczyńską i ul. Piłsudskiego.

Zasiłek okresowy

Rozkład przestrzenny pobierania zasiłku okresowego na podobszarach R1 i R2 jest zbliżony do rozkładu przestrzennego pobieranych zasiłków stałych. Różnice dotyczą pojedynczych heksagonów. Tutaj również występuje wyraźna koncentracja w centralnej części podobszaru R1 w rejonie Nowego Miasta. W części ul. Sikorskiego, ul. Wełniany Rynek i ul. Hawelańska. Na Osiedlu Słonecznym różnice dotyczą praktycznie jednego heksagonu. W przypadku podobszaru R3 nie ma już tak wyraźnej koncentracji zjawiska w rejonie ulic: Waryńskiego, Fabrycznej i Śląskiej jak w przypadku rozkładu przestrzennego pobieranych zasiłków stałych.

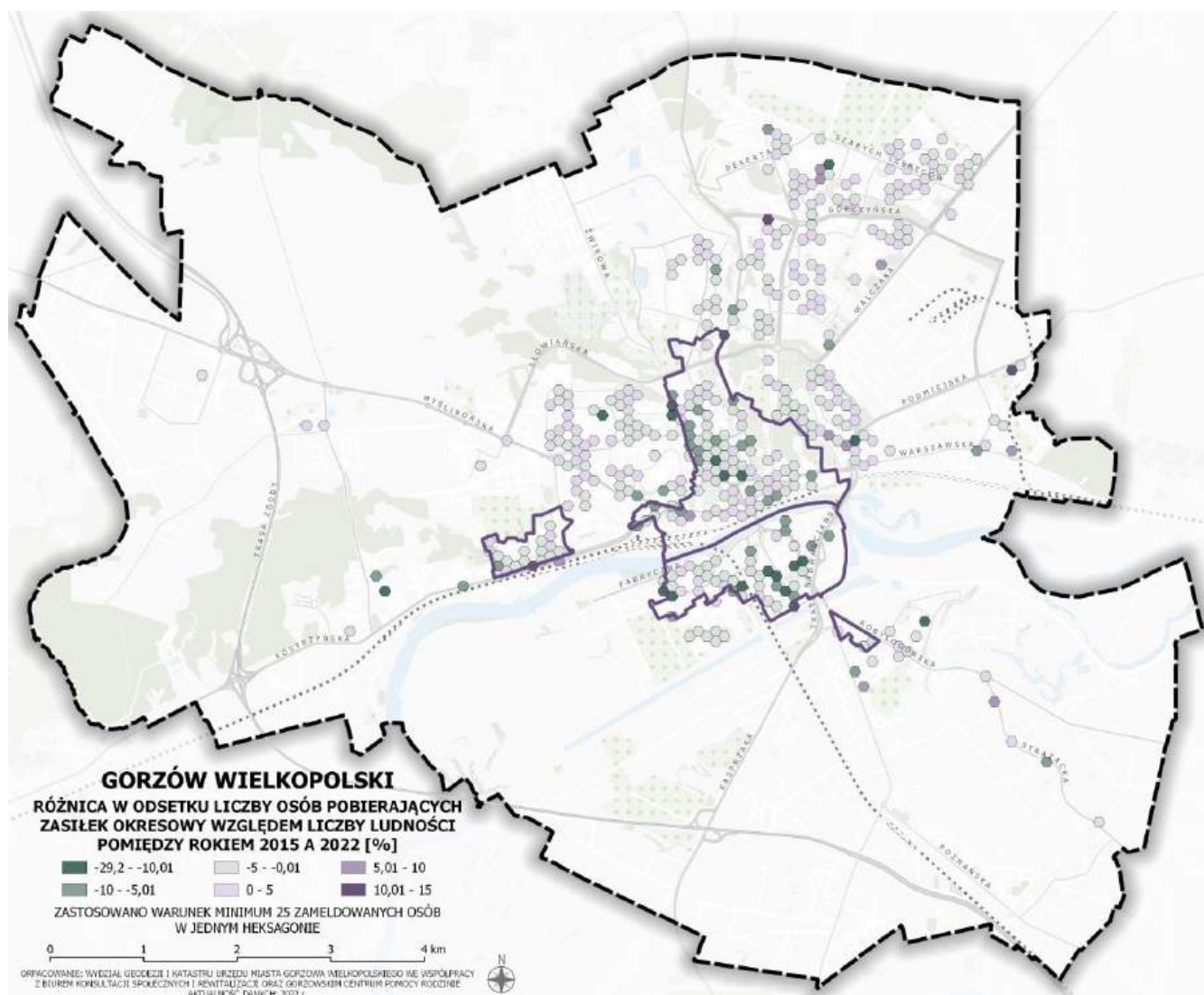
Rysunek 45 Zasiłek okresowy w podobszarach rewitalizacji w 2022 – rozkład przestrzenny.

Na podobszarach rewitalizacji zauważalne są korzystne zmiany pomiędzy stanem wyjściowym z 2015r. a aktualnie analizowanym, ilustruje to kolejna mapa.

Tendencja do zmniejszania skali tego zjawiska jest bardzo wyraźna w całym mieście, w tym na podobszarach rewitalizacji. Znaczne nasilenie problemu występuje raczej w pojedynczych heksagonach. Niepokojące jest to, że ta forma pomocy społecznej nasiliła się w rejonach, w których wcześniej występowała marginalnie.

Rysunek 46 Zasiłek okresowy w 2015 r. i 2022 r. – rozkład przestrzenny, porównanie

Konkluzja 37. Nadal skala pobieranego zasiłku okresowego na podobszarach rewitalizacji w porównaniu z resztą miasta jest znaczna. Zmiana, jaka nastąpiła w stosunku do roku 2015 r. to wyraźne zmniejszenie nasilenia zjawiska w rejonach, które na etapie pierwszej diagnozy były dominujące tj.: na podobszarze R3 Zawarcie wzdłuż ul. Przemysłowej, ul. Waryńskiego i ul. Grobla. Na podobszarze R1 – w centralnej części Nowego Miasta oraz na podobszarze R4 Zakanale, korzystne zmiany są mniejsze niż w pozostałych podobszarach.

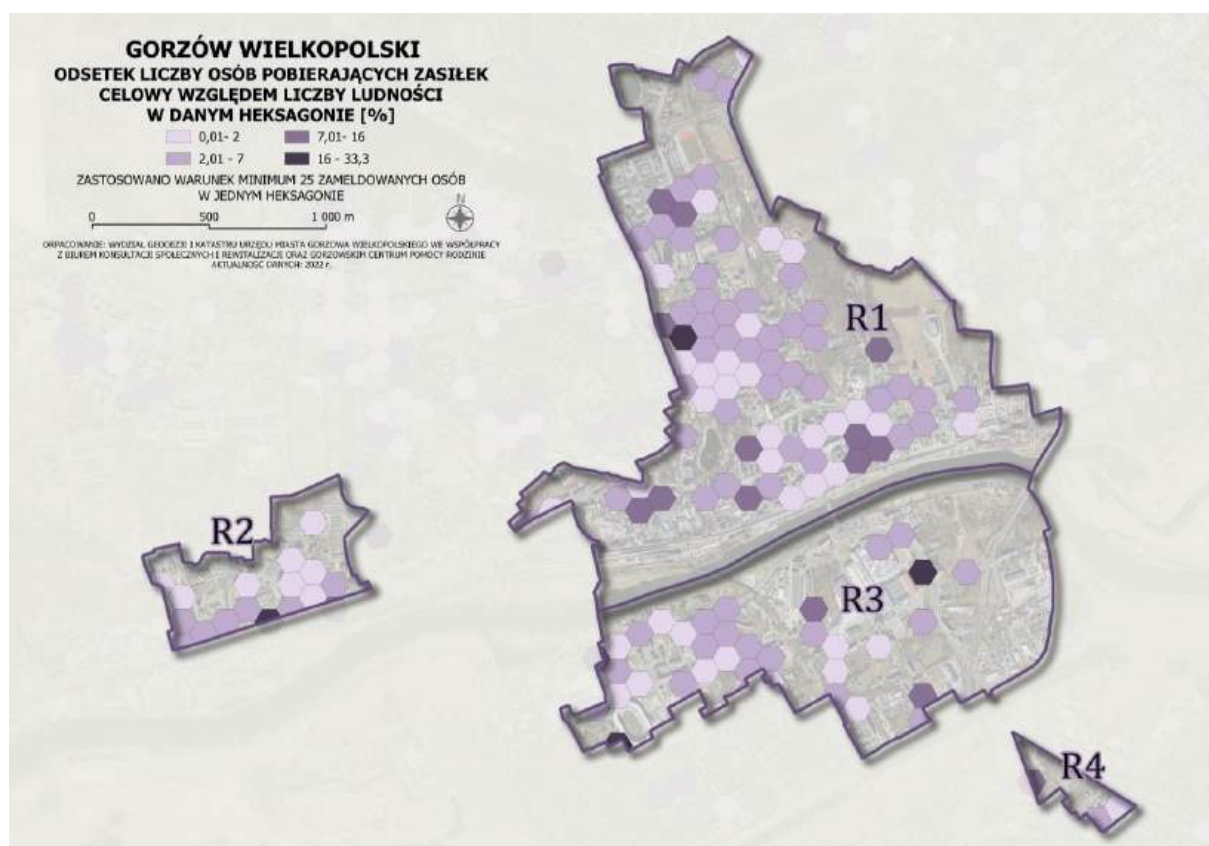
Zasiłek celowy

Zasiłek celowy jest świadczeniem fakultatywnym przyznawanym na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, ogrzewania, w tym opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Jest on przyznawany również osobom bezdomnym i innym osobom nie posiadającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń zdrowotnych. Może być przyznany na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. W niektórych przypadkach może być wypłacany niezależnie od kryterium dochodowego.

Na podobszarze rewitalizacji R1 nasilenie zjawiska odnotowuje się w rejonie ulic: Krasińskiego, Mickiewicza, Mieszka I, na obszarze pomiędzy ulicami Jagiełły i Łokietka. Większa ilość świadczeń na całej długości osi ulicy Sikorskiego z nasileniem od katedry do ulic: Hejmanowskiej, Dzieci Wrzesińskich, Zabytkowej, i w okolicy ul. Dworcowej.

Podobszar R2 Osiedle Słoneczne – nadal zauważalna jest koncentracja występowania zjawiska, z wyraźnym nasileniem wzdłuż osi ulic Al. 11 Listopada i Słonecznej, jednak ze spadkiem w stosunku do 2015 r. w rejonie od ul. Polarnej do zachodniej granicy podobszaru. W przypadku podobszaru R3 Zawarcie koncentracja opisywanego zjawiska ma miejsce w rejonie ulic Fabrycznej, Towarowej, Śląskiej, Waryńskiego, Wawrzyniaka. Punktowo dotyczy ono również ulic Przemysłowej i Grobla.

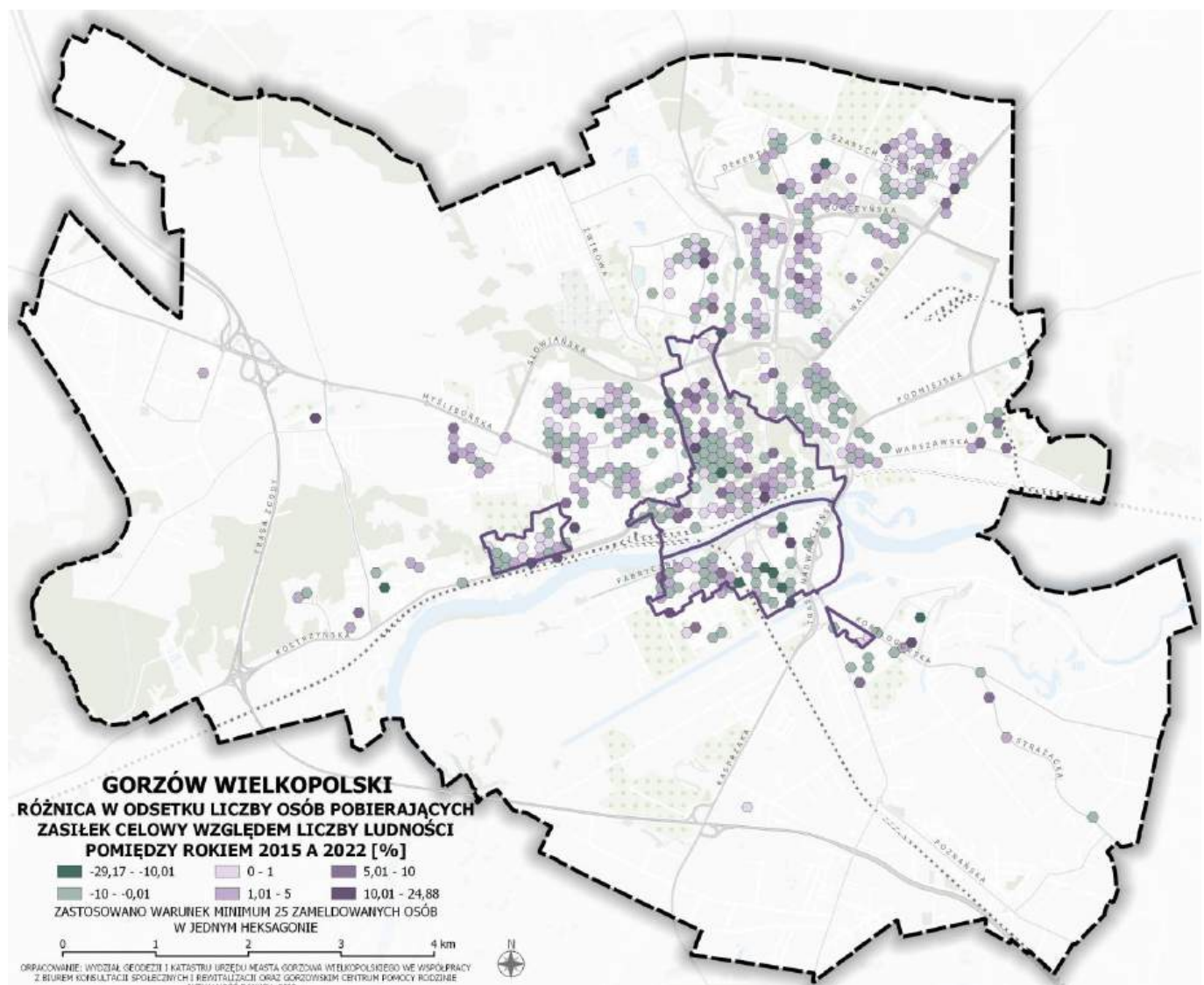
Rysunek 47 Zasiłek celowy w podobszarach rewitalizacji – rozkład przestrzenny.

W skali całego miasta pojawiły się nowe obszary koncentracji pobieranego zasiłku celowego: Osiedle Staszica, Górczyn (w rejonie ulic: Piłsudskiego, Czereśniowej, Górczyńskiej), w północno-wschodniej części miasta – rejon ulic: Szarych Szeregów i Walczaka, w rejonie ulic Kazimierza Wielkiego, Bohaterów Westerplatte oraz na tzw. Osiedlu Europejskim.

Spośród wszystkich badanych rodzajów świadczeń z pomocy społecznej zasiłek celowy pobiera najwięcej osób, jednakże w porównaniu do sytuacji z 2015 r. mamy do czynienia ze zmniejszeniem skali występowania tego zjawiska. Dotyczy to zarówno podobszarów rewitalizacji jak i całego miasta.

Rysunek 48 Rozkład przestrzenny zasiłku celowy w 2015 r. i 2022 r. – porównanie.

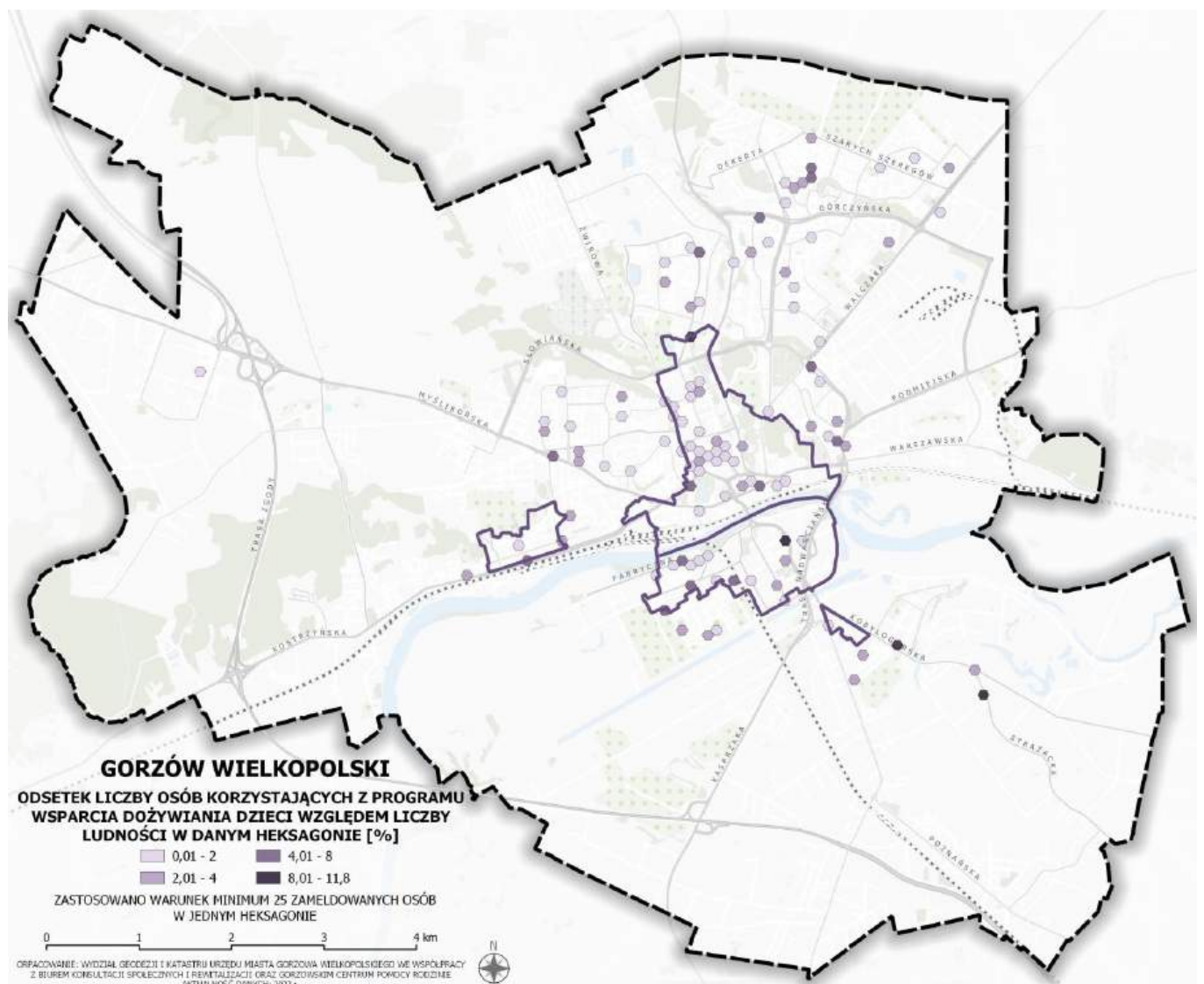

Konkluzja 38. Na podobszarze R1 – Centrum, gdzie występuje największa koncentracja zasiłków celowych, zauważalna jest tendencja spadkowa jego pobierania. Podobnie na podobszarze R3 – Zamoście obserwujemy zmniejszenie nasilenia zjawiska. Na podobszarze R2 – Osiedle Słoneczne występują rejony, gdzie zasiłków jest faktycznie mniej, natomiast na podobszarze R4 – Zakanale mamy do czynienia z najmniejszymi różnicami. Niepokojące jest zwiększenie pobierania zasiłku celowego w rejonach, które nie były dotąd identyfikowane jako problemowe (znajdują się poza obszarami rewitalizacji).

Pomoc w zakresie dożywiania dzieci i młodzieży

Jest to szczególna forma pomocy społecznej realizowana w 2022 r. w ramach kolejnego programu „Posiłek w szkole i w domu” – moduł dla dzieci i młodzieży. W ramach tego świadczenia udzielane jest wsparcie finansowe na zakup posiłku lub rzeczowe, w postaci produktów żywnościowych. Obowiązuje tu kryterium dochodowe.

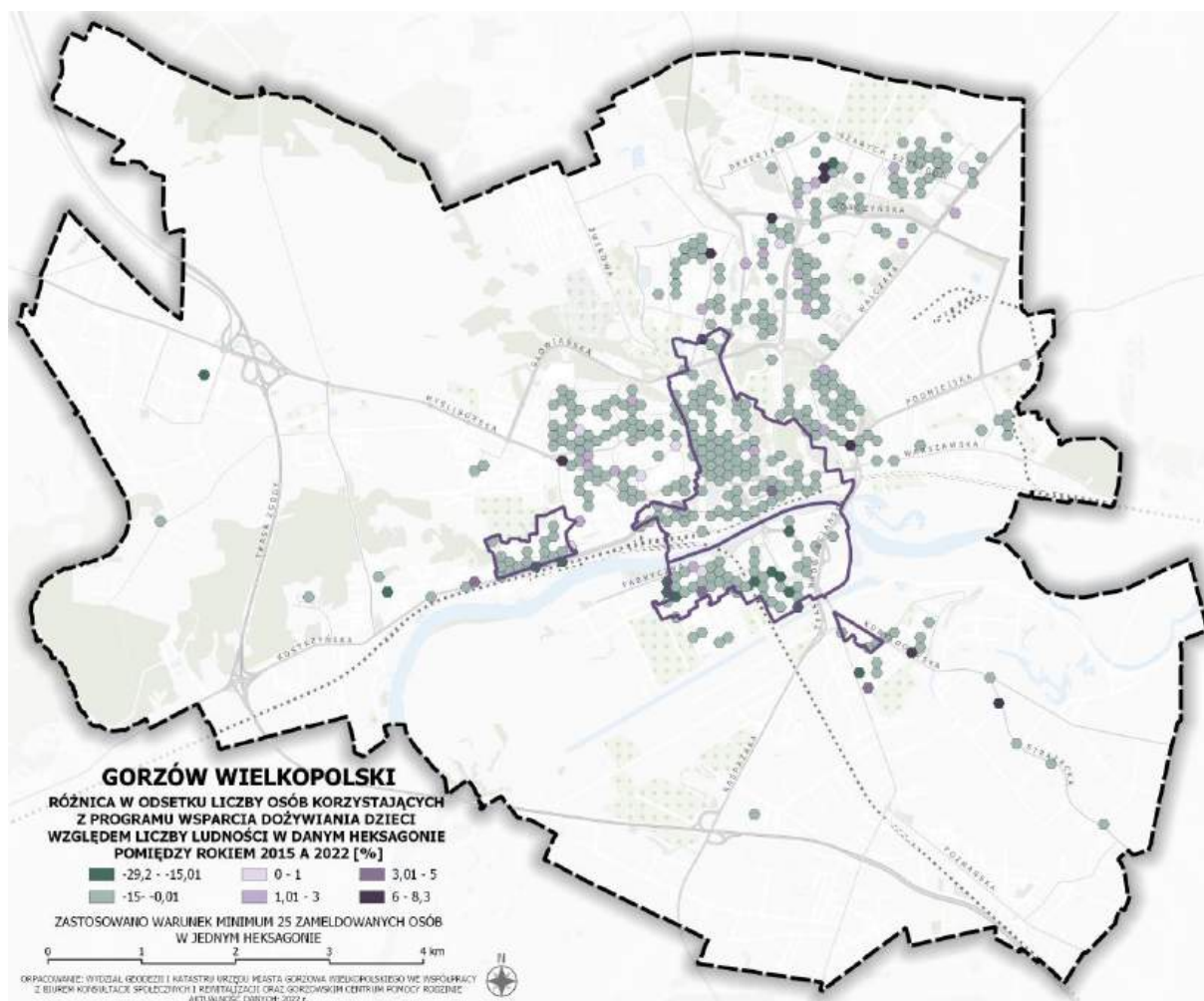
Rysunek 49 Pomoc na dożywianie dzieci i młodzieży - rozkład przestrzenny.

Przy wyznaczaniu obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji pomoc w zakresie dożywiania dzieci¹⁸ została uwzględniona jako wskaźnik negatywnych zjawisk społecznych. W dokumencie z 2016 r. z programu korzystało 575 osób. W 2022 r. wsparciem objęto 378 osób. Niewielka bezwzględna liczba świadczeń ma ograniczoną wartość diagnostyczną. Ponadto, w porównaniu do stanu wyjściowego liczba ta zdecydowanie zmalała. Nie ma tu już tak wyraźnej koncentracji, jak w przypadku pozostałych świadczeń.

Porównanie z pierwszą analizą również wypada na korzyść aktualnej sytuacji. Na podobszarach rewitalizacji jest widoczne wyraźne zmniejszenie natężenia zjawiska. Pojedyncze fioletowe punkty mogą oznaczać np. rodziny wielodzietne w danym heksagonie.

Rysunek 50 Pomoc na dożywianie dzieci i młodzieży w 2015 r. i 2022 r. – rozkład przestrzenny, porównanie.

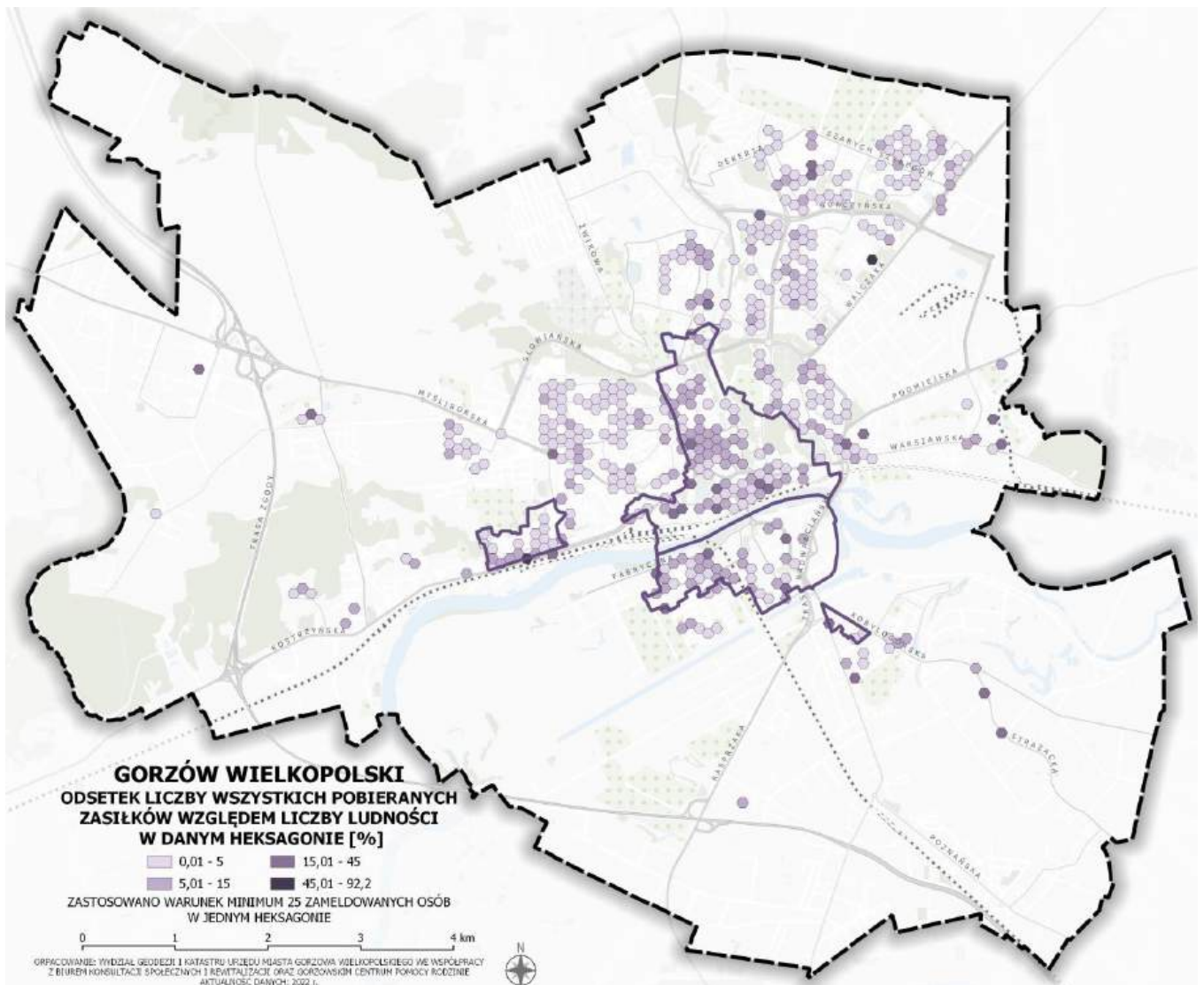

¹⁸ Przy sporządzaniu diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gorzowa obowiązywał program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania na lata 2014 – 2020”

Suma świadczeń z pomocy społecznej

Poziom ubóstwa został zmierzony skalą pobieranych świadczeń z pomocy społecznej. Dla zobrazowania ich łącznego natężenia i uchwycenia miejsc koncentracji porównano odsetek liczby pobranych zasiłków (stałego, okresowego, celowego i na dożywianie) względem liczby ludności w danym heksagonie, przy czym warunkiem uwzględnienia jest minimum 25 osób zameldowanych na pobyt stały lub czasowy. Opisany wskaźnik – suma świadczeń z pomocy społecznej na mapie poniżej.

Rysunek 51 Suma świadczeń z pomocy społecznej – rozkład przestrzenny.

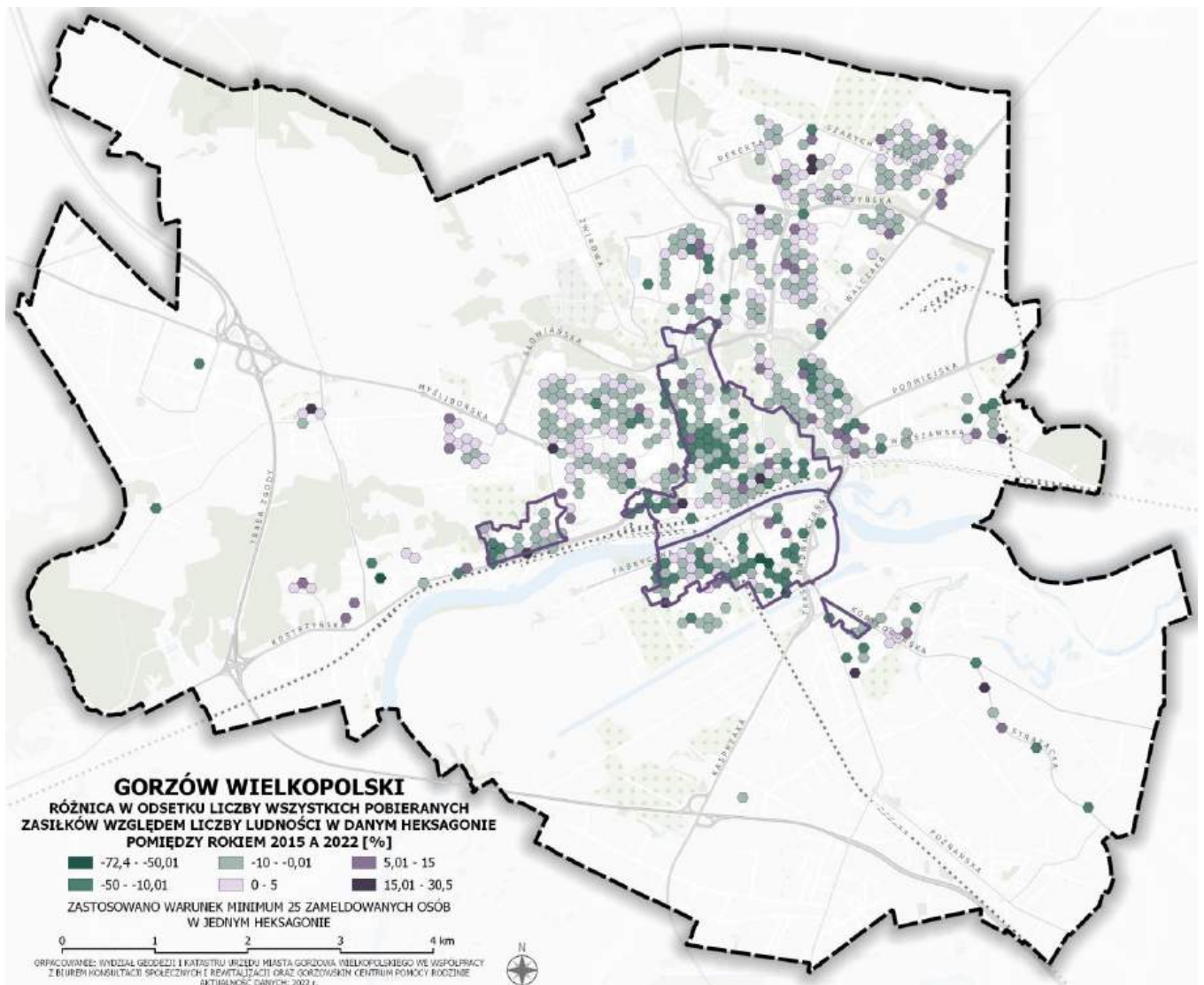

Sporządzona analiza potwierdza koncentrację występowania problemów społecznych na obszarach:

- R1 – fragment Nowego Miasta – w centralnej części oraz w osi ulicy Sikorskiego od ul. Ogrodowej do końca podobszaru, a także na ulicy Dworcowej;
- R2 – oś ulic Al. 11 Listopada, Słonecznej, z enklawami przy ulicach Gwiazdziej i Polarnej;
- R3 – zachodnia część podobszaru: ul. Towarowa, Fabryczna, Śląska i Waryńskiego; Rejon wyznaczony ulicami: Wawrzyniaka, Przemysławą i Kolejową oraz przy ul. Grobla;
- R4 – koncentracja problemów o względnie niewielkim nasileniu.

Skala udzielanych świadczeń jest dużo niższa niż w 2015 r. Podobszary rewitalizacji odnotowują najwyższy spadek.

Rysunek 52 Wskaźnik sumy świadczeń z pomocy społecznej w latach 2015 -2022 - porównanie.

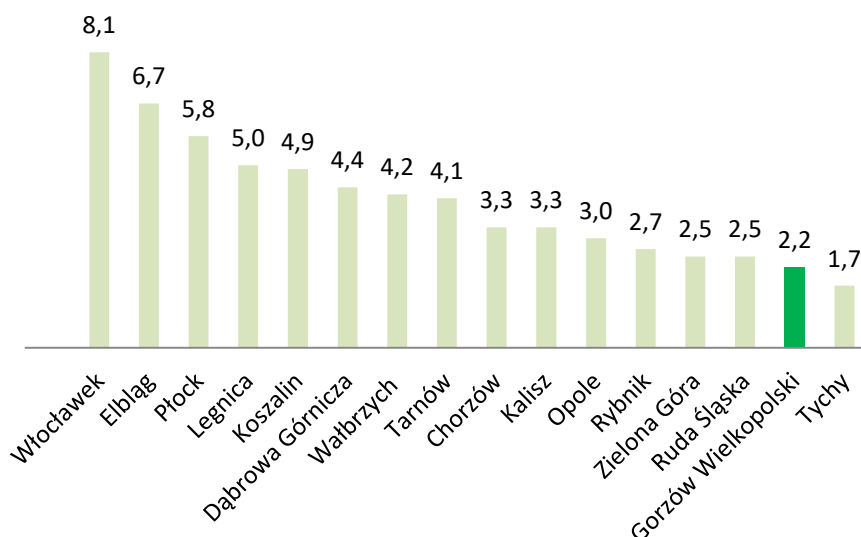

Konkluzja 39. W porównaniu z momentem, w którym rozpoczęto wdrażanie zapisów GPR zauważalne są pozytywne zmiany sytuacji mieszkańców podobszarów rewitalizacji i zmniejszenie skali pobieranych zasiłków. Pojawiają się jednak nowe obszary koncentracji pobieranych świadczeń - Osiedle Europejskie, okolice ul. Górczyńskiej, ul. Szarych Szeregów, na Osiedlu Staszica, ul. Kazimierza Wielkiego, ul. Bohaterów Westerplatte. Podobnie jak w pierwszych analizach zauważalna jest koncentracja liczby pobieranych zasiłków na Osiedlu Dolinki w rejonie ulic: Pomorskiej, Walczaka, Okólnej i Zamenhoffa.

2.6.3 Zjawisko bezrobocia

Stopa bezrobocia rejestrowanego jest jednym z parametrów wykorzystywanych przy diagnozowaniu zjawisk kryzysowych. W przypadku Gorzowa Wielkopolskiego stopa bezrobocia rejestrowanego jest niska i na tle miast z grupy porównawczej wypada korzystnie. W poprzednich analizach wykonanych w roku 2015 oraz 2019 również nie była ona znaczna i miała mniejszy wpływ na generowanie kryzysu.

Rysunek 53 Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2022 r. – Gorzów Wielkopolski na tle grupy porównawczej.

Opracowanie: Urząd Miasta Gorzowa Wielkopolskiego na podstawie BDL GUS

Tabela 29 Charakterystyka osób bezrobotnych.

Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy	
do 25 roku życia	104
do 30 roku życia	241
powyżej 50 roku życia	343
długotrwale bezrobotne	384
posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia	159
korzystające ze świadczeń pomocy społecznej	0
niepełnosprawni	173

Opracowanie: Urząd Miasta Gorzowa Wielkopolskiego na podstawie danych PUP w Gorzowie Wlkp. – dane za maj 2023 r.

Najbardziej niepokojącym zjawiskiem jest zawsze grupa osób długotrwale bezrobotnych, która w Gorzowie Wielkopolskim liczy 384 osoby. Nie jest to więc wartość, która w odniesieniu do ogólnej liczby mieszkańców może zostać wskazana jako generująca kryzys. Natomiast stale utrzymujący się niski poziom bezrobocia może być odczytywany jako potencjał. Problemem może być jednak brak pracowników lub brak pracowników o kwalifikacjach adekwatnych do potrzeb rynku pracy.

2.6.4 Bezpieczeństwo publiczne

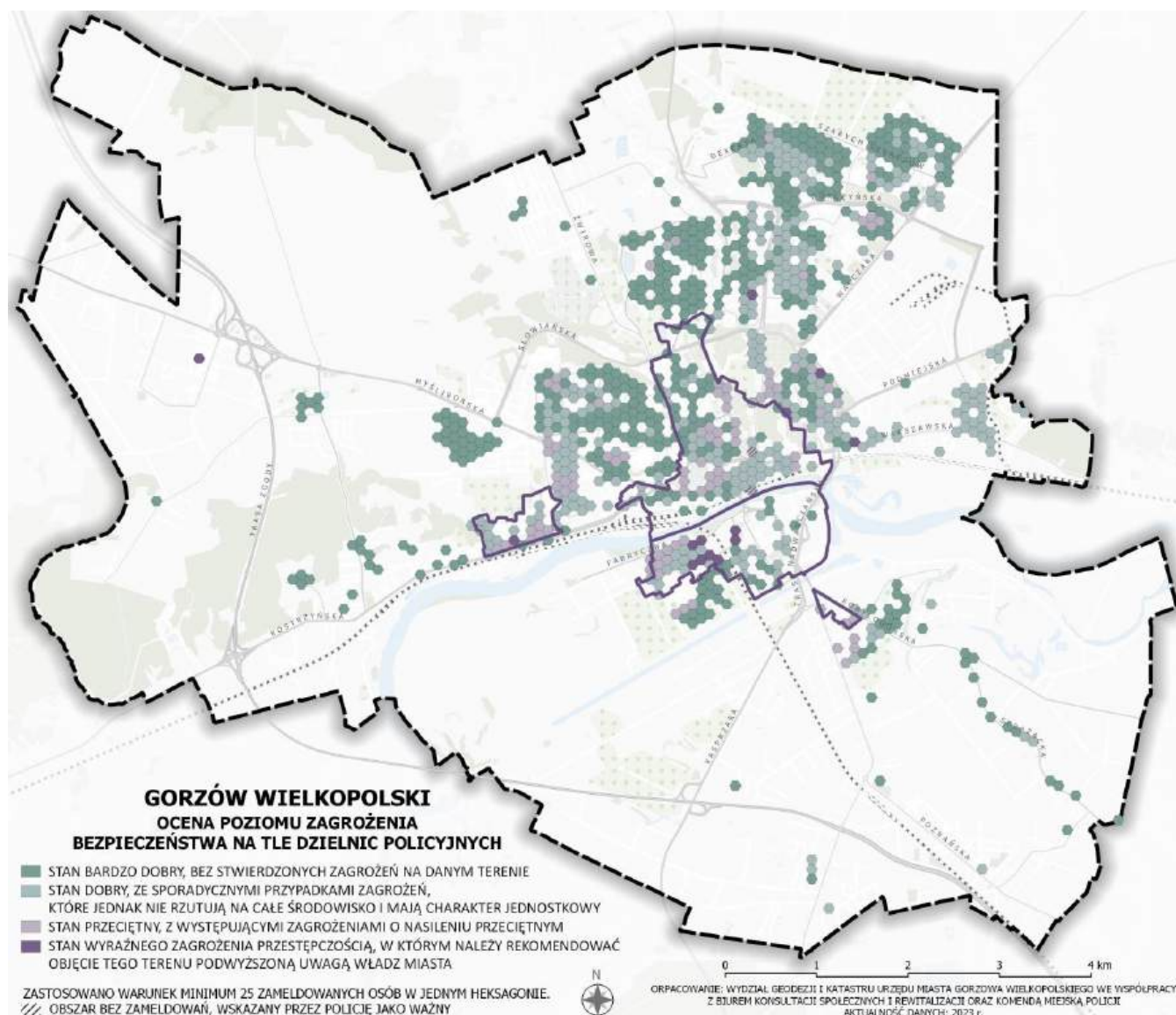
Poziom bezpieczeństwa mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego został zweryfikowany metodą zastosowaną przy sporządzaniu diagnozy na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Stan bezpieczeństwa oceniali dzielnicowi. Narzędziem, jakim się tutaj posłużono były mapy dzielnic policyjnych pokryte heksagonami o powierzchni 1ha. Podobnie jak przy poprzednich analizach oceny dokonywano tam, gdzie było zameldowanych minimum 25 osób. W każdym z heksagonów dzielnicowi wpisywali ocenę, którą zdefiniowano w następujący sposób:

- ocena 5 wyrażała stan „na piątkę”, a więc bardzo dobry, bez stwierdzonych zagrożeń w danym terenie;
- ocena 4 wyrażała stan dobry, ze sporadycznymi przypadkami zagrożeń, które jednak nie rzutują na całe środowisko danego obszaru i mają charakter jednostkowy;
- ocena 3 wyrażała stan „na trójkę”, z występującymi zagrożeniami o nasileniu przeciętnym.

- ocena 2 wyrażała stan wyraźnego zagrożenia przestępczością, w którym należy rekomendować objęcie tego terenu podwyższoną uwagą władz miasta;
- ocena 1 wyrażała stan krytyczny, „na jedynekę” – zagrożenie przestępczością o natężeniu skrajnym, alarmującym, wymagającym natychmiastowej, szczególnej uwagi władz miasta.

Poniższa mapa prezentuje wynik dokonanej oceny.

Rysunek 54 Ocena stanu bezpieczeństwa na terenie Gorzowa Wielkopolskiego - rozkład przestrzenny

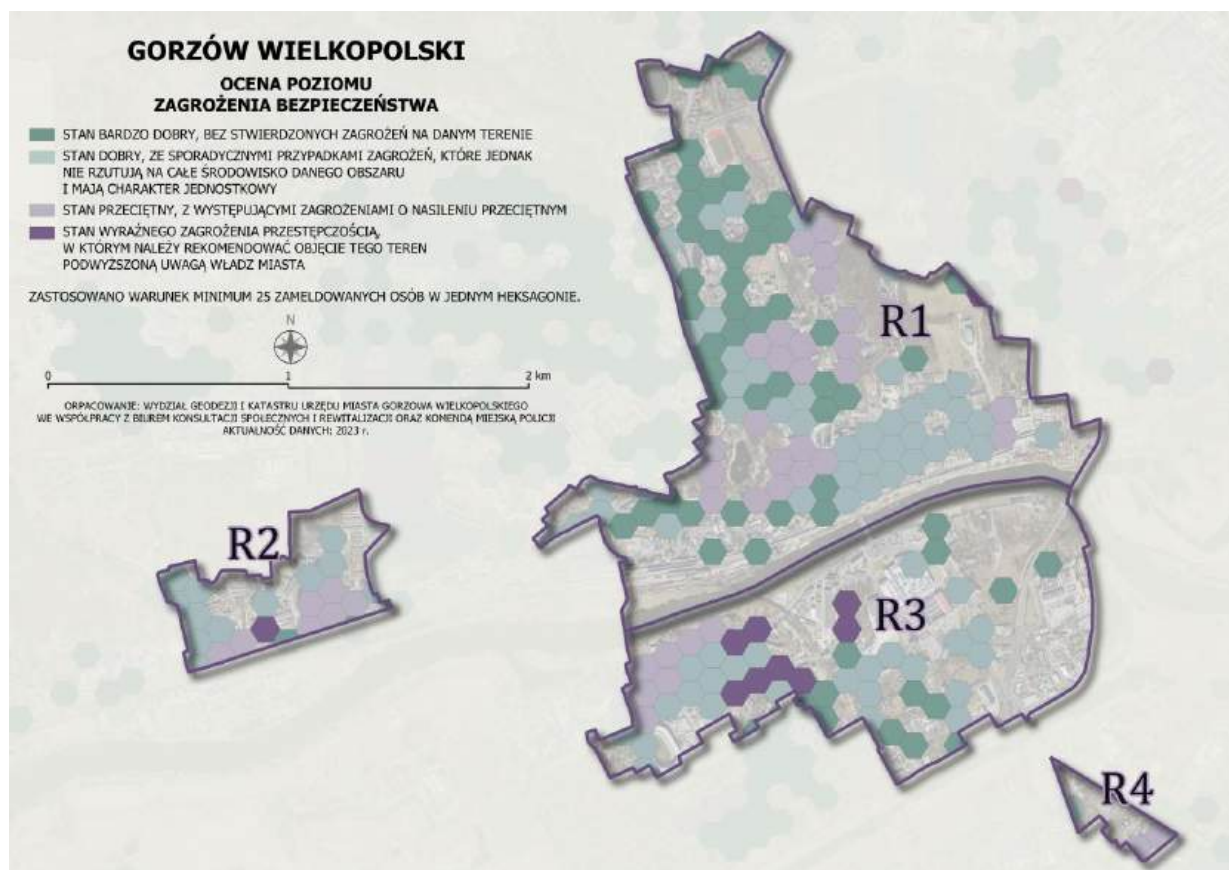

Gorzów Wielkopolski w ocenie dzielnicowych jest miejscem bezpiecznym. Nigdzie w mieście nie wskazano stanu alarmującego. Niewielka jest również liczba heksagonów ocenionych na „trójkę”, gdzie występują zagrożenia o przeciętnym nasileniu. Pojedyncze heksagony z „2” zostały zidentyfikowane przy ul. Warszawskiej za rondem Santockim (okolice sklepu „Żabka”), przy ul. Pomorskiej, ul. Piłsudskiego, ul. Słonecznej, ul. Wróblewskiego, ul. Fabrycznej, ul. Śląskiej, ul. Wawrzyniaka.

Podobszary rewitalizacji na tle miasta prezentują się nieco gorzej. Na podobszarze R2 Osiedle Słoneczne - jedynie w dwóch heksagonach wpisano ocenę na „5”. Ocenę na „3” otrzymał rejon ulicy Słonecznej na odcinku od Olimpijskiej do skrzyżowania z Gwiazdzystą oraz odcinek od ul. Polarnej do ul. Plac Słoneczny. Teren pomiędzy ul. Gwiazdzystą i Polarną - na wysokości pawilonu, został oceniony na „2”.

Rozkład przestrzenny opisywanego zjawiska obrazuje mapa poniżej.

Rysunek 55 Ocena poziomu zagrożenia bezpieczeństwa w podobszarach rewitalizacji – rozkład przestrzenny.

Na „2” oceniono na Zawarcu (podobszar rewitalizacji R3): heksagon obejmujący rondo w okolicy ulic Fabrycznej i Towarowej oraz kolejny heksagon przy ul. Fabrycznej. Bardzo słabą ocenę otrzymały również: ulica Wawrzyniaka, odcinek ul. Śląskiej od ul. Brackiej/Spółdzielców do skrzyżowania z ulicą Spokojną oraz z jej fragmentem.

Na szczególną uwagę zasługuje podobszar rewitalizacji R1. W diagnozie na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wyraźnie wskazano rejon gdzie należy skoncentrować działania naprawcze. Była to część Nowego Miasta – kwartały pomiędzy ulicami: Borowskiego, Dąbrowskiego, Krasińskiego. Rejon, o którym mowa oceniono wtedy na „2” natomiast w 2023 r. jest to ocena „4” i „5”.

W 2023 r. w podobszarze rewitalizacji R1 dzielnicowi nie wskazują miejsc, w których występuje stan wyraźnego zagrożenia przestępczością - ocena „2”. Miejsca, które można jednak uznać za takie, w których bezpieczeństwo jest ocenione na „3” to otoczenie Placu Nieznanego Żołnierza (ulice Dąbrowskiego i Krzywoustego), ulica Drzymały (okolice starego wejścia do parku Siemiradzkiego) i Wyszyńskiego do wysokości ul. Zacisze. Wyraźna jest również koncentracja „3” w zachodniej części Parku Wiosny Ludów i w rejonie ulic: Pocztovej, Strzeleckiej oraz Starej. Punktowo jako problemowe wskazano heksagony przy ul. Ogrodowej.

W toku wywiadów dzielnicowi na podobszarze rewitalizacji R1 jako problematyczne wyróżnili heksagony w okolicy ul. Góra Powstańców oraz środkową część Bulwaru Wschodniego.

Konkluzja 40. Nastąpiła wyraźna poprawa poczucia bezpieczeństwa na podobszarach rewitalizacji. Niska ocena występuje punktowo lub cechuje się niewielką koncentracją. Miejsca wymagające uwagi występują na Zawarcu i Osiedlu Słonecznym.

2.6.5 Kapitał społeczny: aktywność obywatelska i edukacja.

Aktywność obywatelska

Zarówno na etapie diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jak i przy sporządzaniu analizy porównawczej stwierdzono, że poziom uczestnictwa w życiu publicznym jest potencjałem Gorzowa Wielkopolskiego. Na tym tle podobszary rewitalizacji nie wyróżniały się. Twierdzenie było oparte na analizie frekwencji wyborczej w 2015 r. oraz liczby osób biorących udział w wyborze zadań w ramach procedury budżetu obywatelskiego. Obecnie w związku ze zmianą zasad wyboru zadań w ramach tego narzędzia, zasadne jest poddanie analizie liczby złożonych wniosków, która wskazuje na potencjał mieszkańców – ich znajomość potrzeb rejonu i gotowość do zabiegania o realizację pomysłów.

W podobszarach rewitalizacji, w edycjach Budżetu Obywatelskiego 2021, 2022 i 2023, złożono łącznie 124 propozycje obywatelskich pomysłów. W tym przypadku żaden z rejonów nie wyróżnił się liczbą złożonych wniosków: R1 Centrum – 40 wniosków, R2 Osiedle Słoneczne - 45, R3 Zawarcie – 39. Jeżeli chodzi o podobszar R4 jest on bardzo specyficzny – obejmuje jeden kwartał z podwórkiem i sąsiedni budynek mieszkalny, który zajmuje niewielką część rejonu wyznaczonego na potrzeby budżetu obywatelskiego, dlatego też nie został on uwzględniony w tym zestawieniu.

Charakter zadań zgłaszanych na podobszarach rewitalizacji jest raczej typowy dla całej procedury budżetu obywatelskiego. Dominują projekty infrastrukturalne (naprawa chodnika, remont drogi, stojaki rowerowe). Pojawiają się jednak zadania miękkie. Na Osiedlu Słonecznym w edycjach 2022 i 2023, a wcześniej na Zawarcu, mieszkańcy zgłosili organizację wydarzeń o charakterze integracyjnym i sportowym. Warto również zauważyć, że w ostatniej edycji spora część wniosków związana była

z zagospodarowaniem zielenią (nasadzenia drzew, krzewów, urządzenie trawników, odzyskiwanie powierzchni biologicznie czynnych).

Kolejnym atutem podobszarów rewitalizacji są działające tam lokalne centra kultury: w podobszarze R1 jest to MCK Jedyńka, w podobszarze R2 MCK Zodiak, w podobszarze R3 MCK Zawarcie. W przypadku podobszaru R4 istotną rolę pełni, mająca tam siedzibę i prowadząca świetlicę środowiskową, Fundacja Pozytywka.

O aktywności mieszkańców świadczy również chęć do zmiany najbliższego otoczenia i udział w konkursach na wsparcie zielonych mikroinicjatyw. W dwóch edycjach konkursu mieszkańcy podobszarów rewitalizacji złożyli 16 wniosków, co praktycznie wyczerpywało pulę środków, jaką przewidziano na ten cel.

Istotnym przejawem aktywności obywatelskiej w obszarze działań rewitalizacyjnych są Komitety Rewitalizacji. W Gorzowie Wielkopolskim wyznaczono trzy – Centrum dla podobszaru R1, Osiedle Słoneczne dla podobszaru R2 oraz Zawarcie dla podobszarów R3 i R4. Kadencja komitetów trwa cztery lata. Do tej pory wyznaczono członków komitetów na dwie kadencje. Pierwszą w 2017 r. oraz drugą w roku 2021.

Członkowie komitetów angażują się w istotne sprawy związane z funkcjonowaniem poszczególnych podobszarów rewitalizacji. W pierwszej kadencji bardzo aktywny był Komitet Rewitalizacji Zawarcie, natomiast w ramach bieżącej – Słoneczne oraz Centrum.

Jako obszar problemowy można tu wskazać brak reprezentacji organizacji pozarządowych i przedsiębiorców w składach komitetów rewitalizacji oraz brak reprezentacji interesariuszy w Komitecie Rewitalizacji Zawarcie w bieżącej kadencji. Problemem jest też powołanie komitetów rewitalizacji w pełnym, określonym w uchwale rady miasta składzie, który liczy 37 osób. W I kadencji w działania komitetów zaangażowało się 19 osób, natomiast w II już tylko 8.

Konkluzja 42. Aktywność obywatelska nadal jest potencjałem podobszarów rewitalizacji. Warto kontynuować działania wspierające funkcjonowanie lokalnych centrów kultury oraz zaprogramować działania włączające organizacje pozarządowe i przedsiębiorców w proces zmiany obszarów rewitalizacji.

Edukacja

Na potrzeby diagnozy oraz monitoringu w analizie uwzględniono wyłącznie szkoły podstawowe i wyniki jakie osiągają uczniowie na egzaminach ósmoklasisty¹⁹.

¹⁹ W diagnozie służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji z 2016 r. oraz badaniach z 2019 r. porównywano również wyniki obowiązującego wówczas egzaminu gimnazjalnego.

Szkoły podstawowe są tu właściwym wskaźnikiem ze względu na rejonizację. Zakłada się, że wyniki uczniów są powiązane ze środowiskiem, w jakim funkcjonują oraz poziomem wsparcia edukacyjnego, które dzieci otrzymują w rodzinie.

W podobszarach rewitalizacji działa 6 szkół podstawowych:

- Szkoła Podstawowa nr 1 (podobszar R1 Nowe Miasto/Centrum);
- Szkoła Podstawowa nr 7 (podobszar R1 Nowe Miasto/Centrum) – nie została uwzględniona w analizach ponieważ w 2022 r. nie było w szkole klas ósmych;
- Szkoła Podstawowa nr 17 (podobszar R1 Nowe Miasto/Centrum);
- Szkoła Podstawowa nr 6 (podobszar R2 Osiedle Słoneczne);
- Szkoła Podstawowa nr 10 (podobszar R3 Zawarcie);
- Szkoła Podstawowa nr 4 (podobszar R4 Zakanale).

Tabela 30 Procentowe średnie wyniki uczniów z egzaminu ósmoklasisty szkół podstawowych w 2022 r. i w 2023 r.

Przedmiot	Wszystkie szkoły w Gorzowie		Szkoły w obszarach rewitalizacji									
			SP 1		SP 4		SP 6		SP 10		SP 17	
	2022 r.	2023 r.	2022 r.	2023 r.	2022 r.	2023 r.	2022 r.	2023 r.	2022 r.	2023 r.	2022 r.	2023 r.
Język polski	57,08	68,00	53,42	60	58,98	73	65,88	69	51,16	65	59,60	66
Matematyka	54,68	52,00	43,01	36	55,83	55	68,79	50	39,35	40	54,80	57
Język angielski	69,00	70,00	60,84	52	68,32	77	70,98	63	58,82	60	71,90	73

Opracowanie: WRK na podstawie danych zawartych w Raporcie o stanie Miasta Gorzowa Wielkopolskiego za 2022 rok i 2023 r..

Słabsze wyniki egzaminów odnotowano w Szkole Podstawowej nr 1 oraz Szkole Podstawowej nr 10. Obie te placówki wypadają gorzej zarówno na tle całego miasta jak i szkół z podobszaru R2 i R4. Dobre wyniki w 2022 r. uzyskała Szkoła Podstawowa nr 6 z podobszaru R2 Osiedle Słoneczne, natomiast w 2023 r. Szkoła Podstawowa nr 4 z podobszaru rewitalizacji R4 Zakanale.

Konkluzja 41. Pierwotna diagnoza zawarta w GPR wskazywała na słabsze wyniki uczniów trzech szkół z podobszarów rewitalizacji: SP nr 1, SP nr 6 oraz SP nr 10. Uznano wówczas, że czynnikiem najsilniej różnicującym wyniki uczniów może być poziom wsparcia otrzymywany w domu rodzinnym. W 2022 r. zjawisko to utrzymało się w przypadku dwóch szkół – Szkoły Podstawowej nr 1 znajdującej się w centralnej części podobszaru R1 oraz Szkoły Podstawowej nr 10 z podobszaru R3. Oba te podobszary są miejscami, gdzie utrzymuje się wyższa niż w innych rejonach

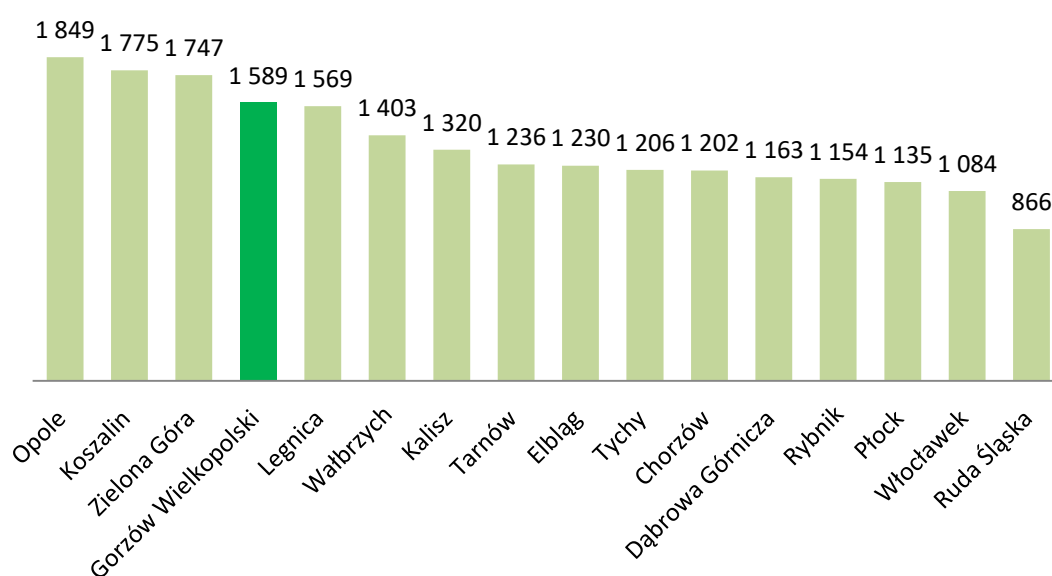
koncentracja pobierania świadczeń z pomocy społecznej. Dobre wyniki szkoły znajdującej się na podobszarze R2 w 2022 r. oraz szkoły z podobszaru R4 w 2023 r. mogą pośrednio świadczyć o pozytywnych zmianach.

2.6.6 Problemy i potencjały gospodarcze

Kolejnym z analizowanych zjawisk jest niski stopień przedsiębiorczości i słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw. Wskaźnikiem wyjściowym dla opisu stanu jest sytuacja Gorzowa Wielkopolskiego na tle miast z grupy porównawczej. We wszystkich poniższych zestawieniach porównywany jest stan z pierwszej analizy i dane z 2016 r. oraz dane GUS za 2022 r.

Ogólna liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON jest w 2022 r. niższa niż 2016 r. co dotyczy zarówno Gorzowa Wielkopolskiego jak i piętnastu miast z grupy porównawczej. Natomiast nadal, na tle grupy porównawczej Gorzów Wielkopolski utrzymał dobry – czwarty wynik.

Rysunek 56 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2022 r.

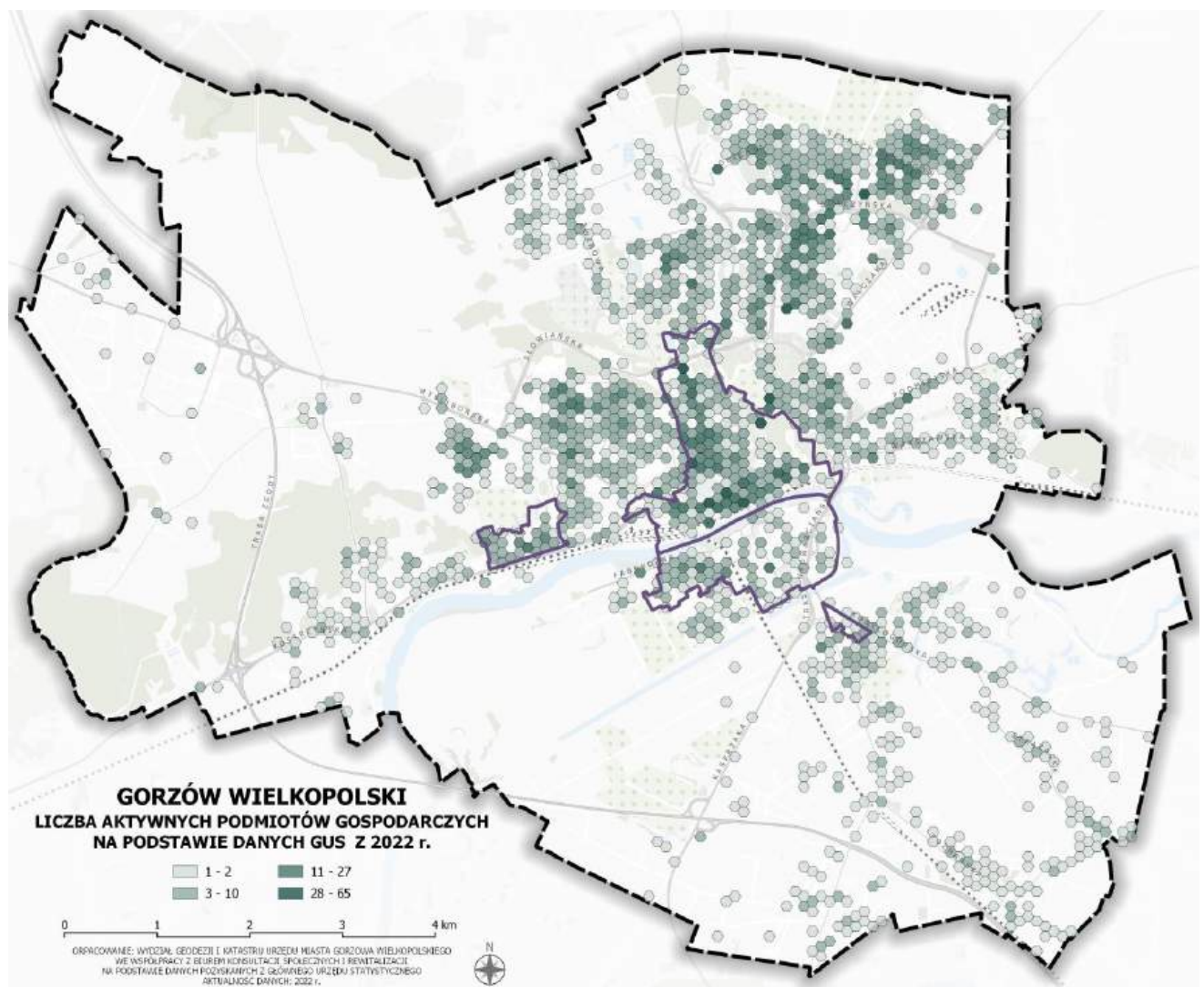

Opracowanie: Urząd Miasta Gorzowa Wielkopolskiego na podstawie danych GUS

Jak podaje GUS w grudniu 2022 r. wśród zarejestrowanych podmiotów gospodarczych dominowały branże zajmujące się handlem, naprawą pojazdów samochodowych, budownictwem oraz obsługą rynku nieruchomości.

Stopień przedsiębiorczości dla miasta badano poprzez analizę informacji o rozkładzie przestrzennym osób prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowaną w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. W 2016 r. stwierdzono (na podstawie sporządzonego rozkładu przestrzennego zjawiska), że żaden z podobszarów rewitalizacji nie wyróżniał się szczególnie niskim stopniem przedsiębiorczości. Stan ten utrzymuje się, co widać na mapie poniżej. Nadal koncentracja podmiotów gospodarczych jest bardzo wyraźna na obszarze R1 zarówno w części Nowego Miasta jak i wzdłuż osi ulicy Sikorskiego.

Rysunek 57 Przedsiębiorcy na terenie Gorzowa Wielkopolskiego w ewidencji CEIDG w 2022 r.

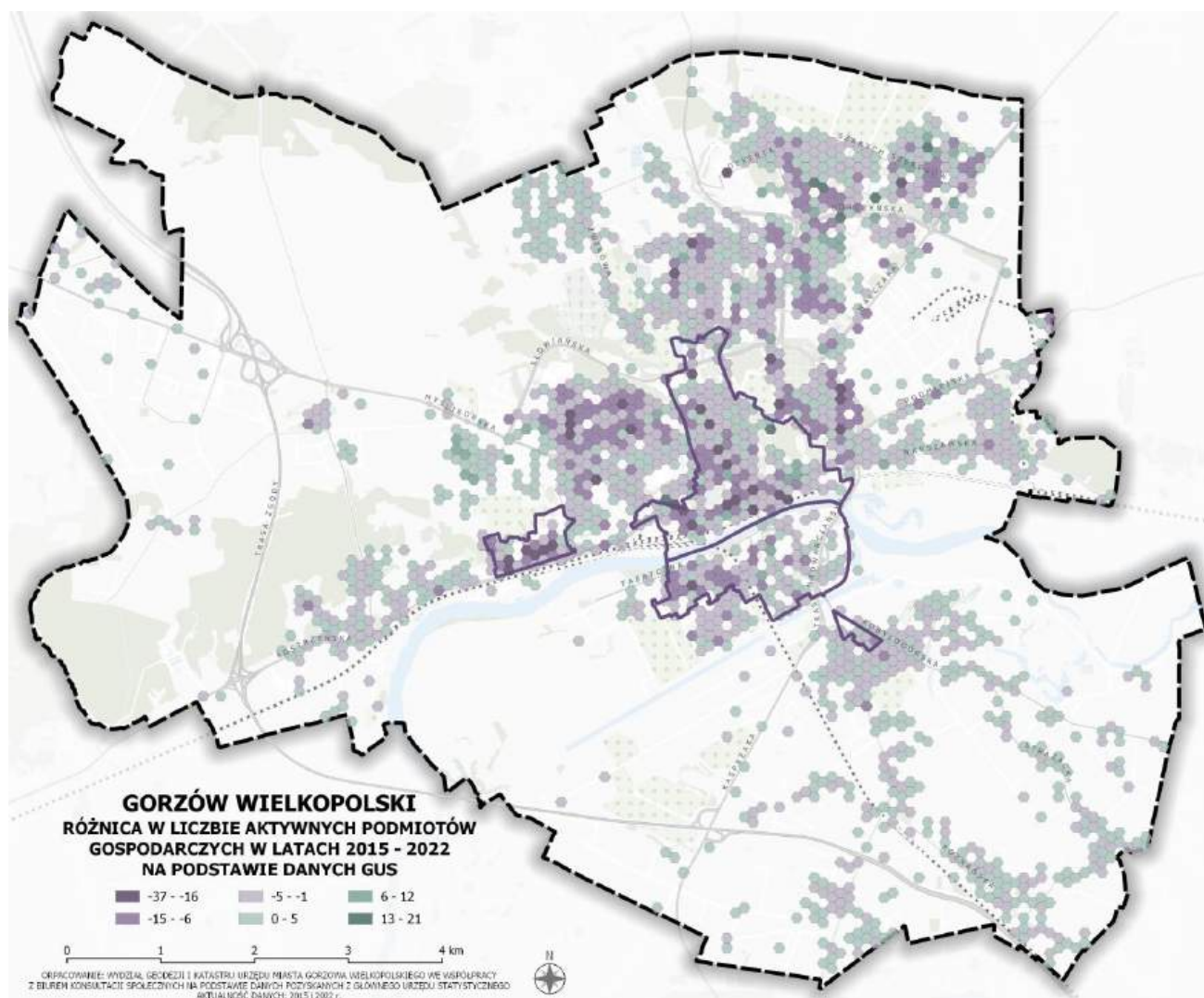

Zmiana w rozkładzie przestrzennym zjawiska dotyczy przede wszystkim zmniejszenia ogólnej liczby przedsiębiorców, która nie ma wyłącznie lokalnego charakteru, a jest zjawiskiem występującym na poziomie całego kraju. Spadek liczby zarejestrowanych działalności jest również charakterystyczny dla całego miasta.

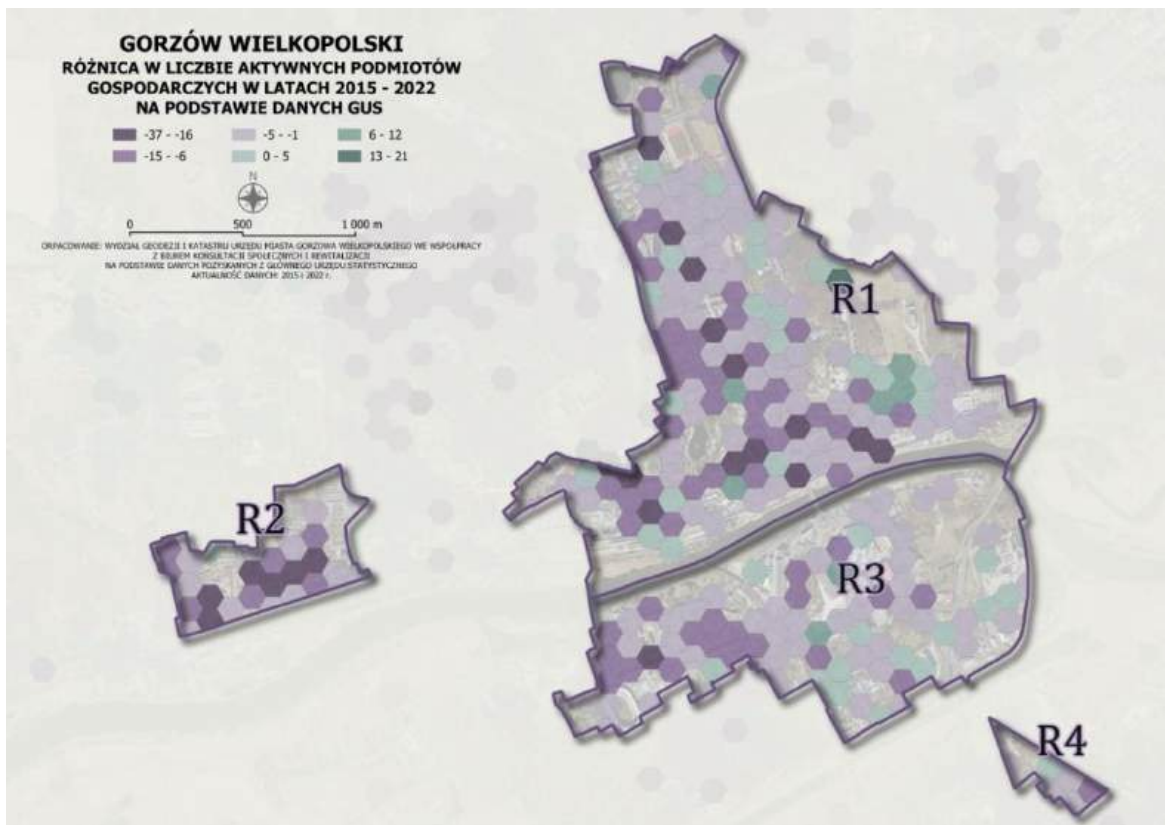
Przyczyną może tu być spadek liczby ludności, starzenie się populacji, ogólna sytuacja kraju związana z okresem pandemii, konfliktem zbrojnym w Ukrainie oraz rosnące koszty funkcjonowania firm.

Sytuację miasta obrazują mapy na kolejnej stronie, na których ciemne pola oznaczają duże ujemne różnice, natomiast zielone wzrost. Istotne przy interpretacji prezentowanych danych jest to, że ich źródłem jest CEIDG, co nie zawsze oznacza, że podmioty zarejestrowane pod danym adresem właśnie tam wykonują swoją działalność. Dodatkowo warto wziąć pod uwagę, że zgodnie z przepisami wprowadzonymi w 2018 r. o nierejestrowanej działalności gospodarczej osoby chcące podjąć próbę swoich sił w prowadzeniu biznesu lub prowadzące drobną działalność zarobkową nie przekraczającą określonych przepisami limitów przychodu, mogą działać bez rejestrowania firmy a więc nie są widoczne w CEIDG i są trudne do uchwycenia w statystykach.

Rysunek 58 Podmioty aktywne gospodarczo w latach 2015-2022 – różnice na tle całego miasta

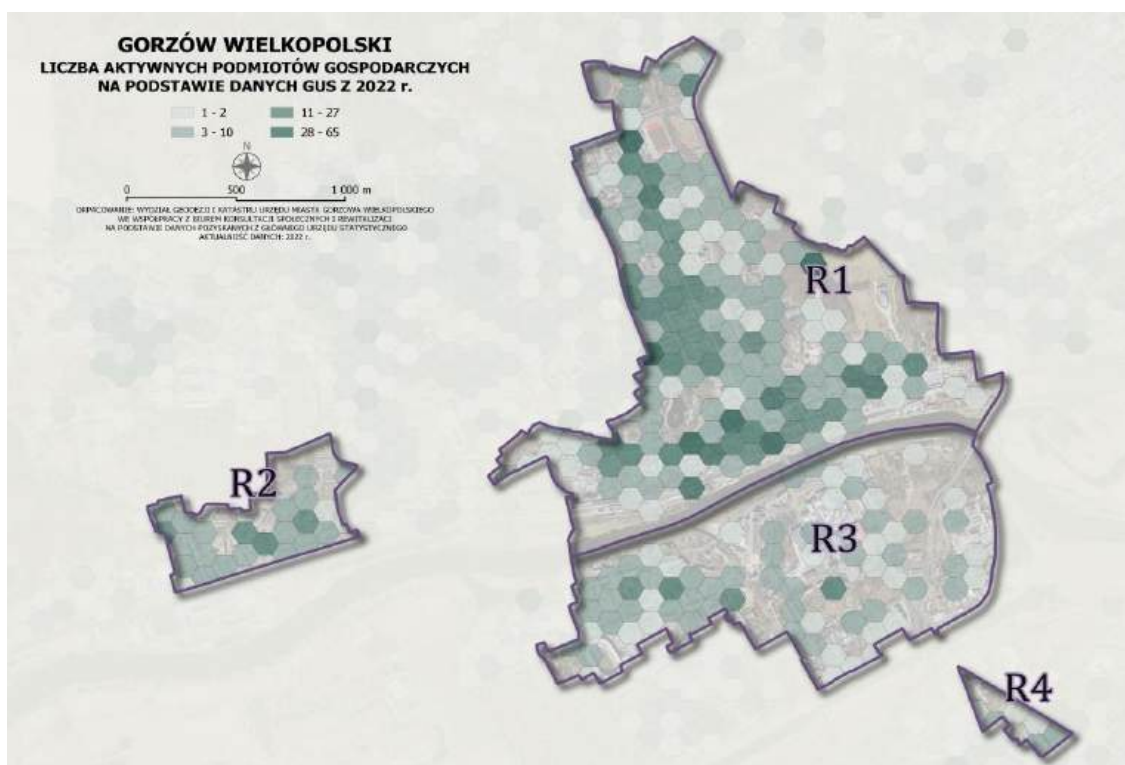

Rysunek 59 Podmioty aktywne gospodarczo w latach 2015 - 2022 – różnice w podobszarach rewitalizacji.

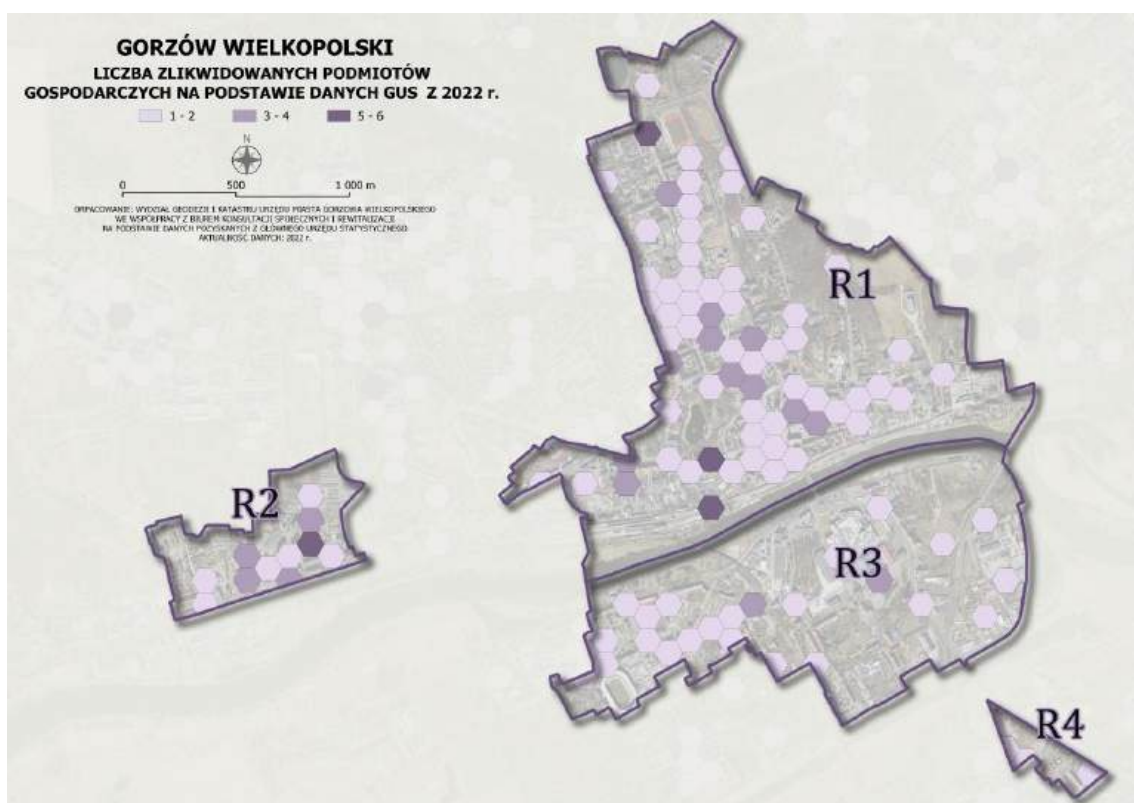

Pomimo odnotowanego, ogólnego spadku liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – mierzona w ten sposób przedsiębiorczość nadal jest potencjałem, zwłaszcza na podobszarze rewitalizacji R1.

Rysunek 60 Liczba aktywnych podmiotów gospodarczych na podobszarach rewitalizacji w 2022 r.

Rozkład przestrzenny likwidowanych podmiotów, mimo koncentracji w określonych rejonach podobszarów rewitalizacji nie jest niepokojący, co widać na mapie poniżej.
 Rysunek 61 Liczba zlikwidowanych podmiotów gospodarczych na podobszarach rewitalizacji w 2022 r.

Konkluzja 42. Przesłanką do oceny poziomu przedsiębiorczości była informacja statystyczna o lokalizacji podejmowanych działalności gospodarczych. Agregacja pozyskanych danych nie potwierdza słabej kondycji lokalnych podmiotów gospodarczych. Podobnie jak przy pierwszej ocenie diagnostycznej największy potencjał ma podobszar R1, pozostałe podobszary wypadają słabiej. Badane zjawisko nadal stanowi potencjał.

Przy diagnozie negatywnych zjawisk gospodarczych szczególną uwagę skupiono na podobszarze rewitalizacji R1, który leży w centralnej części miasta i ma duży potencjał związany z możliwościami prowadzenia biznesu. Jest też rejonem, gdzie zrealizowano przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze przestrzenno - funkcjonalnym oraz technicznym, które miały w założeniu ożywić obszar centrum miasta i wpłynąć na rozwój lokalnej przedsiębiorczości, wspierać funkcje społeczne i gospodarcze. W podobszarze rewitalizacji R1 poza realizacją kluczowych przedsięwzięć inwestycyjnych stopniowo wprowadzane są zasady sprzyjające budowaniu funkcji ulicy śródmiejskiej, która została opisana w części dokumentu poświęconej wytycznym dla kształtowania przestrzeni publicznych. One również służą realizacji celów Programu. Zgodnie z założeniami Centrum miasta zaczyna funkcjonować jako miejsce spędzania czasu wolnego z atrakcyjną ofertą gastronomiczną i kulturalną. Sprzyjają temu przestrzenie deptakowe, ograniczenia ruchu samochodowego i infrastruktura dedykowana pieszym i rowerzystom. Oferta gastronomiczna w Centrum miasta stale się powiększa. W 2016 r. w Gorzowie Wielkopolskim, w podobszarze rewitalizacji R1 funkcjonowało 7 ogródków gastronomicznych, natomiast w 2023 r. było ich już 21.

W I i II kwartale 2023 r. została przeprowadzona inwentaryzacja – spis z natury lokali użytkowych na podobszarze rewitalizacji R1. W trakcie spisywania odnotowywano to, co było widoczne „z ulicy”.

Łącznie spisano 816 miejsc prowadzenia biznesu, z czego 123 czyli 15% stanowiły miejsca nieaktywne biznesowo. Większość nieużytkowanych lokali (87) jest własnością prywatną. Miasto jest właścicielem 36 lokali - w tym 13 z nich to lokale znajdujące się w budynkach przeznaczonych do rozbiórki. Nie uwzględniono też 10 lokali znajdujących się w budynku przy ul. Jagiełły 15 A również przeznaczonym do rozbiórki.

Szczególnie niepokojąca jest sytuacja zachodniego fragmentu ulicy Sikorskiego, pomiędzy ulicami Młyńską i Garbary, gdzie znajdują się puste budynki z trudnym do zaprognozowania okresem ich zagospodarowania.

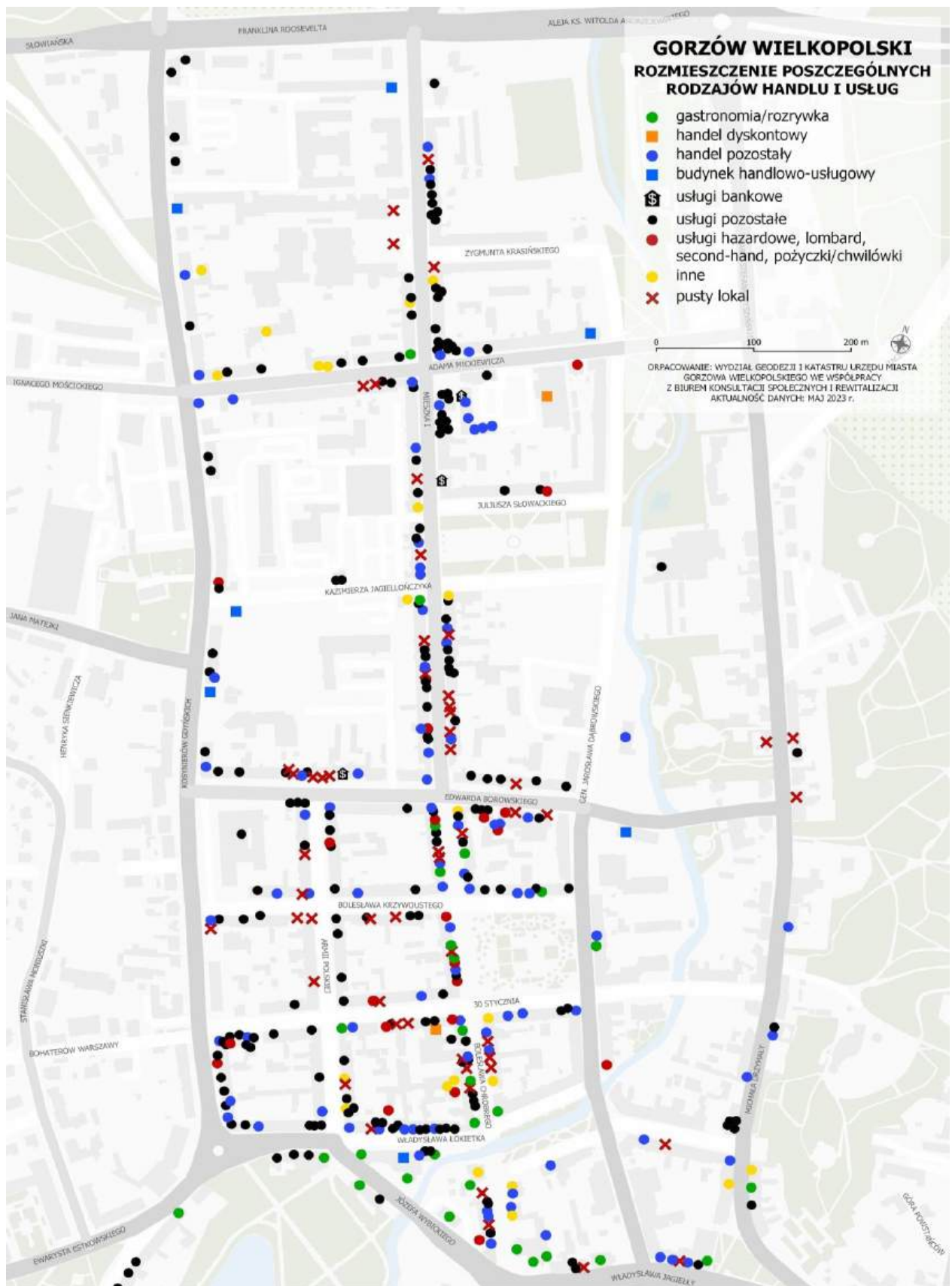
W pozostałych częściach podobszaru R1 - na przykład wzdłuż osi ulic Chrobrego i Mieszka I, na 185 spisanych lokali, odnotowano 30 niezagospodarowanych (w tym 6 miejskich). Często są to lokale znajdujące się w przyziemiu, wymagające gruntownych remontów. Potencjałem są niewątpliwie nowe budynki, w których znajdują się atrakcyjne miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej.

W 2023 r. aktywność gospodarcza nadal charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. Branżami, które wyróżniają się ilościowo są: gastronomia (w tym bary, fast foody, kawiarnie, restauracje, lodziarnie) – 87 lokali, usługi kosmetyczne – 57 lokali. Sporo jest usług prawniczych – 40 lokali i sklepów spożywczych 42 lokale, w tym 3 dyskonty.

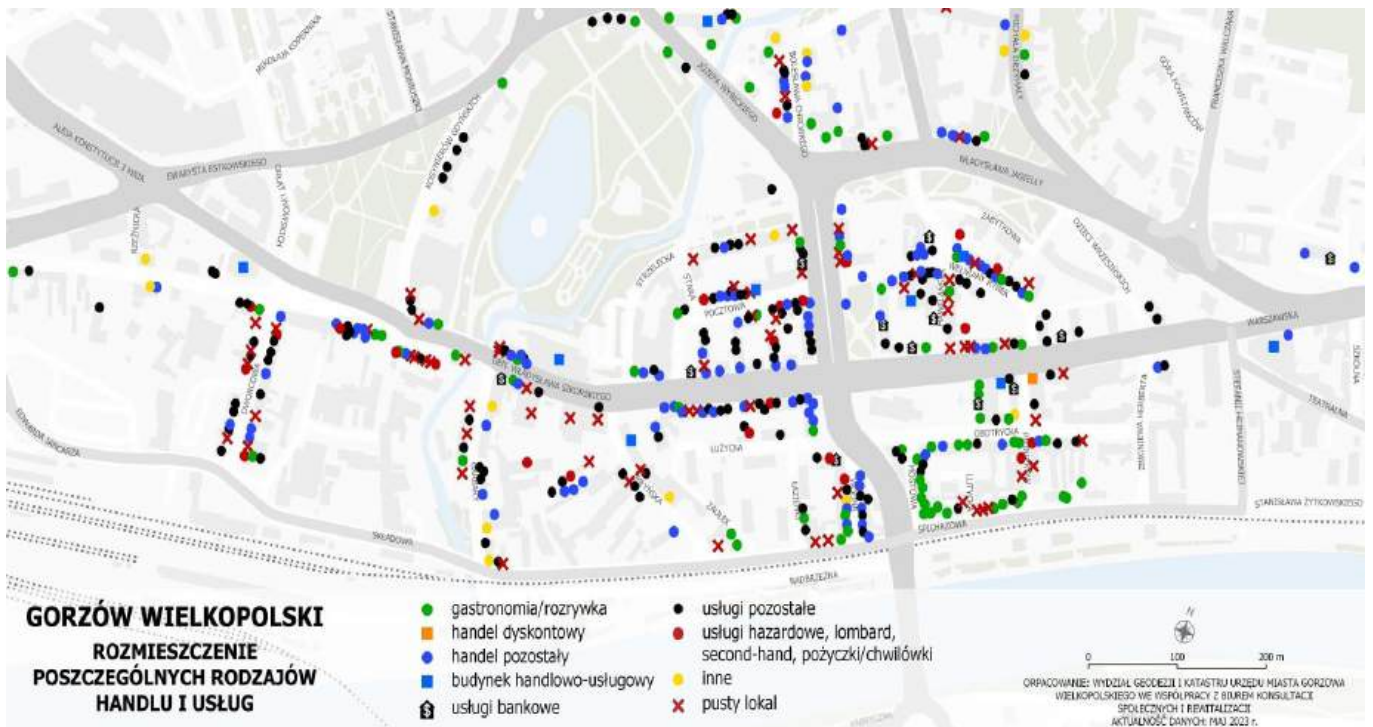
W odniesieniu do usług niepożądanych, typowych dla miejskich obszarów problemowych, związanych z występowaniem negatywnych zjawisk społecznych odnotowano: 23 lombardy (większość w rejonie Nowego Miasta) oraz 7 punktów udzielających pożyczek w tym „chwilówki”. Apteki i banki nie są branżą dominującą. W trakcie inwentaryzacji na całym, dość rozległym podobszarze R1, odnotowano 15 banków i 6 aptek.

Mapy znajdujące się na kolejnych stronach pokazują rozkład przestrzenny handlu i usług na podobszarze rewitalizacji R1 ze szczególnym wyróżnieniem obszaru znajdującego się w obrębie zarysu murów miejskich, gdzie w porównaniu z 2016 r. zaszły największe zmiany.

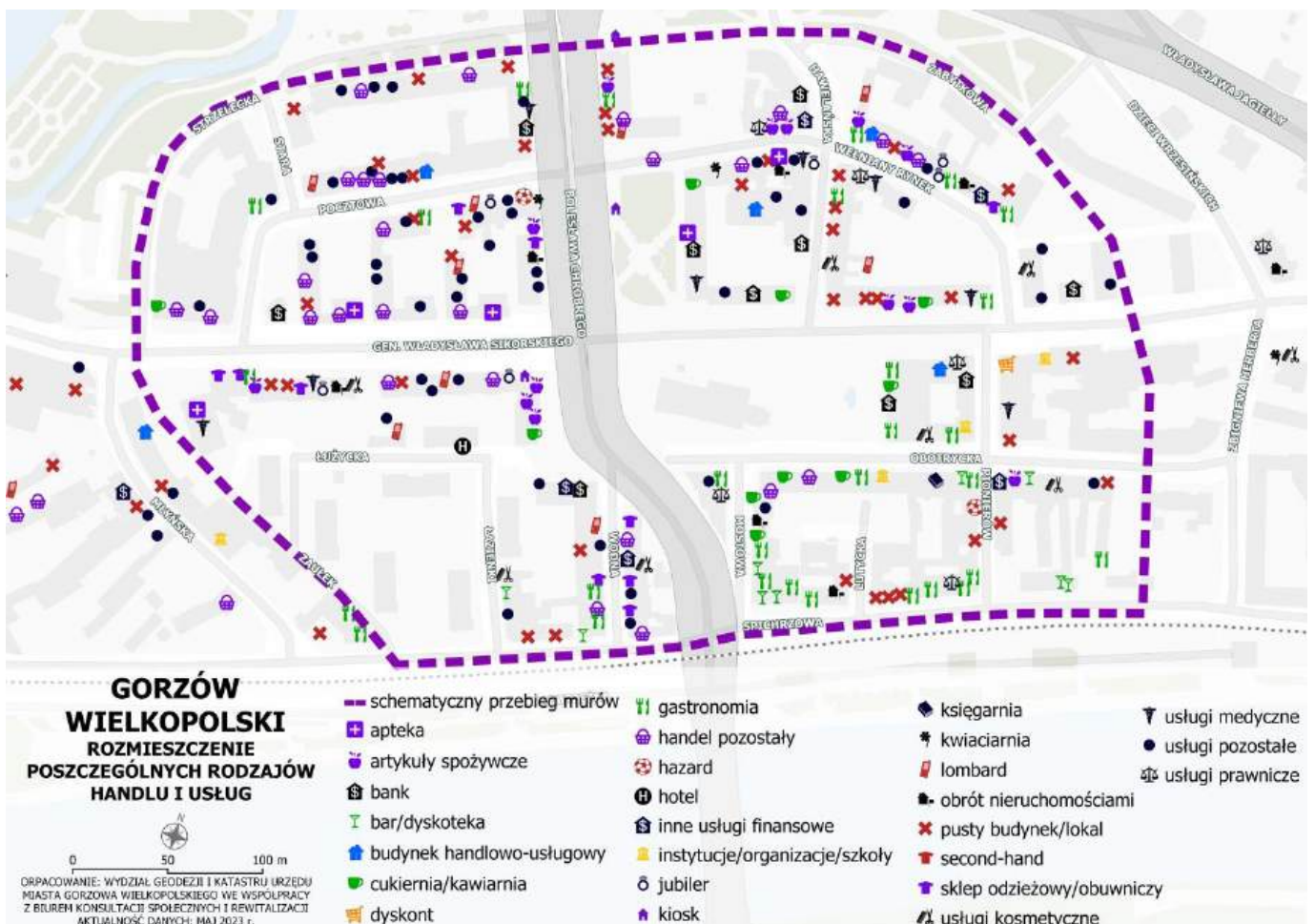
Rysunek 62 Rozmieszczenie handlu i usług rodzajami – Nowe Miasto i Centrum.

Rysunek 63 Rozmieszczenie handlu i usług rodzajami – Stare Miasto i Centrum.

Rysunek 64 Rozmieszczenie poszczególnych rodzajów handlu i usług.

Rysunek 65 Przykłady nefunkcjonujących budynków handlowo –usługowych.

Fot. UM Gorzowa Wielkopolskiego

Nadal sporym problemem jest kwestia ładów wizualnych, w szczególności w obszarze reklam i szyldów. W pierwotnej diagnozie stwierdzono, że reklamy o niskim standardzie, zdewastowane i nieodnawiane szyldy są przesłanką do stwierdzenia słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw. Przykładów przywołanych w 2016 r. obserwujemy coraz mniej, w związku z tym jest to twierdzenie częściowo tylko uprawnione. Jaskrawe witryny, chaotyczne szyldy czy reklamy wielkoformatowe na budynkach są raczej kwestią nawyków, utrwalonych praktyk lub stanowią pozostałości po wcześniej prowadzonych działalnościach gospodarczych.

Rysunek 66 Przykłady reklam i witryn z podobszaru rewitalizacji R1

Fot. UM Gorzowa Wielkopolskiego

Potencjał obszaru zwiększają zadania realizowane w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych o charakterze społecznym, np. Nocny Szlak Kulinaryny, czy cykl Dobry Wieczór Gorzów.

Konkluzja 43. Koncentracja i duże zróżnicowanie branżowe działalności gospodarczej nadal są atutem i potencjałem podobszaru rewitalizacji R1. Występujące tu niekorzystne zjawiska dotyczą przede wszystkim niezagospodarowanych lokali użytkowych lub pustych budynków handlowo usługowych, które przeważnie są własnością prywatną. Istotna jest również duża dynamika zmian w obszarze. Chaos reklamowy nadal jest problemem, w szczególności dotyczącym ścisłego centrum miasta – podobszaru rewitalizacji R1. Dużym wsparciem dla firm w Centrum,

w szczególności z branży gastronomicznej i rozrywkowej, powinna być dalsza animacja życia kulturalnego serca miasta np. poprzez działania takie jak „Dobry Wieczór Gorzów” oraz nakierowane na promocję gospodarczą np. „Nocny Szlak Kulinaryny” będących częścią przedsięwzięć rewitalizacyjnych (np. „Koniunktura w centrum” - wspólna promocja gospodarcza obszaru centrum miasta).

2.6.7 Problemy/potencjały funkcjonalno-przestrzenne i techniczne

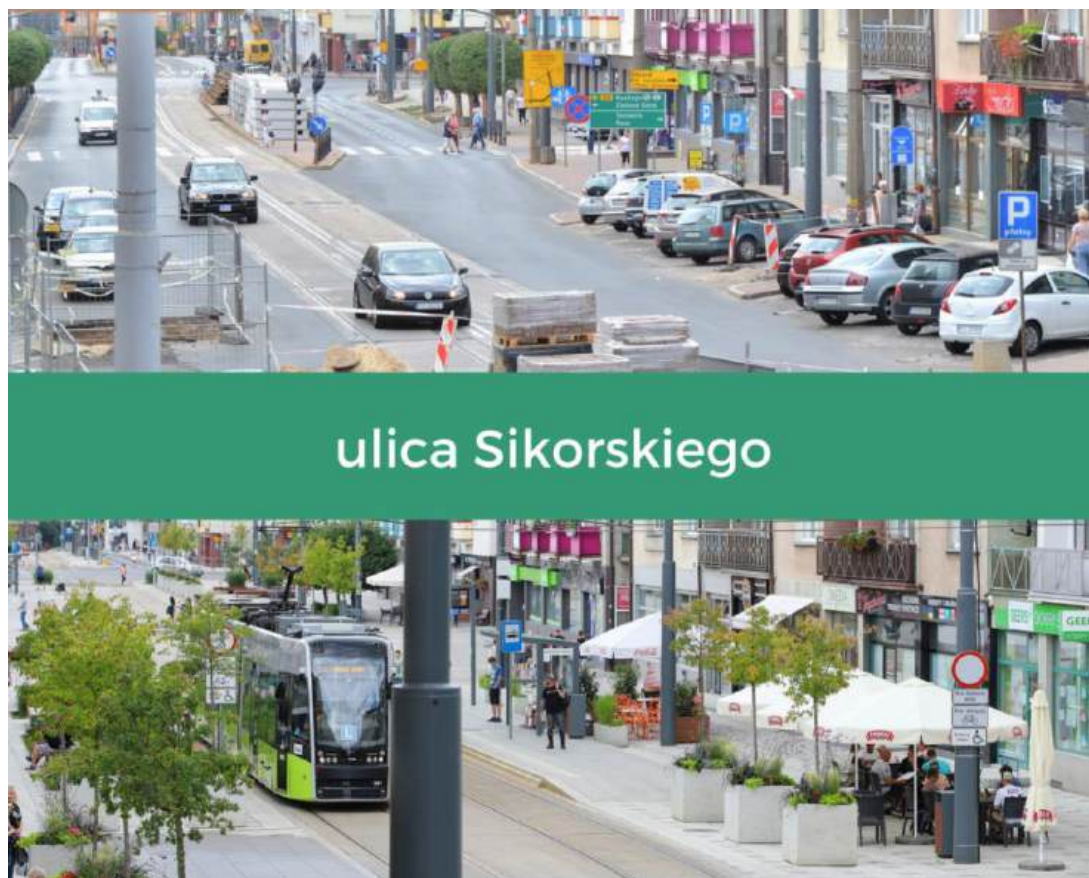
W 2016 r. wśród negatywnych zjawisk przestrzenno – funkcjonalnych na podobozarach rewitalizacji stwierdzono niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i jej zły stan.

Dotyczyło to przede wszystkim:

- bardzo złego stanu infrastruktury drogowej w tym chodników;
- całkowitego braku dróg rowerowych;
- słabej infrastruktury technicznej (np. skrzynki instalacyjne);
- złego stanu infrastruktury systemu odbierania odpadów;
- deficytu miejsc rekreacji i wypoczynku, w tym placów zabaw;
- zdegradowanych podwórek.

W odpowiedzi na wskazane problemy i zgodnie z wytycznymi zawartymi w GPR zrealizowano przedsięwzięcia, które przyczyniły się do zmiany funkcji kluczowych przestrzeni miejskich. Przykładem może być ulica Sikorskiego na odcinku od ul. Chrobrego do ul. Pionierów, która nie pełni już roli tranzytowej, a w połączeniu ze Starym Rynkiem stała się częścią miejskiego placu (cel rewitalizacji 5.1. *Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa Wielkopolskiego – inkluzywną przestrzeń najwyższej jakości*).

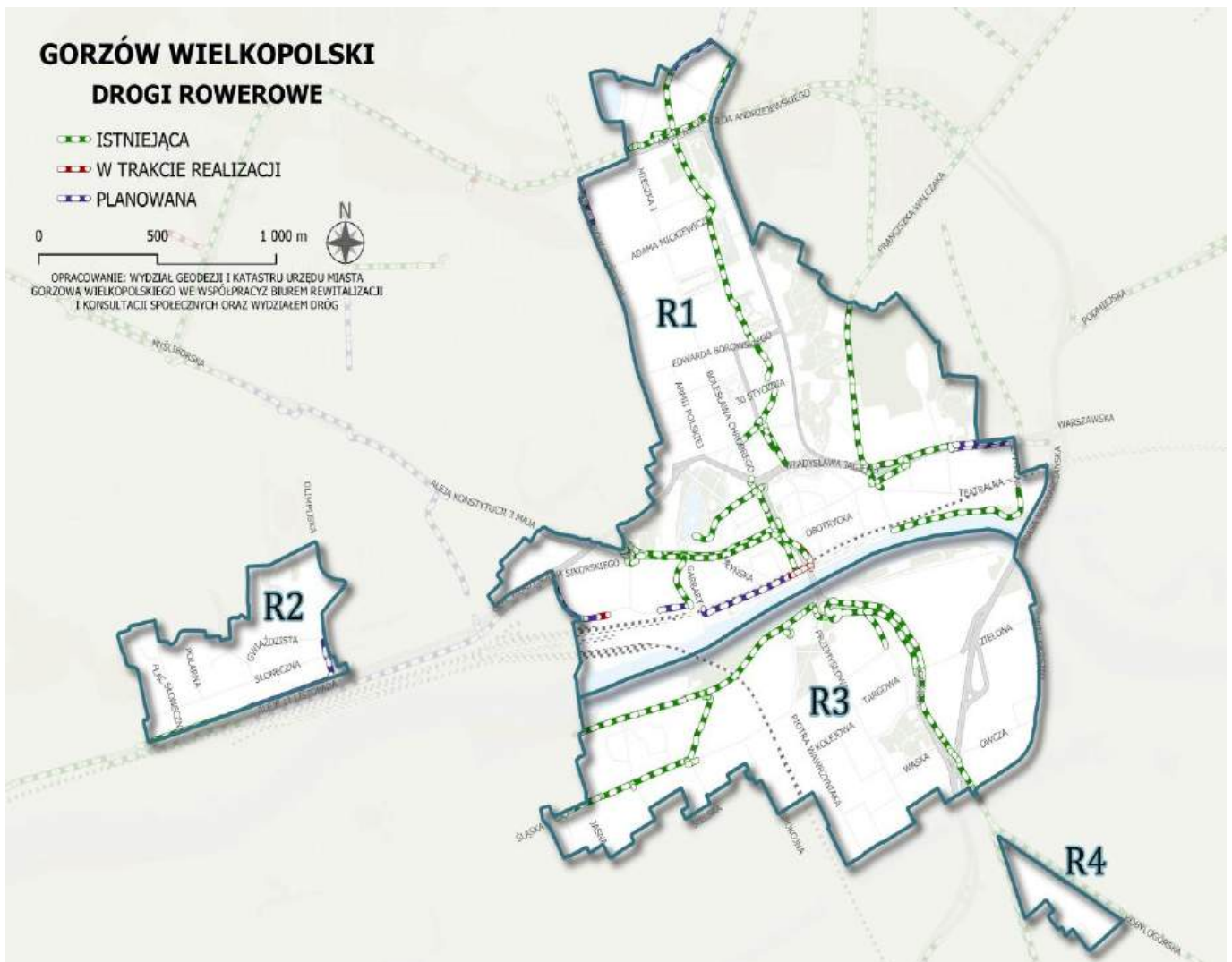
Rysunek 67 Ulica Sikorskiego przed i po zakończeniu inwestycji.

W pozostałych podobszarach rewitalizacji zrealizowano szereg remontów czy przebudów kluczowych dróg, wspierając tym samym proces rewitalizacji. Są to ul. Słoneczna w podobszarze R2 Osiedle Słoneczne, czy ul. Śląska w podobszarze R3 Zawarcie

Stale rozbudowywana jest infrastruktura rowerowa. Jej uzupełnianie i modernizacja w całym mieście, w tym na podobszarach rewitalizacji, wspierają ruch pieszy i rowerowy. Przyczyniają się tym samym do kształtowania się coraz bardziej przyjaznych przestrzeni miejskich. W ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych wykonano trakt pieszo – rowerowy nad Kłodawką łączący funkcje komunikacyjne i rekreacyjne.

Rysunek 68 Sieć dróg rowerowych w podobszarach rewitalizacji.

Kolejne zdiagnozowane negatywne zjawisko – niedobór lub niska jakość terenów publicznych była wskazywana jako jeden z głównych problemów podobszarów rewitalizacji. W szczególności wskazywano na:

- zdegradowaną infrastrukturę Placu Nieznanego Żołnierza (Kwadrat);
- zdegradowany technicznie deptak ul. Chrobrego;
- brak dostępu do rzeki Kłodawki;
- deficyt przestrzeni publicznych na podobszarze R3 Zawarcie;
- brak w ogóle przestrzeni do spotkań i rekreacji na podobszarze R2 Osiedle Słoneczne.

Do końca 2023 r. w pełni zrealizowano 8 przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które wprost odpowiadają na zdiagnozowane problemy – większość z nich na podobszarze rewitalizacji R1.

W trakcie sporządzania aktualnej diagnozy sprawdzono dostępność terenów zieleni urządzonej oraz terenów rekreacyjnych dla mieszkańców podobszarów rewitalizacji. Pomocniczo, zbadano ilu mieszkańców podobszarów rewitalizacji mieszka w zasięgu pięciominutowego dojazdu (350 m) do tych terenów.

W przypadku badania dostępności zieleni uwzględniono: parki miejskie, skwery, tereny zielone nad Wartą, teren przy ścieżce rowerowej wzdłuż Kłodawki.

Najlepsza sytuacja jest na podobszarze rewitalizacji R1 Centrum. W przypadku pozostałych podobszarów – R2 Osiedle Słoneczne, R3 Zawarcie i R4 Zakanale nadal mamy do czynienia z deficytami terenów zieleni urządzonej. Na podobszarze rewitalizacji R2 powstał tylko jeden publiczny teren zieleni urządzonej – park kieszonkowy na skrzyżowaniu ulic Słonecznej i Plac Słoneczny. Warto tu jednak mieć na uwadze, że w badaniach z 2018 r. mieszkańcy podobszaru Zawarcie ocenili dostępność do terenów zielonych na średnim poziomie (tabela nr 11 i nr 12). Być może wpływ na taką ocenę ma występowanie w tej części miasta zielonych przestrzeni półpublicznych takich jak przydomowe ogródki, czy ogrody działkowe. Jest to potencjał, który warto pielęgnować stwarzając warunki do poszerzania się tych terenów.

Rysunek 69 Dostępność terenów zieleni urządzonej na podobszarach rewitalizacji.

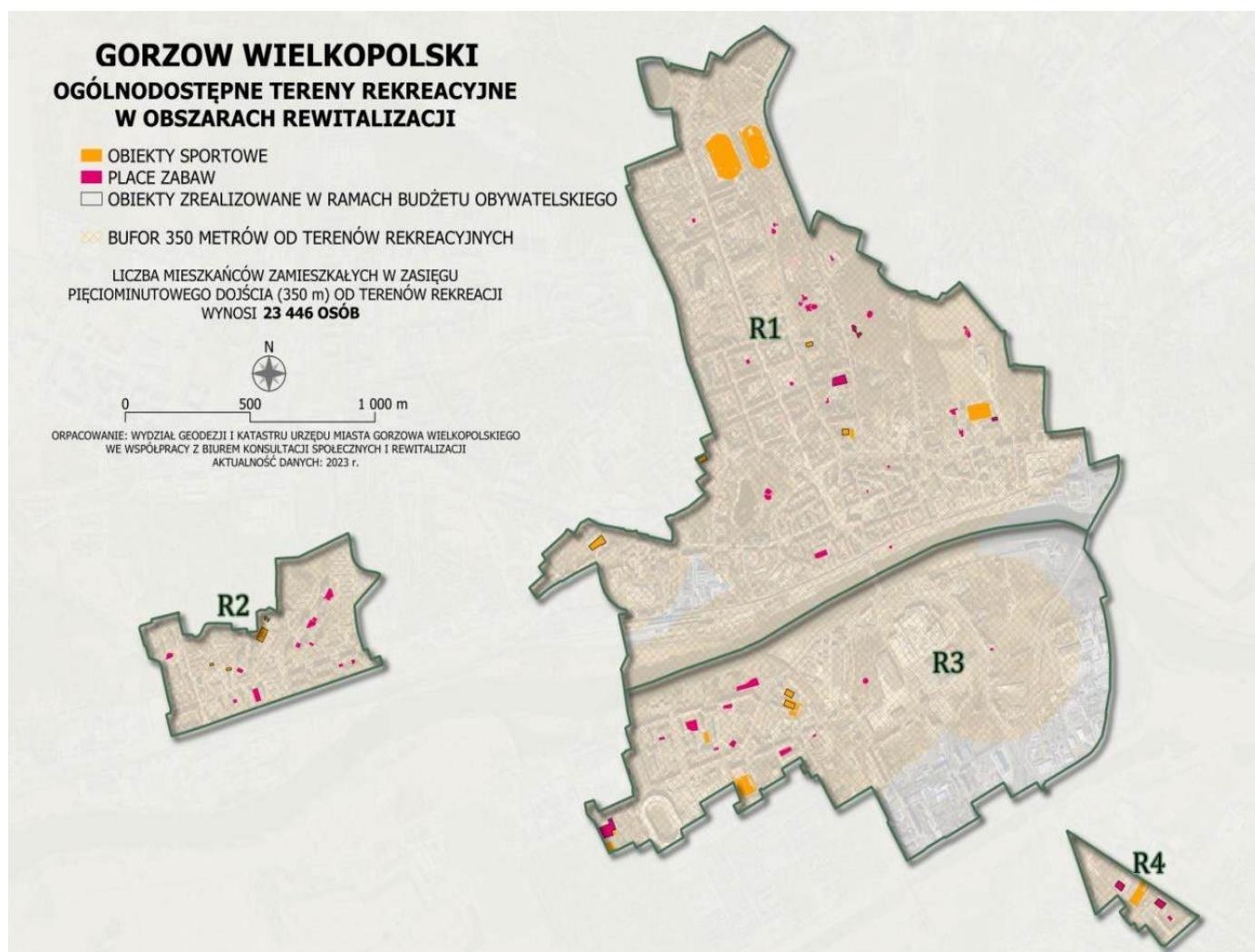

Tereny rekreacyjne mają się znacznie lepiej, co pokazuje mapa poniżej. W analizie uwzględniono infrastrukturę ogólnodostępną – w tym również boiska znajdujące się przy placówkach edukacyjnych, z których dzieci i młodzież mogą korzystać po godzinach pracy tych instytucji.

Rysunek 70 Przykład zieleni urządzonej i terenu rekreacyjnego na podobszarze R2.

Rysunek 71 Dostępność terenów rekreacyjnych na podobszarach rewitalizacji.

Dotychczas zrealizowane zostały przedsięwzięcia rewitalizacyjne wpływające na poprawę jakości obszarów zamieszkania, w tym angażujące mieszkańców obszarów w ich aranżację oraz utrzymanie.

Było to przedsięwzięcie „Mieszkać lepiej” oraz konkurs na zielone mikroinicjatywy wpisujący się w przedsięwzięcia rewitalizacyjne „Tereny Zielone na Osiedlu Słonecznym”, „Tereny zielone na Zawarcu” i „Porządkowanie przestrzeni podwórek na podobszarze R1”.

Rysunek 72 Przykłady podwórek zagospodarowanych w ramach realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Konkluzja 44. W odpowiedzi na zdiagnozowane problemy zrealizowano przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które poprawiły sytuację w podobszarach rewitalizacji – w szczególności R1. Wskazana jest kontynuacja zadań związanych z uporządkowaniem przestrzeni podwórek oraz zwiększenie udziału terenów zieleni urządzonej na podobszarach rewitalizacji R2 i R3. Konieczna jest też kontynuacja działań związanych z infrastrukturą odbioru śmieci.

Inną grupą zagadnień związaną z występowaniem negatywnych zjawisk technicznych jest:

- stan techniczny obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym;
- niefunkcjonalne rozwiązania techniczne w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

W diagnozie odnosimy się wyłącznie do budynków, które są własnością Miasta oraz wspólnotowych z udziałami gminy. W miejskim zasobie komunalnym są 154 budynki mieszkalne oraz 898 wspólnotowych z udziałami miasta. Większość z tych budynków znajduje się na podobszarach rewitalizacji. Budynki, które powstały w latach 1880 – 1945 stanowią prawie 80 % zasobu. Ich stan techniczny został opisany w rozdziale 2.2.2 w części dotyczącej negatywnych zjawisk technicznych.

Zgodnie z oceną Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej, który realizuje zadania Miasta w zakresie zarządzania komunalnym zasobem mieszkaniowym - 17 budynków (w tym 15 położonych na podobszarach rewitalizacji) jest przeznaczona do rozbiórki w okresie 0 - 5 lat ze względu na zły stan techniczny. Dane te pochodzą ze sprawozdania instytucji za 2022 r.

Natomiast w przypadku 19 budynków (w tym 16 na podobszarach rewitalizacji) stan oceniono jako dostateczny z zastrzeżeniem, że w przypadku braku inwestycji istnieje duże zagrożenie, że w okresie 5-10 lat budynki mogą być przeznaczone do rozbiórki.

Innym zdiagnozowanym problemem jest zapotrzebowanie na lokale mieszkalne, w tym te o charakterze socjalnym. Obecnie w zasobach komunalnych jest 5540 lokali, w tym 529 lokali socjalnych.

Konkluzja 45. W okresie obowiązywania GPR zrealizowano dwa przedsięwzięcia rewitalizacyjne odpowiadające na problem związany ze stanem technicznym budynków mieszkalnych oraz zapotrzebowaniem na mieszkania. Niezależnie od zapisów programu, ZGM prowadzi działania służące poprawie opisanego stanu. Pomimo to, skala potrzeb nadal jest znaczna i ten obszar problemowy wciąż wymaga wsparcia.

2.6.8 Problemy środowiskowe

Jednym z wymienionych w ustawie o rewitalizacji elementów kryzysu, który wymaga diagnozowania są problemy środowiskowe rozumiane jako przekroczenia standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.²⁰

W pierwotnej diagnozie, po przeprowadzonych analizach stwierdzono, że czynniki środowiskowe nie generują kryzysu. Nie stwierdzono również ich koncentracji

²⁰ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, art. 9 ust. 1 pkt 2

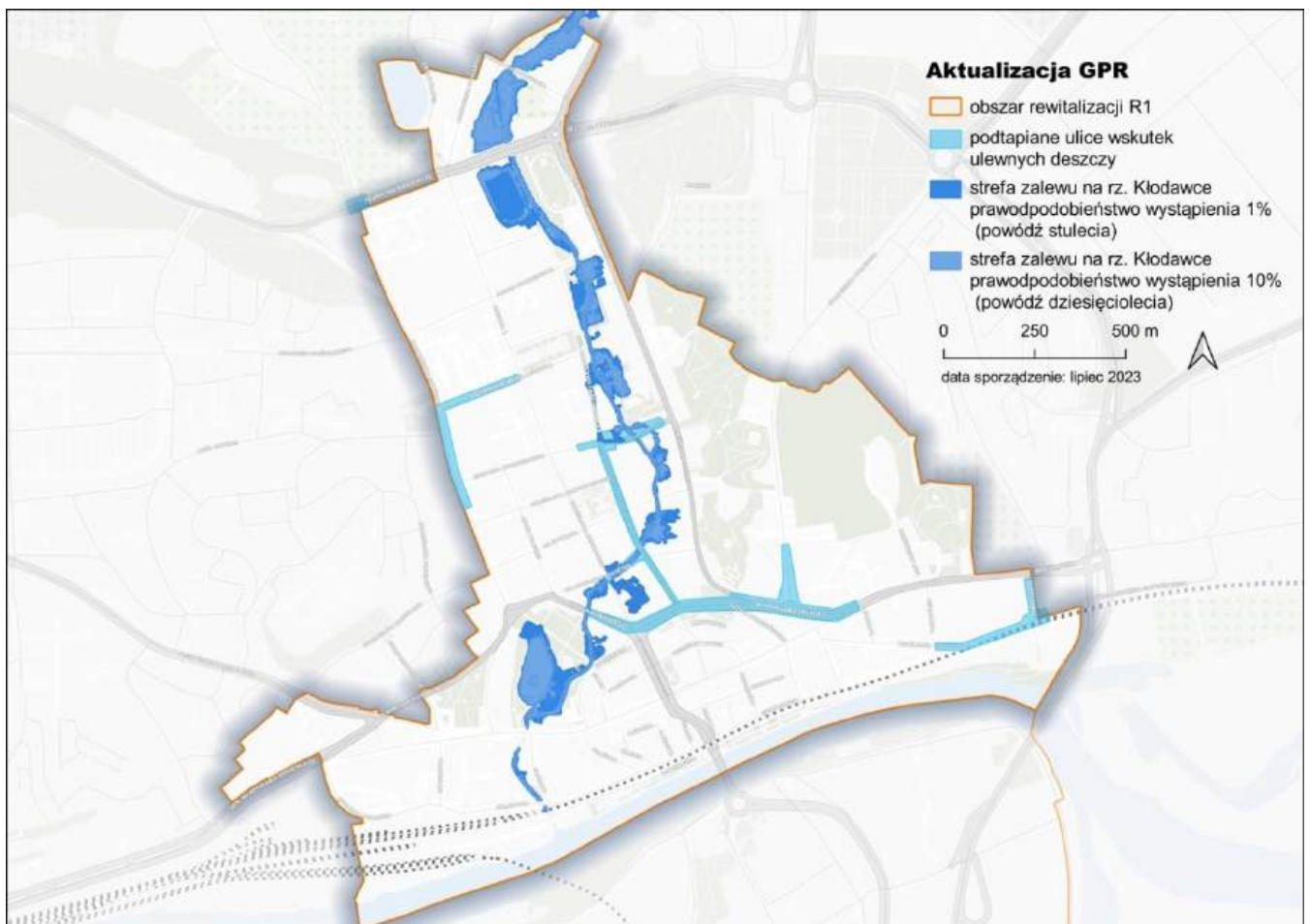
na podobszarach rewitalizacji. W konkluzjach wskazano natomiast, że problemy środowiskowe powinny być analizowane w szerszym kontekście adaptacji miasta do zmian klimatycznych.

W szczególności dotyczyło to: ograniczenia niskiej emisji, zwiększenia dostępności do terenów zielonych, w tym przestrzeni publicznych z zielenią wysoką w centrum miasta.

Drugi z wymienionych czynników został opisany w rozdziale dotyczącym problemów i potencjałów funkcjonalno - przestrzennych i technicznych. Kwestie związane z ograniczeniem niskiej emisji wymagają nadal podejmowania działań w zakresie zaopatrzenia budynków w ciepło czy termomodernizacji zwiększającej efektywność energetyczną budynków.

Istotnym problemem środowiskowym, wcześniej niewskazywanym, jest zagrożenie zalewaniem w wyniku intensywnych opadów deszczu. Obszary podtopień występują zwłaszcza na podobszarze R1 Nowe Miasto/Centrum.

Rysunek 73 Mapa podtopień, występujących na podobszarze R1 w czasie ulewnych deszczy.

Konkluzja 46. Problemy środowiskowe związane z nagromadzeniem opadów przekraczających normy są zauważalnym zagrożeniem. Rejonem szczególnie narażonym na podtopienia jest podobszar rewitalizacji R1.

3. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

Część planistyczna programu rewitalizacji jest odpowiedzią na wyniki przeprowadzonej diagnozy. Nie jest ona jednak odpowiedzią bierną. W wielu aspektach nie ogranicza się jedynie do tego, co niejako automatycznie wynika z diagnozy problemów. Opierając się o zdiagnozowany potencjał wychodzi naprzeciw wyzwaniom. Obejmuje przedsięwzięcia prewencyjne wyprzedzające powstawanie lub nasilanie się problemów możliwych do przewidzenia w przyszłości.

3.1 Wizja i cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań

Ustawa w art. 15 ust 1 p. 3 i 4 stanowi, że gminny program rewitalizacji zawiera w szczególności opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, a także cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych poprzednio negatywnych zjawisk społecznych i powiązanych z nimi problemów gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych. Wizja i uporządkowany system celów rewitalizacji powinny stanowić spójną całość w tym sensie, że każdy z celów rewitalizacji musi w sposób czytelny i niebudzący wątpliwości przyczyniać się do realizacji określonego fragmentu wizji oraz wizji, jako całości.

3.1.1 Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

W toku prac nad aktualizacją Gminnego Programu Rewitalizacji w 2024 r. uznano wizję określoną w roku 2016 za wciąż aktualną. Za horyzont czasowy jej realizacji przyjęto rok 2030.

WIZJA OBSZARU REWITALIZACJI 2030:

W roku 2030 w Gorzowie Wielkopolskim każdy wie, na czym polega rewitalizacja. Dzięki niej śródmieście Gorzowa Wielkopolskiego ożywiło się i nie kojarzy się już z obszarem ubóstwa, lecz z aktywnością społeczną, coraz lepszą edukacją i żywą kulturą obecną na każdym kroku.

Centrum miasta wypiękniło i ożywiło się gospodarczo. Ożywienie daje się też zauważyć w innych częściach miasta. Ulice tętnią życiem, do późna otwarte są restauracje, kawiarnie, sklepy i punkty usług. Gorzowianie przyzwyczaili się do bywania w centrum, gdzie zawsze dzieje się coś ciekawego. Na ulicach śródmieścia, z uspokojonym ruchem i wśród zieleni dobrze czują się seniorzy spacerujący lub siedzący na ławkach, ale codziennie widać tu także młodzież - uczniów i studentów, którzy coraz chętniej bywają w centrum Gorzowa Wielkopolskiego i wypełniają przestrzeń miasta swoją energią.

Obszary Zawarcia i Osiedla Słonecznego ożywiły się gospodarczo i zyskały nowe tereny rekreacyjne podnoszące jakość życia mieszkańców. Trzy podobszary rewitalizacji: Osiedle Słoneczne, Zawarcie i Zakanale stały się atrakcyjnymi dzielnicami mieszkaniowymi z aktywnymi i zaangażowanymi w ich funkcjonowanie mieszkańcami.

Śródmieście stało się znów ważne dla gorzowian. Niemal każdy z nich ma tu teraz swoje ulubione miejsca, w których chętnie bywa i do których zaprosi z dumą przyjaciół, jeśli odwiedzą Gorzów Wielkopolski. A jest się czym pochwalić: odnowiony i ożywiony Stary Rynek, deptak na Chrobrego tętniący miejskim życiem do późna, piękne przestrzenie spacerowe nad Wartą i Kłodawką, odnowione budynki i ulice. Miasto ożyło.

3.1.2 Misja Gminnego Programu Rewitalizacji

Misja to generalna wartość, do której dążenie jest niezmiennym celem samorządu miasta Gorzowa Wielkopolskiego w perspektywie długoletniej. Misja rewitalizacji miasta Gorzowa Wielkopolskiego musi stanowić inspirującą odpowiedź na zdefiniowane problemy w długoterminowej perspektywie rozwoju, które będą rozwiązywane w procesie rewitalizacji.

Misja rewitalizacji Gorzowa Wielkopolskiego:

Ożywić śródmieście Gorzowa Wielkopolskiego

Rozumiemy tę misję następująco:

- ożywić śródmieście Gorzowa Wielkopolskiego, to przełamać w nim atmosferę poczucia braku szans i braku wpływu na swoje otoczenie. Ożywić śródmieście, to znaczy sprawić, aby jego mieszkańcy poczuli się gospodarzami swego otoczenia i aktywnie wzięli się za jego poprawianie. Ożywić, to zaktywizować do współdziałania instytucje i ludzi;
- ożywić śródmieście Gorzowa Wielkopolskiego, to zaktywizować jego gospodarkę, spowodować, że w centrum miasta otworzą się nowe sklepy i usługi, a w odpowiedzi na to pojawią się tu nowi klienci z całego miasta i okolicy;
- ożywić śródmieście Gorzowa Wielkopolskiego, to zacząć poprawiać rozsypujące się budynki i brzydkie ulice, sprawiające wrażenie miasta opuszczonego i zamierającego;
- ożywić śródmieście Gorzowa Wielkopolskiego, to upiększyć jego przestrzeń i poruszyć żywe emocje gorzowian. Niech od nowa pokochają centrum swego miasta i zechcą w nim bywać, przeżywać tu emocje, spędzać czas i snuć marzenia.

3.1.3 Przewodnie hasło promocyjne procesu rewitalizacji

Przewodnie hasło promocyjne gorzowskiej rewitalizacji brzmi: Gorzów Wielkopolski pracuje nad formą! Hasło to zawiera świadomie zaszytą w nim dwuznaczność. W pierwszym znaczeniu – jeśli posłużymy się metaforą sportową – hasło nawiązuje do odczuwanej przez wielu gorzowian „marnej kondycji”, naszego miasta. Na taki stan – brak wiary wielu gorzowian w swoje miasto – warto odpowiedzieć szczerze. Faktycznie Gorzów Wielkopolski obecnie nie jest „siłaczem” wśród miast. Toteż nie zamierzamy w tej chwili „napinać mięśni”. Muskulaturę musimy dopiero wypracować, więc Gorzów Wielkopolski wziął się za siebie i konsekwentnie pracuje nad formą. W drugim znaczeniu – Gorzów Wielkopolski jest miastem o zaburzonej i zdekonstruowanej formie urbanistycznej, z chaosem form i funkcji w ścisłym centrum miasta. Poprzez rewitalizację ma się to stopniowo zmieniać. Gorzów Wielkopolski pracuje nad świadomym, a nie chaotycznym i przypadkowym, ukształtowaniem swej formy urbanistycznej. W 2017 roku w mieście ruszyły na wielką skalę prace utrudniające przejściowo życie mieszkańcom. Muszą oni wówczas wiedzieć, że to początek całkowitej zmiany miasta: Gorzów Wielkopolski zaczął pracować nad swoją formą!

3.1.4 Struktura celów rewitalizacji

W myśl ustawy (art. 15 ust 1 p. 4) cele rewitalizacji powinny być wybrane tak, by można było im przypisać kierunki działań służących eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk ujawnionych w diagnozie. Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom powinno z kolei polegać na wykorzystaniu potencjałów zidentyfikowanych w drugiej części diagnozy.

W niniejszym Programie definiuje się pięć – podporządkowanych misji – celów strategicznych oraz –odpowiadających im celów szczegółowych, które przedstawiają się następująco:

Cel strategiczny 1. ODBUDOWAĆ W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNĄ

Cel szczegółowy 1.1. Zmniejszyć w obszarze rewitalizacji skalę narażenia na ubóstwo.

Cel szczegółowy 1.2. Zmniejszyć skalę dziedziczenia ubóstwa poprzez aktywne wsparcie.

Cel szczegółowy 1.3. Stworzyć Centra Aktywności Mieszkańców w podobszarach rewitalizacji.

Cel szczegółowy 1.4. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji.

Cel szczegółowy 1.5. Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze.

Cel szczegółowy 1.6. Budować włączenie społeczne dzięki aktywnościom sportowym.

Cel szczegółowy 1.7. Wspierać zatrudnienie socjalne.

Cel szczegółowy 1.8. Tworzyć pulę stabilnych zamówień dla podmiotów ekonomii społecznej i Zakładów Aktywności Zawodowej.

Cel szczegółowy 1.9. Włączyć w rewitalizację instytucje kultury.

Cel szczegółowy 1.10. Budować poczucie dumy z bycia Gorzowianinem.

Cel szczegółowy 1.11. Czerpać na co dzień z wielokulturowości Gorzowa Wielkopolskiego.

Cel szczegółowy 1.12. Włączyć mieszkańców podobszarów rewitalizacji w poprawę standardu otoczenia budynków - podwórek, wewnątrz kwartałów

Cel strategiczny 2. PODNIEŚĆ STANDARD USŁUG SPOŁECZNYCH

Cel szczegółowy 2.1. Poprawić standard obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta.

Cel szczegółowy 2.2. Wspierać prywatne inicjatywy na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych.

Cel szczegółowy 2.3. Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację, remonty i doposażenie obiektów usług społecznych.

Cel strategiczny 3. OŻYWIĆ GOSPODARCZO OBSZAR REWITALIZACJI

Cel szczegółowy 3.1. Promować gospodarczo centrum miasta.

Cel szczegółowy 3.2. Tworzyć przestrzenie dla działalności gospodarczej.

Cel szczegółowy 3.3. Wspierać tradycyjne rzemiosła budujące krajobraz kulturowy.

Cel szczegółowy 3.4. Wspierać tematyzację przestrzeni miejskiej.

Cel szczegółowy 3.5. Wspierać rozwój nowoczesnego Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu.

Cel szczegółowy 3.6. Rozwijać postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży.

Cel szczegółowy 3.7. Wspierać powstawanie miejsc pracy i rozwój firm z branż nowoczesnych technologii.

Cel strategiczny 4. POPRAWIĆ JAKOŚĆ OBSZARÓW ZAMIESZKANIA

Cel szczegółowy 4.1. Wspierać remonty budynków mieszkalnych i ich bezpośredniego otoczenia.

Cel szczegółowy 4.2. Rozwijać w Gorzowie Wielkopolskim społeczne budownictwo czynszowe.

Cel szczegółowy 4.3. Likwidować niską emisję.

Cel szczegółowy 4.4. Zwiększać powierzchnie biologicznie czynne na obszarach rewitalizacji.

Cel szczegółowy 4.5. Poprawić dostępność i standard transportu tramwajowego.

Cel szczegółowy 4.6. Stworzyć intermodalny węzeł przesiadkowy tramwaj-kolej-autobus w pobliżu dworca PKP.

Cel szczegółowy 4.7 Adaptacja do zmian klimatu na podobszarach rewitalizacji.

Cel strategiczny 5. ODBUDOWYWAĆ ŁAD PRZESTRZENNY W CENTRUM MIASTA

Cel szczegółowy 5.1. Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa Wielkopolskiego – inkluzywną przestrzeń najwyższej jakości.

Cel szczegółowy 5.2. Przekształcić ulice Wełniany Rynek i Hawelańską w przyjazną przestrzeń miejską sprzyjającą rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości i wspierającą funkcje społeczne, ekologiczne i gospodarcze.

Cel szczegółowy 5.3. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji.

Cel szczegółowy 5.4. Gruntownie zmodernizować deptak na Chrobrego.

Cel szczegółowy 5.5. Zrewaloryzować planty wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką.

Cel szczegółowy 5.6. Odzyskać Kłodawkę dla gorzowian.

Cel szczegółowy 5.7. Stworzyć rekreacyjną trasę spacerową nad Wartą – przedłużenie Bulwaru Wschodniego.

Cel szczegółowy 5.8. Zaplanować i wprowadzić łąd w zakresie informacji i reklamy wizualnej w mieście.

3.1.5 Przyjęte kierunki działań odpowiadających celom

Ustawa – w art. 15 ust. 1 p. 4) – wskazuje jako obowiązkowy element programu rewitalizacji – kierunki działań służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych wcześniej negatywnych zjawisk, ściśle odpowiadające przyjętym celom rewitalizacji. Toteż w niniejszym Programie kierunki działań zostały opisane właśnie w układzie celów rewitalizacji.

Cel strategiczny 1. ODBUDOWAĆ W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNĄ

W myśl definicji stosowanej przez Radę Europy spójność społeczna to zdolność społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim członkom, zminimalizowania różnic i uniknięcia społecznej polaryzacji. W praktyce istotą spójności społecznej jest budowanie takich relacji społecznych, aby naturalna różnorodność wzbogacająca społeczeństwo nie przeradzała się w bolesne podziały generujące nieufność i wrogość między grupami społecznymi a nawet w segregację społeczną. Podstawą spójności społecznej jest sieć relacji zaufania budowana w nieustannym dialogu społecznym.

Cel szczegółowy 1.1. Zmniejszyć w obszarze rewitalizacji skalę narażenia na ubóstwo.

Cel szczegółowy 1.2. Zahamować dziedziczenie ubóstwa poprzez aktywne wsparcie

Cel szczegółowy 1.12. Włączyć mieszkańców podobszarów rewitalizacji w poprawę standardu otoczenia budynków - podwórek, wewnątrz kwartałów.

Kierunki działania:

- rozwijać na obszarze rewitalizacji usługi społeczne, takie jak placówki wsparcia dziennego (opiekuńcze, specjalistyczne i w formie pracy podwórkowej), placówki wsparcia dziennego i inne formy pracy z dziećmi i młodzieżą, instrumenty wsparcia rodziny, w tym rodziny sprawującej stałą opiekę nad osobą od tej opieki zależną, usługi na rzecz seniorów, a także różne mieszkania specjalnego przeznaczenia: treningowe i wspomagane itd;
- intensywnie wspierać wszelkie formy pracy z dziećmi i młodzieżą nakierowane na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa. Preferencja obejmuje także modele pracy środowiskowej z rodziną, w których obecne są nie tylko elementy interwencji w zastane problemy, ale i profilaktyka;
- stosować preferencyjne wsparcie dla działań nastawionych na zintegrowaną pracę uwzględniającą złożoną sieć współzależnych przyczyn problemów społecznych;
- wspierać mikroinicjatywy samopomocowe, współdziałanie sąsiedzkie, projekty wymiany usług i współużytkowania dóbr, w celu budowania trwałej sieci wzajemnego wsparcia;
- opracować i wdrożyć program rozwiązywania problemu nawarstwionych, nieściągalnych zadłużeń czynszowych; program winien uwzględniać mechanizm

stopniowego umarzania wynegocjowanej części zadłużenia pod warunkiem spłaty w ratach pozostałej części oraz opłacania czynszu bieżącego i realizowania kontraktu naprawczego.

Cel szczegółowy 1.3. Stworzyć Centra Aktywności Mieszkańców w podobszarach rewitalizacji

Kierunki działania:

- w oparciu o działające w podobszarach rewitalizacji instytucje publiczne uruchomić i rozwinąć Centra Aktywności Mieszkańców – lokalne programy współpracy instytucji publicznych ze społecznościami lokalnymi i wzajemnego wsparcia;
- zaktywizować i skoncentrować wokół wymienionych wyżej Centrów inicjatywy mieszkańców, które są nastawione zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnych.

Cel szczegółowy 1.4. Zwiększyć szanse edukacyjne w obszarze rewitalizacji

Kierunki działania:

- kontynuować współpracę ze szkołami w celu maksymalizowania szans edukacyjnych uczniów;
- rozpoznać charakter problemów edukacyjnych w każdej ze szkół na obszarze rewitalizacji;
- Wspierać inicjatywy w zakresie edukacji pozaformalnej i nieformalnej, zwiększającej potencjał sukcesu osobistego;
- wspierać inicjatywy edukacji ustawicznej ze świadomością, że edukacja ustawiczna seniorów pełni rolę wzorcotwórczą dla młodzieży i podnosi ogólny poziom aspiracji edukacyjnych wśród mieszkańców obszaru;
- realizować wieloletni program edukacji na rzecz odbudowania poczucia tożsamości lokalnej, wspierający świadomość zakorzenienia w historii miasta i lokalny patriotyzm.

Cel szczegółowy 1.5 Budować włączenie społeczne dzięki uczestnictwu w kulturze

Kierunki działania:

- stworzyć szanse dla osobistych sukcesów artystycznych jako podstawy wiary we własne siły. Szczególnie wspierać programy dla młodzieży, których celem jest prezentowanie na zewnątrz własnych dokonań artystycznych i budowanie dzięki temu osobistej sieci kontaktów ponad barierami własnego środowiska oraz otwieranie się na wzory zachowań, normy i style życia spoza tego środowiska;

- wspierać wszelkie formy aktywizacji środowisk i osób w celu odkrywania i wzmacniania ich potencjałów z wykorzystaniem instrumentów animacji kultury i pobudzania do żywego uczestnictwa w kulturze poprzez pracę animatorów kultury w terenie;
- przełamywać „efekt getta” (ograniczenia kręgu zaufania do osób z najbliższego środowiska) przez budowanie sieci relacji zaufania, lojalności i solidarności ponad barierami środowisk społecznych, pokoleń, klas i grup zawodowych, czy dzielnic zamieszkania poprzez organizowanie przedsięwzięć kulturalnych budujących otwartość i zaufanie;
- preferować mikrodziałania animacyjno-kulturalne na obrzeżach obszaru rewitalizacji „rozmywające granicę” tego obszaru poprzez włączanie bezpośredniego sąsiedztwa do działań rewitalizacyjnych i przeciwdziałanie „ucinaniu” działań na granicy wytyczonego formalnie obszaru.

Cel szczegółowy 1.6 Budować włączenie społeczne dzięki aktywnościom sportowym

Kierunki działania:

- wspierać poprzez terenową pracę animatorów sportu wszelkie formy aktywności sportowej, spełniające równocześnie trzy warunki:
 - niskokosztowe lub bezkosztowe uczestnictwo indywidualne (brak opłat lub minimalne opłaty, brak konieczności posiadania kosztownego sprzętu lub stroju);
 - możliwość uprawiania danej aktywności poza drogimi, specjalistycznymi obiektami o reglamentowanym dostępie (preferencja dla dyscyplin „podwórkowych” i podobnych);
 - możliwość uprawiania danej aktywności przez osoby o sprawności mniejszej, niż przeciętna (nie będą wspierane dyscypliny o wysokim „progu wejścia”);
- szczególnie wspierać programy dla młodzieży, których celem jest – oprócz osiągnięcia indywidualnych sukcesów – nauka współdziałania w zespole i wpajanie idei fair play;
- wykorzystać zainteresowania sportowe do propagowania w środowiskach kibiców idei szacunku dla przeciwnika, tolerancji i sprzeciwu wobec sztucznego napędzania wrogości pomiędzy klubami sportowymi.

Cel szczegółowy 1.7. Wspierać zatrudnienie socjalne

Cel szczegółowy 1.8. Tworzyć pulę stabilnych zamówień dla podmiotów ekonomii społecznej i ZAZ.

Kierunki działania:

- wspierać aktywizację zawodową, poprzez zlecanie podmiotom ekonomii społecznej w trybie bezprzetargowym – zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji,

zadań powstających w procesie rewitalizacji, takich jak: prace porządkowe, utrzymanie zieleni, prowadzenie jadłodajni itp. Wspierać zlecenie podmiotom ekonomii społecznej zlecenie niektórych zadań integrujących społeczność lokalną;

- wdrożyć w miejskich zamówieniach publicznych klauzule społeczne.

Cel szczegółowy 1.9. Włączyć w rewitalizację instytucje kultury.

Kierunki działania:

- w związku z przeniesieniem MCK do ścisłego centrum miasta - wypracować i zrealizować powiązanie nowej siedziby tej instytucji z otoczeniem urbanistycznym, społecznym i instytucjonalnym (np. strategia wychodzenia z działaniami w przestrzenie publiczne);
- wypracować wspólnie z dyrektorami miejskich instytucji kultury i Wydziałem Kultury UM formułę włączania gorzowskich instytucji kultury w cele rewitalizacji.

Cel szczegółowy 1.10 Budować poczucie dumy z bycia Gorzowianinem

Kierunki działania:

- w związku z przeniesieniem MCK do ścisłego centrum miasta - wypracować i zrealizować powiązanie nowej siedziby tej instytucji z otoczeniem urbanistycznym, społecznym i instytucjonalnym (np. strategia wychodzenia z działaniami w przestrzenie publiczne).

Cel szczegółowy 1.11. Czerpać na co dzień z wielokulturowości Gorzowa Wielkopolskiego

Kierunki działania:

- podejmować działania służące budowaniu dialogu międzykulturowego i kultywowaniu wielokulturowości będącej jednym z największych bogactw Gorzowa Wielkopolskiego.

Cel strategiczny 2. PODNIEŚĆ STANDARD USŁUG SPOŁECZNYCH

Standardy świadczenia usług społecznych są tutaj definiowane bardzo szeroko jako ważne elementy wpływające na funkcjonowanie danego podobszaru. Sama bliskość instytucji publicznych nie jest często wystarczająca – kluczowe są warunki techniczne w jakich instytucje te działają.

Cel szczegółowy 2.1. Poprawić standard obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta

Kierunki działania:

- przebudować siedzibę Urzędu Miasta tak, aby spełniała ona standard obsługi administracyjnej oczekiwany przez mieszkańców, w szczególności aby spełniała ona standardy projektowania uniwersalnego i standardy przestrzeni przyjaznej seniorom.

Cel szczegółowy 2.2. Stworzyć lepsze warunki edukacji i opieki poprzez termomodernizację, remonty i doposażenie obiektów usług społecznych

Kierunki działania:

- poprawić techniczne warunki edukacji i opieki przez termomodernizację wybranych budynków usług społecznych w obszarze rewitalizacji;
- poprawić warunki edukacji przez doposażenie szkół w obszarze rewitalizacji.

Cel szczegółowy 2.3. Wspierać prywatne inicjatywy na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych

Kierunki działania:

- aktywnie wspierać inicjatywy podmiotów prywatnych na rzecz sytuowania w obszarze rewitalizacji usług społecznych, szczególnie z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia oraz opieki.

Cel strategiczny 3. OŻYWIĆ GOSPODARCZO OBSZAR REWITALIZACJI

Przez przedsiębiorczość rozumiemy tutaj nie tylko prowadzoną działalność gospodarczą: produkcję, handel czy usługi, ale także życiową postawę „bycia przedsiębiorczym” – samostereowność, aktywność i gotowość do podejmowania skalkulowanego ryzyka. Choć przedsiębiorczość rozumiana, jako „bycie przedsiębiorcą” jest nadal rdzeniem celu strategicznego 3, to nie tracimy z pola uwagi cechy „bycia przedsiębiorczym”, ważnej także poza obszarem biznesu.

Cel szczegółowy 3.1. Promować gospodarczo centrum miasta

Kierunki działania:

- opracowanie i prowadzenie wspólnie z przedsiębiorcami intensywnej kampanii promocyjnej obszaru. Promocja ta w znaczącej części winna być skierowana do

samych mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego, którzy powinni poznać nowy potencjał gospodarczy centrum miasta i stać się jego klientami.

Cel szczegółowy 3.2. Tworzyć przestrzenie dla działalności gospodarczej.

Kierunki działania:

- planowanie pożądanego miksów funkcji gospodarczych dla poszczególnych części centrum miasta i aktywne poszukiwanie odpowiednich najemców mogących realizować te funkcje;
- przygotowywanie lokali i budynków pod kątem potrzeb najemców (w tym – w razie potrzeby – łączenia lub dzielenia lokali, odkupowania i przeznaczania na cele użytkowe dotychczasowych lokali mieszkalnych, budowy nowych lub przebudowy istniejących budynków i lokali z nastawieniem na dostosowanie do potrzeb najemców);
- wynajmowanie najemcom powierzchni użytkowych wraz z kształtowaniem odpowiedniej polityki zachęt i bodźców prorozwojowych dla gospodarki lokalnej, np. elastycznych czynszów (kroczących, zmiennych sezonowo itd.), wspólnych akcji promocyjnych, współpracy z samorządem Gorzowa Wielkopolskiego w celu planowego intensyfikowania obecności mieszkańców w centrum miasta poprzez specjalnie organizowane wydarzenia miejskie itp.

Cel szczegółowy 3.3. Wspierać tradycyjne rzemiosła budujące krajobraz kulturowy.

Kierunki działania:

- wspierać tradycyjne rzemiosła, poprzez różnego rodzaju preferencje, ułatwienia i zachęty w tym specjalną politykę czynszową adresowaną do działalności tego rodzaju. Sformułować w tym zakresie oficjalną długoterminową politykę miejską;
- wspierać inicjatywy polegające na przestrzennym koncentrowaniu oferty unikatowej oraz tradycyjnej działalności rzemieślniczej w określonych częściach obszaru rewitalizacji: tworzeniu „ulic kreatywnych” czy „podwórek rzemiosł”.

Cel szczegółowy 3.4. Wprowadzać tematyzację przestrzeni miejskiej

Kierunki działania:

- planować i wspierać tematyzację przestrzeni miejskiej, terytorialne zagęszczenia i skupiska działalności o podobnym lub uzupełniającym się charakterze, np. skupiska działalności gastronomicznej, tradycyjnych rzemiosł, usług kreatywnych itp.

Cel szczegółowy 3.5. Wspierać rozwój nowoczesnego Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu

Kierunki działania:

- wspierać rozwój nowoczesnego Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu (CEZiB) – zespołu szkół zawodowych i placówki kształcenia ustawicznego oparty na synergii szkoły z pracodawcami (dualny system kształcenia), rozwijać Centrum Współpracy z Pracodawcami oraz Centrum Poradnictwa Zawodowego i Informacji Zawodowej;
- włączyć w koncepcję CEZiB elementy kształcenia do kreatywności technicznej, wynalazczości i postawy przedsiębiorczej; włączenie w strukturę CEZiB inkubatora młodzieżowych mikrobiznesów, systemu opieki nad start-up’ami, inicjatyw typu media-lab czy hacker-space, o zindywidualizowanym, nieschematycznym podejściu do edukacji zawodowej.

Cel szczegółowy 3.6. Rozwijać postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży.

Kierunki działania:

- kreować postawy przedsiębiorcze wśród dzieci i młodzieży poprzez programy aktywizacji i edukacji pozaszkolnej, nastawione na wzbudzanie i utrwalanie takiej postawy;
- wypracować model instytucjonalnej inkubacji młodzieżowych inicjatyw przedsiębiorczych.

Cel szczegółowy 3.7. Wspierać powstawanie miejsc pracy i rozwój firm z branż nowoczesnych technologii

Kierunki działania:

- organizacja inkubatorów wspierających powstawanie i rozwój nowych firm technologicznych – zapewnienie miejsca do działania, wsparcia doradczego oraz warunków do sieciowania w ramach branży;
- tworzenie warunków dla rozbudowy popytu wśród miejskich podmiotów na usługi oparte na nowoczesnych technologiach dostarczane przez start-upy i MSP;
- działania promocyjne i organizacyjne łączące instytucje edukacyjne z rynkiem nowoczesnych technologii w celu optymalnego kształtowania programu kształcenia, a także zachęcania młodzieży do angażowania się w inicjatywy z zakresu nowoczesnych technologii.

Cel strategiczny 4. POPRAWIĆ JAKOŚĆ OBSZARÓW ZAMIESZKANIA

Przez „obszar zamieszkania” rozumiemy tutaj nie tylko same miejsca zamieszkania: budynki i lokale mieszkalne, ale też ich bezpośrednie otoczenie powiązane z nimi funkcjonalnie i współtworzące jakość życia na danym terenie: przestrzenie wspólne, publiczne, ważne jako miejsca spotkań i dające poczucie wspólnoty oraz usługi obsługujące obszar. Przez „jakość” obszarów rozumiemy nie tylko techniczną jakość mieszkań i infrastruktury towarzyszącej, ale także jakość życia społecznego na tych obszarach.

Cel szczegółowy 4.1. Wspierać remonty budynków mieszkalnych i ich bezpośredniego otoczenia

Kierunki działania:

- wspierać właścicieli nieruchomości (w tym – wspólnoty mieszkaniowe reprezentujące właścicieli) i wieczystych użytkowników w ich staraniach o podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków;
- wspierać inicjatywy na rzecz poprawy standardu bezpośredniego otoczenia budynków (podwórek, wewnątrz kwartałów itp.) z preferencją dla niewielkich aranżacji realizujących potrzeby mieszkańców: miejsc spotkań, ogrodów sąsiedzkich, urządzeń rekreacyjnych dla młodzieży i dorosłych, projektów artystycznych i estetyzujących przestrzeń.

Cel szczegółowy 4.2. Rozwijać w Gorzowie Wielkopolskim społeczne budownictwo czynszowe.

Kierunki działania:

- wyznaczyć na poziomie planów miejscowych lokalizację przedsięwzięć społecznego budownictwa czynszowego (celu publicznego);
- ustalić czytelne i przejrzyste zasady dostępu do lokali w ramach tworzonego zasobu społecznego budownictwa czynszowego;
- wesprzeć realizatora zadania w procesie tworzenia (w wyznaczonych lokalizacjach) zasobu lokalowego społecznego budownictwa czynszowego miasta Gorzowa Wielkopolskiego, dostępnego dla wynajmujących na warunkach korzystniejszych, niż rynkowe.

Cel szczegółowy 4.3. Likwidować niską emisję

Kierunki działania:

- realizować przedsięwzięcia przewidziane programem KAWKA i osiągnąć zaplanowany w jego ramach trwały efekt ekologiczny.;
- dostosować źródła ogrzewania do wymogów Uchwały nr XLVI/734/18 Sejmiku Województwa Lubuskiego z 18.06.2028 r. w sprawie wprowadzenia na obszarze miasta Gorzów Wielkopolski ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw.

Cel szczegółowy 4.4. Zwiększać powierzchnie biologicznie czynne na obszarach rewitalizacji

Kierunki działania:

- realizować przedsięwzięcia polegające na zwiększeniu powierzchni biologicznie czynnych poprzez odtwarzanie lub nadawanie nowych „zielonych” funkcji na obszarach rewitalizacji.

Cel szczegółowy 4.5. Poprawić dostępność i standard transportu tramwajowego

Kierunki działania:

- zaplanować dla wskazanych przystanków w centrum miasta specjalną infrastrukturę o najwyższym standardzie.

Cel szczegółowy 4.6. Stworzyć intermodalny węzeł przesiadkowy tramwaj-kolej-autobus w pobliżu dworca PKP

Kierunki działania:

- stworzyć w okolicach dworca PKP Gorzów Wielkopolski intermodalny węzeł przesiadkowy łączący transport kolejowy i autobusowy z tramwajowym, o standardzie zachęcającym do korzystania z transportu publicznego jako alternatywy dla jazdy samochodem.

Cel szczegółowy 4.7 Adaptacja do zmian klimatu na podobszarach rewitalizacji.

Kierunki działania:

- porządkowanie przestrzeni publicznych poprzez ich zazielenianie: odtwarzanie zdegradowanych lub tworzenie nowych terenów zielonych;
- działania na rzecz bioróżnorodności;

- łagodzenie skutków zmian klimatu: wysokich temperatur, podtopień związanych z ulewnymi opadami deszczu, suszy.

Cel strategiczny 5. ODBUDOWYWAĆ ŁAD PRZESTRZENNY W CENTRUM MIASTA

Wizerunek miasta i jego centrum jest nie tylko sam w sobie istotnym czynnikiem rozwoju (może wspierać lub hamować rozwój), ale także wpływa decydująco na powodzenie pozostałych działań rewitalizacyjnych: spójność społeczna, czy aktywizacja gospodarcza mają większe szanse na urzeczywistnienie się w obszarze, w który ludzie wierzą, który postrzegają jako obszar szans rozwojowych, a nie zapaści.

Cel szczegółowy 5.1. Przekształcić Stary Rynek w główny plac miejski Gorzowa Wielkopolskiego – inkluzywną przestrzeń najwyższej jakości

Kierunki działania:

- zapewniając uczestnictwo mieszkańców w procesie tworzenia koncepcji wytworzyć przestrzeń o najwyższym standardzie projektowym i wykonawczym, która stanie się ulubionym placem gorzowian i chlubą miasta;
- zaplanować i realizować program działań animacyjnych i artystycznych na Starym Rynku, sprzyjający wytworzeniu się pożądanym nawyków społecznych co do sposobów korzystania z tego placu.

Cel szczegółowy 5.2. Przekształcić ulice Wełniany Rynek i Hawelańską w przyjazną przestrzeń miejską sprzyjającą rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości i wspierającą funkcje społeczne, ekologiczne i gospodarcze

Kierunki działania:

- zapewniając uczestnictwo mieszkańców w procesie tworzenia koncepcji. Stworzyć przestrzeń o najwyższym standardzie projektowym i wykonawczym, która stanie się ulubionym placem Gorzowian i chlubą miasta;
- standardem na przebudowywanych ulicach powinny być pasy rowerowe i możliwie pełna infrastruktura techniczna obsługująca ruch rowerowy: stojaki postojowe, szafki serwisowe, stanowiska zatrzymania i służą przed skrzyżowaniami z sygnalizacją świetlną itd.;
- angażować mieszkańców we współkształtowanie w bezpośrednim sąsiedztwie ich miejsc zamieszkania ulic w formie woonerfów (ulic jednokierunkowych z bardzo dużym nasyceniem funkcjami „pieszej obecności” i „spędzania czasu wolnego” oraz jednym pasem bardzo spowolnionego ruchu.

Cel szczegółowy 5.3. Tworzyć z udziałem mieszkańców wzorcowe publiczne przestrzenie spotkań i rekreacji w podobszarach rewitalizacji

Kierunki działania:

- przeprowadzić proces projektowania aranżacji „Kwadratu” (Placu Nieznanego Żołnierza) z udziałem mieszkańców, a następnie zadbać o najwyższą jakość wykonania projektu;
- przeprowadzić proces projektowania aranżacji terenów zielonych na obszarach rewitalizacji;
- zaplanować z udziałem mieszkańców i ich organizacji program spotkań sąsiedzkich, „świąt dzielnicy”, działań animacyjnych, sportowych i kulturalnych w wymienionych miejscach, wspierający wytworzenie się pożądaných nawyków społecznych co do sposobów korzystania z tych otwartych przestrzeni publicznych w tym terenów zielonych.

Cel szczegółowy 5.4. Gruntownie zmodernizować deptak na ul. Chrobrego

Kierunki działania:

- przeprojektować z udziałem mieszkańców deptak na ulicy Chrobrego tak, by odzyskał swoją dawną funkcję najważniejszego pieszego ciągu spacerowo-handlowego w ścisłym centrum miasta;
- skoncentrować na tej ulicy nie tylko największy wysiłek inwestycyjny, ale też największy zakres zmasowanych działań z obszaru aktywizacji gospodarczej i społecznej.

Cel szczegółowy 5.5. Zrewaloryzować planty wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką

Kierunki działania:

- zaprojektować i zaaranżować przestrzeń plant wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką– stanowiące ważną przestrzeń publiczną w centrum Gorzowa Wielkopolskiego.

Cel szczegółowy 5.6. Odzyskać Kłodawkę dla Gorzowian

Kierunki działania:

- Zaprojektować i zaaranżować w terenie pieszo-rowerową trasę rekreacyjną wzdłuż rzeki Kłodawki od (co najmniej) ul. Roosevelta do ujścia Kłodawki do Warty z założeniem promocji tej trasy wśród mieszkańców przez pierwsze lata jej

istnienia, w tym – promocja wśród właścicieli przyległych nieruchomości „odwracania się ku rzece” – aranżowania swych nieruchomości od strony trasy w sposób podnoszący estetykę i funkcjonalność całego założenia.

Cel szczegółowy 5.7 Stworzyć rekreacyjną trasę spacerową nad Wartą – przedłużenie Bulwaru Wschodniego

Kierunki działania:

- zaprojektować i zaaranżować w terenie pieszo-rowerową trasę rekreacyjną wzdłuż rzeki Warty od końca Bulwaru Wschodniego do siedziby Akademii im. Jakuba z Paradyża z założeniem funkcjonowania wraz z Bulwarem jako kompleks spacerowo-rekreacyjny.

Cel szczegółowy 5.8. Zaplanować i wprowadzić ład w zakresie informacji i reklamy wizualnej w mieście

Kierunki działania:

- wprowadzić – rozpoczynając od obszaru rewitalizacji – miejski system identyfikacji wizualnej w całym Gorzowie Wielkopolskim. Konsekwentny system tablic z nazwami ulic i numerami budynków, drogowaskazy miejskie, tablice informacyjne o obiektach i zjawiskach;
- przyjąć „uchwałę krajobrazową” regulującą ład wizualny w mieście z zasadą strefowania,
- przy czym centralny obszar miasta byłby strefą o najwyższym poziomie ochrony krajobrazu miejskiego;
- inicjować i wspierać wzbogacanie przestrzeni miejskiej o dobrze zaprojektowany system szyldów i reklam, trafnie wkomponowany w krajobraz kulturowy Gorzowa Wielkopolskiego, tworzyć i publikować katalogi dobrej praktyki, budować wśród przedsiębiorców poczucie wspólnej odpowiedzialności za standard wizualny przestrzeni (system upowszechniania dobrych wzorów);
- ustanowić miejską nagrodę przyznawaną corocznie w trybie konkursowym dla najlepszych szyldów, wystaw i aranżacji lokali, trafnie współtworzących krajobraz kulturowy miasta.

3.2 Zasady wdrażania celów rewitalizacji

3.2.1 Partycypacja w procesie rewitalizacji

Partycypacja społeczna jest ważnym elementem procesu rewitalizacji. Konsultacje społeczne były prowadzone zgodnie z ustawą o rewitalizacji na każdym z etapów jego powstawania, a w procesie wdrażania programu wykorzystywane są narzędzia projektowania partycypacyjnego i dialog z interesariuszami rewitalizacji.

Temat ten został szerzej opisany w rozdziale 3.4. *Sposób zapewnienia udziału interesariuszy w procesie rewitalizacji.*

3.2.2 Wytyczne dla kształtowania przestrzeni publicznych w obszarze rewitalizacji

Z uwagi na planowane, sukcesywne obejmowanie obszaru rewitalizacji miejscowymi planami rewitalizacji lub miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w niniejszym GPR zapisuje się propozycje kierunkowych wytycznych dla aktów planistycznych. Rozstrzygnięcia zapisane w tym rozdziale na poziomie ogólnych zasad i zilustrowane przykładami rozwiązań o pożądanym charakterze, będą następnie w dokumentach planistycznych uszczegółowione w odniesieniu do poszczególnych lokalizacji w obszarze rewitalizacji.

Ustalenia generalne: funkcje ulicy śródmiejskiej

Ulice miasta w obszarze rewitalizacji mają uzyskać status przestrzeni publicznych wysokiej jakości. Przyjmuje się generalną zasadę, że ulice w Śródmieściu służą przede wszystkim poruszaniu się mieszkańców i innych użytkowników po centrum miasta i poprawie dostępności do zasobów Śródmieścia: przestrzeni, dóbr i usług. Funkcja tranzytowa ulic winna być radykalnie ograniczana, a w miarę możliwości eliminowana.

Z kolei poruszanie się po Centrum jest uporządkowane poprzez następującą drabinę preferencji:

- ruch pieszy jest preferowany najsilniej, inne funkcje ulicy nie mogą go ograniczać;
- następnie preferowany jest ruch rowerowy;
- trzeci poziom preferencji dotyczy publicznego transportu zbiorowego;
- samochód indywidualny jest środkiem dopuszczonym w centrum w regulowanym zakresie, ale nie jest środkiem preferowanym; docelowo ścisłe Centrum powinno być wyłączane z ruchu samochodowego.

W aspekcie priorytetu dla ruchu pieszego należy stwierdzić, że miejska ulica nie jest wyłącznie arterią komunikacyjną, a jej nie mniej ważną funkcją jest funkcja „przestrzeni

kulturowej” – miejsca przebywania mieszkańców, robienia zakupów, spacerowania i spędzania czasu.

Wobec tego przepustowość ulic nie jest jedynym, ani głównym parametrem ich jakości, a w pewnych sytuacjach zwiększanie przepustowości i ułatwianie tranzytowego przejazdu przez obszar wypłukuje z niego korzyści gospodarcze, nie zachęca do poruszania się piechotą, co jest warunkiem dokonania zakupów, z których pośrednio ten obszar utrzymuje się ekonomicznie.

- W całym obszarze rewitalizacji zalecanym rozwiązaniem jest strefa uspokojonego ruchu „Tempo 30” z przewidzianymi inżynieryjnymi elementami uspokojenia ruchu (wyniesione przejścia dla pieszych, wyniesione tarcze skrzyżowań równorzędnych).
- Szeroko stosowanym rozwiązaniem może być także strefa zamieszkania.
- W wyznaczonych przestrzeniach Centrum miasta ruch samochodów będzie wyłączony. Strefa piesza będzie stopniowo rozszerzana. Dopuszcza się w niej jednak ruch rowerowy, a także tramwaj – za wyjątkiem rozwiązań w całości projektowanych od nowa.
- Tam, gdzie pożądane rozwiązanie nie jest możliwe (albo jest skrajnie utrudnione) w pasie drogi publicznej, będzie rozważana zmiana statusu danej ulicy na drogę wewnętrzną.

Powyższe zapisy są spójne wytycznymi, które znajdują się w innych dokumentach strategicznych Miasta: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, wytycznych do Studium komunikacyjnego, a także w Planie zrównoważonej mobilności miejskiej.

Techniczna infrastruktura nadziemna ulicy

Za niedopuszczalne uznaje się lokalizowanie na chodnikach elementów infrastruktury nadziemnej zawężających swobodne przejście do szerokości mniejszej niż 1,50 m. Dotyczy to w szczególności takich elementów infrastruktury technicznej jak: słupy oświetleniowe i trakcyjne, parkometry, znaki drogowe i sygnalizatory, elementy miejskiego oznakowania informacyjnego, wolnostojące skrzynki i szafy instalacyjne, a także uliczna infrastruktura rowerowa: stojaki, szafki serwisowe itd. W tym celu preferowanym rozwiązaniem chodnika jest chodnik trójpasmowy złożony z opaski wzdłuż elewacji, ciągu pieszego (właściwego chodnika) i strefy funkcji dodatkowych między ciągiem pieszym a jezdnią. Co do zasady elementy infrastruktury technicznej powinny być lokalizowane w strefie funkcji dodatkowych lub w obrębie opaski przy elewacji. Chodnik taki jest opisany dalej.

Wytyczne do projektowania modernizacji i przebudów ulic

Podstawową wytyczną jest to, aby ulice były modernizowane na zasadzie przebudowy ze zmianą przekroju ulicznego (a nie tylko poprzez wymianę materiałów z zachowaniem starego przekroju). Elementami tak rozumianej zmiany przekroju ulicznego powinny być:

- poszerzanie chodników i nadawanie im trójstrefowego podziału;
- zawężanie jezdni poprzez ograniczanie szerokości pasów ruchu do 2,75 m i przeznaczanie zaoszczędzonej szerokości pasa drogowego na funkcje piesze i rowerowe;
- wydzielanie strefy zieleni przyulicznej.

Zastosowanie szerszego pasa ruchu powinno być możliwe tylko w przypadku prowadzenia danym pasem ruchu trasy autobusu miejskiego. Wydzielone pasy rowerowe oznaczone znakiem poziomym (P-23) należy wyznaczać tylko, jeśli nie dzieje się to kosztem szerokości minimalnej chodnika po żadnej ze stron. W przypadku ulic jednokierunkowych należy każdorazowo rozważyć wprowadzenie kontrapasa rowerowego (pasa drogi tylko dla rowerów z kierunkiem jazdy pod prąd kierunku głównego) z oznaczeniem tabliczką T-22, „nie dotyczy rowerów” pod znakiem „Ulica jednokierunkowa” i znaku poziomego P-23 (tzw. „sierżant rowerowy”) na kontrapasie oddzielonym linią ciągłą. Niezbędną infrastrukturą przyuliczną powinny być stojaki na rowery. Ich liczba powinna być indywidualnie dopasowana do specyfiki wynikającej z lokalizacji.

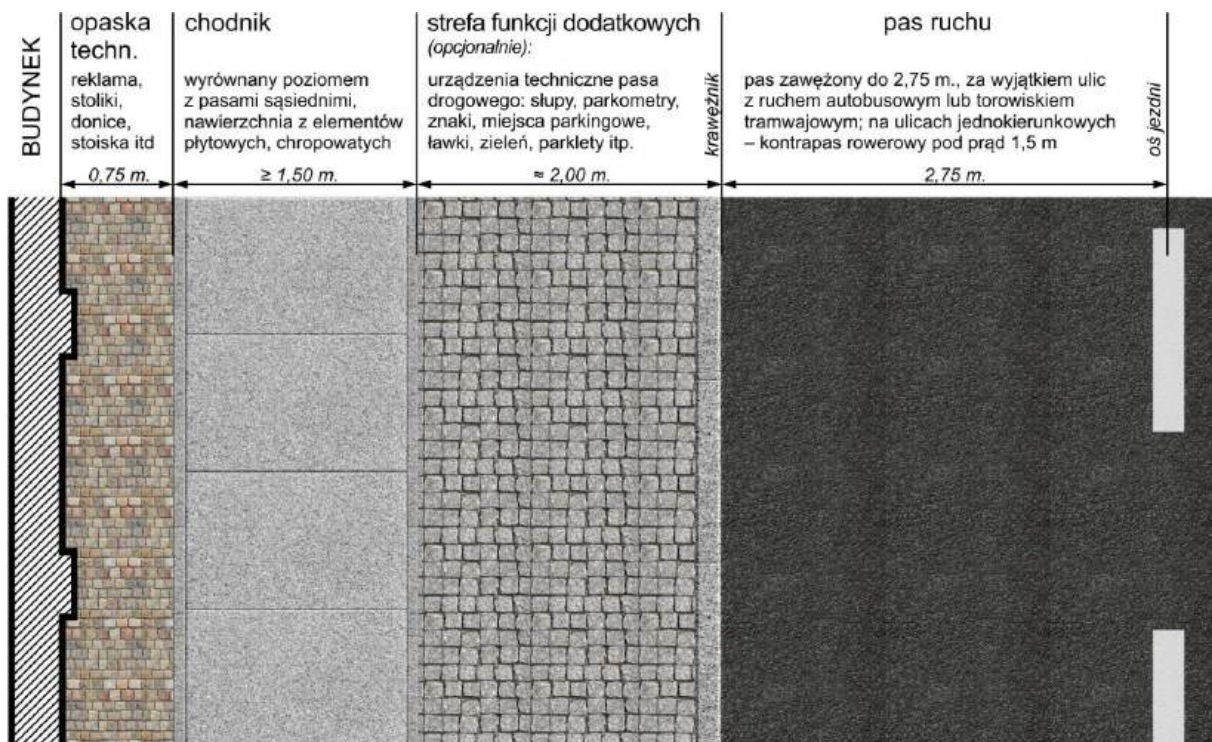
Zasady kształtowania chodników

W aspekcie kształtowania chodników ulic śródmiejskich Gorzowa Wielkopolskiego wyznacza się, w zależności od szerokości ulicy system trójpasmowego kształtowania chodnika, zgodnie z przedstawionym poniżej wzorem. Szczegółowe uwarunkowania związane z szerokością ulic w danym miejscu mogą przesądzać o niemożliwości zachowania pełnej szerokości opaski przy elewacji lub wprowadzenia strefy funkcji dodatkowych w pełnym wymiarze; wówczas jeden i drugi wymiar może zostać zawężony i zmieniać się jego dopuszczalne funkcje.

Przykładowo: pas funkcji dodatkowych zawężony do 1 m pomieści nadal zieleni i ławki, ale już nie miejsca parkingowe. Podobnie opaska przy elewacji będzie pełniła różną rolę w zależności od możliwej szerokości (np. 20 cm – rozwiązanie czysto plastyczne, 40 cm umożliwi już pewne zagospodarowanie chodnika – np. donica, 75 cm – pełne wykorzystanie, np. stoliki przy lokalu gastronomicznym, stoisko przed sklepem, reklama, duża donica, stojak rowerowy wzdłuż ulicy itd.).

Nienaruszalna pozostaje szerokość właściwego chodnika (pasa ruchu pieszego) wynosząca 1,5 m.

Rysunek 74 Zasada trójpasowego kształtowania chodników – schemat

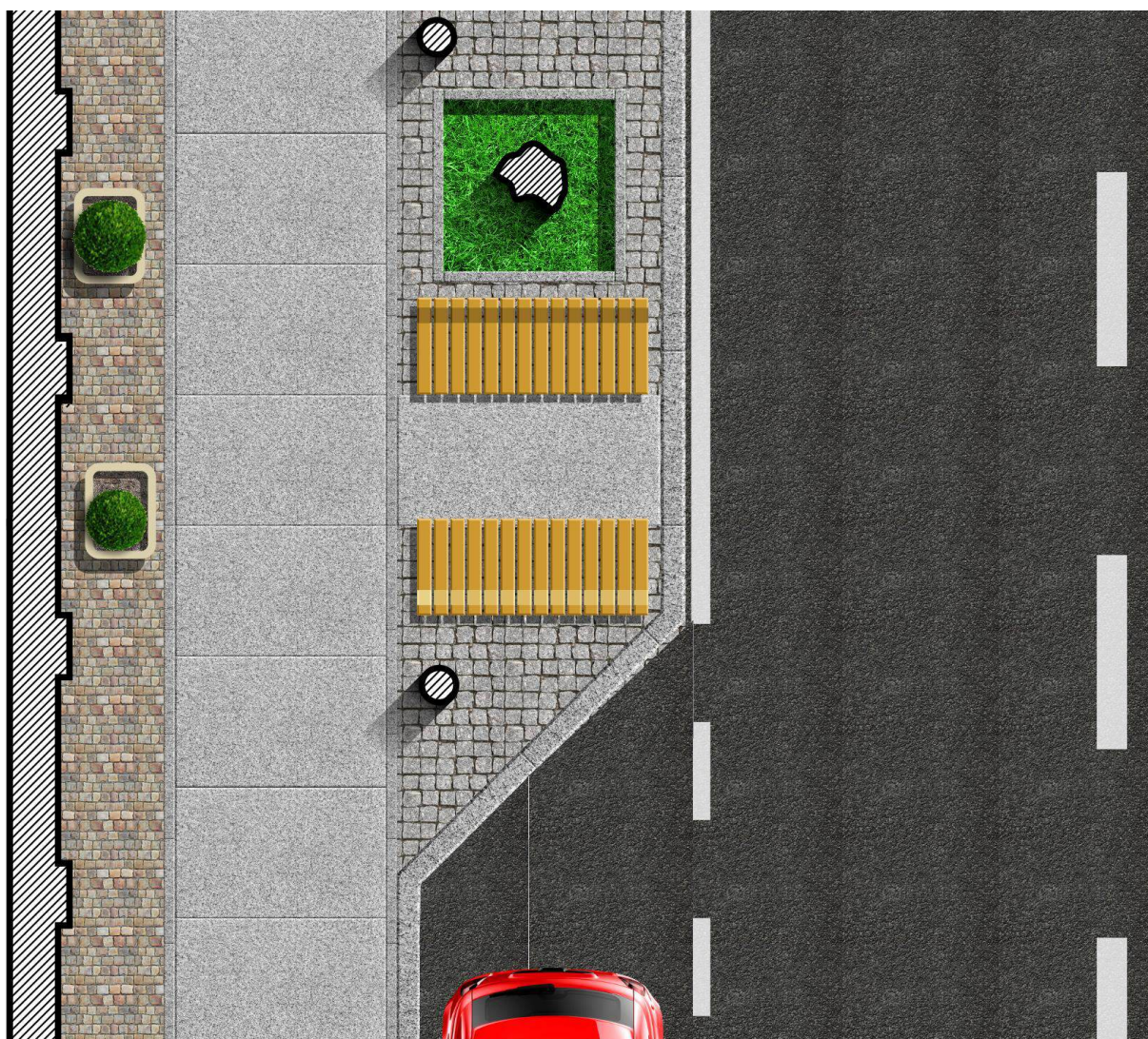
Opracowanie: W. Kłosowski

Rysunek 75 Zasada trójpasowego kształtowania chodników – przykład

Fot. B. Zimny

W strefie technicznej nie przewiduje się dopuszczalności barier ciągłych ograniczających pieszym dostęp do krawędzi jezdni, w szczególności tradycyjnych słupków z łańcuchami
Rysunek 76 Przykład zagospodarowania fragmentu przestrzeni ulicy w obszarze rewitalizacji

Opracowanie: W. Kłosowski

Zieleń przyuliczna

Przy każdej modernizacji i przebudowie ulic śródmiejskich za obligatoryjne uznaje się wprowadzanie szpalerowej zieleni wysokiej (drzew przyulicznych). W przypadku wąskich ulic dopuszcza się nasadzenia po jednej stronie ulicy w liczbie dostosowanej do panujących warunków. Drzew i większych krzewów, nie można stosować w rejonie przejść dla pieszych i skrzyżowań.

Przy projektowaniu nowych dróg należy uwzględnić potrzebę realizacji podziemnej infrastruktury technicznej w sposób umożliwiający nasadzenia drzew i krzewów w formie szpalerów wzdłuż jezdni. Konieczne jest również, przy przebudowie ulic, uwzględnienie przełożenia istniejącej infrastruktury technicznej, która uniemożliwia wprowadzenie nasadzeń.

Odpowiedzią na obawy o kolizje systemów korzeniowych z instalacjami podziemnymi oraz o możliwe zagrożenia ze strony korzeni rosnących poziomo dla nawierzchni chodników, powinny być właściwe rozwiązania technologiczne (a nie sam dobór gatunków ukorzeniających się palowo). Typ systemu korzeniowego zależy nie tylko od cech gatunkowych drzewa, lecz także od właściwości glebowych. Należy brać pod uwagę, że nawet gatunki zazwyczaj ukorzeniające się palowo (pionowo) lub sercowato (skośnie), w warunkach glebowych śródmieścia Gorzowa Wielkopolskiego (wysokie lustro wód gruntowych) będą wytwarzały poziomy system korzeniowy, grożący destrukcją chodników.

Toteż zaleca się stosowanie rozwiązań technologicznych z koszowymi ekranami nad bryłą korzeniową, kierującymi korzenie w dół. Z kolei dla uzyskania odpowiednio nośnych nawierzchni w pasie szpaleru drzew przy jednoczesnym wymogu niezagęszczania gruntu dla prawidłowego rozwoju korzeni, należy stosować rozwiązania z celami nośnymi wypełnianymi luźnym, nieskompresowanym substratem glebowym (czynnikiem nośnym jest wówczas sama konstrukcja modułowa, nie zaś ubita ziemia). W sytuacjach potencjalnych zagrożeń dla instalacji podziemnych należy stosować ekrany antykorzeniowe.

Rysunek 77 Drzewa przyuliczne: przykład prawidłowej technologii sadzenia drzew w gruncie z elementami technicznej ochrony infrastruktury ulicznej przed uszkodzeniami przez system korzeniowy

W przestrzeni historycznej, w przypadku drzew, które już ukorzeniły się nieprawidłowo i uszkodziły nawierzchnię chodnika (jak na zdjęciach poniżej), nie należy podejmować

automatycznej decyzji o usunięciu drzewa, lecz należy podejść do każdego przypadku indywidualnie.

Rysunek 78 Zniszczenia historycznego chodnika przez płytkie korzenie drzew – stan obecny (przykład)

Fot. W. Kłosowski (Gorzów, ul. 30 Stycznia)

Szczególnie tam, gdzie planowane jest zachowanie lub odtworzenie historycznej nawierzchni chodnika, można – rozważając wartość danego drzewa w danej lokalizacji i natężenie w tej lokalizacji ruchu pieszego – brać pod uwagę możliwość „zakonserwowania” zastanego stanu kolizji pomiędzy tkanką biologiczną i techniczną ulicy, w postaci obudowania odsłoniętych korzeni w sposób pokazany – co do ogólnej zasady – na ilustracji poniżej. Kolizje takie są częścią tożsamości miejsca, świadectwami jego historii i można je w niektórych przypadkach traktować, jako miejskie ciekawostki warte zachowania.

Rysunek 79 Przykład „zakonserwowania” kolizji korzeni drzewa z historycznym chodnikiem

Opracowanie: W. Kłosowski

Przy doborze gatunków drzew i ustalaniu zasad ich pielęgnacji przesądzać muszą względy krajobrazowe oraz funkcja wytwarzania przyjaznych, zacienionych stref ulicy, coraz ważniejsza w związku ze zmianami klimatycznymi i koniecznością dostosowania do nich miasta. Na dobór gatunków nie może wpływać kryterium wygody pielęgnacji danego gatunku.

Zgodnie z wytycznymi ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego należy dążyć do zachowania i wzmacniania ciągłości powiązań terenów zieleni (wzmacnianie systemu zieleni) oraz ciągłości przestrzeni publicznych – również na obszarze rewitalizacji – a szczególnie w podobszarze rewitalizacji R1, gdzie wszystkie te powiązania się łączą.

Rozwiązanie szczególne – ulica typu „woonerf – podwórzec miejski”

Zalecanym rozwiązaniem na części ulic śródmiejskich – szczególnie tych o małym natężeniu ruchu i jednokierunkowej organizacji ruchu – jest utworzenie z nich ulic typu „woonerf – podwórzec miejski”. To jednokierunkowe ulice przejezdne z ograniczeniem prędkości do 20 km/h i dodatkowymi elementami spowalniającymi (w szczególności – zesowany, a nie prosty tor jazdy, wyniesienia niektórych elementów jezdni), zagospodarowane z wykorzystaniem zieleni i małej architektury i wypełnione funkcjami społecznymi: miejscami do siedzenia, ogródkami przy lokalach gastronomicznych, przestrzeniami kultury i sztuki, miejscami spotkań.

Główną funkcją woonerfów jest tworzenie przyjaznej przestrzeni do przebywania dla mieszkańców i osób odwiedzających, zaś przejezdność i parkowanie (tylko w ściśle wyznaczonych miejscach) jest funkcją dodatkową. W związku z tym na woonerfach zamiast typowego oświetlenia ulicznego częste jest oświetlenie typu parkowego połączone z dyskretną iluminacją elewacji budynków.

Deptaki i przestrzenie piesze a tramwaj i rower

Piesi a tramwaj

W centrum Gorzowa Wielkopolskiego przewidywane są co najmniej dwie znaczące przestrzenie miejskie o charakterze pieszym, z dopuszczeniem ruchu tramwajów i rowerów. Są to: deptak na ulicy Chrobrego oraz Stary Rynek poszerzony o dotychczasową część ul. Sikorskiego. W obu przypadkach przewiduje się dopuszczalną prędkości tramwajów 20 km/h i dodatkowe elementy sygnalizacji podnoszącej bezpieczeństwo pieszych (np. wzbudzone przez nadjeżdżający tramwaj sygnały świetlne w płytach torowiska).

W przestrzeniach pieszych, gdy torowisko jest niewydzielone, z oczywistych względów nie dopuszcza się torowisk na podkładach strunobetonowych i nasypie z kruszywa, ani torowisk trawiastych. Torowiska w płytach żelbetonowych, co do zasady, muszą mieć odtworzoną nawierzchnię zharmonizowaną z nawierzchnią sąsiednią (na ogół będzie to lico kostki kamiennej materiałowo i wymiarowo identycznej z nawierzchnią deptaka/placu).

Piesi a rower

Jeśli chodzi o regulację jazdy rowerem po deptakach lub placach pieszych, nie przewiduje się wydzielenia pasa drogi tylko dla rowerów, ani prawa wjazdu motorowerów. Przewiduje się jedynie wyznaczenie dla rowerów sugerowanego toru jazdy poprzez zaznaczenie jej odpowiednimi klipsami odblaskowymi w posadzce deptaka lub placu.

Prawidłowe powiązanie budynków publicznych z ulicami

Gorzów Wielkopolski ma zdekonstruowany ład urbanistyczny w centrum także w tym znaczeniu, że część budynków historycznych jest zorientowana fasadą w stronę, po której nie ma dziś w ich sąsiedztwie czynnej ulicy. Jednak w przypadku każdego budynku historycznego, w odniesieniu do którego jest to możliwe, należy dążyć do przywracania jego powiązań funkcjonalno-przestrzennych z ulicą.

Rysunek 80 Budynek szkoły ekonomicznej przy ul. 30. Stycznia z nieczynnym głównym wejściem od strony ulicy

- W szczególności należy przywracać do użytkowania wejścia frontowe od ulicy, jeśli z jakichkolwiek przyczyn zostały wcześniej z użytkowania wyłączone. Należy także restaurować i ożywiać przestrzenie przed budynkami, adekwatnie do ich współczesnej funkcji.
- W miarę możliwości należy rozważać rozbiórki późniejszych dobudówek do budynków historycznych, szczególnie jeśli zrywają one powiązanie z ulicą (choćby wizualne).

Parkowanie przyuliczne

W śródmieściu Gorzowa Wielkopolskiego parkujący samochód nie może wypierać z ulicy funkcji podnoszących komfort poruszania się piechotą. Chodzi tu nie tylko o wypieranie fizyczne: parkowanie kosztem szerokości chodnika, ale także o zajmowanie miejsc zacienionych latem, a wolnych od śniegu zimą (konkurowanie z pieszym o terytorium) oraz o zawłaszczanie przez parkujące samochody krajobrazu miejskiego, zasłanianie widoków, czynienie przestrzeni brzydszą i mniej atrakcyjną, psucie unikalnej śródmiejskiej atmosfery i powodowanie, że poszczególne lokalizacje nie stają się „miejscami” (w rozumieniu M. Castellsa²¹).

Przyjmuje się zasadę, że planując miejsca parkingowe przy ulicach śródmiejskich należy do sprawy podchodzić indywidualnie i uwzględniać funkcje, jakie pełni dana ulica. Miejsca parkowania powinny być wyznaczane, co do zasady pojedynczo lub w niewielkich skupiskach i w miarę możliwości rozdzielone innymi funkcjami uatrakcyjniającymi przestrzeń lub obsługującymi ruch pieszy. Zaleca się zostawianie dłuższych odcinków przynajmniej jednej strony ulicy całkowicie wolnej od funkcji parkowania. Przewiduje się bezwzględny zakaz parkowania na chodnikach (nawet częściowego). Przewiduje się, że w uzasadnionych przypadkach parkowanie na chodnikach będzie nie tylko zakazane oznakowaniem, ale także fizycznie uniemożliwione przez odpowiednie rozwiązania inżynierskie (np. słupki).

Oświetlenie ulic

W przestrzeniach ulic w obszarze rewitalizacji, szczególnie tam, gdzie w pasie drogi zostały zaaranżowane zielenią i meblami miejskimi miejsca do spotkań i spędzania czasu, dopuszcza się nietypowe rozwiązania oświetlenia ulicy.

Oprócz typowego oświetlenia ulicznego przewiduje się bardziej kameralne oświetlenie parkowe, z niżej umieszczonymi źródłami światła, dające większą możliwość

²¹ Nie każda lokalizacja miejska jest „miejscem” w znaczeniu socjologicznym. Manuel Castells wskazuje, że przestrzenie współczesnych miast to w wielkiej części anonimowe „przestrzenie przepływów” bez własnej tożsamości (lub z tożsamością zaimportowaną – wielka arteria komunikacyjna wyglądająca podobnie w każdym mieście świata), podczas gdy „miejsce” to taka lokalizacja, której odczuwalna niepowtarzalna tożsamość i jej unikalne znaczenie dla mieszkańców kształtują się bezpośrednio w jej fizycznych granicach, w relacji z bezpośrednimi otoczeniem.

różnicowania przestrzeni na oświetloną i zacienioną. Preferencję będą miały systemy o regulowanym natężeniu światlenia.

Należy brać pod uwagę instalowanie w kluczowych przestrzeniach i na kluczowych obiektach (nie tylko zabytkowych, ale ważnych dla atmosfery i tożsamości miasta), iluminacji, która umożliwiałaby oświetlenie tych przestrzeni i obiektów wieczorami i nocą.

Meble miejskie w pasie drogowym

Nie należy dążyć do jednolitości mebli miejskich (ławek, koszy na śmieci itd.), w skali całego miasta. Dobrze zakomponowana różnorodność jest bogactwem. Ale różnorodność nie może być chaosem i powinna wynikać z zamierzonej kompozycji. Należy dążyć do tego aby systemy mebli miejskich – różne dla poszczególnych lokalizacji – pasowały jednak do siebie.

Ważne są następujące wytyczne:

- meble do siedzenia, leżenia, spędzania czasu w otwartej przestrzeni publicznej, dla której to grupy najbardziej typowym przykładem jest ławka miejska, muszą być dostosowane ergonomicznie do wygody osób korzystających z ich głównej funkcji. Preferowane są siedziska z oparciami, przy czym zarówno siedziska, jak i oparcia muszą odpowiadać podstawowym wymogom ergonomii. Nie zaleca się akceptowania mebli, w których wygoda została poświęcona na rzecz formy;
- każdy mebel miejski musi spełniać warunek przynajmniej podstawowej funkcjonalności przez cztery pory roku. Nie zaleca się akceptowania takich rozwiązań jak siedziska z materiałów o dużej przewodności cieplnej (grożących w słoneczne letnie dni poparzeniem, a w zimie odmrożeniami). To samo dotyczy nasiąkania wodą;
- absolutnie nie dopuszcza się ustawiania w obszarze rewitalizacji „mebli odstraszać”, zaprojektowanych specjalnie z myślą o uniemożliwieniu korzystania z nich wybranym użytkownikom, np. osobom bezdomnym (jak - przykładowo – ławki specjalnie pochylone lub wyposażone w „poręczę”, aby nie dało się na nich spać);
- w reprezentacyjnym rejonie obszaru rewitalizacji ogródki gastronomiczne powinny zostać zaprojektowane z uwzględnieniem ich potencjału tworzenia wspólnej reprezentacyjnej przestrzeni miasta, z wykorzystaniem wysokiej jakości materiałów, mebli oraz z obowiązkowym zastosowaniem komponowanej zieleni, uzupełniającej ogródek;
- elementy ogródków gastronomicznych powinny być dostosowane formą i kolorystyką oraz gabarytami do charakteru przyległej zabudowy oraz wnętrza urbanistycznego;
- dla koszy na śmieci zaleca się stosowanie rozwiązań systemowych gwarantujących ich prawidłową eksploatację (np. wygodę opróżniania), jak i wygodny dostęp korzystających.

- w miejscach, gdzie w przestrzeni publicznej muszą się znaleźć pojemniki średniogabarytowe, preferowanym rozwiązaniem powinny być pojemniki zagłębione w gruncie poniżej poziomu chodnika, z wrzutnią wielkości i wyglądu typowego kosza na śmieci.

3.3 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne

3.3.1. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Ustawa o rewitalizacji w art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a, wskazuje, że obowiązkowym elementem gminnego programu rewitalizacji jest lista przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne zostały podzielone zgodnie z ustawowymi wytycznymi. Kategoryzacji przedsięwzięć dokonano również w oparciu o metodologię Głównego Urzędu Statystycznego, wynikającą z zasad „*Statystyki dla polityki spójności. Wsparcie systemu monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2014 - 2020 oraz programowania i monitorowania polityki spójności po 2020 roku*”. Zgodnie z tym, efekty pośrednie podejmowanych działań mogą być widoczne w więcej niż jednym obszarze, jednak decydujący dla klasyfikacji jest dominujący charakter podejmowanych działań w ramach danego przedsięwzięcia oraz obszar bezpośredniej interwencji.

W związku z tym, każde przedsięwzięcie zostało wpisane tylko raz, w jedną z wymienionych grup zadań:

- grupę zadań społeczno- gospodarczych;
- grupę zadań technicznych;
- grupę zadań przestrzenno- funkcjonalnych;
- grupę zadań środowiskowych.

Po siedmiu latach wdrażania GPR oraz z uwagi na prowadzone działania monitorujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne zostały dodatkowo podzielone na: zakończone, realizowane oraz dodane w ramach aktualizacji.

Tabela 31 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne wdrażane w latach 2016 - 2023

Przedsięwzięcia techniczne
Przedsięwzięcie nr 1. Poprawa warunków edukacji i opieki poprzez termomodernizację obiektów użyteczności publicznej
Przedsięwzięcie nr 2. Poprawa warunków edukacji i opieki w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno - Wychowawczym
Przedsięwzięcie nr 3. Przebudowa lokali komunalnych przeznaczonych na lokale socjalne
Przedsięwzięcie nr 4. Głęboka modernizacja systemu tramwajowego w obszarze rewitalizacji
Przedsięwzięcie nr 5. Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa Wielkopolskiego - katedry
Przedsięwzięcie nr 6. Ogólnodostępny stadion lekkoatletyczno-piłkarski
Przedsięwzięcie nr 7. "Mieszkać Lepiej" - dotacje do projektów obejmujących prace remontowo-budowlane dotyczące kamienic i podwórek
Przedsięwzięcie nr 8. CEZIB - Lider nowoczesnej edukacji zawodowej
Przedsięwzięcia przestrzenno - funkcjonalne
Przedsięwzięcie nr 9. Deptak Chrobrego - kręgosłup Nowego Miasta
Przedsięwzięcie nr 10. Rekreacyjna trasa pieszo - rowerowa wzdłuż Kłodawki
Przedsięwzięcie nr 11. "Kwadrat" - wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna
Przedsięwzięcie nr 12. Rewaloryzacja Parku Wiosny Ludów

Przedsięwzięcie nr 13. Rewaloryzacja Parku Siemiradzkiego
Przedsięwzięcie nr 14. Miasto odwraca się ku Kłodawce
Przedsięwzięcie nr 15. Ścieżka nad Wartą
Przedsięwzięcie nr 16. Centrum Gorzowa Od-Nowa
Przedsięwzięcia społeczno – gospodarcze
Przedsięwzięcie nr 17. Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji
Przedsięwzięcie nr 18. Środowiskowe programy profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży
Przedsięwzięcie nr 19. Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze
Przedsięwzięcie nr 20. Wsparcie zatrudnienia socjalnego
Przedsięwzięcie nr 21. Program rozwiązywania problemów zadłużenia czynszowego
Przedsięwzięcie nr 22. Zawodowcy w Gorzowie
Przedsięwzięcie nr 23. Kształtowanie kompetencji kluczowych na potrzeby rynku pracy
Przedsięwzięcie nr 24. Unijne przedszkolaki w Gorzowie
Przedsięwzięcie nr 25. Zawodowcy w Gorzowie 2.0
Przedsięwzięcie nr 26. Centrum Gorzowa Od - Nowa. Prototypowanie urbanistyczne

Tabela 32 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne wdrażane

Przedsięwzięcia techniczne
Przedsięwzięcie nr 27. Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej nr 1
Przedsięwzięcie nr 28. Nowa siedziba Urzędu Miasta
Przedsięwzięcie nr 29. Grekokatolickie Centrum Spotkań
Przedsięwzięcie nr 30. Społeczne budownictwo czynszowe
Przedsięwzięcie nr 31. MCK w sercu miasta
Przedsięwzięcie nr 32. Węzeł intermodalny przy dworcu PKP- Zintegrowane Centrum Podróży
Przedsięwzięcie nr 33. Lubuskie Centrum Kompetencji Cyfrowych i Usług Wspólnych
Przedsięwzięcia przestrzenno – funkcjonalne
Przedsięwzięcie nr 34. Tereny zielone na Zawarcu
Przedsięwzięcie nr 35. Tereny zielone na Osiedlu Słonecznym
Przedsięwzięcie nr 36. Rewaloryzacja plant wzdłuż murów zabytkowych
Przedsięwzięcie nr 37. Porządkowanie przestrzeni podwórek na podobszarze R1
Przedsięwzięcia społeczno – gospodarcze
Przedsięwzięcie nr 38. Kampania tożsamościowa GORZÓW#Stąd Jestem

Przedsięwzięcie nr 39. "Koniunktura w Centrum" - wspólna promocja gospodarczej obszaru centrum miasta
Przedsięwzięcie nr 40. "Gorzowska mapa atrakcji" wsparcie tematyzacji przestrzeni miejskiej
Przedsięwzięcie nr 41. Gorzowskie Standardy Przestrzeni Publicznej i zasady udziału mieszkańców w projektowaniu przestrzeni
Przedsięwzięcie nr 42. Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa Wielkopolskiego
Przedsięwzięcie nr 43. Instytucje kultury bogactwo do odkrycia
Przedsięwzięcie nr 44. Centra Aktywności Mieszkańców
Przedsięwzięcia środowiskowe
Przedsięwzięcie nr 45. Program KAWKA - II

Tabela 33. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne przewidziane do realizacji po konsultacjach.

Przedsięwzięcia techniczne
Przedsięwzięcie nr 46. Remont lokali mieszkalnych z zasobu mieszkaniowego Miasta
Przedsięwzięcie nr 47. Remont i termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych
Przedsięwzięcie nr 48. Przebudowa i adaptacja budynku przy Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu w Gorzowie Wielkopolskim
Przedsięwzięcie nr 49. Gorzowskie Centrum Innowacji
Przedsięwzięcie nr 50. Historyczna Edukacja

Przedsięwzięcie nr 51. Głęboka modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej

Przedsięwzięcia przestrzenno – funkcjonalne

Przedsięwzięcie nr 52. Parki kieszonkowe w podobszarach rewitalizacji

Przedsięwzięcie nr 53. Zawarciańska Pętla

Przedsięwzięcie nr 54. Skwery na podobszarach rewitalizacji

Przedsięwzięcie nr 55. Schody Donikąd

Przedsięwzięcia społeczno – gospodarcze

Przedsięwzięcie nr 56. Lokale mieszkalne do remontu przez przedsiębiorcę

Przedsięwzięcie nr 57. Modelowy szyld.

Przedsięwzięcia środowiskowe

Przedsięwzięcie nr 58. Budowa zbiorników retencyjnych przy Kłodawce

Przedsięwzięcie nr 59. Zielone mikroinicjatywy

Przedsięwzięcie nr 60. Rozwój OZE wraz z budową magazynów energii w obiektach użyteczności publicznej (przy CEZIB)

Karty przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawierające ich pełny opis - zgodny z wymogami ustawy o rewitalizacji, stanowią załączniki do niniejszego Programu.

3.3.2 Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Dla realizacji kierunków działań, o których mowa we wcześniejszych rozdziałach niniejszy Program przewiduje poniższe typy pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Typ 1: Przedsięwzięcia zmniejszające narażenie na ubóstwo, oraz hamujące proces dziedziczenia ubóstwa, przez co rozumie się szczególnie:

- a) programy wspierające, aktywizacyjne i budujące kompetencje osób doświadczających ubóstwa;
- b) mikro-inicjatywy samopomocowe, współdziałanie sąsiedzkie, projekty wymiany usług i współużytkowania dóbr. Budowanie trwałej sieci wzajemnego wsparcia;
- c) formy pracy z młodzieżą nakierowane na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa;
- d) formy animacji kultury, działania na rzecz żywego uczestnictwa w kulturze;
- e) inicjatywy tworzenia i rozwijania podmiotów ekonomii społecznej.

Typ 2: Przedsięwzięcia zwiększające szanse edukacyjne, przez co rozumie się szczególnie:

- a) innowacyjne projekty przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów, zwiększające szanse edukacyjne uczniów ze środowisk defaworyzowanych;
- b) przedsięwzięcia z zakresu edukacji ustawicznej;
- c) przedsięwzięcia edukacyjne na rzecz odbudowy poczucia tożsamości lokalnej.

Typ 3: Przedsięwzięcia na rzecz wzmocnienia pomostowego kapitału społecznego, przez co rozumie się szczególnie:

- a) inicjatywy budowania sieci relacji zaufania, lojalności i solidarności ponad barierami środowisk społecznych, pokoleń, klas i grup zawodowych, czy dzielnic zamieszkania;
- b) programy skierowane do młodzieży, których celem jest budowanie osobistej sieci kontaktów ponad barierami własnego środowiska;
- c) mikrodziałania na obrzeżach obszaru rewitalizacji „rozmywające granicę” obszaru.

Typ 4: Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu powierzchni (lokali, budynków) dla działalności gospodarczej, przez co rozumie się szczególnie:

- a) wygospodarowywanie lokali użytkowych w dolnych kondygnacjach kamienic, zarówno w częściach przyulicznych, jak i w oficynach;
- b) przystosowywanie na cele działalności gospodarczej innych obiektów.

Typ 5: Przedsięwzięcia na rzecz synergii w biznesie w tym:

- a) inicjatywy w zakresie tematyizacji przestrzeni miejskiej (tematycznych skupisk działalności określonego rodzaju: uliczki tematyczne, podwórka tematyczne itp.);
- b) inkubatory, w szczególności inkubatory tematyczne;
- c) klastry i sieci współpracy, w szczególności klastry z uczelniami lub ośrodkami badań.

Typ 6: Przedsięwzięcia na rzecz wsparcia tradycyjnych rzemiosł budujących krajobraz kulturowy miasta, przez co rozumie się szczególnie:

- a) inicjatywy na rzecz kształcenia adeptów rzemiosł tradycyjnych;
- b) inne inicjatywy na rzecz wsparcia tradycyjnych rzemiosł i ginących zawodów, cennych dla krajobrazu kulturowego Gorzowa Wielkopolskiego.

Typ 7: Przedsięwzięcia wspierające postawę przedsiębiorczą wśród dzieci i młodzieży, przez co rozumie się szczególnie:

- a) programy aktywizacji i edukacji pozaszkolnej, nastawione na wzbudzenie i utrwalanie postawy przedsiębiorczej, w tym programy inkubacji młodzieżowych inicjatyw;
- b) wsparcie dla szkół na programy edukacji przedsiębiorczej.

Typ 8: Przedsięwzięcia na rzecz uspołnienienia systemu identyfikacji wizualnej i reklamy, przez co rozumie się szczególnie:

- a) opracowanie systemu identyfikacji wizualnej;
- b) indywidualne realizacje w miejscach kluczowych dla krajobrazu kulturowego Gorzowa Wielkopolskiego;
- c) opracowywanie katalogów zawierających wzory dobrych praktyk.

Typ 9: Przedsięwzięcia polegające na poprawie standardu technicznego miejsc zamieszkania z uwzględnieniem aranżowania przestrzeni wspólnych, przez co rozumie się szczególnie:

- a) podniesienie technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków, ze szczególnym ukierunkowaniem na działania wspólnototwórcze: aranżowanie części przestrzeni, np. poddaszy, podwórek, kondygnacji podziemnych itd. na funkcje współużytkowane;
- b) przedsięwzięcia z zakresu efektywności energetycznej budynków;
- c) wsparcie społecznego budownictwa czynszowego.

Typ 10: Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu dostępnych niewielkich przestrzeni półpublicznych, przez co rozumie się szczególnie:

- a) aranżowanie przestrzeni półpublicznych przez wspólnoty i właścicieli nieruchomości, w tym połączone z otwieraniem przejść przez kwartały;

- b) aranżowanie przestrzeni półpublicznych wokół miejskich instytucji i jednostek organizacyjnych: przedszkoli, szkół itd.

Typ 11: Przedsięwzięcia włączające mieszkańców obszaru w projektowanie i zagospodarowywanie przestrzeni publicznych, przez co rozumie się szczególnie:

- a) procedury projektowania uspołecznionego (obywatelskiego) przestrzeni, których funkcje są adresowane bezpośrednio do mieszkańców obszaru;
- b) procedury pogłębionych konsultacji w procesach projektowania przestrzeni, których funkcje nie są adresowane bezpośrednio do mieszkańców obszaru.

Typ 12: Przedsięwzięcia tworzące preferencje dla ruchu pieszego z uwzględnieniem dostosowania do zmian klimatycznych, przez co rozumie się szczególnie:

- a) usuwanie wszelkich kolizji z ruchem pieszym innych funkcji (szczególnie parkowania samochodów kosztem ruchu pieszego);
- b) stwarzanie dla ruchu pieszego udogodnień z zakresu dostosowania do zmian klimatycznych: zacienionych, zielonych miejsc wypoczynku z dostępem do wody.

Typ 13: Przedsięwzięcia na rzecz uspołeczniania i wzbogacania krajobrazu kulturowego Gorzowa Wielkopolskiego, przez co rozumie się szczególnie:

- a) zachowanie i ochronę historycznej struktury miasta oraz obiektów zabytkowych istotnych dla krajobrazu kulturowego Gorzowa Wielkopolskiego;
- b) preferencje dla dogęszczania zabudowy śródmiejskiej, w tym uzupełnianie ubytków w zabudowie pierzejowej współczesnymi budynkami plombowymi;
- c) budowanie atrakcyjności obszaru rewitalizacji w oparciu o wątki zaczerpnięte z historii miasta lub podejmujące z tą historią dialog.

Typ 14: Przedsięwzięcia na rzecz poprawy jakości środowiska, przez co rozumie się szczególnie:

- a) programy wspierające działania likwidujące niską emisję, w tym przyłączenie budynków do sieci ciepłowniczej;;
- b) programy poprawy termoizolacyjności budynków: wymiany okien, poprawy izolacyjności ścian (z zachowaniem zasady, że izolowanie elewacji obiektów zabytkowych nie może odbywać się kosztem ich wartości architektonicznej) stropów i dachów;
- c) programy wspierające instalowanie źródeł energii odnawialnej, w szczególności źródeł solarnych (ciepłych i fotowoltaicznych);
- d) programy wspierające rewaloryzację i rozwój zieleni miejskiej, w tym zazielenianie wnętrz kwartałów, działania na rzecz bioróżnorodności oraz – w uzasadnionych przypadkach – projektowanie i urządzenie zielonych elewacji i dachów czynnych biologicznie;
- e) działania na rzecz bioróżnorodności.
- f)

Typ 16: Przedsięwzięcia na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego, przez co rozumie się szczególnie:

- a) programy rozwoju systemu monitoringu kamerowego z preferencją dla podsystemów wpiętych w ogólny system monitoringu miejskiego;
- b) tworzenie lokalnych systemów bezpieczeństwa (alarmy, domofony, monitoring obiektowy) – przy rygorystycznym przestrzeganiu zasady, że bezpieczeństwo lokalne nie może być budowane kosztem dostępu do przestrzeni publicznych;
- c) programy edukacji powszechnej na rzecz podniesienia bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym adresowane do dzieci i młodzieży.

Typ 17: Przedsięwzięcia na rzecz zmniejszania zadłużeń czynszowych, przez co rozumie się szczególnie:

- a) tworzenie oferty lokali mieszkalnych o niskim czynszu całkowitym i niskich kosztach eksploatacyjnych oraz program ułatwiania zamian lokali zadłużonych na takie lokale;
- b) powszechny programy na rzecz ułatwiania zamian mieszkań.

3.4 Sposób zapewnienia udziału interesariuszy w procesie rewitalizacji

3.4.1 Uczestnictwo interesariuszy w tworzeniu Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+

„Z Prezydentem na Kwadracie” – spotkanie otwierające konsultacje

Konsultacje projektu Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+ ogłoszone zarządzeniem Prezydenta Miasta formalnie rozpoczęły się 8 września 2016 r.

Rysunek 81 Spotkanie publiczne inauguracyjne konsultacje GPR w Gorzowie Wielkopolskim

Fot D. Adamski

Spotkanie otwierające konsultacje miało miejsce w otwartej przestrzeni publicznej w centrum miasta i zarazem w centrum obszaru rewitalizacji – na Placu Nieznanego Żołnierza (nazywanym powszechnie przez gorzowian „Kwadratem”). Spotkanie trwało 3 godziny, a z mieszkańcami rozmawiali: Zastępca Prezydenta Miasta - Jacek Szymankiewicz, Dyrektor Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji Anna Bonus-Mackiewicz i pracownicy Biura, oraz ekspert Wojciech Kłosowski. Po przywitaniu przez Prezydenta i krótkim wprowadzeniu, ekspert omówił diagnozę, w wyniku której wyznaczono obszar rewitalizacji, przedstawił proponowaną wizję i strukturę celów rewitalizacji i główne proponowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne, a następnie zachęcił do dyskusji i dzielenia się własnymi pomysłami na przedsięwzięcia. W dyskusji trwającej ponad dwie godziny brało ogółem udział około 20 osób (skład dyskutujących zmieniał się). „Ty również jesteś ekspertem!” – to motto, które towarzyszyło spotkaniu.

Spacery badawcze

Spacer badawczy to interaktywna, terenowa metoda pytania mieszkańców o ich opinie w jakiejś kwestii. Spacery badawcze są także jedną z technik partycypacji wymienionych wprost w ustawie o rewitalizacji. W ramach konsultacji GPR zaplanowane zostały cztery spacery badawcze, po jednym w każdym z podobszarów rewitalizacji.

Spacery odbyły się według następującego harmonogramu:

- Osiedle Słoneczne (podobszar R2), 13. 09. 2016 r. godz. 17.00 -18.00, zbiórka uczestników spaceru pod pawilonem handlowym;
- Nowe Miasto i Centrum (podobszar R1), 14. 09. 2016 r. godz.17.00-19.00, zbiórka uczestników spaceru pod pomnikiem Adama Mickiewicza;
- Zamoście (podobszar R3), 15. 09. 2016 r. godz.17.00-19.00, zbiórka uczestników w przejściu pod Dominantą;
- Zakanale (podobszar R4), 16. 09. 2016 r. godz.17.00-18.00, zbiórka uczestników przed Szkołą Podstawową nr 4, ul. Kobylogórska.

Osiedle Słoneczne (podobszar R2)

- Prowadzący: Wojciech Kłosowski.
- Materiały pomocnicze: mapa obszaru.
- Proponowana trasa: Poza I etapem (ul. Gwiazdzista do pawilonu), przebieg spaceru i trasę negocjowano z uczestnikami.
- Liczba uczestników: 26 mieszkańców, 1 pracownik ADM, 3 urzędników zajmujących się rewitalizacją, ekspert.

Trasa spaceru badawczego:

Ulica Gwiazdzista, plac przed pawilonem handlowym na ul. Słonecznej, łącznik przy siedzibie Stowarzyszenia Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna, przy Klubie Kultury Zodiak i Klubie Seniora, schody w kierunku Al. 11 Listopada, przejście między budynkami nr 63,82,62 do ulicy Słonecznej, przejście za przychodnią w stronę ul. Gwiazdzistej,

przejście wzdłuż ogrodzenia przy Zespole Szkół nr 6, obok boiska w stronę cmentarza Żydowskiego, ul. Gwiaździsta do garaży, przejście ul. Polną przy Przedszkolu nr 3 i Żłobku nr 3, ul. Słoneczna przez podwórko przy budynkach nr 52, 53, 50-51 do Al. 11 Listopada, Al. 11 Listopada, Plac Słoneczny, powrót ul. Słoneczną i 11 Listopada, podwórko przy budynkach 80-84.

Rysunek 82 Osiedle Słoneczne: trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskiego – na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

Przebieg spaceru:

Spotkanie rozpoczął Wojciech Kłosowski wyjaśniając, czym jest rewitalizacja, jak wygląda prowadzenie tego procesu zgodnie z ustawą, która weszła w życie w 2015 roku. Omówił również zasady delimitacji obszarów. Powiedział na jakich obszarach będzie prowadzona rewitalizacja, krótko opisał granice obszaru R2 – Osiedle Słoneczne oraz wynik diagnozy społeczno – gospodarczej, która dotyczyła Osiedla Słonecznego. Większość uczestników spotkała się przed pawilonem handlowym przy ulicy Słonecznej. Przed rozpoczęciem głównej części spaceru badawczego zaproponowano, by przewodniczką była mieszkanka osiedla.

Uwagi i potrzeby zgłoszone podczas spaceru badawczego na Osiedlu Słonecznym

Podczas spaceru mieszkańcy podkreślali, że osiedle jest bardzo zaniedbane. Składają się na to między innymi zły stan dróg, chodników i schodów na całym osiedlu. Podkreślali, że jest nieprzyjazne dla matek z wózkami, osób niepełnosprawnych i starszych. Trudno poruszać się po zdewastowanych chodnikach i schodach ze znacznymi ubytkami.

Inne zgłaszane sprawy to:

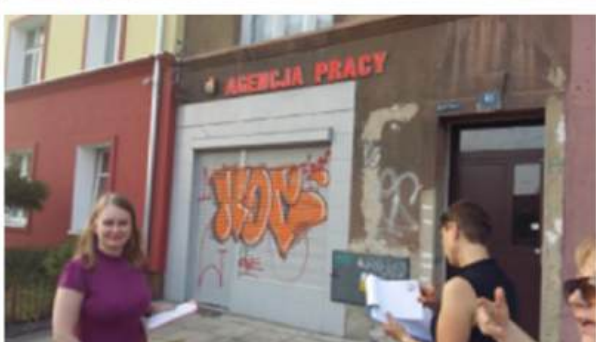
- bardzo zły jest stan schodów przed Klubem Kultury ZODIAK i Klubem Seniora Pogodna Jesień, gdzie było już kilka wypadków; podkreślała to ówczesna kierowniczka Klubu ZODIAK;
- prośba o likwidację dużych pojemników na śmieci między budynkami przy ul. Słonecznej 62 i Al. 11 Listopada 82;
- modernizacja ogrodzenia wokół Zespołu Szkół nr 6 oraz boiska szkolnego;
- budowa 2-3 siłowni zewnętrznych na terenie osiedla w różnych jego częściach;
- zbyt mała liczba ławek - matki z wózkami i osoby starsze nie mają gdzie usiąść i odpocząć;
- zbyt mała liczba koszy na śmieci - mieszkańcy często nie sprzątaję po swoich psach, bo nie mają gdzie wyrzucać psich odchodów;
- za dużo punktów sprzedaży napojów alkoholowych, postulat ograniczenia ich liczby (pojawił się nawet pomysł wprowadzenia prohibicji na osiedlu);
- brak miejsc spotkań dla młodzieży;
- tylko jeden, porządny plac zabaw na całym osiedlu, dzieci nie mają się gdzie bawić; podwórka to najczęściej wylany asfalt z jedną piaskownicą;
- złe oznakowanie bloku przy Al. 11 Listopada 82b, na budynku jest niewłaściwa tabliczka z nazwą ulicy „Plac Słoneczny”;
- podwórko na końcu osiedla (Plac Słoneczny) – zaniedbane, brak oświetlenia, mieszkańcy obawiają się chodzić po zmroku, postulują też o częste patrole Policji;
- wybudowanie parkingów wzdłuż Alei 11 Listopada od skrzyżowania z Placem Słonecznym do skrzyżowania z ul. Olimpijską;
- stwarzanie niebezpiecznych sytuacji przez kierowców wjeżdżających od Alei 11 Listopada 130 na podwórko pomiędzy blokami; w tym miejscu bawią się dzieci; uczestnicy spotkania postulowali o wprowadzenie zakazu wjazdu na podwórko;
- bardzo zły stan nawierzchni podjazdu do parkingu i garaży przy ul. Gwiazdzistej 20;
- schody przy bibliotece są w bardzo złym stanie;
- zagospodarowanie wnętrza podwórka przed blokiem nr 61;
- droga prowadząca do żłobka jest w bardzo złym stanie, wymaga pilnej naprawy;
- resztki ogrodzenia przy przychodni – zobowiązać właściciela do zrobienia nowego lub rozebrania resztek starego ogrodzenia;
- topole przy szkole stwarzają zagrożenie, zastanowić się nad ich wycięciem;
- bardzo zła lokalizacja postoju taksówek na ul. Słonecznej;
- resztki fundamentu przed kościołem powinny zostać zniwelowane a teren zagospodarowany;

- na osiedlu znajdują się nieużytkowane kioski, należy wezwać właścicieli do ich usunięcia;
- szkoła ma bardzo zdewastowane otoczenie, boisko szkolne to ruina. Może warto wykorzystać skarpę na urządzenie terenu rekreacyjnego;
- brak zagospodarowanego terenu dla młodzieży poza szkołą;
- naprawa bramy do szkoły;
- parkowanie przy chodnikach – należy zmodernizować i poszerzyć uliczkę;
- cmentarz żydowski jest bardzo interesujący, należałoby to wykorzystać;
- garaże na skarpie – zdewastowana jezdnia od strony ul. Gwiazdzistej 24;
- na skarpie można zrobić miejsca parkingowe;
- garaże muszą być zadbane;
- plac po kaplicy przy ul. Gwiazdzistej 18 należy zagospodarować na siłownię na powietrzu.

Podsumowanie spotkania

Ostatnim elementem spaceru badawczego było podsumowanie i omówienie wskazanych problemów. Bardzo ważnym aspektem będzie w przypadku Osiedla Słonecznego sprawa odbudowania spójności społecznej (jeden z celów strategicznych w projekcie GPR). Są to wszystkie aspekty włączania mieszkańców w procesy rewitalizacji. Bardzo ważnym będzie tutaj znalezienie osób, które będą „głosem” podobszaru w Komitecie Rewitalizacji. Niezbędne też będą działania animacyjne i negocjacje dotyczące na przykład budżetu obywatelskiego. Podczas spaceru wielokrotnie mówiono o projektach składanych w ramach tego narzędzia partycypacji. W 2016 r. z Osiedla Słonecznego zgłoszono 3 projekty, co spowodowało rozproszenie głosów. Wojciech Kłosowski zaproponował zaprojektowanie przedsięwzięcia rewitalizacyjnego dla Osiedla Słonecznego polegającego na działaniach animacyjnych, których celem byłaby umiejętność dokonania wyborów służących całej społeczności.

Rysunek 83 Osiedle Słoneczne (Podobszar R2): spacer badawczy

Fot. M. Józwa, A. Bonus-Mackiewicz, W. Kłosowski

Nowe Miasto, Centrum (Podobszar R1)

- Prowadzący: Wojciech Kłosowski.
- Materiały pomocnicze: mapa projektu tramwajowego, mapa trasy wzdłuż Kłodawki, mapa obszaru.
- Proponowana trasa: Pomnik Adama Mickiewicza – Sikorskiego – Park Róż – McDonald’s – 30 Stycznia – Dąbrowskiego – Hawelańska – Lamus – Obotrycka.
- Liczba uczestników: 11 mieszkańców, 3 pracowników ADM, 3 urzędników zajmujących się rewitalizacją, ekspert.

Trasa spaceru

Pomnik Adama Mickiewicza, park Wiosny Ludów („Park Róż”), ul. Wybickiego, Samorządowe Kolegium Odwoławcze, szkoła muzyczna, dalej wzdłuż ul. Chrobrego do Placu Nieznanego Żołnierza („Kwadratu”), dalej ul. Dąbrowskiego do SP nr 1.

Rysunek 84 Centrum i Nowe Miasto: trasa spaceru badawczego.

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gornik Wielkopolski – na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

Przebieg spaceru:

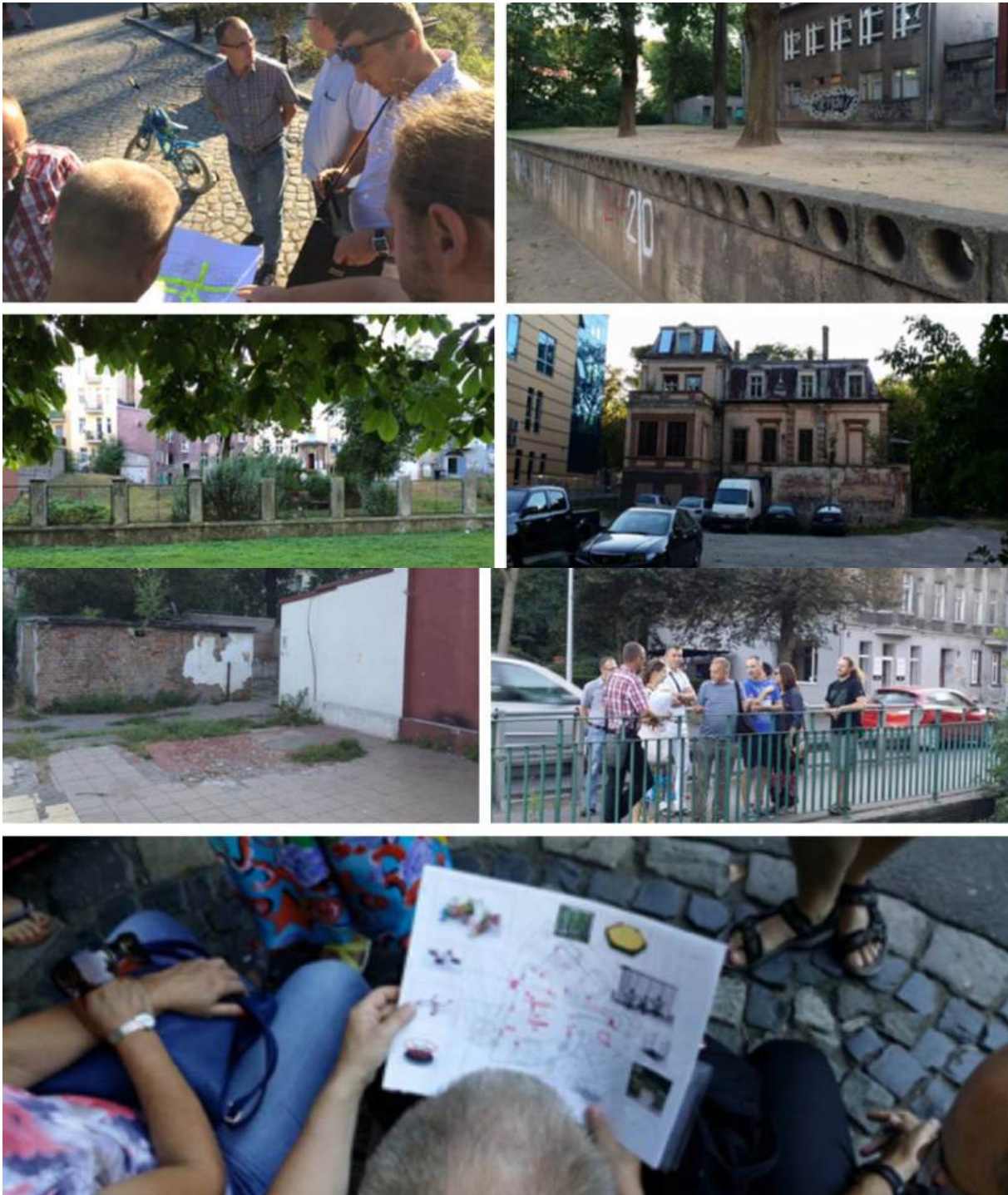
Pomnik Adama Mickiewicza. W tym miejscu ekspert ds. rewitalizacji Wojciech Kłosowski przedstawił ogólne założenia związane z projektem tramwajowym. Omówił argumenty przemawiające za koniecznością wprowadzenia nowych rozwiązań drogowych, w tym w szczególności związanych z poprawą organizacji komunikacji publicznej. Pojawiła się też sugestia, by dla poprawienia widoczności przeświecić gałęzie drzew rosnących wzdłuż schodów do kompleksu budynków Akademii im. Jakuba z Paradyża.

Dalej trasa spaceru przebiegała ul. Wybickiego w kierunku Samorządowego Kolegium Odwoławczego. Teren ten wymaga bardzo pilnie uporządkowania. Budynki oraz nawierzchnia są w bardzo złym stanie technicznym, tymczasem teren ten to potencjalnie bardzo cenna działka w pierzei ul. Chrobrego (deptaka).

Z terenu wokół SP 1 powinien zniknąć beton. Dotyczy to zwłaszcza betonowego murku na podwórku za szkołą. Na prośbę grupy obecna podczas spaceru badawczego dyrektorka SP 1, oprowadziła uczestników po budynku szkoły. Placówka ta jest w złym stanie technicznym i jest niedoinwestowana. Taka wizja pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że szkoła jako miejsce, w którym dużą część czasu spędzają dzieci mieszkające w obszarze rewitalizacji, wymaga poświęcenia jej jednego z przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Podczas spaceru badawczego jego uczestnicy i ekspert byli zgodni, co do kluczowego znaczenia Szkoły Podstawowej nr 1 dla podobszaru rewitalizacji R1. Szkoła ta powinna zacząć pełnić dodatkową rolę lokalnego centrum animacji społecznej – miejsca wydarzeń ważnych dla mieszkańców, kuźni pomysłów i inkubatora inicjatyw lokalnych wychodzących zarówno z grona uczniów, jak i rodziców. W tym celu należy dokonać radykalnego przearanżowania przestrzeni wokół szkoły, która musi uzyskać otwarty, zapraszający charakter i przestać być szarą betonową pustynią. Drogę ewakuacyjną należy poprowadzić najkrótszą możliwą trasą, uwalniając przestrzeń wokół budynku. Należy radykalnie wesprzeć szkołę w aspekcie podwyższenia standardu pomieszczeń i wyposażenia, aby mogła ona udźwignąć nowe funkcje na rzecz lokalnej społeczności.

Rysunek 85 Centrum (Podobszar R1): spacer badawczy

Fot. Anna Pękalska, Kamil Bednarz

Zamoście (podobszar R3)

- Prowadzący: Wojciech Kłosowski.
- Materiały pomocnicze: mapa obszaru.
- Proponowana trasa: przejście pod Dominantą, skwer przy ul. Wawrzyniaka, ul. Wawrzyniaka do przystanku kolejowego Gorzów Zamoście, ul. Śląska, Towarowa, Fabryczna, Waryńskiego. Na prośbę jednej z uczestniczek trasę wydłużono o ulice Jutową i Tkacką.
- Liczba uczestników: 15 mieszkańców, 1 pracownik ADM, 2 urzędników zajmujących się rewitalizacją.

Trasa spaceru

InfoGlob („Dominanta”), skwer przy ul. Wawrzyniaka, Dworzec Kolejowy Zamoście, ulice Śląska do skrzyżowania z ul. Fabryczną ul. Fabryczna razem z ul. Waryńskiego, ul. Jutowa i Tkacka.

Rysunek 86 Zamoście: trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

Przebieg spaceru:

Uczestnicy spaceru na początku poprosili o wyjaśnienie czym jest rewitalizacja i w jaki sposób dokonuje się wyznaczenia obszaru. Wyjaśnienia w tej sprawie udzielił zebrany ekspert - Wojciech Kłosowski.

„InfoGlob”

Dyskusję otworzył Wojciech Kłosowski, który opisał Infoglob²² jako obiekt niemający obecnie żadnej faktycznie realizowanej funkcji ani uzasadnienia pozafunkcjonalnego. Obiekt nie jest wykorzystywany jako przestrzeń użytkowa, nie utrzymują się tam żadne usługi. Nie spełnia również roli jako punkt widokowy. Jest jednak bardzo strategicznie usytuowany, łączy Zamoście z pozostałą częścią miasta. Konieczna będzie zatem odrębna dyskusja dotycząca przyszłości tej „nieprzyjaznej” budowli. Jeden z uczestników spaceru zwrócił również uwagę na bezpieczeństwo. Jest tam droga rowerowa, która w części znajdującej się wewnątrz budynku nie została oznakowana jako droga rowerowa i poruszają się po niej piesi. Bardzo często dochodzi do kolizji (rowerzyści wpadają na pieszych), gdyż nie widać pieszych wychodzących zza ściany. Generalnie dominowały opinie zmierzające do rozbiórki obiektu.

Skwer przy ul. Wawrzyniaka

Mieszkańcy wskazywali, że jest to bardzo ładny park, w zasadzie jedyny na Zamościu. Jest to spokojne miejsce, często jednak przebywają tam osoby pijące alkohol.

Inne wymieniane przez uczestników spaceru problemy widoczne w tym parku to:

- brak porządných ławek miejskich (z oparciami) oraz urządzeń rekreacyjnych (siłownia plenerowa, plac zabaw dla dzieci);
- niewystarczające oświetlenie parkowe, w parku są miejsca całkiem ciemne wieczorami;
- zgłoszono postulat urządzenia na rozległym trawniku od strony ul. Wawrzyniaka zorganizowanej przestrzeni do grillowania z ławkami, oświetleniem i murowanym grillem. „Ludzie bardzo często grillują przed domami i to przeszkadza sąsiadom, a miejsca do grillowania można przecież wyznaczyć w parku”;
- brakuje wybiegów dla psów lub co najmniej „psich toalet” (specjalnie ogrodzonych „piaskownic” – dużych plenerowych kuwet);
- z uwagi na obecność w parku bardzo licznych rodziców z małymi dziećmi pojawił się postulat postawienia w parku specjalnej „ławki do karmienia niemowląt” z wygodnym, wyprofilowanym oparciem, przewijakiem i koszem na zużyte pieluchy; ławka byłaby też symbolicznym artefaktem prorodzinnej polityki miasta i czytelnym znakiem, że karmienie piersią jest w parku w pełni akceptowane;
- przy nowych planach urządzenia parku kompozycje zieleni muszą być harmonizowane z funkcjami użytkowymi parku, a nie zaplanowane w oderwaniu od nich;
- powinno być więcej koszy na śmieci;

²² Mieszkańcy używają potocznie różnych nazw, ale niemal w ogóle – oficjalnej nazwy „Infoglob”. W użyciu potocznym dominuje nazwa „dominanta” (oddająca faktyczną rolę obiektu - dominanty w krajobrazie miasta).

- więcej otwartości w komponowaniu zieleni, zamiast żywopłotów – klomby z kwiatami, trawniki zapraszające do przebywania na nich;
- brakuje odpowiedniej infrastruktury dla dzieci i młodzieży, stolików do gry w szachy, wielopokoleniowej strefy rekreacji;
- projektowanie obywatelskie parku powinno zostać wpisane jako przedsięwzięcie rewitalizacyjne do programu rewitalizacji;
- przy ul. Wawrzyniaka jest willa, której ogród graniczy z parkiem, część jest ogrodzona, natomiast część poza ogrodzeniem willi powinna zostać włączona do parku;
- w parku powinny się odbywać koncerty, spektakle teatralne typu „ulicznego”, imprezy przyciągające mieszkańców, wydarzenia ściągające ludzi;
- powinno tu także być miejsce na występy dzieciaków z sąsiedniej szkoły.

Rysunek 87 Spacer badawczy na Zamościu

Fot. A. Pękalska, W. Kłosowski

Działka przy ul. Wawrzyniaka 69 – propozycje zagospodarowania i zgłaszane problemy:

- konieczna jest modernizacja bardzo niebezpiecznego wjazdu i budowa parkingu na niezabudowanej działce obok nieruchomości;
- niezbędna jest zmiana organizacji ruchu zapewniająca bezpieczeństwo;
- topole od strony zakładu produkcyjnego powinny zostać usunięte;
- ogromny hałas, uciążliwe sąsiedztwo zakładu produkcyjnego.

Budynek MCK Zawarcie oraz budynek, w którym znajdowało się kino Capitol. Mieszkańcy mieli następujące spostrzeżenia:

- w MCK Zamoście nic się nie dzieje, praktycznie nie spełnia żadnej roli, jest na uboczu, bardzo często zamknięty, dawniej był tu klub dla dzieci i młodzieży Capitol;
- uczestnicy spaceru podkreślali, jako problematyczny brak usług gastronomicznych. Na Zamościu poza Nova Park nie ma lokali gastronomicznych. Mieszkańcy wspominali dawne, nieistniejące już kawiarnie i miejsca spotkań.

Dworzec Zamoście – zgłaszane kwestie:

- konieczne wybudowanie parkingu w okolicach dworca; przy ulicy Wawrzyniaka jest budynek przeznaczony do rozbiórki, można w tym miejscu zrobić parking;
- teren dworca jest bardzo zaniedbany, budynki są zrujnowane, bardzo często mieszkańcy idą wzdłuż toru do Kanału Ulgi i innych terenów spacerowych.

„Przystań za Wartą” – przerwa i czas na wymianę spostrzeżeń:

- uczestnicy spaceru zatrzymali się w Klubie prowadzonym przez Stowarzyszenie św. Eugeniusza de Mazenoda, gdzie Wojciech Kłosowski podsumował dotychczasowe obserwacje;
- podczas spaceru jedna z mieszkank zwróciła uwagę na problemy, z którymi borykają się rodzice i kadra Przedszkola nr 27. Jest to przedszkole integracyjne, które niestety nie jest w pełni dostosowane do potrzeb dzieci niepełnosprawnych. Brakuje podjazdu a za przedszkolem znajduje się niewykorzystany teren, na którym można zrobić parking.

Ulice Towarowa i Fabryczna – spostrzeżenia:

- mieszkańcy zwrócili uwagę, na sposób w jaki jest przebudowywana ulica Towarowa; są nowe chodniki, niestety rury spustowe nie zostały wpuszczone w kanalizację deszczową;
- na ulicy Fabrycznej jest bardzo szeroki pas składający się z chodnika oraz ścieżki rowerowej przedzielonej dwoma pasami zieleni, przy czym środkowa część (ścieżka rowerowa) jest zablokowana metalowymi słupkami uniemożliwiającymi poruszanie się po niej. Przy planowaniu remontu ulicy Fabrycznej można zachować ścieżkę rowerową oraz wykonać (zamiast dodatkowych pasów zieleni) miejsca parkingowe.

Ulica Waryńskiego – spostrzeżenia:

- ulica o bardzo ciekawych założeniach urbanistycznych, niestety bardzo zaniedbana;

- podwórka nie są zagospodarowane;
- brakuje miejsc rekreacji przed kamienicami, ławek;
- brak odprowadzenia deszczówki z podwórek.

Ulice Jutowa i Tkacka - spostrzeżenia:

- ulice znajdujące się poza obszarem rewitalizacji, na prośbę jednej z uczestniczek przedłużono spacer o tę część Zamościa. Podstawowym problemem jest tam brak jakiegokolwiek infrastruktury właściwej dla miasta, w tym bardzo podstawowej: drogi i oświetlenia. Dodatkowo bardzo uciążliwe sąsiedztwo firmy zajmującej się zbiórką odpadów.

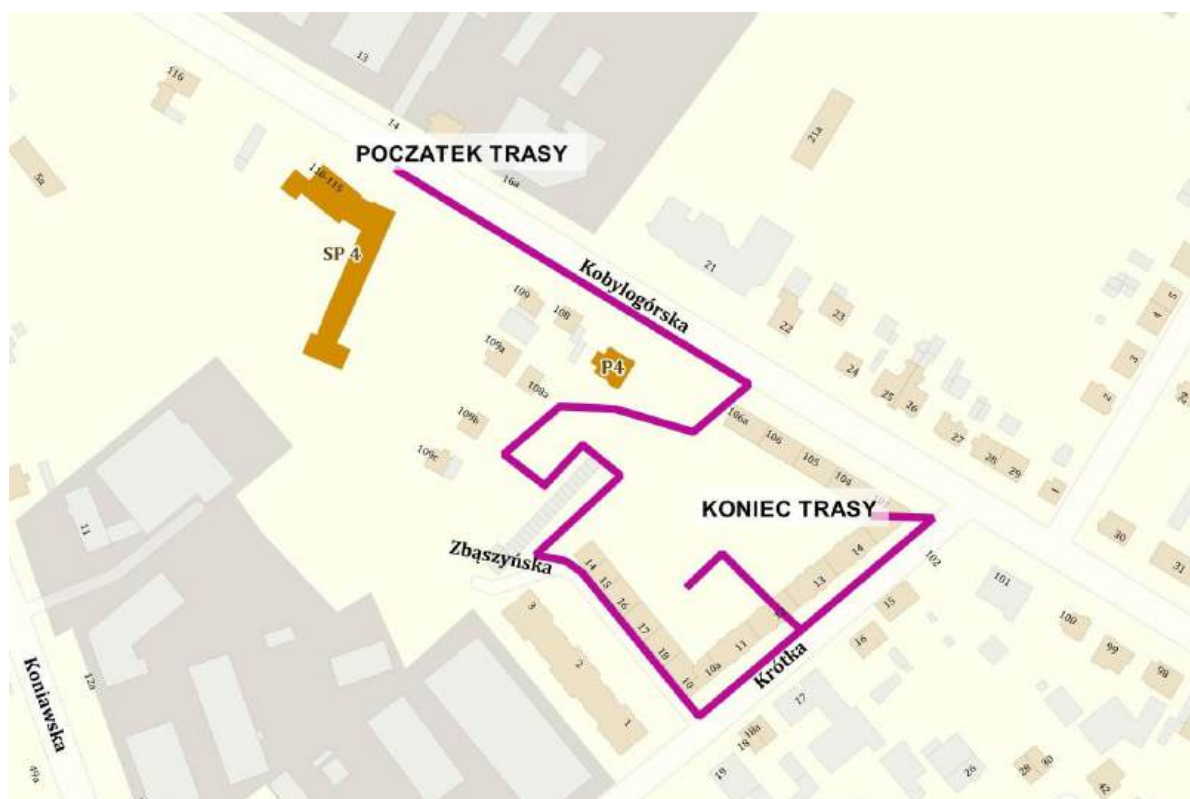
Zakanale (podobszar R4)

- Prowadząca: Marta Piekarska.
- Materiały pomocnicze: mapa obszaru.
- Proponowana trasa: SP 4 – podwórka na ul. Krótkiej – ul. Zbąszyńska – ul. Kobylogórska (siedziba Fundacji Pozytywka).
- Liczba uczestników: 12 mieszkańców, 1 pracownik ADM, 2 urzędników zajmujących się rewitalizacją.

Trasa spaceru

Wejście do Szkoły Podstawowej nr 4, ul. Kobylogórska, teren pomiędzy Przedszkolem Miejskim nr 4 a ul. Zbąszyńską, ul. Krótka, podwórko, zakończenie spaceru na skrzyżowaniu ulic Krótkiej i Kobylogórskiej.

Rysunek 88 Zakanale – trasa spaceru badawczego

Opracowanie: Referat Geodezji i Informacji Przestrzennych UM w Gorzowie Wielkopolskim – na podstawie danych Biura Konsultacji Społecznych i Rewitalizacji

Przebieg spaceru

Spotkanie rozpoczęło się od przekazania mieszkańcom krótkiej informacji o tym, co robimy i czym jest Gminny Program Rewitalizacji. Przedstawiona została również mapa obszaru R4, na którym na Zakanalu będą prowadzone działania rewitalizacyjne.

Pierwsza dyskusja jaka wywiązała się pomiędzy mieszkańcami dotyczyła budżetu obywatelskiego. Poruszone wątki pozwoliły wyciągnąć wniosek, że mieszkańcy wykazują się aktywnością, brakuje im jednak lidera, który mógłby koordynować wspólne działania. Potrzebne są w tym rejonie przedsięwzięcia, które pomogą budować wspólnotę. Istnieje potrzeba stworzenia miejsca sąsiedzkich spotkań.

Rysunek 90 Spacer badawczy na Zamościu

Fot. Anna Pękalska

Mieszkańcy zwrócili uwagę na problem usytuowania altany śmietnikowej na podwórku przy ul. Krótkiej. Obecne położenie, w sytuacji obłożenia altany odpadami gabarytowymi, uniemożliwia wyjazd z garaży oraz narusza własność gruntu. Mieszkańcy wskazali również na wolną działkę, która mogłaby być lokalizacją domu dziennego pobytu dla osób starszych.

Inne uwagi i pomysły zgłaszane przez uczestników spaceru badawczego:

- przed blokami na ul. Zbąszyńskiej są wyznaczone miejsca do parkowania dla osób niepełnosprawnych, niestety są wykonane w taki sposób, że osoba niepełnosprawna nie może z nich korzystać;
- brak właściwego odwodnienia przy ul. Krótkiej 16. Obecnie studzienka kanalizacyjna usytuowana jest na podwyższonym chodniku i nie zbiera wody opadowej z jezdni. Woda deszczowa niszczy kafle przy klatce i podmywa schody;
- konieczność sprawdzenia czy jest możliwość zakazu wjazdu samochodów ciężarowych na ul. Krótką;
- potrzeba stworzenia miejsc zabaw dla dzieci – placu zabaw oraz miejsca spotkań dla starszych dzieci i młodzieży;
- część mieszkańców wykazuje się aktywnością, zgłaszają ADM swoje potrzeby, ale ze względu na brak pieniędzy na ich realizację mają poczucie braku sprawczości;
- brak przejścia dla pieszych do sklepu SPAR od ul. Międzychodzkiej. Istniejące przejścia wymuszają nadłożenie drogi. Uwaga zgłoszona przez osobę starszą;
- organizacja Świąta Podwórka;
- po podwórku biegają bezpańskie psy, co wymusiło na mieszkańcach ogrodzenie piaskownicy;
- zniszczone ławki na podwórku przy ul. Krótkiej;
- wyschnięte drzewa do wycinki, które zgłaszano już wcześniej do ADM.

Wizyta w siedzibie Fundacji Pozytywka – o planach działalności fundacji opowiadała jej prezeska. Pozytywka ma być wielopokoleniowym klubem, z ogrodem letnim, kuchnią, łazienkami. Podsumowanie spotkania odbyło się w ogrodzie społecznym na ul. Krótkiej.

Dyżury konsultacyjne

W dniach 20 – 23 września 2016 r. odbyły się bezpośrednio w obszarze rewitalizacji cztery dyżury konsultacyjne – po jednym w każdym z podobszarów. Na miejsca dyżurów specjalnie wybrano miejsca dobrze znane mieszkańcom, z łatwym dostępem dla każdego zainteresowanego.

Osiedle Słoneczne (podobszar R2)

Dyżur odbył się 20 września w godzinach 16.30 – 18.30 na Osiedlu Słonecznym przed siedzibą Stowarzyszenia Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna.

Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi, opinie i potrzeby:

- potrzeba wykonania parkingu za dawnym kinem Muza lub utworzenia dodatkowych miejsc parkingowych przy ul. Olimpijskiej pod linią wysokiego napięcia,
- na Osiedlu jest bardzo dużo blaszanych budek-kiosków, które są zamknięte. Pytano czy jest możliwe ich usunięcie i zagospodarowanie tego terenu na strefy rekreacji dla mieszkańców osiedla?
- na całym osiedlu jest bardzo mało ławek, większość została usunięta po to, by nie korzystały z nich osoby pijące alkohol. Niestety straciły na tym również osoby starsze, których jest na osiedlu dużo. Potrzebne są ławki również w miejscach o umiarkowanym nasłonecznieniu;
- brakuje koszy na śmieci przy ulicach i chodnikach. Brak kultury wyrzucania śmieci do pojemników na odpady;
- osiedle jest słabo skomunikowane z miastem – zbyt mało połączeń komunikacją publiczną;
- mieszkańcy zgłaszali problem z osobami bezdomnymi sypiającymi na terenie osiedla;
- przed blokami o nr 80 – 95 są asfaltowe podwórka, na których parkują samochody. Należałoby wprowadzić zakaz wjazdu samochodów a podwórka zagospodarować na place zabaw dla dzieci, miejsca rekreacji dla dorosłych, brakuje tam również ławek;
- brakuje ławek na całej ulicy Słonecznej, szczególnie wzdłuż pawilonów handlowych i bloków;
- reklamy w witrynach są zbyt krzykliwe;
- mieszkańcy pytali, czy przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych będą prowadzone konsultacje społeczne. Mieszkańcy chcieliby mieć wpływ na kolejność wykonywanych na osiedlu inwestycji i postulowali stworzenie listy priorytetów;
- zgłaszane były propozycje dotyczące formowania zieleni na osiedlu (np. piękne uformowanie żywopłotu z tamaryszku w kształcie fali);
- przy budowie lub przebudowie chodników powinny być uwzględniane podjazdy na wózki. Inwestycje powinny mieć takie wytyczne, które będą uwzględniały potrzeby pieszych, osób starszych, matek z dziećmi;
- osiedle jest trudne do poruszania się ze względu na różnice wysokości i ilość schodów. Te ostatnie są w dramatycznym stanie – osoby starsze i matki z dziećmi mają z tego powodu ogromne problemy;
- postoje dla taksówek są zbyt wąskie;
- konieczne jest zabezpieczenie piaskownic na osiedlu przed zanieczyszczeniem przez zwierzęta;
- pytano czy będzie rozwiązana kwestia parkingu przy ul. Gwiazdzistej?
- zgłoszono konieczność organizacji święta osiedla, które integrowałoby jego mieszkańców,
- konieczne jest usunięcie kikutów lamp oświetleniowych przed budynkiem przy ul. Słonecznej 60-61. Teren przed budynkiem jest dodatkowo mało przyjazny – brakuje ławek, trawnik jest zaniedbany, występują bariery dla

osób starszych np. wysokie schody albo strome zejście i wyszczerbione krawężniki;

- potrzebne są remonty elewacji przy Al. 11 Listopada;
- potrzebny jest chociaż jeden sklep z większym asortymentem.

Osiedle Słoneczne jest bardzo wyjątkowym miejscem w skali całego miasta. Odnotowujemy w tej sprawie głos o szczególnym znaczeniu. Nieżyjący już pan Piotr Steblin-Kamiński, mieszkaniec Osiedla Słonecznego opisał podobszar jako miejsce bardzo ważne dla historii i tożsamości Gorzowa Wielkopolskiego. Najstarsze i jednocześnie takie, które najszybciej uległo degradacji. Jest i powinno być traktowane jako zabytek, ze względu na zastosowane tam rozwiązania urbanistyczne i architektoniczne. Powinno być postawione na równi z innymi zabytkami na terenie miasta. Jest to samowystarczalny, dobrze pomyślany organizm miejski ze wszystkimi funkcjami. Niestety w procesach planowania rewitalizacji zbyt duży nacisk kładzie się na centrum. Przykładem jest tu planowany rozległy deptak na ulicy Sikorskiego – co w jego opinii jest błędnym założeniem. Osiedle Słoneczne wymaga specjalnego traktowania przez miasto. Uzupełnieniem tej wypowiedzi jest wpis na blogu opublikowany 21 września, którego fragmenty w oryginale cytujemy poniżej:

„Generalnie całe osiedle to jedna wielka ruina. Osiedle będące kiedyś dumą miasta. Tak, jak zabudowa centrum to bolesny „podarunek” Zielonej Góry, tak Osiedle Słoneczne miało być nowoczesnym, przykładowym osiedlem dla całej Polski. I było. Gdy zaproszono do Gorzowa delegację samorządowców i architektów ze Skandynawii (skąd – już nie pamiętam) na ul. Gwiazdzystej wybudowany został najpiękniejszy plac zabaw dla dzieci w Gorzowie. Z dumą pokazywano im nasze osiedle. Nie dla placu zabaw przyjechali do nas goście zza morza. Osiedle Słoneczne jest pierwszym osiedlem w Gorzowie skończonym. Kompletnym. W myśl obowiązujących wtedy kanonów na osiedlu było wszystko. Niewielkie, bo niewielkie, ale samodzielne miasteczko. Zamknięte od strony ul. Olimpijskiej z boczem tarasowców projektu znanego gorzowskiego architekta Wieśka Szlachciuka, od strony miasta starymi budynkami pierzei dawnego kina Muza, potem Wartą i od strony Kostrzyna Fabryką Makaronów, a teraz cerkwią prawosławną. Dalej osiedle przylegało bezpośrednio do poligonu brygady saperów, a obecnie do „Gorzowskich Muraw”. Na osiedlu zaplanowano i zrealizowano prawie wszystko co było potrzebne w miasteczku. Niestety obowiązkowe, nieurodzone jedenastopiętrowe wieżowce też wybudowano. W rozsądny, tradycyjny sposób porozstawiano bloki czterokondygnacyjne. W centrum zbudowano szereg sklepów, pocztę, bibliotekę i restaurację z dansingiem. Była szkoła, było przedszkole i żłobek. Nawet własny zabytek osiedle miało, czyli cmentarz żydowski. Drugi cmentarz zamieniono na skwerek, na którym stanął już w nowszych czasach tymczasowy kościół. Sklepy z pocztą i restauracją tworzyły niewielki rynek osiedlowy na obrzeżach którego, szybko pojawiły się stragany z zielenią. Taki centralny plac „miasta”. Osiedle to takim pozostało do chwili obecnej. Małe miasteczko z niezłą infrastrukturą. Niestety przez lata stało się najbardziej zaniedbane, zapuszczone w Gorzowie. Stopień degradacji osiedla jest w Gorzowie najwyższy. Jedno z najstarszych to i najbardziej zdegradowane osiedle. W jakiś sensie Osiedle Słoneczne stało się zabytkiem. Tak jak w Warszawie MDM, czy Muranów. Powinno być więc tak jak zabytek wyremontowane i pieczołowicie odnowione. Nic nie

wskazuje jednak, żeby coś się tutaj zmieniło. Różni są właściciele budynków osiedlowych i ich otoczenia. Nieźle odmalowane, uporządkowane otoczenie – to bloki spółdzielcze. Koszmar brudu i ubóstwo to reszta, będąca we władaniu ADM. Tak złej administracji nie ma chyba nikt w Gorzowie. Jest jeszcze w ramach osiedla zakątek, który perłą mógłby być, pokazowym klejnotem dla chwały całego Gorzowa. To kwartał starych czynszowych budynków pomiędzy. Cudo.”

Nowe Miasto i Centrum (podobszar R1)

Dyżur odbył się 21 września w godzinach 16.30 – 18.30 w Klubie Kultury „Jedynka” przy ul. Chrobrego 9.

Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi:

- sprawę śmietników, które są wystawiane przed nieruchomości i szpecą tę część miasta;
- w kamienicach czy wspólnotach mieszkańcy mogliby spośród siebie wskazać osoby, które zgłaszałyby problemy zarządcom;
- należałoby budować poczucie współodpowiedzialności za ulice oraz mechanizmy pozwalające na współdecydowanie mieszkańców o ważnych dla ich otoczenia sprawach;
- prośba o zmianę kategorii drogi z wojewódzkiej na gminną – ul. Jagiellończyka, ul. Borowskiego, Wyszyńskiego i uspokojenie ruchu na tych odcinkach. Jest tam bardzo duży ruch i co się z tym wiąże także hałas;
- brak odpowiedzialności terytorialnej za porządek na ulicach. Pytano czy można zastanowić się nad rozwiązaniem, które polegałoby na tym, że zarządzaniem ulicą, w bardzo szerokim aspekcie zajmowałaby się odrębna spółka, stowarzyszenie czy spółdzielnia socjalna? Taki podmiot jest bardziej elastyczny niż miasto, ma większe możliwości. Zarządzanie ulicą mogłoby dotyczyć takich sfer jak: porządek, prowadzenie i dobór typów działalności gospodarczej ulicy, działania integrujące mieszkańców;
- miasto powinno wprowadzić formę mikrograntów dla wspólnot mieszkaniowych na zadania polegające na poprawie estetyki kamienic. Można zrobić też konkursy dla wspólnot na zagospodarowanie pasów zieleni przed budynkami. Miasto czuwałoby nad tym procesem zapewniając doradztwo specjalisty w tej dziedzinie (plastyka, architekta);
- postulat, by rewitalizację robić tak, żeby jednoczyć ludzi;
- zrobić dla dzieci tor do jazdy na wrotkach na „Kwadracie” (osoba składająca ten pomysł została poinformowana, że zakończył się już etap projektowania obywatelskiego tego miejsca);
- zakryć najbrzydsze ściany na ul. Chrobrego zielenią lub zastosować imitacje takie, jak na budynkach przy Starym Rynku (np. posesja przy Chrobrego 11 -11a bardzo się wyróżnia);
- opracować spójny plan zagospodarowania i remontów kamienic tak, by korespondowały dobrze z innymi, np. pierzejami przy Starym Rynku przed katedrą;

- po realizacji programu KAWKA drogi powinny być zrobione dobrze, należy zmieniać charakter ulic tak, by dawać pierwszeństwo ruchowi pieszo rowerowemu a nie samochodowemu;
- brakuje animatorów przestrzeni w obszarze rewitalizacji należałoby takich znaleźć, mógłby to być menadżer ulicy;
- przenieść scenę letnią z teatru do amfiteatru, zwiększyć współpracę pomiędzy instytucjami kultury;
- przenieść przystanek tramwajowy przy dawnym kinie Słońce;

Zamoście (podobszar R3)

Dyżur odbył się 22 września w godzinach 16.30 – 18.30 w Klubie „Przystań za Wartą” prowadzonym przez Stowarzyszenie św. Eugeniusza de Mazenoda na ul. Śląskiej 7a.

Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi:

- dotyczące remontu przy ulicy Towarowej – chodnik z prawej strony jest bardzo zniszczony, zakres remontów powinien dotyczyć również oświetlenia;
- podwórko na rogu ulicy Towarowej i Śląskiej jest nieoświetlone;
- bardzo uciążliwe dla mieszkańców ul. Śląskiej są mecze żużlowe, ulica jest zastawiona samochodami, jest niebezpiecznie między innymi ze względu na bardzo słabe oświetlenie ulicy i podwórka;
- należy włączyć ulice Jutową i Tkacką do Planu Inwestycyjnego;
- pomiędzy Trasą Nadwarciańską a ul. Grobla należy zmienić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego ze szczególnym naciskiem na funkcje mieszkaniowe, nowy układ komunikacyjny, stworzenie układu kwartałowego. Można na terenach publicznych planować dzielnice mieszkaniowe;
- przy Trasie Nadwarciańskiej powinny zostać zamontowane ekrany akustyczne;
- należy dogęścić zabudowę Zawarcia;
- niezbędny jest nowy plan zagospodarowania przestrzennego;
- przebiecie z ulicy Kolejowej do ulicy Zielonej ulicą Woskową. Rozważyć taką organizację ruchu, która mogłaby usprawnić komunikację;
- konieczny jest remont ulicy Kolejowej;
- należy lepiej weryfikować zadania zgłaszane do budżetu obywatelskiego. Należy rozmawiać nie tylko z wnioskodawcami, ale również np. mieszkańcami podwórek, na których będą wykonywane inwestycje w ramach budżetu obywatelskiego;
- bardzo uciążliwe jest palenie ognisk przez użytkowników ogrodów działkowych;
- problem z parkowaniem na ulicy Śląskiej – zbyt mało miejsc parkingowych. Przy projektowaniu inwestycji na ul. Śląskiej (zgodnie z WPI przebudowa w 2022 r.), należy uwzględnić prace, które będą wykonane przy realizacji zadania z budżetu obywatelskiego z 2017 r.;
- obywatelskie projektowanie przebudowy ul. Śląskiej;
- włączyć do procesu rewitalizacji policję, działki należące do Komendy Wojewódzkiej Policji graniczą z Zespołem Szkół nr 12.²³ Przestrzeń ta mogłaby mieć charakter ogólnodostępny, obecnie jest niewykorzystywana;

²³ Budynek przy ul. Śląskiej 20, w którym obecnie mieści się Młodzieżowy Dom Kultury.

- uruchomić dodatkowe przystanki autobusowe na Zawarciu;
- usprawnić system odbioru śmieci;
- ruch autobusów niszczy kamienice przy ul. Wawrzyniaka;
- przystanki komunikacji zastępczej powinny mieć ławki i śmietniki;
- brakuje linii autobusowej przejeżdżającej ul. Śląską. Potrzebna jest linia kursująca tak jak teraz przy komunikacji zastępczej;
- Przedszkole Miejskie nr 27 – poprawić dostęp dla osób niepełnosprawnych (jest to przedszkole integracyjne);
- mieszkańcy zostali poinformowani, że drobne inwestycje mogą zgłaszać jako wnioski obywatelskie do budżetu Miasta;

Zakanale (podobszar R4)

Dyżur odbył się 23 września w godzinach 16.30 -18.30 przed siedzibą Fundacji „Pozytywka” przy ul. Kobylogórskiej 103.

Podczas dyżuru mieszkańcy zgłosili następujące uwagi:

- uporządkowanie i zagospodarowanie podwórek w rewitalizowanym obszarze: wykonanie siłowni plenerowej, ogródka dydaktycznego, wielopokoleniowej strefy rekreacji, ławek i oświetlenia;
- wybieg dla psów przy ul. Zbąszyńskiej;
- uporządkowanie działki przy ul. Zbąszyńskiej;
- budowa garaży i pomieszczeń gospodarczych dla mieszkańców ulic Zbąszyńskiej i Krótkiej;
- Zakanale jest bardzo słabo skomunikowane z pozostałą częścią miasta, propozycja dodatkowego połączenia z Górczynem (dojazd do szkół na ul. Czereśniowej);
- montaż koszy na psie odchody;
- dodatkowy parking za szkołą;
- brakuje apteki, banku lub bankomatu;
- mieszkańcy są mało zintegrowani, nie uczestniczą w życiu wspólnoty, konieczne są działania animacyjne, istnieje ogromna potrzeba wsparcia i pobudzenia aktywności mieszkańców;
- Zakanale jest zapomnianą częścią miasta;
- na ul. Kobylogórskiej brakuje oświetlenia, ścieżki rowerowej;
- na ulicy Krótkiej zbiera się woda, która niszczy położone tam budynki – należy wykonać przebudowę ulicy lub w inny sposób rozwiązać ten problem;
- bardzo wielu mieszkańców korzysta z terenów położonych nad Kanałem Ulgi. Warto go zagospodarować i wyposażać w ławki, kosze na śmieci. Należałoby poprawić nawierzchnię;
- wyremontować niecki dla kajakarzy, które znajdują się na Kanale Ulgi;
- żuźłowcy niszczą teren; Czy można zakazać wjazdu quadami i motocyklami na Kanał Ulgi?;
- utworzenie dzielnicy i powołanie Rady dzielnicy.

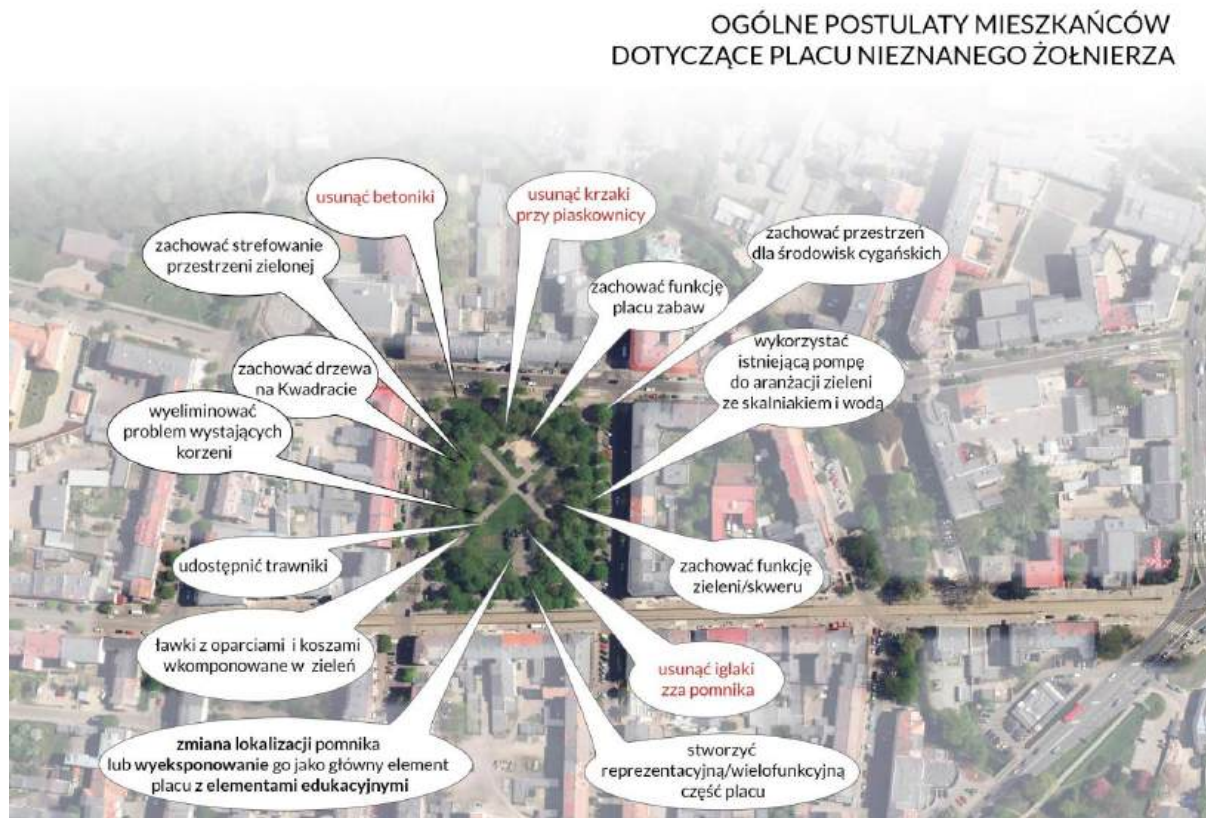
3.4.2 Obywatelski udział we wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Komunikacja i dialog z mieszkańcami w procesach rewitalizacji

Przy realizacji Programu jest prowadzona kampania informacyjna o planowanym przebiegu i realizowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych, także z wykorzystaniem mediów. Są zapowiadane plany, relacjonowany przebieg prac, nagłaśniane sukcesy. W ramach kampanii każde przedsięwzięcie jest zapowiadane i objaśniane, a następnie przebieg prac jest relacjonowany etapami.

Przy projektowaniu najważniejszych przedsięwzięć o charakterze funkcjonalno – przestrzennym priorytetem było zapewnienie uczestnictwa mieszkańców w na etapie tworzenia projektów wykonawczych lub programów funkcjonalno użytkowych. Dlatego w postępowaniach na wyłonienie wykonawców dokumentacji wpisany był „komponent partycypacyjny”, który obligował ich do włączania interesariuszy w sposób wymagany przez Miasto, między innymi poprzez: zorganizowanie spotkań warsztatowych, spacerów badawczych, warsztatów w terenie. Wyniki procesu partycypacji były podawane do publicznej wiadomości w formie prezentacji na tablicach umieszczanych w terenie, publikowanie informacji i raportów na stronach internetowych i w mediach społecznościowych

Rys 91 Przykładowa wizualizacja uwag zebranych w toku planowania partycypacyjnego.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne, w które wpleciono elementy „miękkie” polegające na projektowaniu angażującym mieszkańców:

- Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta;
- Rekreacyjna trasa pieszo – rowerowa;
- „Kwadrat” – wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna;
- Rewaloryzacja Parku Wiosny Ludów;
- Miasto odwraca się ku Kłodawce;
- Tereny Zielone na Osiedlu Słonecznym;
- Tereny Zielone na Zawarcu;
- Centrum Gorzowa Od – Nowa. Prototypowanie urbanistyczne.

Dla przedsięwzięcia inwestycyjnego „Centrum Gorzowa Od-Nowa” komponent II polegający na modernizacji deptaka przy ul. Hawelańskiej i ulicy Wełniany Rynek zaprojektowano przedsięwzięcie „miękkie” polegające na projektowaniu nowatorską metodą prototypowania urbanistycznego.

Rys. 92 Realizacja przedsięwzięcia rewitalizacyjnego „Centrum Gorzowa Od-Nowa” – jedno ze spotkań z mieszkańcami.

Rysunek 93 Zdjęcia ze spotkań organizowanych w ramach projektowania partycypacyjnego

3.4.3 Przedsięwzięcia realizowane we współpracy z interesariuszami

Podmiotowy udział w wypracowywaniu i realizowaniu poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest podstawową wytyczną całego niniejszego GPR. Znaczna część przedsięwzięć będzie realizowana we współdziałaniu samorządu miasta Gorzowa Wielkopolskiego z innymi interesariuszami. Mniejsza część będzie realizowana wyłącznie przez interesariuszy, bez udziału samorządu miasta.

Przedsięwzięcia realizowane we współpracy samorządu miasta Gorzowa Wielkopolskiego z innymi interesariuszami rewitalizacji, to w szczególności:

- Rozwój usług wsparcia na obszarze rewitalizacji;
- Środowiskowe programy profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży;
- Jest moc! Program żywego uczestnictwa w kulturze;
- Kampania tożsamościowa GORZÓW #Stąd Jestem;
- „Koniunktura w Centrum” – wspólna promocja gospodarcza obszaru centrum miasta;
- „Mieszkać lepiej” – dotacje do projektów obejmujących prace remontowo-budowlane dotyczące kamienic i podwórek ;
- Społeczne budownictwo czynszowe w Gorzowie;
- Instytucje kultury – bogactwo do odkrycia;
- Miasto odwraca się ku Kłodawce;
- MCK w sercu miasta;
- Centra Aktywności Mieszkańców.

3.4.4 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane wyłącznie przez interesariuszy

- Poprawa warunków edukacji i opieki w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczym;
- Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry;
- Grekokatolickie Centrum Spotkań;
- Lubuskie Centrum Kompetencji Cyfrowych i Usług Wspólnych.

Przedsięwzięcia z udziałem interesariuszy (realizowane wspólnie lub wyłącznie przez interesariuszy) stanowią 33,33 % liczby przedsięwzięć ogółem.

3.4.5 Obywatelski udział w monitoringu wdrażania i ocenie realizacji celów zawartych w GPR

Uczestnictwo obywateli w monitoringu i ocenie postępów realizacji GPR ma między innymi formę prac Komitetu Rewitalizacji, który – jako ciało społeczne wyłaniane w procedurze skonsultowanej z mieszkańcami i reprezentujące interesariuszy, ma za zadanie doradzać Prezydentowi Miasta. Komitet Rewitalizacji sprawuje także funkcje monitorujące w zakresie wdrażania przedsięwzięć i oceniające – w zakresie osiągnięcia celów.

Komitet Rewitalizacji

W celu zapewnienia reprezentacji zainteresowanych środowisk mieszkańców, w proces wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+, zaangażowane są Komitety Rewitalizacji. Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetów Rewitalizacji wypracowano przy udziale interesariuszy rewitalizacji, a następnie przyjęto Uchwałą nr XLIII/510/2017 Rady Miasta Gorzowa Wlkp. z 29 marca 2017 r. Zasady te, na wniosek członków Komitetów Rewitalizacji zostały zmienione Uchwałą nr IX/180/2019 Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z dnia 26 czerwca 2019 r.

Z uwagi na silne poczucie tożsamości i odrębności lokalnej dopuszczono powołanie odrębnych komitetów rewitalizacji dla podobszarów: R1 – Komitet Rewitalizacji Centrum, R2 – Komitet Rewitalizacji Osiedle Słoneczne oraz wspólnego dla R3 i R4 – Komitet Rewitalizacji Zawarcie. Jest to kierunkowo zgodne z opiniami uzyskanymi od samych mieszkańców w procesie konsultacji GPR oraz potwierdzone w trakcie konsultowania zasad wyznaczania składu i zasad działania komitetów rewitalizacji.

Członkami komitetów rewitalizacji są osoby reprezentujące mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz pozostałych części miasta, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, właścicieli i zarządców nieruchomości z obszaru rewitalizacji, przedstawicieli władzy publicznej realizujących na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa oraz przedstawiciele Urzędu Miasta bądź miejskich jednostek organizacyjnych lub spółek miejskich. Skład osobowy komitetów rewitalizacji jest wyznaczany na czteroletnie kadencje.

Komitety Rewitalizacji są łącznikiem pomiędzy mieszkańcami a urzędem w sprawach związanych z rewitalizacją. Stanowią forum współpracy i dialogu pomiędzy władzami miasta a interesariuszami rewitalizacji.

Rysunek 94 Spotkania Komitetów Rewitalizacji I i II kadencji

Członkowie Komitetów Rewitalizacji Centrum, Osiedle Słoneczne i Zawarcie:

- są zaangażowani w monitorowanie wdrażania GPR poprzez stałą, coroczną ocenę stopnia realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz całego procesu rewitalizacji;

- w podejmowanych uchwałach wskazują propozycje działań służących realizacji założeń GPR,
- występują z inicjatywą lub w odpowiedzi na prośbę prezydenta miasta wyrażają opinię w istotnych dla prowadzenia procesu rewitalizacji sprawach np.: zapisów w dokumentach planistycznych mogących oddziaływać na podobszary rewitalizacji;
- są angażowani w konsultacje społeczne dotyczące zagadnień mogących oddziaływać na funkcjonowanie podobszarów rewitalizacji oraz proszeni o propagowanie informacji z nimi związanych (np. budżet obywatelski);
- są angażowani w prace zespołów tematycznych zajmujących się funkcjonowaniem miasta, które mają znaczenia dla podobszarów rewitalizacji (np. zespół parkingowy).

3.5 Niezbędne zmiany w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego

Nie przewiduje się zmian w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjętego Uchwałą Nr XXXIV/602/2021 Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z dnia 24 lutego 2021 r. Niemniej jednak, w związku ze zmianą przepisów z zakresu planowania przestrzennego Miasto przystąpiło do sporządzenia Planu ogólnego, który zastąpi, w określonym zakresie (uzupełnionym wskazaniem kierunków rozwoju w Strategii rozwoju miasta) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i będzie aktem prawa miejscowego. W wyniku podjętych prac, zmianie mogą ulec granice i ustalenia dla stref planistycznych.

W odniesieniu do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego planuje się objęcie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego lub miejscowymi planami rewitalizacji wszystkich terenów znajdujących się na obszarze rewitalizacji. Priorytetem jest uwzględnienie obszarów położonych w centrum miasta, znajdujących się w rejestrze zabytków (obszar historycznego układu urbanistycznego tzw. Nowego Miasta) oraz gminnej ewidencji zabytków (obszar układu urbanistycznego Starego Miasta) wraz z uzupełnieniem o sąsiadujące ze Starym Miastem tereny śródmiejskie w rejonie: ul. Młyńskiej/ul. Garbary, Parku Wiosny Ludów, u zbiegu ul. Teatralnej/Żytkowskiego, a także w rejonie Parku Siemiradzkiego dla terenu tzw. Schodów Donikąd.

Wskazane wyżej tereny w większości zostały ujęte w projekcie Audytu krajobrazowego województwa lubuskiego – w obszarze zakwalifikowanym jako priorytetowy (krajobraz 1517).

W obszarze wskazanym wyżej jako priorytetowy do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego lub miejscowymi planami rewitalizacji, plany te, z uwagi na uwarunkowania lokalne (śródmiejski charakter przestrzeni) i konieczność

dokonywania szczegółowych analiz i przesądzeń planistycznych - będą wykonywane sukcesywnie dla mniejszych obszarów. Przesądzenia ostatecznych granic tych obszarów, dla których sukcesywnie będą wykonywane plany miejscowe lub miejscowe plany rewitalizacji będzie wynikiem szczegółowego rozpoznania potrzeb i uwarunkowań (określane będą przed przystąpieniem do ich opracowania).

Każdy z ww. poszczególnych planów miejscowych będzie zawierał ustalenia obligatoryjne jakie narzucają przepisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z wyłączeniem sytuacji, kiedy nie ma możliwości/ potrzeb/ uwarunkowań, które powodują, że takie ustalenie jest możliwe/zasadne. Plan będzie również zawierał wybrane, odpowiednio do potrzeb, ustalenia dopuszczone do regulowania odpowiednio w planie miejscowym lub w miejscowym planie rewitalizacji.

Wszystkie mniejsze plany wykonywane w wyżej określonym, spośród całego obszaru rewitalizacji - priorytetowym obszarze, będą miały zarówno elementy jak i zakres wspólny/ spójny, ale też z uwagi na zróżnicowany charakter takich wydzielonych obszarów, każdy z nich będzie docelowo zawierał indywidualne ustalenia dot. kształtowania przestrzeni, gabarytów zabudowy, przeznaczenia poszczególnych terenów, etc. W każdym też planie, w zależności od lokalnych uwarunkowań, inna może być szczegółowość ustaleń planistycznych.

Dla terenów, które zostaną ujęte w obszarze priorytetowym w Audycie krajobrazowym województwa lubuskiego konieczne będzie również przeanalizowanie zawartych tam rekomendacji oraz wniosków dotyczących kształtowania krajobrazu.

Spośród punktowych planów miejscowych, o których mowa powyżej, na szczególną uwagę zasługuje plan miejscowy (alternatywnie miejscowy plan rewitalizacji) obejmujący obszar Starego Rynku, poszerzonego o przyległy fragment ulicy Sikorskiego, pełniącej obecnie funkcję deptaka, wraz z niezbędnym dla określenia spójnych zasad zabudowy w odniesieniu do działki budowlanej - buforem terenów wokół przestrzeni Rynku.

Opracowanie planu obejmującego głównie obszar przestrzeni publicznej Starego Rynku jest szczególnie ważne z uwagi na potrzebę wypracowania zasad kompozycji elewacji frontowych budynków tworzących ściany centralnej przestrzeni publicznej w mieście. Wystrój elewacji frontowych w omawianej przestrzeni, wykonany na początku lat 90. ubiegłego wieku ulega powolnej degradacji (naczółki, zdobienia ścian), a sukcesywne propozycje kompozycji (kolorystyki, wystroju, materiałów) poszczególnych budynków (modernistycznej zabudowy blokowej) tworzących dwie pierzeje Rynku nie są ze sobą spójne.

Obecnie obserwowany jest również trend lokalizacji ogródków gastronomicznych, w tym przeszkolonych, całorocznych ogródków, w obszarze Starego Rynku, co w z punktu widzenia ożywienia przestrzeni jest zjawiskiem bardzo pożądanym, niemniej jednak sytuowanie tego typu obiektów winno być poprzedzone ustaleniem spójnych zasad ich posadowienia/ parametrów/materiałów. To również jest aspekt do uregulowania w planie miejscowym.

Plan taki określałby, oprócz kwestii, o których wyżej, m.in.:

a) zasady kompozycji przestrzennej nowej zabudowy i harmonizowania planowanej zabudowy z zabudową istniejącą oraz ustalenia dotyczące charakterystycznych cech elewacji budynków, w tym zasady kształtowania fasad budynków przyległych do przestrzeni Starego Rynku w Gorzowie Wielkopolskim, ze wskazaniem rozwiązań materiałowych, kolorystyki, detali architektonicznych, ewentualnych elementów uzupełniających zabudowę,

b) szczegółowe ustalenia dotyczące zagospodarowania i wyposażenia terenów przestrzeni publicznych, w tym urządzania i sytuowania zieleni, w tym zasady zagospodarowania przestrzeni Rynku uwzględniającej integrację pierzei rynku z płytą rynku, z uwzględnieniem kształtowania i organizacji ciągów komunikacyjnych (ruchu rowerowego, samochodowego, tramwajowego), zieleni, lokalizacji i formy ogródków gastronomicznych (stałych/ tymczasowych), zakazy i ograniczenia dotyczące działalności handlowej lub usługowej.

Uchwalenie miejscowego planu rewitalizacji, zgodnie z opisaną wyżej propozycją wpłynie na realizację zaplanowanych w Gminnym Programie Rewitalizacji Gorzów 2025+ działań związanych z wdrażaniem przedsięwzięcia „Ład wizualny w krajobrazie Gorzowa Wielkopolskiego”.

W przypadku ustanowienia MPR na podobszarze rewitalizacji R1 Centrum/Nowe Miasto dodatkowo należy uwzględnić koncepcje organizacji ruchu zgodne z wytycznymi i celami zawartymi w GPR, które rozstrzygają o charakterze obszaru, na którym ustanawiany jest plan np. wprowadzenie priorytetu ruchu pieszego.

Dotychczas nie zidentyfikowano sytuacji, które powodowałyby potrzebę natychmiastowej zmiany aktu prawa miejscowego jakim jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Natomiast podczas sukcesywnych weryfikacji/aktualizacji harmonogramu sporządzania planów miejscowych dla obszarów rewitalizacji priorytet stanowią m.in. plany:

- ustalające sytuowanie zabudowy mieszkaniowo-usługowej i mieszkaniowej (w tym budownictwa społecznego) o parametrach i skali odpowiednich dla zabudowy śródmiejskiej, zwłaszcza w postaci zabudowy plombowej, pierzejowej - ułatwiające wykorzystanie zdegradowanych terenów w centrum miasta oraz mające na celu poprawę ich stanu;
- ukierunkowane na rozwój i wzbogacanie funkcji centrotwórczych i usług publicznych;
- mające na celu kształtowanie lub podniesienie jakości systemu terenów przestrzeni publicznych i poszukiwanie wzajemnych powiązań między nimi;
- umożliwiające rozwój społeczno-gospodarczy na obszarze rewitalizacji i tworzenie miejsc aktywności lokalnej;
- umożliwiające przebudowę układów drogowych, w celu ułatwiania dostępu do poszczególnych terenów rowerzystom i pieszym (zwłaszcza dzieciom, osobom starszym i niepełnosprawnym);
- zabezpieczające tereny pod retencję.

W obszarze rewitalizacji, w okresie obowiązywania GPR uchwalono następujące plany miejscowe:

Podobszar rewitalizacji R1

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wlkp. dla obszaru położonego pomiędzy ul. Strzelecką, ul. Wybickiego i rzeką Kłodawką (Uchwała Nr LXIV/789/2018 Rady Miasta Gorzowa Wielkopolskiego z dnia 29.05.2018 r.);
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego pomiędzy ulicami: Mickiewicza, Dąbrowskiego, Borowskiego i rzeką Kłodawką (Uchwała Nr LXII/1096/2023 z 26.04.2023 r.);
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego wzdłuż ulicy Edwarda Jancarza (Uchwała Nr LVI/993/2022 z 26.10.2022r.

Podobszar rewitalizacji R3:

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego w rejonie ulic: Wał Okrężny, Grobla i Zielona (uchwała NR XLIII/760/2021 z 27.10.2021r.);
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego pomiędzy ul. Kolejową i ul. Proszą (Uchwała NR XLVI/819/2022 z 26.01.2022 r.).

Podobszar rewitalizacji R4

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego pomiędzy ulicami: Koniawską, Kobylogórką i Krótką (uchwała nr LIV/933/2022 z 31.08.2022 r.).

Ponadto:

- W obszarze R1 przystąpiono do sporządzenia Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego pomiędzy ulicami Chrobrego, Wybickiego i rzeką Kłodawką (Uchwała Nr XXIV/434/2020 z 24.06.2020 r.);
- W obszarze R1 przystąpiono do sporządzenia Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Gorzowa Wielkopolskiego dla obszaru położonego pomiędzy ulicami Dąbrowskiego, Jagiełły, Chrobrego i rzeką Kłodawką (Uchwała Nr XXVIII/481/2020 z 30.09.2020 r.).

3.6 Specjalna strefa rewitalizacji

Ustanowienie specjalnej strefy rewitalizacji ma umożliwić zapewnienie sprawnej realizacji celów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W Gorzowie Wielkopolskim ustanowienie specjalnej strefy rewitalizacji jest uzasadnione na dwóch podobszarach rewitalizacji R1 Centrum/Nowe Miasta i R3 Zawarcie. Jest to związane z ich potencjałem inwestycyjnym oraz możliwościami interwencji w istniejącą tkankę zabudowy w powiązaniu z koniecznością uporządkowania przestrzeni (zwłaszcza w przypadku podobszaru R1 Centrum/Nowe Miasto).

Na podobszarze rewitalizacji R1 Centrum/Nowe Miasta jako niekorzystne zjawisko przestrzenne wskazać należy skupiska garaży indywidualnych, tworzące wyspy chaosu i degradacji. Rozdrobniona struktura własności występująca w obrębie tzw. „garażowisk” utrudnia działania związane z porządkowaniem przestrzeni. Podobny problem zdiagnozować można we wnętrzach kwaterałów zabudowy zlokalizowanych w północnej części podobszaru. Z kolei niekorzystną cechą podobszaru rewitalizacji R3 Zawarcie jest jego układ urbanistyczny, który można scharakteryzować jako niepełny i fragmentaryczny. Szczególnie jest to widoczne w jego części wschodniej, gdzie występuje duży udział terenów niezabudowanych, w tym nadrzecznych, wymieszanych z zabudową usługową i składowo-magazynową. W części wschodniej dominuje funkcja mieszkaniowa, w postaci zabudowy wielorodzinnej, przed i powojennej. W środkowej części obszaru zlokalizowana jest galeria handlowa. Ponadto, zarówno na podobszarze R1 jak i na R3 są zlokalizowane nieruchomości (w tym budynki mieszkalne), które wymagają remontów. W większości stanowią one własność prywatną i nie są objęte ochroną konserwatorską. Brak wpisu do rejestru zabytków uniemożliwia właścicielom ubieganie się o dotację na ich remonty.

Ustanowienie specjalnej strefy rewitalizacji pozwoli na wprowadzenie rozwiązań umożliwiających w dłuższej perspektywie rozwiązanie opisanych wyżej problemów. W szczególności mogą temu służyć następujące mechanizmy:

- prawo pierwokupu, co może zapobiec niekorzystnym zmianom własnościowym, które mogą utrudniać realizację celów rewitalizacji oraz umożliwią zmniejszenie skali występujących na podobszarach rewitalizacji problemów przestrzennych – stopniowe przejmowanie nieestetycznych terenów np. szpecących obszar centrum garażowisk;
- zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy, który umożliwi zapobieganie zmianą w zagospodarowaniu podobszarów rewitalizacji niezgodnych z zapisami GPR;
- dotacje na wykonanie remontów dla właścicieli nieruchomości – będzie to odpowiadało na zdiagnozowany problem złego stanu technicznego budynków mieszkalnych.

4. CZĘŚĆ ZARZĄDCZA

4.1 Struktura zarządzania realizacją programu

System zarządzania GPR obejmuje zarówno projekty realizowane przez samorząd miasta Gorzowa Wielkopolskiego, jak i projekty innych interesariuszy: organizacji pozarządowych, wspólnot mieszkaniowych i podmiotów gospodarczych.

Na samorządzie miasta Gorzowa Wielkopolskiego spoczywa zadanie koordynacji całości procesu dbania o jego spójność i komplementarność przedsięwzięć.

- Program uchwała Rada Miasta Gorzowa Wielkopolskiego.
- Przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi wykonywanymi przez wydziały urzędu i inne jednostki podległe samorządowi miasta kieruje właściwy Zastępca Prezydenta za pośrednictwem i z pomocą koordynatorów przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- Do zadań zespołu koordynującego należy w szczególności:
 - współpraca przy przygotowaniu rocznego sprawozdania z monitoringu stopnia realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
 - udział w pracach polegających na zmianie zapisów Programu lub granic obszaru rewitalizacji.
- Ciałoami doradczymi Prezydenta Miasta w sprawach rewitalizacji są trzy Komitety Rewitalizacji, powołane odrębnie dla podobszarów R1, R2, oraz wspólnie dla R3 i R4. Komitety powołuje się zgodnie z zasadami przyjętymi uchwałą Rady Miasta.
- W pracach Komitetów Rewitalizacji uczestniczą koordynatorzy przedsięwzięć rewitalizacyjnych w zakresie informowania o sposobach ich realizacji.
- Koordynacją realizacji programu kieruje dyrektor wydziału właściwego ds. rewitalizacji pod nadzorem właściwego Zastępcy Prezydenta. Do zadań koordynatora należy bieżące kierowanie procesem rewitalizacji i monitorowanie jego przebiegu oraz składanie raportów i sprawozdań właściwym organom.
- Niezależnie od wewnętrznej procedury monitoringu i oceny przewidzianej w systemie zarządzania, zewnętrznej oceny postępów procesu rewitalizacji dokonują mieszkańcy i ich organizacje poprzez mechanizmy właściwe dla społeczeństwa obywatelskiego.

Koszt zarządzania GPR jest uwzględniony w wydatkach bieżących.

4.2. Harmonogram realizacji procesu rewitalizacji

Harmonogram realizacji procesu rewitalizacji uwzględnia kluczowe etapy jego prowadzenia. Jako początkowy przyjmuje się rok 2016, w którym program został uchwalony. W 2016 r. przeprowadzono również prace przygotowujące do jego wdrażania: szkolenia jednostek odpowiedzialnych za realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych, rozpoczęto procedury powołania Komitetów Rewitalizacji. Od 2017 r.

datuje się pierwszy okres pełnej funkcjonalności i wdrażanie zapisów GPR z podziałem na trzyletnie cykle uwzględniające monitorowanie i wprowadzanie zmian.

Nie podaje się przewidywanego terminu realizacji, który zgodnie z ustawą stwierdza się w wyniku przeprowadzonej oceny stopnia realizacji i osiągnięcia zawartych w nim celów.

Tabela 34 Ramowy harmonogram realizacji procesu rewitalizacji w Gorzowie Wielkopolskim.

2016	2017 – 2020	2020 – 2023	2024 – 2027
<p>Etap przygotowawczy</p> <ul style="list-style-type: none"> Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w oparciu o przeprowadzoną diagnozę. Uchwalenie GPR. Rozpoczęcie procedury powołania Komitetów Rewitalizacji. Przeszkolenie podmiotów odpowiadających za realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz innych zapisów zawartych w GPR. 	<p>Pierwszy okres pełnej funkcjonalności GPR:</p> <ul style="list-style-type: none"> Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2017 – 2020. Ewaluacja realizacji GPR w roku 2019. W 2020 – opracowanie i wprowadzenie zmian do dokumentu. 	<p>Drugi okres pełnej funkcjonalności GPR:</p> <ul style="list-style-type: none"> Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2020 – 2023. Ewaluacja realizacji GPR 2020 – 2023. W 2024 r. wprowadzenie zmian do dokumentu. 	<p>Trzeci okres pełnej funkcjonalności GPR:</p> <ul style="list-style-type: none"> Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2023 – 2027. Ewaluacja realizacji GPR 2024 – 2027. W 2028 r. wprowadzenie zmian do dokumentu.

4.3 Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Integrowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych objętych niniejszym programem zostanie zrealizowane poprzez wpisanie w system realizacyjny Programu stałej dbałości o:

- kompleksowość programu;
- koncentrację przestrzenną programu;
- komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych (przestrzenną, problemową, międzyokresową, źródeł finansowania, proceduralno-instytucjonalną);
- realizację zasady partnerstwa i partycypacji.

4.3.1 Kompleksowość programu

Niniejszy GPR przygotowano z dbałością o jego kompleksowy charakter. Program zawiera przedsięwzięcia rewitalizacyjne współfinansowane ze środków EFRR, EFS, FS, krajowych źródeł publicznych, Funduszu Dopłat Banku Gospodarstwa Krajowego oraz ze źródeł prywatnych. Uwzględniano aspekt społeczny, gospodarczy, przestrzenno-funkcjonalny, techniczny oraz środowiskowy w odniesieniu zarówno do samego obszaru rewitalizacji, jak i jego otoczenia.

Do Programu włączono tylko takie działania, które bezpośrednio lub w skutek komplementarnego współdziaływania z innymi przedsięwzięciami, skutkują strukturalnym rozwiązywaniem zdiagnozowanych problemów obszaru. GPR został skonstruowany z dbałością o powiązania i synergie pomiędzy przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi. Planowana jest też staranna synchronizacja w czasie realizacji komplementarnych przedsięwzięć tak, aby efekty ich oddziaływania na sytuację kryzysową wzmacniały się wzajemnie.

Powiązania synergiczne i odniesienie do konkretnych zdiagnozowanych problemów zostały opisane przy każdym przedsięwzięciu.

4.3.2 Koncentracja przestrzenna programu

Dla zapewnienia skuteczności przedsięwzięć rewitalizacyjnych skoncentrowano je na wyznaczonym obszarze szczególnego natężenia zjawisk kryzysowych. Dodatkowo zadbano, aby poszczególne przedsięwzięcia nie były rozpraszane przypadkowo po całym obszarze, lecz aby tworzyły przemyślane koncentracje przestrzenne i koncepcyjne, miejscowe zagęszczenia oddziaływań rewitalizacyjnych o uzupełniającym się charakterze. Obszarem największej koncentracji oddziaływań jest centralna część podobszaru R1, która zarazem została zdiagnozowana jako jedna z najbardziej wyrazistych koncentracji problemów społecznych.

Jedno przedsięwzięcie rewitalizacyjne – Lubuskie Centrum Kompetencji Cyfrowych i Usług Wspólnych jest realizowane poza obszarem rewitalizacji, co wynika z jego specyfiki. Uzasadnienie lokalizacji zostało wyczerpująco przedstawione w opisie przedsięwzięcia.

4.3.3 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Z wytycznych wynika, że wymogiem koniecznym dla wspierania przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania. Niniejszy Program wypełnia ten wymóg w sposób opisany poniżej.

Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna (rozumiana jako konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji GPR wzajemnych powiązań pomiędzy przedsięwzięciami

rewitalizacyjnymi) była brana pod uwagę przy planowaniu przedsięwzięć niniejszego Programu. W szczególności dotyczy to przedsięwzięć:

- *Rekreacyjna trasa pieszo-rowerowa wzdłuż Kłodawki* – przedsięwzięcie powiązane przestrzennie z przedsięwzięciem *Miasto odwraca się ku Kłodawce*, które polega na zagospodarowaniu i ożywieniu społecznym wszystkich podwórek wzdłuż ciągu spacerowego tworzonego w ramach trasy nad Kłodawką;
- *Deptak Chrobrego – kręgosłup Nowego Miasta i „Kwadrat”* – wzorcowa miejska przestrzeń rekreacyjna - przedsięwzięcia stanowią powiązaną całość, która była objęta wspólnym procesem obywatelskiego wypracowywania koncepcji przestrzenno-funkcjonalnej;
- *Centrum Gorzowa Od-Nowa, Renowacja najważniejszego zabytku Gorzowa – katedry, Nowa siedziba Urzędu Miasta oraz Głęboka modernizacja systemu tramwajowego w obszarze rewitalizacji* stanowią spójną całość funkcjonalno-przestrzenną, która odtwarza symboliczne centrum miasta (brak takiej przestrzeni, która byłaby powodem dumy mieszkańców, był zdiagnozowany, jako jeden z kluczowych problemów Gorzowa Wielkopolskiego);
- *MCK w sercu miasta oraz Rewaloryzacja plant wzdłuż murów zabytkowych wraz z ul. Strzelecką, Centrum Gorzowa Od - Nowa* - stanowią całość funkcjonalno-przestrzenną.

We wszystkich wymienionych obszarach komplementarnych przestrzennie przedsięwzięć inwestycyjnych oraz w ich otoczeniu planuje się zdecydowaną koncentrację działań miękkich: społecznych w ramach przedsięwzięć społeczno - gospodarczych.

Aby zapobiec zjawisku przenoszenia problemów na inne obszary lub powstawania niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie, w procesie rewitalizacji w Gorzowie Wielkopolskim nie przewiduje się przekwaterowań ludności z obszaru rewitalizacji.

Komplementarność problemowa

Zgodnie z zasadami opracowywania programów rewitalizacji, komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym). Wymóg ten został w niniejszym GPR spełniony z najwyższą starannością. W Programie stanowczo unikano przypadków odrębnej „rewitalizacji technicznej” czy „rewitalizacji społecznej” dbając o to, aby działania z zakresu interwencji społecznej, wsparcia lokalnej gospodarki, działań remontowych i zmian funkcjonalno-przestrzennych współwystępowały na tych samych obszarach, w tym samym czasie i stanowiły jeden wielowątkowy, wzajemnie powiązany proces.

Określono precyzyjnie docelowy stan, do jakiego ma być doprowadzony obszar - ogólnie na poziomie wizji i szczegółowo na poziomie każdego przedsięwzięcia, poprzez wskazanie oczekiwanych rezultatów, wskaźników ich pomiaru oraz wartości bazowej i referencyjnej (oczekiwanej).

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu system zarządzania wdrażaniem procesu rewitalizacji w Gorzowie Wielkopolskim został zaprojektowany w sposób zapewniający z jednej strony wydolność decyzyjną a z drugiej strony spójność i synergię pomiędzy działaniami.

Dla zapewnienia wydolności decyzyjnej procesem kieruje Prezydent Miasta, za pośrednictwem właściwego Zastępcy, działając w sprawach strategicznych osobiście, a w sprawach bieżących – poprzez Zespół Koordynujący.

Komplementarność międzyokresowa

W Programie występują zarówno przedsięwzięcia miękkie komplementarne do zrealizowanych wcześniej inwestycji, jak i przedsięwzięcia inwestycyjne komplementarne do zrealizowanych wcześniej przedsięwzięć miękkich (np. wykonanych diagnoz lub opracowanych strategii). Projekty zawarte w GPR finansowane są w ramach różnych okresów programowania 2014 - 2020 oraz 2021-2027. Niektóre przedsięwzięcia są komplementarne międzyokresowo również z zadaniami zrealizowanymi w perspektywie finansowej 2007-2013.

Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności w kolejnych okresach programowania, oznacza, że projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

Komplementarność finansowa, szczególnie w ramach EFS i EFRR jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji. W niniejszym programie – z uwagi na dużą ilość projektów inwestycyjnych, zaznacza się wyraźna przewaga finansowania z EFRR, jednak występuje także finansowanie z EFS i FS. Zasadę dodatkowości środków UE realizują w niniejszym programie nie tylko środki budżetu miasta, ale także środki innych krajowych źródeł publicznych, Funduszu Dopląt Banku Gospodarstwa Krajowego oraz środki prywatne.

4.3.4 Realizacja zasady partnerstwa i partycypacji

Niniejszy GPR został wypracowywany przez samorząd gminny – wspólnotę wszystkich mieszkańców – w procesie partycypacyjnym (opis procesu znajduje się w rozdziale „3.4.1 Uczestnictwo interesariuszy w procesie tworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+”). Natomiast podstawą jego opracowania była diagnoza problemów lokalnych, która posłużyła wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji i która również była przygotowana partycypacyjnie, ze znaczącym udziałem środowisk społecznych i gospodarczych. Zakres partycypacji na tym etapie wyraźnie przekraczał przewidziane w ustawie minimum.

W każdym z kolejnych etapów monitorowania zapisów programu, dwukrotnie skutkujących aktualizacją jego zapisów zadbano o komponent partycypacyjny poprzez zastosowanie takich narzędzi jak: wywiady czy spacery badawcze. Ważnym aspektem jest tu również stała praca i aktywność komitetów rewitalizacji.

Niniejszy GPR jest oparty o zasadę, że partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Włączenie interesariuszy w proces rewitalizacji uważane jest za warunek sine qua non sukcesu niniejszego Programu. Partycypacja w dotychczasowym procesie była i nadal będzie ukierunkowana na możliwie dojrzałe i zaawansowane formy uczestnictwa tj. partycypacyjne projektowanie rozwiązań przestrzennych przez mieszkańców pod kierunkiem architektów, czy spacery badawcze po obszarze rewitalizacji połączone z dyskusjami i zgłaszaniem wniosków, które w Gorzowie Wielkopolskim sprawdziły się znakomicie.

Zgodnie z wnioskami mieszkańców powołano Komitety Rewitalizacji odrębnie dla dwóch podobszarów Centrum/Nowe Miasto i Osiedle Słoneczne oraz jeden dla Zawarcia i Zakanala. Takie zorganizowanie Komitetu umożliwia faktyczną, bezpośrednią partycypację mieszkańców we wdrażaniu rewitalizacji.

4.4 Szacunkowe ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+

- Środki finansowe ze źródeł publicznych w tym udział budżetu miasta, budżetu państwa i zewnętrznych środków pomocowych – 529 644 867 zł
- Udział środków prywatnych - 4 665 097 zł²⁴
- Całkowita wartość przedsięwzięć rewitalizacyjnych programu wyniesie – 534 309 964zł

²⁴ Uwzględniono w całości przedsięwzięcie „Grekokatolickie Centrum Spotkań” oraz wkład własny wspólnot mieszkaniowych w przedsięwzięciu „Mieszkać Lepiej”

4.5 Monitorowanie realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+

Monitorowanie realizacji GPR jest zadaniem Koordynatora Rewitalizacji, które realizuje on z pomocą wydziału właściwego ds. rewitalizacji. Monitoring GPR polega przede wszystkim na badaniu procesu zmian w obszarze rewitalizacji oraz – pomocniczo – na odnotowywaniu uzyskiwanych komplementarności lub problemów z uzyskaniem komplementarności pomiędzy przedsięwzięciami. W celu uzyskania porównywalności diagnoz do badania zmian zachodzących w obszarze rewitalizacji stosowane są zbliżone zestawy narzędzi i metod badawczych, jakie posłużyły do diagnozy w niniejszym Programie. Dodatkowo, jakościowe metody badań społecznych zostaną wykorzystane w większym zakresie.

Monitorowanie programu jest realizowane na dwóch poziomach:

- na poziomie poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- na poziomie całego programu.

4.5.1 Monitorowanie przedsięwzięć

Ocena stopnia realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych odbywa się w cyklach rocznych. Jest ona sporządzana zgodnie z wytycznymi właściwego ministerstwa i Głównego Urzędu Statystycznego. Sposób jej dokonywania został opracowany przy udziale Komitetów Rewitalizacji.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne, z uwagi na charakter podejmowanych działań oraz obszar dominującej interwencji, zostały podzielone na trzy grupy: przedsięwzięcia o charakterze społeczno - gospodarczym, charakterze technicznym, charakterze przestrzenno – funkcjonalnym oraz o charakterze środowiskowym. Dla poszczególnych grup przedsięwzięć zostały odpowiednio zdefiniowane stopnie realizacji.

Dla przedsięwzięć technicznych, przestrzenno-funkcjonalnych i środowiskowych przyjęto następującą definicję stopnia oceny realizacji:

- 100% – przedsięwzięcie zakończone;
- 75% – trwają prace, przewidywany termin zakończenia zadania jest krótszy niż 6 miesięcy;
- 50% – trwają prace, przewidywany termin zakończenia zadania wynosi powyżej 6 miesięcy (na dzień dokonywania oceny);
- 25% – przyznano dofinansowanie/podpisano umowę o dofinansowanie, umowę z wykonawcą zadania lub umowę na wykonanie dokumentacji projektowej/koncepcji;
- 10% – trwają postępowania przetargowe, przygotowywany jest wniosek o dofinansowanie lub wniosek został złożony i czeka na ocenę;
- 0% – nie przystąpiono do realizacji zadania.

Dla przedsięwzięć społeczno-gospodarczych stopnie realizacji zostały zdefiniowane w następujący sposób:

- 100% – zadanie zakończone w odniesieniu do okresu sprawozdawczego lub zadanie o charakterze ciągłym, wykraczające poza rok 2025;
- 75% – uruchomiony i wdrażany program/zadanie w trakcie realizacji;
- 50% – zadanie/program zatwierdzone do realizacji w roku sprawozdawczym;
- 25% – zadanie/program zatwierdzony, przewidziany do realizacji w terminie powyżej roku;
- 10% – zadanie/program w fazie koncepcyjnej/opracowywania, zadanie/program na etapie pilotażu, złożone wnioski o dofinansowanie oczekujące na ocenę;
- 0% – nie przystąpiono do realizacji zadania.

Na etapie oceny rocznej dokonuje się analizy czynników ryzyka oraz uwarunkowań wpływających na możliwość realizacji założeń Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+.

W monitorowaniu stopnia realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych uczestniczą Komitety Rewitalizacji, które opiniują przedstawiony raport oraz formułują rekomendacje co do przyjętych kierunków działań oraz wskazują obszary wymagające korekty lub aktualizacji dokumentu.

4.5.2 Monitorowanie realizacji GPR

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji gminny program rewitalizacji podlega ocenie aktualności i stopnia realizacji przynajmniej raz na trzy lata. Co trzy lata badany jest rozkład przestrzenny zjawisk kryzysowych, charakterystycznych dla obszaru rewitalizacji z wykorzystaniem narzędzi zastosowanych na etapie opracowania diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Weryfikacja umożliwi opisanie wpływu zmian jakie zaszły w obszarach rewitalizacji w związku z realizacją zaplanowanych w GPR działań, w tym przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Jest też niezbędna do opcjonalnego przeformułowania celów Programu i służących jego realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

4.6 System wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia

W razie nagromadzenia w ramach któregoś z celów operacyjnych przedsięwzięć wymagających korekty w liczbie ponad 20% całkowitej liczby przedsięwzięć danego celu – zostanie rozważona korekta sformułowania tego celu i ewentualnie – skorygowania przypisanych mu wskaźników. Zmiany będą wprowadzane zgodnie z przyjętym ramowym harmonogramem realizacji procesu rewitalizacji.

Zmiany misji nie przewiduje się w całym horyzoncie Programu.

SPIS TREŚCI

2. WPROWADZENIE	3
1.1 Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji GORZÓW 2025+	3
1.2 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji	5
1.3 Opis sposobu realizacji przez GPR dokumentów strategicznych Gorzowa Wielkopolskiego	6
1.3.1 Powiązania z dokumentami o charakterze lokalnym	6
1.3.2 Powiązania z dokumentami o charakterze ponadlokalnym	9
1.3.3 Powiązania z dokumentami o charakterze krajowym.....	13
3. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA	14
2.1 Wprowadzenie metodyczne do szczegółowej diagnozy.....	15
2.1.1. Przyjęty cel szczegółowej diagnozy	16
2.1.2 Przyjęta struktura diagnozy	14
2.2 Analiza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na obszarze rewitalizacji.....	15
2.2.1 Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych – analiza współoddziaływania.....	15
2.2.2 Koncentracja pozostałych negatywnych zjawisk	30
2.3 Analiza lokalnych potencjałów obszaru rewitalizacji	51
2.3.1 Potencjał aktywności gospodarczej.....	51
2.3.2 Potencjał aktywności obywatelskiej	55
2.3.3 Kapitał kulturowy i potencjał dziedzictwa kulturowego	55
2.4 Zdiagnozowana skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych	57
2.4.1 Zdiagnozowane potrzeby w zakresie spójności społecznej	57
2.4.2 Potrzeby w zakresie pobudzania przedsiębiorczości i ożywienia gospodarczego....	58
2.4.3 Potrzeby w zakresie poprawy jakości obszaru zamieszkania	58
2.4.4 Potrzeby w zakresie dostępu mieszkańców do inkluzywnych przestrzeni publicznych wysokiej jakości	59
2.5 Badania społeczne i analizy wykonane w okresie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+	60
2.5.1 Wyniki badań społecznych	61
2.6 Analizy porównawcze wykonane w okresie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+	88
2.6.1 Demografia	88
2.6.2 Zjawisko ubóstwa	96
2.6.3 Zjawisko bezrobocia	108
2.6.4 Bezpieczeństwo publiczne.....	107
2.6.5 Kapitał społeczny: aktywność obywatelska i edukacja	112
2.6.6 Problemy i potencjały gospodarcze	115
2.6.7 Problemy/potencjały funkcjonalno – przestrzenne i techniczne	126
2.6.8 Problemy środowiskowe	133
3. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA	135
3.1 Wizja i cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań	135
3.1.1 Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	135
3.1.2 Misja Gminnego Programu Rewitalizacji	136
3.1.3 Przewodnie hasło promocyjne procesu rewitalizacji	137

3.1.4	Struktura celów rewitalizacji	137
3.1.5	Przyjęte kierunki działań odpowiadających celom	140
3.2	Zasady wdrażania celów rewitalizacji	152
3.2.1	Partycypacja w procesie rewitalizacji	152
3.2.2	Wytyczne dla kształtowania przestrzeni publicznych w obszarze rewitalizacji.....	152
3.3	Przedsięwzięcia rewitalizacyjne	163
3.3.1	Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	163
3.3.2	Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych....	169
3.4	Sposób zapewnienia udziału interesariuszy w procesie rewitalizacji	173
3.4.1	Uczestnictwo interesariuszy w tworzeniu Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+	173
3.4.2	Obywatelski udział we wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych	196
3.4.3	Przedsięwzięcia realizowane we współpracy z interesariuszami	199
3.4.4	Przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane wyłącznie przez interesariuszy	199
3.4.5	Obywatelski udział w monitoringu wdrażania i ocenie realizacji celów zawartych w GPR.....	199
3.5	Niezbędne zmiany w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego ...	201
3.6	Specjalna strefa rewitalizacji	204
4.	CZĘŚĆ ZARZĄDCZA	206
4.1	Struktura zarządzania realizacją programu	206
4.2	Harmonogram realizacji procesu rewitalizacji	206
4.3	Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych	206
4.3.1	Kompleksowość programu	208
4.3.2	Koncentracja przestrzenna programu	208
4.3.3	Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych	208
4.3.4	Realizacja zasad partnerstwa i partycypacji	211
4.4	Szacunkowe ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+ ...	211
4.5	Monitorowanie realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Gorzów 2025+	212
4.5.1	Monitorowanie przedsięwzięć	212
4.5.2	Monitorowanie realizacji GPR	213
4.6.	System wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia	213